
BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
5 H
51

ALEXANDRI SARDI

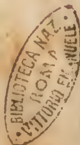
FERRARIENSIS,

DE MORIBVS AC RITIBVS GENTIVM

LIBRI III.

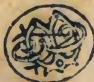
Nunc primum in lucem editi.

Quod opus quanta rerum uarietate refertum, quamq; omnibus ingeniis utile ac necessarium sit, sequens elenchus, & auctoris proœmium indicabunt.

Cum Priuilegiis.

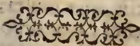

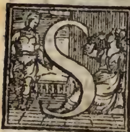
VENETIIS,

Ex officina Stellæ Iordani Zilleti.

1557.

IVLIO CANANO ADRIAE PONTIFICI.

SCRIPSI quinquennio iam elapso Optime, ornatissimeq; Pontifex, treis hos libros, quos nunc ad te mitto, de Moribus, ut periculum mei facerem, si quid diuturno literarum studio, continuaq; optimorum auctorum lectione dignum hominum auribus efficere, atque edere possem. Cumq; uidissem quod esset doctorum aliquot hominum his meis de libris iuditium, experiri etiam uolui, cæteri ne sententiam eorum sequerentur, an libros ipsos respuerent, atque aspernarentur: ut hoc doctorum hominum communi penè iuditio, quid in reliquis, quæ uel scripsi, uel scribere cogito, faciundum mihi foret intelligerem. Eos uero tibi ipsi dicare constitui, quòd scirem maximam te uoluptatem ex huiusmodi bonarum literarum studio percipere: intelligerem præterea tuam auctori-

ratem magnum adiumentum mihi allatu ram: ut pote qui bonis omnibus carissimus, gratissimusq; sis & tua præclara uir tute, & officiis, quæ multa, magnaq; in hominum genus omne uiuo Iulio Montio Tertio Pont. Max. cui merito quàm acceptissimus eras, contulisti: & quæ hoc tempore in omnibus confers: ut hac ratione amplissima hac tua Pōtificia in antiquissima urbe dignitate, ampliorem, & tua uirtute, pietateq; dignissimam te adepturum credamus, & optemus. Tu uero poteris hoc ipsum munus meum si exiguum fortasse tibi uidebitur, ea obseruantia augere, qua te Pontificem Optimum prosequor, & colo: eo etiam desiderio, quo tuas laudes, atque fortunam aliorum laudibus, & fortunæ præstare uellem: faciam uero ut tute pōstea etiam sic me uoluisse intelligas. Bene, diuq; ualeas.

Alex. Ar.

INDEX LIBRORVM DE MOBIBVS.

LIBRO PRIMO HAEC CONTINENTVR.

ENERIS *promiscuus usus, uxores communes, pluresq; plures itẽ mariti.* cap.1. car.1

Matres, sorores, filiæ, consobrinæ, nouercæ, fratriæ, quæ filijs, fratribus, parentibus, consobrinis, priuignis, leuiris nubunt. cap.2. car.2

Virgines quæ faciunt ante nuptias. cap.3. car.4

Virgines uiro ut collocentur. cap.4. car.5

Sponsa cum uiro concumbens, & cum pluribus. cap.5. car.6

Sponsa uiri domum petens. cap.6. car.7

Vxor repudiatur, alteríue datur. cap.7. car.10

Romanorum nuptiæ. cap.8. car.10

Quæ in natali filiorum seruentur, qui exponantur, nomen filijs quando imponitur, natalisq; celebritas. cap.9. car.13

Nominum ratio. cap.10. car.16

Qui filiorum pudenda circuncidebant. cap.11. car.21

Filios qui non uideant, Persarum, & Laconum puerorum institutio, quibus locis pueri amentur. cap.12. car.21

Græcorum puerorum institutio, comæ, barbæq;

 depo-

depoſitio. cap.13. car.24

Indorum, Arcadum, aliorum, Romanorumq; puerorum inſtitutio. cap.14. car.25

Virginum, mulierumq; loca, opera, impudicitia, meretrices, mulieres facie obtecta. cap.15. cap.26

Nobilitatis ſignum, Ephippia equorum. cap.16. car.29

Serui, & quomodo libertate donentur. cap.17. car.30

Seruorum nomina, comam qui alunt, tondentúe. cap.18. car.32

Artifices, quibus aliqui delectentur maximè, permutatio, pecunia antiquorũ. cap.19. car.34

Nudi qui ſint, aliorum ueſtes, & Romanorum, annulos qui ferrent. cap.20. car.37

Quæ ederẽt antiqui, biberentúe. cap.21. car.43

Conuiuia, pocula, & uaſa, cœnæ ordo apud Græcos, Ioci conuiuales, mulieres in conuiuio, balnearumq; uſus. cap.22. car.49

Romanorum cœna, uindemia, ebrij, coronæ, fratres Aruales, diſcumbentes, miniſtri, & quæ poſt conuiuium agantur. cap.23. car.54

Aegri, medicina antiquorum, teſtamentum, adoptatio, ordo teſtamenti, hæredes, ſanitati reſtituti: Qui ſe interficiunt, qui ſeniores, Uxores quæ mortuo uiro ſe occidunt, cadauera qui edunt, feris exponunt, proijciunt, ſeruant,

...uant, sepeliunt. cap.24. car.59
Funus Barbarorum. cap.25. car.64
Lacedæmoniorum funus, mortui extra patriam reuocantur. cap.26. car.66
Græcorum funus. cap.27. car.67
Romanorum funus, inferiæ. cap.28. car.69
Luctus, Turcarum exequiæ. cap.29. car.72

LIBRO SECONDO.

VRBES ut condantur, deducanturúe Coloniæ, mœnia, domus qui non habent, domus, & lapides. cap.1. car.75
Romanorum Tribus, classes, & ordines. cap.2. car.77.
Senatores, clientes, patroni, salutatio. cap.3. car.78
Suffragiorum ratio, Magistratus maiores, minores, Ostracismus, Petalismus. cap.4. car.80
Leges ut ferebantur Athenis, Scribæ, qua re scriberent antiqui. cap.5. car.83
Leges ut ferebantur Romæ, Aerarium. cap.6 car.85
Senatus consultum, Senatus auctoritas, Intercessio, Senatores Curules, pædarij. cap.7. car.86.
Athenienſium Resp. Tribus, Phylarchi, Ciues. cap.8. car.89

Tribus Iberum, Sicyoniorum, Persarum: Consi lium, sententiæq; de Rep. Artyni, Amnemnones, Aeinautæ. cap.9. car.91.

Senatus Spartæ, Ephori, patronomi Reges. cap.10. car.92

Persarum Rex, eius institutio: qui Reges tanquã Deos uenerentur, Indorum Reges, & Prisci, quiq; abdicantur, Phylacus. cap.11. car.49

Reges Parthorum, Aegyptiorum, Regum insigne, Lucumones, Consulum ornatus, Romanorum Reges, Reginæ, Regum nomina. cap.12. car.99

Cæsares, Augusti, congiarium, anni principium, mensis, & dierum. cap.13. car.102.

Dictator, Aesymnetæ, Archi, Harmostæ, Magister Equitum, Tribuni, Celerum, Præfectus Prætorio, Palatini. cap.14. car.105

Magistratus quando designantur, ineunt Magistratum, Interrex, Consules, locatio, fasces Consulum, Dictatorum, Decemuiri, Magistratuum ordo. cap.15. car.108

Proconsules, Prætores, eorum Legati, Quæstores, Fisci aduocatus, Principis Candidati, Quæsitores, Legati Imperatorum, ad Principes, ad exteras nationes, ciuitatum ad Romanos. cap.16. car.112

Prætores, Duumuiri, & Decuriones. cap.17. car.117

Censo-

Censores, Principes Senatus, Equitum, & Iuuentutis, Nomophylaces. cap.18. car.118
Tribuni plebis, Tribuni militũ. cap.19. car.120
Aediles plebis, Curules, Cereales, Agoranomi, Telearchus. Epimelitæ, Logistæ, Aquarum curator, Quatuoruiri, Triumuiri, Præfectus Vigilum. cap.20. car.121
Triumuiri monetales, Quinqueuiri, Præfectus Vrbis, & Tabularum. cap.21. car.123
Iudiciorũ ordo, Iudices, eorũ numerus, ordines, Centumuiri, Tribuni Aerarij, Recuperatores, subscriptores, Sportulæ, Prytaneæ Index, Oratores, Obturbatores, Festes, Rei exilium, sententiæ, ampliatio, comperendinatio, damnatio, sectores, absolutio. cap.22. car.125
Capitalia crimina, Triumuiri capitales, populi iudicium, capitalia iudicia. cap.23. car.133
Iudices aliarum gentium, & quæ ijs, & legibus careant. cap.24. car.134
Athenienſium Iudices, Tribunalia, Areopagitæ, Archontes, Prytanes, Demarchus, Quinquennalis, Anni quomodo notetur, Basileus, Hegemon, Thesmothetæ, Iudiciorum loca Athenis, Arbitri, Iudicia Atheniensium. cap.25. car.135
Pœnarum genera, multa, talio. cap.26. car.139
Debitorum, depositumq; abnegantium pœna, bonorum proscriptio, cessio, fænus, fures, Sycophantæ,

phantæ, furta permissa. cap.27. car.141
Homicidæ, cædis, criminumq; expiatio, exules, Parricidæ, qui impune interficiuntur, Aues interficientes puniuntur. cap.28. car.144
Adulterij pœna, stuprum, productores, παιδόφιλοι, & molles. cap.29. car.147
Morte damnati, propinqui nocentiũ interficiuntur. cap.30. car.150
Capite quæ luuntur, Iudices corrupti, testes falsi, pœnæ aliorum criminum, honoresq; ut deferantur. cap.31. car.152

LIBRO TERTIO.

FOECIALES, Bellum indicitur, signa militaria. cap.1. car.156
Milites, eorum iusiurandum, stipẽdium, delectus. cap.2. car.157
Exercitus educitur, Duces, cohors prætoria, Legati, Præfecti, Tribuni militares, Imperatoris insigne. cap.3. car.159
Legiones, auxilia, castra, militum cibus. cap.4. car.161
Militum arma, curru certantes. cap.5. car.162
Pugna, eius signum, Symphoniaci in exercitu, ordines, cunei, Deuouentes sese, Romanorum acies. cap.6. car.167
Monomachia. cap.7. car.170
Naualis pugna, Ducum, militumq; pœna. cap.8.

cap.8. car.171
Deditionis, affectuumq; aliorum militum signũ, Hostem interficere decus. cap.9. car.173
Quæ militibus præmia dantur, bello cæsi. cap.10. car.174
Quæ post uictoriam aguntur, Imperator, Hostium arma, cæteraq; Vrbis expugnatio, Persarum uictoria, Agri ex hostibus accepti, communesq;. cap.11. car.176
Sacrificia post uictoriam, Tropæum, statuæ, columnæ, fines ut notentur. cap.12. car.178
Triumphus, spolia opima, sacrificium, conuiuiumq; post triumphum: ouatio, arma ubi seruentur. cap.13. car.180
Pax, & fœdera Romanorum, aliarumq; gentiũ, iusiurandum, induciæ. cap.14. car.183
Sacrificium, hostiæ, humanæ uictimæ, altaria, aræ, Scrobes, hostiæ maiores, minores, aliæq; sacrificij ordo, Sacrificia stata, interdicta, Hecatombe. cap.15. car.186
Templa, simulachra, antra sacra, uaticinia, & auguria. cap.16. car.195
Augures, Sacerdotes, Pontifices, Aedis consecratio, Pontifex Maximus, Annales maximi, Vestalium pœna, Vestales, ignis sacer, Flamines, Salij, Flames Dialis, Flaminica, Rex sacrorum, initiati. cap.17. car.197
Ierophantæ, Galli Cybeles, Aegyptij, alijq; Sacerdotes,

cerdotes, Crithologus. cap.18. car.202
Domus, hominum, Urbisq; expiatio, uer sacrum. cap.19. car.204
Romanorum ludi, collegia, Fabulæ quando dantur. cap.20. car.207
Poetarum, & Symphoniacorum certamen, Musica, saltatioq; nõ damnãtur. cap.21. car.210
Olympia, Pancration, Panegyris, Hellanodicæ, Cursus, Aesymnetæ, Olympionicæ; Forma certamen, Olympia alia. cap.22. car.212
Pythia, Amphictyones, Pylæa, Pylagoræ, Hieromnemones, alia Pythia, Enneateris. cap.23. car.216.
Nemeæa, Isthmia, Hieronicæ, Periodo uictores. cap.24. car.
Ludi alij in Græcia, & Asia, Germanorum ludi, & Lydorum, fames ut tolleretur, & pellatur. cap.25. car.221
Pompa, Lectisternia, Supplicatio, Hospites, Xenia, Assyriorum, Persarum, Scytharum, Romanorum supplicatio. cap.26. car.225
Christiani Prisci quomodo uixere. cap.27. c.227
Auctorum nomina unde hæc exceperimus. cap.28. car.
Gentium, & Urbium, quarum nomina in his libris habentur explicatio. cap.29. car.240

F I N I S.

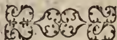

OMMODA, quæ ex gentiũ institutis hominum uitæ, & ingenijs prouenirent, coegerũt me quidẽ hoc tempore de Moribus libros scribere. Cũ enim nihil tam libenter, & serio homines agere uiderem, quam res omnes imitatione consequi studere, siue ad uirtutem, & modestiam spectauerint illæ, siue ad bellum, & pacem, siue literarum, & eloquentiæ sint; uitia etiam alieno exemplo sequi, & aliquando probare: fore sperabam neminem tam corrupta, & difficili natura, qui recusaret omne uitæ tempus honestè traducere, si quæ optimè antiqui egissent, & quæ male, intellexisset. Quare crediderim Aristotelem maximum illum ingeniorum, & doctrinæ parentem ducenum quinquaginta Rerumpub. leges collegisse, instituta, & mores, gentium etiam Leuceam Argiuũ poetam, uel hac, qua utor, inscriptione. Vnde præterea uel altissima augeretur prudentia, cum Vlyssem, quem prudenti dixerat inter Græcos uigere consilio, decem annis peregrè mittat Homerus urbes, & mores cognoscentem: & laudet apud Ennium Seruilius illis carminibus, quibus suum credebatur ingenium poeta ab Aelio Stillone explicasse, amicum.

Et mores ueteresq; nouosq; tenentem.
Ne dicam eruditam uoluptatem, quæ multa, & uaria hac rerum cognitione captatur: & naturæ maiestatem, quæ dedit ingenium homini, quo quæ deessent ad uitam ducendam necessaria, pararet, ne iustè de illa ullus conqueri posset, Scripsi igitur de Moribus, nec separatim semper pro gentibus, & nationibus, ne eadem sæpius, uel similia referrem, cum nihil quandoque aut parum differrent, sed coniunctim singulas actiones comprehensus à nuptijs, usque ad funus ipsum, inde ea, quæ prætermissa uidebantur, de Rep. bello, sacrificijs, & huiuscemodi alijs. Nec semper ambitiosius unde hæc sumpserim, nominaui auctores, celeberrimos illos quidem, & eruditissimos, quòd satis feliciter mecū agi putarem, si rerū uarietate ex tot gentium nominibus, minus quàm delicato lectori non afferrem fastidium, non modo nō adiectis ijs, quorum auctoritate nixus, hæc scripserim: quos tamē simul omnes uno loco explicaui, ut qui multiplici, & uaria doctrina delectantur, scirent unde hæc peterent: & qui in huiuscemodi literato otio diu esse nequeunt, crederent nihil à me dictum, quod non prius aliunde exceperim. Poterunt nāque aliqui fortasse de me noui nonnihil in eis libris, quos post σωνταγματὰ huiuscemodi ex electis commentarijs sumpta, scribā, expectare, in his nequaquam, quòd antiqua magis, quàm
recen-

recentia, quæ ex historia requiruntur, sequar, ut antiquitatis multa cognitione, quantum uel moribus profecerimus, uel de illis decesserimus intelligentes, honeste uitam uiuere possemus.

ALEXANDRI SARDI FERRARIENSIS, DE MORIBVS,

Liber primus.

VENERIS PROMISCVVS VSVS, VXORES COMMVNES, PLVRESQVE, plures item mariti. Cap. I.

NVLLA FVISSE APVD ANtiquos nuptiarũ solennia certum est, quòd ferarum more paßim vagarentur, & cum mulieribus concumberent, donec instituta sunt vel ab Ioue, & Iunone, qui iura matrimonij celebrare primum, uel a Cecrope Aegyptio Atheniensium Rege: quem promiscuum Veneris usum & Hyrcani secuti, Antropophagi, Scoti, Tyrrheni, ponti accolæ, Machlyes, & Auses, apud quos, cuius puer formam haberet, eius crederetur filius, ut & apud Limyrinos, & Garamantes, Agathyrsos etiam, ut fratres omnes essent, & Massagetas, qui habebant quidem uxores, sed communes illas, quibus palam commisce-

miscebantur suspensa è curru pharetra, ut & Mosynœci faciebant in Ponto, & in Caucaso, in Ibernia quoq; & Indi: communes etiam Troglodytæ, præter quàm Regum, uel plures ducebant ut Barbari omnes ferè, Numidæ, Mauri, Aegyptij, Indi, Iudæi, Persæ, Parthi, Taxili, Nasamones, Thraces, Germani, Nomades, qui Tartari sunt, duas Siculi, & post corruptos bello, & lue ciues, Athenienses, siue, quod tradidit Hieronymus Rhodius, uxorem & pellicem: contra Britanni deni, duodeniq; unam, fratres cum fratribus, parentes cum liberis, filij eius sunt, à quo primum uirgo ducta est: & unam Arabes consanguinitate iuncti, apud quos ex alieno genere adulter est; quinq; uiris nubit fœmina apud Medos, qui montes incolunt.

MATRES, SORORES, FILIAE, CONSObrinæ, nouercæ, fratriæ, quæ filiis, fratribus, parentibus consobrinis, priuignis, leuiris nubunt.

Cap. II.

HABEBANT *Persæ, Aredi, Indi, Aethiopes & Magusæi, qui ex Perside in Mediam, Parthiam, Aegyptum, Galatiam, & Phrygiam uenere in matrimonio matres, & sorores, id quod permisit etiam Chrysippus, filias quoq; & consobrinas nouis Zoroastri legibus, qui Orimasdei filius, quem Magi, qui & cum matribus concum-*

concumbunt, oromasin uocant, Idaspis *temporibus scelera docuit, & Magiam Persas, cum Ninus matrē Semiramim interfecisset filij congressus appetentem, expulissetque Artaxerxes regia ea causa Parisatidem. Docuit postea Persas Alexander à maternis nuptijs abstinere, cum tamen Macedones inire crederentur matres, quòd insanum appellassent œdipum, ubi illum primū excęcantem sese ob materna connubia in theatro uidissent. Parthi & ipsi habebant in matrimonio matres, filias, & sorores, has Assirij, & Ptolemæo permittente Aegyptij, cum Arsinoen sororem insano amore amaret: Athenienses, etiam, quod tamen crimini datum Cimoni scribit grauis auctor Plutarchus, & Cares, ut de Artemisia dicitur, & Mausolo: nouercas, & fratris uxores patre, fratreq; mortuo Nomades, & Sarmatæ Igilliones, qui Samagithiani in Lituania (sic Sarmatæ ea pars uocatur) hodie incolunt: qui Nauriam in Asia filias, Romani ex plebiscito neptes, Athenienses* Solonis *lege genere proximiores uirgines orbas, uel illis dotem dabant, unde & apud nos est Terentij fabula, quæ dicitur Phormio: nefas uero iam apud Gręcos uel duas sorores duobus fratribus nubere.*

VIRGINES, QVAE FACIVNT ante nuptias. Cap. III.

Nec poterant Atticæ uirgines tradi prius connubio, quàm consecratæ fuissent Dianæ crocota indutæ ἄρκτοι dicebantur, quòd infestam Atticæ placarent Deam, propter ursam, quam immiserat, à fratribus puellæ à fera occisæ interfectam, unde fames, luesq; secuta, nec ante depressa, quàm filiam sacrificasset Embulus. Sacrificio quoque aliæ in Græcia Iunonem placabant, Dianam, & Parcas. In Bœotia ad Cnisoessam fontem sacra Eucliæ faciunt, quam alij Dianam credunt, alij Herculis, Myrthæq; filiam esse uirginem mortuam: sacra item Veneri Limoniæ apud Hermionios sponsæ. Argiuæ consacrant comæ primitias Mineruæ, Deliæ Hecaergæ, Sicyoniæ, Hygeæ, Megarenses Iphinoe Alcathoi filiæ, quam uirginem mortuam dicunt ad eiusq; tumulum inferias mittunt, Troezeniæ Zonam in Sphæriam Insulam ad Apaturiam Mineruam Aethræ instituto Thesei matris, & comam ad Hippolyti templum. Ante nuptias solebant Heliopolitæ in Veneris templo prostare, more sublato à Constantino Principe, Amorrhææ septem diebus in Syria, *Armeniæ in templo Tanaidis Deæ in Acilesina: Illyricæ uero puellæ & Thraciæ uirgines passim nubebant postea, sed plerique Thraces cælibes erant. Cypriæ quæstu*

corporis dotem sibi parant, & Lydiæ, quæ tamen & hominibus munera dant, nuptæ pudicæ sunt.

VIRGINES VIRO VT COLlocentur. Cap. IIII.

SIGINNORVM *fœminæ nubunt cum primũ norint arte currus agere, Sarmatæ, & Iaxamathæ ubi hostē interfecissent: contra nō uxores prius ducunt Carmani, quàm hostis attulerint Regi caput, qui linguam frustatim consciſſam dat pane mistam amicis edendam. Tapyrijs fortioribus uirtutis præmium collocantur fœminæ: Cathei Indi, qui Sophitis Regnum incolunt mutuo se deligunt, pulchriores etiam simul mares, fœminasq́, iungunt nobilitatis nulla, aut opum habita ratione. Samnites decem præstantes uirgines singulis annis dant totidem optimis iuuenibus, plures non nubunt. Indi alijs sponsas emunt bubus: Taxili inopes in foro pruductas filias uolentibus nudas ostendunt, dantq; cui placuerint. Apud assyrios tribuum magistri singulis annis semel nubiles uirgines congregant uno loco, pulchiores præconis uoce uendunt, & ea pecunia collocant turpiores maritis, quod & in terra Illyrica olim fecisse Venetos auctor est Herodotus, & Thraces Pomponius. Apud Sacas procus cum uirgine decertat, uictor uxorem ha-*

bet, uictus illi seruit. In Bosphoro Proci conuiuæ petunt puellas, quo genere, quaque ipsi uirtute sint proferentes sparguntq; simul in mensæ uinum: in conuiuio quoque Talchlees Libyci se uicissim cauilantur, cui arriserit puella, illi nubit, ut apud Segoregios Ligures cui præbuisset aquam. In Thessalia uxorem ducturi sacrificio facto habenis tradunt illis ducendum equum armis munitum. Macedones pane gladio diuiso libant, in chæronea sponsos iungebat coniugio Ceriris Sacerdos, Greci ante aras Deorum celebrabant nuptias, genero socer in conuiuio auream phialam tradebat, ut arctiori coniugerentur uinculo, sponsus coronabatur thyrso, sic dicebant nuptialem coronam, ex folijs, quæ σισύμβρια *appellat Aristophanes. Athenienses balanis consueuerant prope focum caput sponsi perfundere, nummis, leguminibus, caricis, nucibus, id genus alijs, ad significandam fœcunditatem, quomodo & nouitios accipiebant seruos, & hæc dicebantur* καταχύσματα.

SPONSA CVM VIRO CONCVMBENS, & cum pluribus. Cap. IIII.

VIR *cum uxore primum concumbit in domo soceri, in India unguento perunctus, quod arboribus fluit, quæ in ripa Hypasidis, Hyphasidisue, ut dicunt Græci, sunt, in Perside degusta-*

to malo,

to malo, uel camelli medulla uerno æquinoctio, Athenis cotoneo, Spartæ nocte quadam religione, lecto à pronuba collocata sponsa capillis ad cutim usque rasis, & uirili amictu tecta, quam nec interdiu uidet maritus antequàm sit mater, ante thalamum alligato pistillo, adest sponsi amicus fœminas sponsæ clamanti opem laturas, reprimens, adsuntque uirgines, quæ ne sponsæ uox audiretur, canebant epithalamium ad tibias duplices alterũ uespere, mane alterũ, quod διεγερτικὸν dicebatur, et ὄρθριον, illud κατακοιμητικὸν. Virginibus recedentibus claudebatur ostium, hinc mittebat uxor dono marito uestem, quam ἀπουλιστηρίαν dicunt. Baleares uero nuptiali cœna amicos suscipiunt, qui sponsam omnes ineunt, extremo loco uir. Sic apud Nasamones, & Augilas prima nocte noua nupta singulos admittit conuiuas, & ab eis accipit donum: in Insulis Fortunatis mariti Regi uirgines uxores corrũpendas præbent, & Adyrmachidæ Aphri, Tebethei Indi hospitibus, Volsinienses seruis.

SPONSA VIRI DOMVM PETENS. Cap. V.

SED apud Græcos ubi ἀπουλιστηρίαν sponsa misisset marito, eius inde domũ capite obtecto rheda petebat iunctis mulis, uel bubus, in medio erat ipsa, hinc maritus, hinc πάροχυς affinitate coniunctus, sponsæ mater ferebat facem, λουτρο-

φόρος genere proximior, uel fœmina, quod polluci placet, aquam ex flumine, Athenis uero primũ ex Callirrhoë fonte, mox ex Enneacruno, propter Nymphas, quo nomine Græci uocant sponsas, quòd intelligerent antiqui Nymphis animos qui ut prolem susciperent, mittebantur in corpora. Sponsa Solonis lege phrygetum ferebat, quo siccabant hordeum; aderat ancilla cum cribro industriæ signo, & puer spini folijs, & querneis glandibus opertus coronatusq; panes afferrens, & repetens sæpius ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον, canebaturque ὑμὴν ὦ ὑμέναιε, ὦ ὑμήν. Is enim Clius, & Magnetis filius cantus inuenisse dicitur in nuptijs. Dicebatur etiam ἐκ κορὶ κορὶ, quæ perdicum uox est, quæ tãta religione matrimonij iura seruant, ut altera mortua, superstes uitam omnem uiduam degat, quod etiam faciunt cornices, quare & ipsæ inuocabantur in nuptijs concordiæ, ut ait Aelianus, omen, hinc Iuuenalis mordax poeta.

Quæque salutato, inquit, crepitat concordia nido. Iuuenes saltabant tibicine, & citharœdis canentibus atque precibus a Dijs petebant sponsam ita maritus amaret, ut fecerat phrygius pieriam, cuius causa conciliata pax inter Iones, qui Milethum, & Myuntem colebant. Bœotij currus axem pro foribus comburebant, ut permanere intro sponsam debere significarent. Ad generum

postri-

postridie mittit socer puerum candida ueste indutum cum canistro, in quo aurum erat, alios, qui pelues ferunt, sagma, lecticas, pectines, alabastros scrinia unguentaq; quæ omnia ἐπαύλια δῶρα dicebantur. Tertio die agebantur ἀνακαλυπτήρια repotia uocant Romani, quo quidem die retecta se uidendam amicis præbet sponsa, quo etiam nomine & θεογάμια dicebantur Proserpinæ festa cũ Plutoni nupsisset, in Sicilia uero ἀνθεσφόρια, quibus rapta est, & celebrantur prope Syracusas ad lacum, quem repente eo loco extitisse dicebãt, quo Pluto abrepta Proserpina, penetrauit sub terra qui festi dies anniuersarij significantur a Cicerone in Verrem. In Haliarto Bœotiæ sponsa cum uiri domum accederet primitias offerebat ad fontem Hederaceum, quo loco Stratonis, & Callisthenis amantium manibus miserè discerpta fuerat Aristoclia insigni forma puella: ipsæq; Bœotiæ sponsæ asparago coronatæ ducebantur ad uirum, quòd asparagus spina quidem sit, sed fructu suaui, cuiuscemodi, & matrimonium. Rhodij præconem mittebant, quem ad uiri domum sequeretur sponsa. Hanc excipiebant Coi mulieri ueste induti, quòd in ea insula Hercules Meropũ uim fugisset mulieris ueste tectus, qua postmodum ornatus, Meropibus uictis; Alciopi filiam uxorẽ duxit. In Lepta Libyæ postridie nuptias ollam mittebat sponsa ad socerum petitum, quam se
negaret

negaret habere, ut statim disceret æquo animo socrus difficultatem perferre.

VXOR REPVDIATVR, ALTErius datur. Cap. VI.

NON *poterant Germani repudiare uxores, repudiabant Iudæi, repudiabant & Romani dote tribus pensionibus reddita. Tapyri uero, qui inter Derbicas, & Hyrcanos sunt, ubi treis, quatuorúe liberos suscepissent, prolis gratia permittebatur fœcundas uxores alijs tradere, idem & Romanis Numæ lege, quomodo multum postea & M. Cato dedit Martiam Oratori Hortensio. Senex maritus Spartæ uxorem iubebat admittere iuuenem alium ex quo illa filios susciperet, qui senioris essent.*

ROMANORVM NVPTIAE. Cap. VII.

HINC *nobis de Romanis dicendum est. Puellæ nubiles, duodecim scilicet annorum, ut probam earum indolem præstare mariti possent, cum lacones grandiores collocarent ob sobolem firmam procreandam, in templis Deorum excubabant, omen futuri mariti acceptura. Vxorem ducturi iugum subibant, unde & in Iugario uico colebatur Iuno Iuga, quæ à Dionysio dicitur* Ζυγία, *ut recte credidit M. Antonius Antimachus eruditissimus homo. Latini sponsi quorũ*

gener

genere fuere Romani, uersicolori paludamento utebantur, quod fecere Curiatij, qui pro Albano Imperio pugnarunt cum Horatijs. Ipsi etiam, Græci, & Aethrusci nubentes immolabant porcum: Latinæ nanque mulieres naturam uirginũ appellant porcum, & Græci χοῖρον. Romuli instituto panis, & aquæ communicatione contrahebantur nuptiæ, quòd sic raptas Sabinas uiris ipse collocasset, aqua etiam, & igne, quibus uita constat, & exules propterea interdicuntur. Nam uitæ causa uir est, & fœmina, aqua hæc, ille demonstratur igne. Sedebat sponsa profesto die (festo enim nubebant uiduæ) in pelle lanata, uel ob lanificij curam nobile matronarum opus, uel quòd in pellibus cubarent antiqui, illisq; induerentur. Data dote sponsa uiri domum petebat, cælibari hasta, cuspide scilicet lignea, & quæ in corpore gladiatoris stetisset, comebat caput, quòd Sabinæ iunctæ fuerint Romanis ui, bellumq; propterea gestum: cingulo item cingebatur laneo Herculis nodo ob fœcunditatem, hunc nanque septuaginta dicunt fuisse liberorum patrem. cingulum uir in lecto soluebat. Flammeo Flaminicæ, cum qua uir diuortium facere non poterat, induta lutei scilicet coloris ueste, rapiebatur, ut olim Sabinæ, ex matris, uel propinquioris fœminæ gremio, quinque præferebantur faces ex Aedilium facibus accensæ, quòd id noctu fieret, ex alba spina,

quomodo

quomodo, et apud Sex. Pompeium legendum est quibus usi sunt pastores in Sabinarum raptu mox ad faces & carpinus recepta, & corilus. Quinq; erant propter Deos, qui inuocabantur in nuptijs Iouem adultum, Iunonem adultam, Venerem, Suadam, & Dianam: inuocabatur etiam Hymenæus, & omnis gratia Thalassius, qui fuerat præclarissimus Dux Romuli tempore, pulchramq; uirginem recepit. Mercurius quoq; ex disciplina Aegyptiorum propter caduceum, in quo dracones duo erant, mas, & fœmina iuncti. Sponsam tenebant pueri duo patrimi, matrimiq; alius facem præferebat, quam raperent amici, ne extincta nubentium mortem portenderet. Habebat sub amiculo sponsa coronam ex herbis, uerbenis, & floribus à se lectis: ferebatur, & cumera, siue, ut uocant, alij cumerum, uimineū uas opertum cum sponsæ utensilibus, colus item compta, & fusus cum stamine, quòd Tanaquilis lanam, colum, & fusum uideri dicerent in Virilis Fortunæ templo ab Anco Rege condito. Farreum etiā libi genus ex farre factum, quo tantum populus Romanus trecenis annis uixit. Postes mariti uittis laneis ornatas ungebat sponsa oleo, uel adipe suillo, aut lupino ad propulsanda mala medicamenta, limen transcendebat, dicebatq; Vbi tu Caius, ego Caia, ut uxoris, & uiri omnia communia esse ostenderet, a pronubis, quæ nupsissent semel,

mel, excepta fescennini uersus canebantur obscenitate pleni, & maritus pueris spargebat nuces, uel ominis gratia, quòd in Iouis tutella sint, uel quòd earum fœtus puluinato calice, & ligneo putamine munitus, uel quòd contemneret omnia acta puerilia, nam & concubini pueri ubi a turpi Venere liberabantur, spargebant nuces. Treis asses Romuli lege sponsa ferebat, alterum, quẽ manu tenens dabat marito, atque si eum emeret, quæ per coemptionem dicebantur nuptiæ, & uir ipse pater familias, uxor mater: alterum in pede, quem locabat in foco larium: tertio in sacciperio maiori, scilicet crumena, resonabat in compito, hoc est quadriuio uicinali. Sternabatur lectus toga, sponsa adibat genium uiri, a pronubisq; collocabatur in lecto, papaueris succo, lacte, & melle misto ad prouocandum somnium sumpto, quo usa dicitur Venus, & in tenebris cum sponso iungebatur.

QVAE IN NATALI FILIORVM SERVENtur, qui exponantur, nome filijs quando imponitur, natalisq; celebritas. Cap. VIII.

NATOS postea infantes obstetrices in terra ponunt Opim implorantes; non enim credunt uocem ante habere puerum, quàm communem omnium parentem terram tetigisset; Herculisq; mensura sternebant lectum, quem quidem Her-

culem quatuor cubitos, & pedem excesisse scripsit heraclides ponticus. Celtæ quo nomine Græci & Germanos, & Gallos intelligebant, scutis impositos in Rheno collocabant nuper natos filios, qui si undarum uim euitaßent, habebantur legitimi, oppressi, ex adulterio concepti, facto inde prouerbio κελτικῶ ῥινῶ δικαστικώτεροι Barbari gelido amne abluunt filios, oleo ungunt Romani, mero lauant Lacones afferuntq́; Leschen, loci nomen, & inspiciunt Tribules Iudices seniores, qui si & pulchros, & fortes futuros dixerint infantes, aluntur, sin deformes, & segnes in Apotheis exponuntur secus Taygetum præcipiti loco: hoc modo & Indi, qui Cardei dicuntur, sophi tisq́; Regnum incolunt iudicatos filios, uel alunt, uel perdunt: Athenienses spurios exponunt loco, qui Cynos arges dicitur, Herculi ex adulterio genito consecrato. Exponunt uero nusquàm Thebani, sed qui alere aut nolunt, aut nequeunt fasciis deuinctos deferunt ad magistratum, qui pueros paruo uendunt, ut alantur, & seruiant. Genas Hunni candenti ferro secant, quare imberbes sunt ferè omnes. Trausij in Thracia, Cæsiæ, uel Heniochi, & Barbari aliqui circa Caucasum mõtem natos filios lugent, calamitates, quæ uitam consequantur, recensentes, gaudio uita functos prosequuntur incommoda referentes, quæ cum uita simul effugerint. Tibareni post uxorum partum,

tum, tanquàm puerperæ essent, in lecto cubant, quibus uxores ministrant quod & Cātabri faciebāt in Hispania. Aegyptiæ fœminæ statim à partu è lecto surgunt ad domæstica munia obeunda. Scritifini gens in Insula Thule infantes editos pelle inuolutos arbori suspendunt, & alunt ferarum cerebro. Græci in uannos deponebant fruga litatis omine: quintoq; die post partum abluebant nutrices manus, cursimq; ferebant ad forū infantes, qui dies uocabatur ἀμφιδρόμια & munera mittebant propinqui polypos, atq; sepias pisces. Septimo die imponebant illis nomen, quod scripsit Aristoteles, Athenis uero decimo facto sacrificio, & acceptis conuiuio amicis, propinquisq;. Quare & postea natales celebrantes Iunonem colebant; adolebant Dijs thus, ardente in domo igne, conuiuio excipiebant amicos (ut & persæ) ad tibiam ducebant choreas, & talis ludebant, quæ & fecere Romani, qui tamen fœminis octauo die, qui lustricus uocatur, nono maribus nomen dabant, & lacte nutriendos deferebant in forum olitorium ad columnam lactariam: in Germania uerò matres filios nutriunt. Athenis nutrices pueros afferebant ad Dianam Corythalliam, cui & infantium uestes, quorum Dea habere curam putabatur, suspendebant, & Zonas, quas primum puerperæ soluebant, quadragesimo die τεσσαρακοστὸν celebrant, cum mater pri-

ter primum sacra addit; à quibus quadraginta ante partum diebus, totidemq; post, abstinet; quòd & illi, & filio pericula immineant quamplurima.

NOMINVM RATIO.

Cap. IX.

SVPERVACVVM *uerò non crediderim, si quæ ex eruditissimorum auctorum lectione de nominum ratione obseruaui, paucis recensere. Olim Romani uno tantum nomine uocabantur, duobus deinde latinorum exemplo, nec multo post assumpsere tertium Græcorum, & Barbarorum more, quòd scripsit Claudius Aruntius. Apud eos enim, & Romanos liberi tria nomina habebant, serui unum. Primum, quòd dicitur prænomen, proprinm erat singulis hominibus, & patris prænomen sumebat natu maior filius, mares tamen non antequàm uirilem togam acciperent, fœminæ cum nupsissent, ut & Probus tradit, & Valerius Maximus in decimo, quo libro, licet ab Iulio paride in breuiarium redacto, agit de Romanorum nominibus. Alterum erat nomen gentis, & ducebatur à generis auctore, ut ab Iulo gens Iulia, à Dardano Dardania, ab Aeaco Aeacia: quandoq; ab oppidi nomine, quòd sæpius postea factum est: quomodo scripsit Dionysius*

sius Lucumonem Romam profectum prænomine usum Lucij, Tarquinij nomine à Tarquinijs Aethruscorum oppido, ubi fuerat educatus. Omnes ex eadem gente uocabantur hoc nomine, fœminæ etiam, quæ, si due, aut plures fuißent, habuisse prænomen ex ordine nascendi credidit Paulus Manutius uir doctissimus Venetus, quare apud Tranquillum, & Octauiam maiorem, & Octauiam minorem, apud Ciceronem Tertiam Aemyliam, Quartam, & Quintam Claudiam esse dicit. Legimus tamen C. Cæcilium Tarquinij uxorem, & apud Valerium ipsum fœminarum prænomina Rutiliam, Ceseliam, Radacillam, Murculam, Burram a colore, Luciam, Publiam, Numeriam, quorum aliqua sunt nomina. Tertium erat cognomen à rebus gestis Soteri Callinicus. Alexander, opem enim attulit patriæ Achille perempto, Torquanus: à forma Gryphus, Physcon, Sylla, Cicero, nisi à ciceribus inuentis sit: à fortuna Eudæmon, Poliorcetes, Priamus, nam à sorore emptus fuerat capto Ilio ab Hercule, Vopiscus, posthumus: à uirtute Euergetes, Philadelphus, cognomina enim habuisse Aegyptios testatur Pausanias, Diogenes, Magnus, Sophus, quo nomine dictus est P. Sēpronius: quandoq; etiam mordacitatis causa, ut Antigonus dictus est Doson, quòd multa promitteret, præstaret pauca, Ptolemæus Lamyrus,

quòd is esset: Metelus Vittatus, fortasse is est, qui à Latinis L. Metellus Diadema dicitur, quòd ulcus in fronte habuisset uitta colligatũ: hoc tamen mihi uidetur fuisse agnomen. Tertium hoc nomen, sunt qui credant esse singulorum proprium. Ego uerò, cum omnes ex eadem familia eodem nomine apellari uideam, putarim additum ut discernerentur familiæ, quæ eadem origine sunt, cum tanquam in colonias deducuntur: qua ratione sæpius legimus Iulios Tullos, Iulios Cæsares, Tullios Cicerones, Tullios Decolas: Cornelios Syllas, Cornelios Scipiones, Cornelios Cethegas, Papyrios Mugilanos, Papyrios Crassos, Papyrios Cursores, Papyrios Massones, Carbones Turdos, Calpurnios Pisones, Bestias Bibulos, & ni fallor, Calpurnios etiam Marios: nam C. Marij filiam, quam ipse in bello Cimbrico Manibus immolauerit, Dorotheus in quarto rerum italicarum appellat Calpurnium. Sic legimus multos alios eodem nomine, diuerso cognomine, ut & Spartæ, cum Aristodemus Herculis genere proclem, & Eurysthenem genuisset, Heraclidæ quidem omnes, sed illius posteri Eurypontiæ ab Euriponte proclis nepote dicti sunt, huius Agidæ ab Eurysthenis filio Agide. Agnomen, quod etiam cognomen à Cicerone, Sallustio, & Liuio dicitur accessit homini uni tantum ex rebus gestis, alioúe casu, ut Aphricanus, qui pri-

mus

mus Imperator nomine abs se uictæ gentis nobilitatus est; Creticus, Caligula. Cum apud auctores nomen tantum legimus, putant Grammatici cognomen esse: cum duo, prænomen, & cognomen. Ciues enim Romani ostendebatur tribus illis nominibus, tribu etiam, sed cognomen postponitur tribui: Sic apud Ciceronem est Ser. Sulpitius Q. F. Limonia Rufus. Et qui ciuitate Romana donabantur; prænomen, nomenq; alicuius familiæ Romanæ accipiebant, cognominis loco utebantur nomine, quo antea appellabantur: sic apud Ciceronem legimus C. Clodium Archagathum, C. Clodium Philonem, P. Cornelium Demetrium, P. Cornelium Megam Siculos homines, A. Licinium, Aristotelem Melitensem, A. Licinium Archiam Antiochenum. Horum libiri, si Romani ciues esse uoluissent, lege cogebantur patres ex bonorum parte hæredes facere alios, uel principem: quam legem antiquauit Antoninus Pius. Hoc nominũ ordine usos Græcos, & Barbaros, præter Aruntium, quem diximus, tradunt Plutarchus, Appianus, Ibicus Græci, & alij. Nam Achilles Podarces, Alexander, Vlysses prænomen est, nomen Pelides, Dardanius, quare, & Maro Aeneam appellauit Dardanum, uel Homerum secutus, uel tanquam Dardanium, ut interpretatur Nonius, Arcisiades ab Arcisio patre Laërtis: cogno-

men Achillis uidetur apud Homerum ὠκὺν, uel ταχὺς, sed sic etiam Aiacem Oileum uocat: cognomen Podarcis est Priamus, Alexandri Paris, Ulyssis διογενὴς, & eius agnomẽ πολιορκητὴς, uel πτολίπορθος, quanquam hæc perperam legantur apud Diomedem, qui ex Ibico sumpsit, Agamestor tamẽ Pharsalius in Epitalamio Thetidis Achillis nomen fuisse significat Pyrisium, uel Pyrisoon, cognomen Achillem propter labrum, χεῖλος scilicet, quod cum filium ignẽ reddere immortalem mater uoluisset, cineri inhæserit. Crederem igitur generis auctores, & nouos homines uno nomine appellari Herculem, peleum, Dardanum, Iulum: posteros duobus, altero proprio, altero patris, quod nomen familiæ esset Heraclidas, Pelides, Dardanios, Iulios, dignosci tertio familias, quartum hominis unius esse. Sed apud Homerum, qui digniores alloquuntur, eos patris nomine, generisq; uocãt. Achillem enim, Aiacem, Nestorem dicunt pelidem, Telamoniadem, Neleidem. Duobus item, tribusq; nominibus usos Iudæos scribit Origines. Nam & Salomonem dictum ait Didoa, & Sedeciam Ioacim, sic Oziam Azariam etiam, Tatthæum quoque appellari a Marco, Lebbæum à Matthæo, Iudam à Luca, Saulum item Paulum, & Simonem Petrum. Lycij, Xanthios uocat Nymphis in quarto de Heraclea, nomen, & familiam à

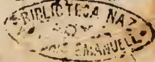
matribus habebant, quòd fœminæ Lycijs placasset Bellerophontem infestum, Troglodytæ utebantur bestiarum nominibus, quibus soli ex omnibus nationibus Atlantes in Aphrica carent.

QVI FILIORVM PVDENDA circuncidebant. Cap. x.

PVDENDA *puerorũ circuncidunt Iudæi octauo die, circuncidunt etiam Phœnicès, Sarraceni, Aethiopes, Troglodytæ, Macrones, qui hoc didicerunt à Colchis, & qui Thermodoontem incolunt, & parthenium, Creophagi etiam fœminarum, Aegyptij quartodecimo anno, tertiodecimo Arabes Ismahelem gentis auctorē imitati.*

FILIOS QVI NON VIDEANT: PERSArum, & Laconum puerorum institutio, quibusq; locis pueri amentur. Cap. xi.

GALLI *liberos, antequàm adoleuerint, ad se uenire non permittunt, Persæ patres nō eos ante quadriennium uident, qui nec in conspectu matris sedent, nisi illa permittente. Docentur usque ad* XVII. *ætatis annum mores optimos, iustitiam, temperantiam, mittereq; sagittas: inde septem, uel octo annis, nam à Strabone differt Xenophon, sese in armis, atque uenatione exercent, mox milites sunt usque ad quinquagesimum annum, quo redacti inter seniores domi*

manent Remp. administrantes: palam spuere, ungi, meire, aut huiuscemodi alia facere dedecus est. Lacaedemonij septennes diuidunt in classes, quibus fortior, prudentiorq; praeest, qui dicitur ἴλης. is pueros in furto deprehēsos (sparthae enim pueris licet furto obsonia parare) castigat, canere iubet alios laudes eorum, qui fortiter pro Sparta occubuerint, alios eorum uituperationes, qui id recusassent, propositas alios quaestiones soluere in gymnasijsq; exerceri, ludicra curabant quinq; Bidiaei. Literas discebant pro necessitate, sed eorum disciplina tolerantia laborum erat & arma: Natu maioribus cedunt deuia, & assurgūt, more sumpto ab Aegyptijs: Omnibus, qui iusserint, obtemperant, audiunt omnes, qui reprehenderint, amantes maximè. Post duodecimum annum nudis pedibus incedunt, unico tantum pallio singulis annis contenti, in thoris harundinaceis cubant, decimo quoq; die ostendunt se Ephoris, qui caedi iubebant, qui molliores pinguioresq; essent. Post pubertatem dicuntur Sphaerei, & suo arbitratu uiuunt: non disendunt in forum ante uigesimum annum, sed peragebant necessaria propinquorum opera, & amantium. Puerorum nanque amores laudabantur Spartę, Athenis, Minois legibus in Creta, ubi amantes pueros rapiebant, triduum antea rapina praedicta: muneribus scilicet puerum allectum conuiuio ac-

cipiebant

cipiebant cum socijs, & donis cinctum remittebant: is ueste induebatur accepta ab amante, qui quidem φιλήτωρ dicebatur, & puer ipse κλεινὸς, ac si amantem diceremus nos, & inclitum, præclarumq; Apud Elienses, & Bœotios, Thebanis maximè permittebantur concubitus cũ pueris, & apud Troianos, & Persas, qui hoc didicere à Græcis: in Gallia pueri olim uiris publice nubebant. Itali quoque sectabantur puerorum amores, sed lege prohibiti, licebat pueros, qui apud mangones erant, soluto precio, quod moderatus est, Domitianos inire, seruos etiam forma insignes, qua causa creditum ingenuos pueros bullas habuisse, ut dignoscærentur à seruis. In Aphrica Tunete solenni die extra urbẽ quodam loco conuenit omnis ferè multitudo ad Venerem cum pueris exercendam, puerorum amantes Græci postes floribus ornabant, & corollis, fidemq; inter se dabant ad Iolai sepulchrum, quod Thebis erat, quoniam Iolaus ab Hercule amatus, secum fuerit in certaminibus auriculisq; apprehensis eos osculabantur: quod osculũ dicitur ab Aenico χύτρα de quo & Tibullus.

Oscula compressis auribus eripiet.

Apud Argiuos uerò honesti adolescentes cum Clypeo pompam ducebant magno castitatis honore.

GRAECORVM PVERORVM INSTITVTIO: Comæ, Barbęq; depositio. Cap. XII.

ALII Græci iuuenes, qui Spartani non essent, nobilitate, & dignitate illustres liberalibus disciplinis omnibus instruebantur, & Macedones, qui Philippi instituto Regis ministerio tradebantur omnesq; in singulis Græciæ urbibus ab uno preceptore, qui & comes erat, quod & in Italia fecere Falisci. Athenis ubi puberes facti essent, publicè illis ostendebantur artium omnium instrumenta, quæ quis apprehendisset, illam artem, tanquam inuitante natura, exercebat. Mox primam barbam, comamq; deponebant, id faciebant Romani altero & uigesimo anno conuiuio acceptis amicis, uim mensura quadam in templum Herculis, illatam, propinantes conuenientibus, quæ dicebatur οἱ νιςήρια. *plures tondebant primam comã prope fluminibus, alij adducebantur in Delum, primitiæ enim istæ fluminibus, uel Apollini consecrabantur, quod corporea constent incrementa ex humore, & caliditate: capillus ipso Deo dicatus appellatur ab Aeschylo* Ͻρεπτήριος *Cutti uerò nõ ante barbam, crinem, & ferreum annulum deponebant, quàm hostem interfecissent.*

IN-

INDORVM, ARCADVM, ALIORVM, ROMA-norumq; puerorum institutio. Cap. XIII.

INDI pueri cibum sumpturi adibant Gymnosophistas, & referebant eo die, quæ bene fecissent: qui nihil haberet, quod diceret, impransus ad opus mittebatur. Arcades ad trigesimum usque annum Musicæ operam dabant, canebant pueri hymnos Deorum laudes, & Heroum continentes, grandiores Philoxeni, & Timothei disciplinis instituti annuos ludos libero celebrabant cum cantu, & choreis, iuuenes ludos uiriles, omnino apud illos turpe ignorare musicam. Parthi uero in primis docebantur arcus tẽdere, Germani hastam uibrare, Lucani uenari: uiuebant enim uenatu in syluis citra seruorum operam: Romani equitare, & pugnare cominus: ij olim probatæ anus curæ demandabantur, quæ eorum uerba, & lusus obseruaret, ne præter honestatem aliquid agerent. Postea uero ancillæ Græce, et Seruo Pedagogo filiorum cura demandata, quare mores corrupti putantur: docebantur in ludis litterarijs, qui quondã in foro erant, & simul uirgines: nam Appius Virginiæ amore captus dicitur, cum legentem uidisset in ludo. Minerual dabatur præceptori Quinquatrijs, Saturnalibus, & Calendis. Massiliamq; mittebantur in Galliam, Græcam urbem Phocensium ad sapientiæ præcepta perdiscenda. Adulti bullis

penatibus

penatibus consecratis, reposita prætexta XVII *ætatis anno in templo Iouis Capitolini liberalibus, die libero patri sacro* XVI. *Kal. Aprilis togam sumebant, & petebant cum amicis Deorũ templa. Qui futuri Oratores erant, a patre, uel propinquis ducebantur ad eum Oratorem, qui princeps in foro esset, quem iuuenes obseruarent, ab eoq; discerent eloquentiam. Primum dicturi, in forũ producebantur à consulari uiro, ut ab Augusto legimus C. et L. filios eorum Tyrocinio in forum productos. Principum liberi, & alij eiusdem ætatis nobiles sedentes uescebantur in propinquorum conspectu propria, & partiore mensa. Ex publico trigemini usque ad pubertatem alebantur, propter Horatios. qui cum Curicitijs pugnarunt pro Imperio Romano. inde ius trium liberorum institutum.*

VIRGINVM, MVLIERVMQVE LOCA, OPERA, impudicitiæ meretrices, mulieres facie obtecta. Cap. XIIII.

VIRGINES *uerò in ædium secessu uersabantur apud Græcos, unde non egrederentur nisi matres, aut custodis iussu. Romanæ matronæ operas in atrijs agebant, in* Iberia *Iudicibus quotannis quicquid texuerint, ostendunt, quæ plus texuisset, maximo afficiebãtur honore. Persis mulieribus turpe lanæ manũ admouere, quod*

Romanis

Romanis decus, hæ uero nec coquunt, nec nouiunt. Apud Iaxamathas easdem arces fœminę, quas uiri, exercent, adeo ut ne militia quidem uacent, laqueis hostes interceptos trahendo conficiunt. Gretulæ, Grelonias uidetur appellasse Clemens, colunt agros, id & Thressæ faciunt, ouesq; custodiunt, ut Troglodytarum fœminæ, ædificant, uagantur, homines, aduenę maximè cum illis coeunt, uersantur in negotijs Aegyptiæ, domus curam gerunt uiri. Romanæ uero, absente uiro, nec de rebus necessarijs loquebantur. Sarmatæ equos tractant, & arma: in Bactris, atque Susis equitant, unguentis unguntur, & ueniunt in seruorum: hospitum, aliorumq; complexus: Prostam Rheginæ die Veneri sacro ex Leophrenis Tyranni uoto in bello aduersus Locrenses, semel in uita in Veneris fano Babyloniæ, Corintho ultra mille uirgines. Gindanorum fœminæ tot fimbrias ex pelle ferunt, cum quot hominibus habuerint consuetudinem, decus est plures habere, ut apud Sthymphalos cũ pluribus uiris commisceri, & apud Indos, elephanto accepto, Syracusis etiam. Non enim uir, aut mulier in ea urbe preciosius exornantur, qui nõ faterentur se stuprum passos. Romæ uero turpe corpore quæstum facere, licentiam stupri apud Aediles meretrices uulgabant, togatæ erant, succinctaq; ueste, quod ex Aphranio Togatarum

scriptore

ſcriptore patet, mutatum nomen inſcribebant cellæ in lupanari, ubi proſtabant, ut in Attica in Sciro: concubitus precium quadrans erat, quare,& Quadrantaria fortaſſe à Cicerone dicta eſt Clodia,& a Cæcilio, ut eſt apud Fabium, Clytemneſtra. Olim non dabant fœminis pecuniam, ſed oues, equos, bouesq́; quos petijſſent, quoniam antiquorum opes in armentis erant. Athenis meretrices templis arcebantur, nullas in urbem admittebant Cij, nec tibicines, in qua Inſula nunquam adulterium, aut uetitos concubitus commiſſos dicunt, nec apud Seras, ubi non meretrices ſunt, non fures: ſic in Aethiopia, non homicidæ. Contra Indi adulterijs operam dant, & cædibus, abſtinent à mendacio, ut & Perſæ, qui pellices, & uxores, quas peruices adeunt, domi occluſas tenent, in itinere opertis uehiculis ferunt. Byzantiæ noctu tantum domo egrediuntur, equo uectæ, facie obtecta, ut & ſunt Carthaginienſes, & in Arabia uno excepto oculo, faciè item uelata nuptæ fœminæ Spartæ, aperta uirgines, quod ipſæ uirum quærant: uelata etiam Chalcedonia, quam tamen denudabant dimidia parte Magiſtratibus, aut externis occurrentes, quod Chalcedonijs à Bithynis uictis externis nupſiſſent. Thraces ſtigmate notant mulieres, quod uatem olim Orphea interfeciſſet, qui eis ſpretis puerorum ſectabatur amores.

NOBILITATIS SIGNVM EPHIPPIA equorum. Cap. XV.

PVNCTIS etiam notabant ipsi pueros; hoc enim apud eos nobilitatis signum est, ut apud Romanos imaginum ius, quod non habebant noui homines nisi in Aedilitate, & damnati amittebant: nigros etiam calceos cum luna nobiles ipsi, siue ut credidit Castor Deiotari Regis nepos, quòd in globo Lunæ essent Elysij campi, beatorum loca, siue quòd antiquissimo genere ipsi essent, quando Euander ex Arcadia uenerit, ubi fuisse dicuntur homines ante Lunam, & προσέληνοι Athenienses ea causa aureas gestabant cicadas capite, tanquàm primi hominum fuissent terra geniti, quos tamen uocat Theopompus Aegyptiorum colonos: sic Garamantes, & ipsi capite ferebant pennas, quòd uolasset fermè excreta in Aphricā Acacalis Minois filia, Amphithoontis mater, qui dicitur Garamas, Nasamonis pater ex Tritonide Nympha, unde & Garamantes, & Nasamones fuere. Apud Persas Cyri lege nobiles equo uehebantur, pedibus enim ingredi seruorum erat, prohibitumq; nobilioribus, & turpe apud Halanos: equis ephippia ea apponebant, quibus iam utuntur equorum domitores, absq; annulis ferreis, quibus ipsi imponinius pedes. Apud Aegyptios, qui nubilis est annulo, torque, & purpura à Rege donatus,

currus

curru circunducitur per urbem clamante præcone nobilem illum esse, quod scriptum est apud Iosephum, sic enim dicitnr ab Eusebio ἰώσηπος scilicet, ἰώσηππος uero à Lycophronis interprete Isacio. Apud alios aurum auriculis gestare nobilitatis signum erat, seruitutis stigmate, punctisq; notari.

Servi qvomodo libertate donentur. Cap. xvi.

AT *Scythæ seruis exculpunt oculos, ne lac equinum, quod pro uino habent, biberent. Lacedemonijs certas plagas uel iueneritis quotãnis infigebant Elotis, ne deteriores fierem, quorum opera liberi ommes, ut et equorum utebantur. Nam Spartani, Indiq; omnes ingenui erant, serui externi, & apud Iudæos ex Chananæis, quo nomine uocabantur gẽtes Palæstinæ omnes. Phryges filios etiam uendunt, ut seruiant. Nulla olim erant seruitia, agros liberi colebant, & apud Nabatæos consanguinei inuicem sibi ministrabant, quare & ἀνθιστήρια celebrantur Athenis eo mense, qui ἀνθιστηριῶν dicitur, quibus cum dominis ab opere liberi sedebant ad mensam serui, qui in Creta Hermeis festis liberi erant apud Babylonios in Saceis imperabant quinque diebus liberis. Apud Thessalos Peloriis ministrabant illis domini, more à Pelasgo Rege sumpto, qui*

cum a Pelore seruo accepisset terræmotu Peneū fluuium erupisse, parata mensa ministrauit seruo, Romæ. Id Augusti liberi erant, & in Saturnalibus, quibus ante, quàm domini, cœnabant pileos sumebant tanquam liberti. Qui enim donabantur libertate capite raso in templo Feroniæ Libertorum Deæ sumebant pileum, spectate uirtutis insigne, unde & serui aliqui propter uirtutē pileati uendebantur, siue propter Dioscuros, qui primum Soteres a Menestheo dicti sunt, cui, Thesei filijs expulsis, Regnum dederant, & pileati sunt, quando etiam uocantur a docto Catullo Libertis, festucas tenues iniiciebant domini, dextraq; comprehensos circumagebant, quo eos sui esse iuris ostenderent, Athenis ingrati in seruitutem reuocabantur, Massiliq; etiam, sed tertio tantum, quod & D. Claudius Romanis licere uoluit. In Lybia δουλωνπόλιν *scribit Hecathœus urbem esse, in qua seruus, qui intulisset lapidem, liber erat, aliam* πονηρόπολιν *in qua omnes serui erant, ingenuus unus tantum. Qui se alicuius seruum fateretur, terram illi, & aquam præbebat, rerum scilicet omnium potestatem, illis enim omnia fiunt: propterea misit in Grȩciam Xerxes legatos terram, & aquam petitum. Romȩ trans mare adductis seruis, eorum pedes creta notabant, scriptis etiam monstrabāt quą arte prestarent: nam plerunque uendeban-*

tur

tur bello capti, & hi sub hasta, & coronati. Dominorum indignationem placabant ad monumenta parentum, & statuas fugientes, qua causa simulachra coli capta scripsit Diophantes.

SERVORVM NOMINA COMAM QVI alunt, tondantúe. Cap. XVIII.

A THENIS *serui uocabantur nomine gentis, ex qua essent, Syrus, Geta, Dauus à Dais in Margiana populis, uel nominibus, quæ in prouincijs, unde essent, magis in usu fuissent, sic phryges dicebantur Manes, & Midæ Paphlagones Tibici, Harmodij uerò, aut Aristogitonis nomine nemo uocabatur, qui Hipparchum Hippiæ fratrem interfecere. Nemo etiam apud Græcos comam alebat, libertatis enim signum apud eos hoc est, & apud Hispanos, Germanos etiam, & Francorum Reges, qui sunt in Germania, Ansiburij, Angriuarijq; dicebantur, nunquam abscindebant comam. Persæ quoque alunt, & Parthi, qui capillos spargunt, quod & alij fecere, uel mulierum more componentes: hæ nanque apud Homerum eos ungunt, ut, & corpus, reticuloq; candido tegunt, postea alieno crine,* προκόμιον *dicunt Græci, in capitis uertice turrim fecere: uirgines cogebant nodo, Hispanæ aliquæ circumponunt stilo pedali, quos atro pileo tegunt.*

gunt. Spargunt, & Scythæ capillos flauo colore tinctos. Thraces in frontem, Euboici homines in terga demittunt, qua coma dicitur à Lycophrone Hectorea: Germani, Sueui maximè, nodo colligunt, nodo etiam a tergo Aegyptii pueri ingenui, quod & in Græcia seruos fecisse legi apud unum Lucianum. Pallene pago in Attica decus, uel senioribus nutrire comam, redimereq́; reticulo, Mauris cincinnis exornare: olim Argiui capillati erant, tonsi Spartani, qui ubi eos prælio uicissent, aluere comam, deposuere Argiui: aluisse tamen primus apud Spartanos dicitur Leonidas Rex, quòd sic aspectu terribilis uideretur hostibus, amicis uero mitis, simulq́ue aluere Thurii, Tarentini, Milesii, & alii, quibus Laconica instituta placebant. Britanni corpus omne radunt, præter caput, & Labrum superius, Indi mentum intonsum, ut Græci, barba tincta, intonsum etiam caput, sic Assyrii, hirtis comis Mardi in Perside, Machlyes anteriorem capitis partem radunt, & Nomades, qui Tartari sunt, barbam etiam, præter labrum superius, ut Turcæ: posteriorem capitis partem radunt Longobardi, Anses, & Hispanæ mulieres quædam, sinistram Maxyes, Macæ uerticem, & utrinque partes inferiores, in medio capillos habent: Abantes pugnaces homines, & ipsi anteriorem, ne scilicet capillis in bello ab ho-

ſtibus cuperentur, quæ tonſura dicitur Theſeis à Theſeo, hoc modo in Delo detonſo. Poſtea breuibus capillis uſi ſunt uiri, quos, & barbam nutriebant in mœrore, aſperioris enim uitæ ſignum eſt, quare bene capillati erant philoſophi, & uates, barbati etiam: capillati, & Bœotum Magiſtratus, cum corona, & armis inſtructi: in Creta uero deponebant Magiſtratus comam.

ARTIFICES, QVIBVS ALIQVI DELEctentur maximè, permutatio, pecunia antiquorum. Cap. XVIII.

CAVTVM *eſt præterea perpetuo edicto, ut ſeruitia picturam docerentur, aut toreuticem. Apud Thebanos uero cogebantur pictores, & plaſta pulchrius effingere imagines, meliusq; quàm exemplaria eſſent, more poetarum. In Aegypto nil noui pingere poterant, apud perſas à Regibus tantum interfectas feras, Scribebantq; in ſuis operibus pictores* χεὶρ πολυγνῶτυ, *eius ſcilicet, qui pinxiſſet, ſtatuarii eius, qui feciſſet, hoc modo* ποιεῖ πολύκλειτος ἐξομίδας, *uel alius. Apud Aegyptios, Perſas, Scithas, Lydos, Græcos, Corinthios maximi artifices habebantur ignobiles, generoſi, qui in nullis arcibus uerſarentur militiæ cauſa, quod & Aegiptiorum exemplo credunt Lacedemonij, apud quos militiam tantum colunt liberi Lycurgi legibus, ar-*

tes alias omnes serui,præter quàm unguẽtariam, quam urbe expulerunt,quòd oleum disperderet: turpe Romanis popinam, & artem manibus facere, in Ibernia rapto pulchrum uiuere, pulchrũ et in Thracia, otiari etiam, deformis agricultura: apud Indos duas artes exercet nemo, nemo apud Uxios agriculturam, pastores enim sunt. Arachosii docti ab Alexandro colunt agros, agros,& Græci,sed mulis arant. Arabes easdem artes sequuntur; quas parentes: qui artem omittebat; Deo artis præsidi instrumenta suspendebant. Germani in otio, uenatione, & bello uersantur, Cretenses in uenatione,quæ omittitur,si fera in fluuiũ se deiecerit:quod cepissent antiqui omnibus impartiebant, dentes, ferarumq; cornua, & pelles in templis suspendebant. Sybaritæ in luxu uiuunt, & Lydi stupra etiam inferentes, patientesq; ac si omnibus separatim inessent,non permixtæ, parentum seurinis uires, qua causa credidit Parmenides fieri μαλθακὸς. *Iones choreis gaudent, Partiq; ad tibiam, fistulam, tympanum tripudia ducentes Antiocheni Syri spectaculis, Babylonii, & Leontini Siculi ebrietatem Byzantij, qui ea causa hospitibus domos relinquunt, & uxores, ut in popinis, ipsi uersentur: his omnibus Vandili, bibacitate Persæ,gloriæq; ducunt non inebriari, Tibareni iocis, Thęstii etiam, & scemmatibus, ad quæ proferenda*

se a pueritia exercent; Cilices ieiunijs, Neruij Belgæ frugalitate, nullus ad eos aditus, nihil pa tiuntur uini, reliquarumq; rerum ad luxum per tinentium inferiri: frugalissimi etiam senes in Asia, alios fugiunt homines rerum prætia oculis æstimant: fila enim, quæ ex arboribus, uermiculisq; colligunt, uendunt alijs rebus permutantes, ut solebant antiqui ante pecuniarum usum, nam & Homerus Græcos accepisse uinum tradit ære, ferro, & hominibus datis, qua rerum permutatione Pausaniæ, qui Græciam descripsit temporibus; Indi utebantur, numos enim non habebant, & si auro, & ære abundet maximè regio: Numorum inde loco fuere obelisci ferrei, æneiq; quare, & oboli nomen est: primumq; pecuniam signarunt in Græcia Aeginete, Saturnus in Italia: Britanni numo æreo, & annulo ferreo utuntur, Syracusani stanneo numo, Lacedemonij coriaceo, inde ferreo à Licurgo instituto pondere minæ Aeginææ: Indi aliqui trans Gangem iam mori cortice, alii glebis aureis, coralio quidam, nonnulli sale, antea aurichalco, & ære, ære Aethiopes, quod apud eos preciosissimum est, cum auro propterea sontes uinciant: aurum uero Soli defodiunt homines Babytaces oppidi ad Tigrim.

NVDI QVI SINT, ALIORVM VESTES, & Romanorum annulos qui ferrent. Cap. XIX.

ILLIS *uero, quæ Seres legunt, filis, Sericæ uestes fiunt delicatorum olim hominum, quibus, & Vandili utebantur, & Seres ipsi: has ex floribus propterea appellauit Dionysius Apher qui scripsit* περιήγησιν, *non enim habent oues Meroitæ ad Nilum nudi ferè sunt, & Ismabelitæ, qui Arabes sunt, pallium tantum ferunt, & caligas, caput uittis circundant, cætera nudi, nudi et Gamphasantes in Aphrica, & Ethiopes aliqui, et Britãni qui ferro uentrẽ; ceruicẽq; cingũt & corpus inficiunt glasto cæruleo colore a͂aliũ formis, cæruleo etiã Agathyrsi, nimio Maxyes, et Zigantes Aphri, Sesamo Assyrii, anthemidis flore pectora, & terga Mosynæci, Libycæ gentes decocto nardi celtici. Apud Lydos uero, & barbaros omnes ferè alios nudum conspici probrum erat. Britanni interiores pellibus uestiuntur, & Aphri pauperes, ditiores enim sagis utuntur: pellibus Fenni, Sarmatæ, Sueui, Germani alij, & Sibæsi Indi, magna corporis parte nuda: Getuli, & Sardi caprarum pellibus ueterum Græcorum more, unde Hercules cum pelle est, & Poetæ senes uocant ab hac ueste* διφθερίας, *iuuenes etiam Cæcilius, & Græci Grammaticos hac ueste indutos, quæ* ἰσάλη *dicebatur alio nomine. Scythæ tergis uulpium, & murium,*

murium, quę tactu mollia sunt, Sabellorum, & madriorum pelles putarim. Scythę ipsi, & Thraces uestes mero perfundunt, quod generosum ad modum putant, & beatum. Pelles induunt pręterea Locri ozolę, qui in Phocide sunt, Sobij Indi, & Indi, qui ad Oceanum, Gotthi, & Hunni, hedinisq; pellibus circundant crura: Mauri leonum, Pardorum, ursurumq; pelles, quas Gręci gestasse uidentur apud Homerum usque ad pedes supra alias uestes, hęcq; erat χλαῖνα, quomodo caprinas pelles. Aphrę mulieres fimbriatas, ut postea fecere Gręci agida Pallados. Aliqui ex Pharusijs serpentum, & piscium coria uestium loco habent, piscium Arbi in Carmania, Ichthiophagi, qui Stoberam urbem incolunt, & Indi in Oceani Insulis: uituli piscis ij, qui sunt ad paludes Araxis in Armenia: Massagetę indumenta ex phocarum pellibus faciunt, & arborum corticibus, corticibus Indi aliqui, Geloni artibus hostium interfectorum, Indi palustres, & nautæ antiqui è tegete, olim pleriq; auctore Theophrasto; ex lana, quę in bulbis est intra summum corticem, & eam partem, qua uescimur. Maurusij tritam, & uilem uestem gerunt, ut Philosophi, qui prolixa barba, dextra baculum, librum habebant sinistra: Parthi tenuissimam, perlucidamq; usque ad pedes, & Sarmatarum more, fluitãtem, perlucidam. Tarentini,

Iapiges,

Iapiges, qui etiam fucata facie erant, floribus pictam, ut meretrices, & ditiores fœminæ: pictam Nysæi Indi, purpuream Lacones, ne pugnantes ex uulneribus sanguinem uiderent, purpuream uero non ferebant serui. Pullam habent Melanchlæni, & qui circa Padum sunt propter Phaetontem fulmine ictum, pullam etiam Daunij in Apulia, quòd incensis a captiuis Troianis nauibus, uel inuitus illic permanere coactus sit Diomedes: albam Rhetores, unde λευκοφόρον *Ammianus Rhetorem appellat. Getulæ fœminæ uestem habent nullo colore infectam, nec calceos, nec unguenta. Contra uiri ornantur auro, & unguentis, cum pugnaces tamen sint: cæruleis non utuntur Agrigentini, quòd eo colore uestes fuissent satellitum Phalaridis. Galli ueste exornantur tincta, auroque picta, torque, & armillis: auro & Agathyrsi, Persæ optimates à Rege donati torque, acinace, monilibus, armillisque aureis, cum gemmis, anaxyrim (uestis nomen) triplam habent, duplam tunicam manicatam ad genua usque uersicolorem, tiaram, ut Medi, & Armenij, amplumq; calceamentum duplum, plebs olim è corio uestes, mox duplas tunicas ad medium crus, et Tyriam sindonem circa caput, ut Indi linteos, qui auro brachia, & lacertos, lapillis aures ornant, & ebore, corpus tegunt usq; ad pedes car-*

basis, soleasq; induunt, & calceos altiores: Assyrij lineam tunicam gestant talarem, exteriorem laneam albam, mitras, non magnos calceos, & Scipionem: Armenij demissas tunicas, ad pectus cinctas, demissas sed solutas Sarmatæ, Turcæ etiam, & olim pœni, hinc poeta discinctos Aphros uocat: auribus perforatis annulos ferunt, ut Romani, plantino ioco digitos non eos habere in manibus: Aegyptij lineas uestes recens ablutas, lineas Brachmanes, qui circa indum sunt, calceos ex arborum corticibus, ut & Pythagoræi: lineas longobardi, laxas, fimbrijs ornatas, & uario colore, calceamina usq; ad summum pollicem aperta loris commistis reuincta: lineas Athenienses fœminæ cum fibulis, quas detraxere, ubi furore percitæ redeuntem ex Aegina quendam uestiũ fibulis interfecissent. Mulieres apud Homerum palla indutæ sunt fibula alligata super pectus, balteum habent, crepidas, & inaures: fibulas fecere postea aureas, & argenteas; quibus aptabant manicas, & coronam auream capite gestabant. Lacedæmoniæ uirgines tunicas inferius apertas ferebant, quare in incessu uel Sophocle teste nudabant femur: Romanæ uirgines zonas, & uittas castitatis signum, Hispanæ aliquæ in capite ferreos coruos, ad quos contrahebant uelum tanquam umbraculum. Adyrmachidarum uxores crura cingunt armillis æneis, Aegyptij aliqui in

qui in honorem Saturni sese uinciebant ferro, perforato naso, ut Aphri aliqui ad oceanum na sum, auriculas, & labra perforata aureis annulis exornant: fœminæ in Pæonia cubitos armillis ferreis, æneis, cryſtallinis, & oßeis, nates balteis latis ex panno fimbriatis. Amazones ueſtem no do colligunt, leua ad pectus nuda, integram enim hanc papillam seruant, aduſta dextera, ut tela uibreat facilius. Germanæ etiam fœminæ nudæ brachijs, lacertis, proximaq; pectoris parte erũt, reliquo corpore lineo amictu tecto. Germani ipſi qui pellibus non utuntur, ſagulo argento uariegato cooperti fibula conſerto, cætera nudi: locupletißimi ueſtem ſtrictam ferunt artus exprimẽtem, arctam & Anſibarij, qui tamen Germani ſunt: frontem Mardi Perſæ funda cingunt, ueſte ſupra genua. palliati Græci erant, purpureas ueſtes ferebãt Atheniẽſes, tunicas uariegatas, capillis appẽdebãt corymbos, & aureas cicadas. ponè ſequebãtur ſerui cũ ſellis cõpactilibus ut heri ſedere poßent cũ libuißet. Aetoli ſiniſtro pede, ut ait Ariſt. uel dextro, quòd eſt apud Euripidẽ, calceati erãt, nudi ſiniſtro, ut Hernici in Italia pelasgorũ coloni Getulæ fœminæ nudæ pedibus. Ro. abſq; tunicis fuere olim ſola toga rotũda, quã ad calceos uſq; demittebãt, ut Græci palliũ. Credidit tũ Plin. togã ad pedis demiſiſſe primũ Curio. ut uarices uelaret, poſt Cice. tẽpora medijs cruribus termi-

terminauit. ἐξωμίδας, etiã habuere breues, strictasq; tunicas citra humerum desinentes, mox paululum infra genua, breuiores militum erant, latiores præconum, prolixæ, & manicatæ fœminarum, ut uirginum apud Iudæos, apud Græcos liberorum: uestes enim seruorum unam tantum manicã habebant fascijs cingebant Romani crura, quas habuisse dicitur Pompeius cretatas, purpureas Clodius, prætexta utebantur mulieres illustres, & nobiles adolescentes, & purpuream togam eorum filij, qui curulem Magistratũ gessissent, collo uero suspensas habebant bullas ingenui aureas, scorteas libertini, cum bello punico secundo libertinorum filij carmen cecinissent. puberes, & puellæ nubentes prætextã deponebant, quam induebantur Magistratus, uiri etiam prætorij festis diebus, nobilium tancum erat, eam enim nec externi, nec libertini gestabãt, tunica, & latus clauus Senatorum, equitum annulus ut à plebe discernerentur, sic patrum uxores stolatæ erant, equitum pedibus aurum induebant, sed auratos etiam calceos cum margaritis habuit Cæsar, & Domitianus. Annulos uero non habebant Equites, nisi donati à Prætoribus, tanquam uiri fortes, uel Romæ, uel in prouincijs, et ab Imperatoribus, qui ut Prætores etiam, scribas, & alios, qui fortiter aliquid gessissent aureo annulo donabant: dabantur quoq; legatis ad exteras gentes,

gentes, quibus tantũ uti apud Romanos, uel post legationem mos fuit in publico aureis, domi ferreis, unde & ferreus mittitur sponsæ absq; gemma, nec annulos habent, nisi quæ nupsißent: eos imponebant sinistræ digitis minimo proximis, quòd neruum ex corde progredi ad hunc digitũ crederẽt, uel quòd hic digitus minus ageret. Scribit enim Ateius capito liberos homines, quibus fides adhiberetur, annulũ habuiße signandi causa, & quocunq; digito ferri solitum, sed ubi addita sunt gemmæ eo digito impositum, postea indice, mox minimo Græcorum more, Galli uero, & Britanni medio.

QVAE EDERENT ANTIQVI, bibcrentue. CAP. XX.

SED *post indumenta enumeranda uidentur quæ ederent antiquiores. Vixere primum fructibus, quos ultro terra tulißet. mox pastores lacte, et carne, frugibus deinde colentes agros. Græcos quidem pastores primum fuiße testatur Dicæarchus, & poetæ, qui homines alios dicunt ab agnis* πολύαρνας, *alios à bubus* πολυβούτας *ab ouibus alios* πολυμήλους *ouesq; ipsas aureas habuiße pelles, quòd priscorũ opes gregibus cõstarẽt, Sic Argis aries aureo uellere dicitur fuiße Atrei, quem conqueritur ipse uxoris fraude subductum à Thyeste: nam conuenerant post Pelopem illũ regna-*

regnaturum,qui quod magis admirandum esset, ostendisset,propterea arietem seruabat illum,et Regni stabilimen appellat apud Tragicum,cuius carmina refert Cicero,declaratis iam et eius uerbis,& Senecæ in Thyeste, quæ adhuc fuerant obscura.Romanorum etiã nomina ab animantibus hac causa esse multa uidentur Porcilius,Ouilius, Caprilius,Equitius,imo Romulus,et Remus fuere pastores, unde antiquissimum æs pecore notatum,& populus Ro. lustratus in Solitaurilibus uerre, Ariete,& Tauro: Esitarunt uero Scythæ Tauri rapum, Aethiopes Orindij semen sesamo persimile,Sarmatæ,& Mæotici homines miliũ, hoc,& hordeum,glandes etiam Meroitæ: hordeum,& frumentum tostum Maurusij, quorum creditur Rex fuisse Antæus,Germani auenam; pannicum Aquitani,Persæ nasturtium,& terebinthum; Arcades herbarum radices,ut Rhizophagi,& Massæsyli,arborum folia recentia, &,ut scribit Archæus,glandes,ut alij,sub cinere coctas,et bacculas ex ramis agrestibus,et Arimphæi:glandibus conficiebant panes Lusitani, qui montes incolunt Aegyptij farre, uel loto, non enim hordeum,nec triticum,nec fabas edebant,& cibos extra sua tecta palam capiunt,ut Mosynæci: Lotophagi loto tantum, ut est apud Homerum: Argiui comederunt pyra siluestria, unde eorum pueri quodam festo per iocum βαλ-

λαχρά-

ἀχράδας repetunt, quòd ἀχρὰς sit pyraster, pyra etiam Syluestria Tirynthij, Athenienses ficus, Carmani palmulas, Spermophagi in Arabia poma, Atlantes agrestium uitium fructus, nihil enim ferunt; baccas Arimphæi, Mosynœci aliqui nuces elixas; herbas Macrobij hominum iustissimi: Olera, et farinam Magi: harundinem Hunni, & Indi, qui & folijs arborum uescebantur, quas Tala uocant, & carnibus ferarum crudis, Padæi maxime Indi, etiam Aetoli Eurytanes: Hunni ipsi carnes sole, uel sub alis, aut equorum tergore calefactas deuorabant: Parthi, Mardi, Persæ, Scritifini in Thule, Thyssagetæ, Turcæ, & Musicani iuuenes Indi carnes uenatione paratas, itẽ qui Enderum incolunt in Illyrico, qui ubi nil ceperint corijs aßatis uescuntur: carne, lacte, & caseo Nomades Scythæ, Maßæsyli, sanguine addito Meroitæ: lacte, & carne Sueui, et Britanni interiores: lacte, caseo, & melle Mysi; his, & pomis Germani, qui succum etiam potant ex hordeo, et frumento, cynamolgi canum lac, equorum Agaui, quam innocentißimam gentem uocat Homerus, camelorum Arabes, carnibus etiam eorum uescuntur, ut Sarraceni, & barbari omnes, qui in Aphricæ loca deserta sunt, Barceiq; à poeta uocantur: camelorum lac bibunt Debæ, Elephantum, & Cynocephalorum Nomades in Aethiopia, ubi etiam Macrobij, qui centum & uiginti annis

annis uiuere dicuntur, lac bibunt, & rorem, lac Maßagetæ, & equorum sanguinem. Butyrũ certe barbararum gentium uel nunc laudatißimus cibus est, qui diuites à plebe discernat. Sarmatæ pulte aluntur, & cruda farina equino lacte, uel sanguine è cruribus mixto: ipsi, Vandili, Quadi, aliq; gentes equis, & uulpibus, equis etiam sylvestribus Persæ, Scythæ pecoribus, simijs zigantes, Troglodytæ lacertis, & serpentibus, lacertis uiridibus Aphri, serpentibus Ophiophagi in Arabia; lacertis; testudinibus, idq; genus alijs Amazones, quare & creduntur habuiße nomen, rore etiam Syriaco, mannam uocãt. Syri terrenis crocodilis, in Arabia, & Syriæ desertis locustis alij, & sale uiuunt, uespertilionibus Aßyrij, qui Borsippæ degunt: Phryges, & pontici homines uermiculis albis, & obesis è cariosa materia natis, Σῆξες dicuntur à Græcis Indis postea cõdidit urbes, dedit leges, fruges, & uinum Dionysius: at illi uino non utuntur, nisi in sacris, ut Aegyptij usq; ad Psammetichum Regem: nam sanguine Gigantum dicebant exortas uites, ideoq; uinum inebriare. Vino etiam abstinent Romanæ fœminæ, iuuenes quoq; usq; ad trigesimũ annum, uel trigesimum quintum, ut est apud Aelianum, nisi certis diebus sacrorum causa: Egnatiusq; absolutus à Romulo interfecta uxore, quæ uinũ bibißet qua causa osculari à propinquis credidit M. Cato

ne scirent

ne scirent an temetum olerent, alijs uero, quòd sic fecißent Troianæ in latio redeuntibus uiris, cum naues ipse incendißent. Italæ quoq; aliæ abstinebant à uino, quòd Herculi apud Crotonẽ sitienti persuasus ab uxore uir aquam, ut tradit Alcimus Siculus, perrexißet: abstinent & Carthaginienses milites in castris, Maßilienses fœminæ, & Milesiæ, quod scribit Theophrastus, Samanæi etiam, ceruisia quoq; & carnibus: polentam enim, orizam, & poma tantum edunt, ut Gymnosophistæ. Nam Brachmanum alios Gymnosophistas, alios Samanæos uocari scribit Bardesanes. Carnibus etiã abstinẽt Iouis προφῆται in Creta, & rebus omnibus, quæ coquuntur, abstinuere antiqui quoq; Græci, & omnes ætate, qua Pygmalion in Oriente regnabat, quod scripsit Asclepiades Cyprius: Seres etiam, Eßæi, Getæ Zamolxidis instituto, qui discipulus fuit Pythagoræ; persæ aqua, Aegyptij ouiũ lacte, ipsi, Phœnices, & palæstini bubus fœminis propter raritatem, maribus Lindij, quod et in Oriente iußit Valens Cæsar, Britanni lepore, gallina, et ansere. Galatę peßinuntij suibus, hoc enim animal interfecit Atym Cybele gratißimum puerũ. Syri non edũt pisces, quod Derceto dea Semiramis mater cum in stagnum se proiecisset, à piscibus seruata sit: nec pisces edunt homines apud Eleusinam, nec uolucres, nec poma quædam. Cõtra Ichthyophagi, quos

gi, quos maritimos Indos uocat Curtius ipsi, pecoraq; (ut etiam in Carnina Insula) piscibus uiuunt. Sole nanq; illis assatis panes conficiunt, tri ticeo pane pro obsonio utuntur: piscibus etiam libenter Rhodij, qui damnant, qui carnes edunt: piscibus, & auium ouis homines, qui in Rheni Insulis sunt: piscibus crudis Indi palustres, uel Ichthyophagi ipsi. Homines edere Scythicum est, ederunt tamē Scoti, Iberes, Melanchlæne ambo Scythæ, ut Anthropophagi, ederunt etiam Aethiopes, & passim omnes ante Iouis tempora, qui id prohibuit, in obsidionum quoq; necessitatibus Hispani, & Galli. Romani trecenis ann s uixere farre, & pulte, quam non cognouere Græci, sed edebant ipsi polentam, succumq; ex malua, & asphodelo. Athenienses caseum, phisten (mazæ genus) oliuam, et porrum, cerebrum aspernabantur, quòd caput sacrum esset: legi tamen esitasse coctum intra fici folia, uinumq; bibebāt unguento mixtū aliquando: rustici γίγαρτα cōterrentes acinos scilicet uuæ, uel mali punici cum caricis deuorabant, Itali quicquid daretur, & bis singulis diebus Græci ter, aut quater, Persæ semel, Sarmatæ tertio die, ut & Lydi in fame, ciborumq; penuria, Ichthyophagi uel quinq; diebus sustinent sitim.

CON-

CONVIVIA, POCVLA, ET VASA, COENAE ordo apud Græcos, ioci conuiuales, mulieres in conuiuio, balnearumq; usus. Cap. xxi.

AT Sarmatæ ipsi postea uersabantur in conuiuijs tribus diebus, Germani, Nomades, Alani, & Sarmatæ, qui Asiam incolunt, quos dicimus Moscos die, & nocte: Germani ipsi armati, ut & Persæ, Lacedæmonij uero nec baculum in conuiuio ferebant, quòd eo Aleander oculũ effodisset Lycurgo, uel percußisset, ut scripsit Dioscorides (quomodo & apud Plutarchum legendum) qui literis mãdauit Lacedæmoniorum Remp. & mores. Lacedæmonij ipsi in publico cœnabant, quindeni simul conuenientes, singuli medimnum farinæ, uini choas octo, casei quinq; minas ficuum totidem ferè, & obsonij gratia minnulos aliquot, quasi Symbolum dantes: obsonium erat suilla caro, & ius, in secunda mensa dabantur oliuæ, caseus, ficus, & placentæ farina, et oleo confectæ in lauri folijs: compotores deliguntur, ἀπομαγδαλίᾳ *parte media interiore panis nõ cõpressa, & in cadum demissa. Tyrtæi carmina canunt: quòd eo Duce superaßent Messenios, carebant et in ludis, qui uicisset huic carnem dabat,* πολέμαρχος. *Ad conuiuia hæc cõueniebant pueri tanquam ad disciplinæ, morumq; Scholam, dicebanturq;.* φειδίτια *Cretenses* ἄνδρια *uocant, &* συσσίτια *à Minoe instituta. Decimã enim dãt ci-*

ues omnes ad conuiuia sodalitatis: nam urbes singulæ pluribus sodalitatibus diuiduntur: in principio, & fine cœnæ dilutum uinum fundunt, adolescentes dimidiatas partes habent, minusq; bibũt, stantes uero omnes edunt: à cœna illustrium uirorum laudes celebrant: aurea uasa inania, & argentea exponunt, ut tantum uiderentur, Regibus recepto more. Argiui uero fictilia pocula adhibent publicis conuiuijs, et Lacedæmonij festis, epinicijs, & nuptijs: Græci alij uasa quoq; fictilia habent in conuiuijs. Sed olim, ut & apud Homerum, canistris afferebant cœnam, panem quidem mulieres, alij carnem: aurea, et argẽtea uasa Persæ, Rhodij myrrha, schenantho, amom, croco, balsamo, & cinamomo facta, quæ caloris ui arcerẽt ebrietatem, antiqui uero cornibus bibebãt, Thraces etiam et Paphlagones, urorum cornibus Germani, quare liber pater uidetur cum cornibus esse: pocula mox ære facta, quæ & uibicibus imponebant, ut ea refrigerarent. Garamantibus struthiocamelorum oua pro uasibus sunt, Aphris lignum, aut cortex. Chij uero, Thasij, & Thessali in conuiuijs calices capaciores siccabant, Athenienses minores, Lacedæmonijs singulis singulos calices infundebant pueri, Græci alij cõuiuis omnibus mensa spongijs prius tersa, partem apponebant, πρωτοσκνίαν, scilicet, deinde ἐπιφορήματα uarios cibos una patina plures continente patellas.

secunda

ſecunda menſa, quæ in honorem Deorum erat, habebat ἐπιδορπίσματα oua bina ſorbilia, turdos leporinas carnes, et aprugnas, mellitaq; quæ uel edere, uel ſecum aſportare poterant. Apud Arcades dabatur offa, quam manibus primum illa abſterſis, ſecum ferrent, ob terrores nocturnos in compitis. Apud Homerum primitias ciborum Dijs offerunt in ignem coniectas, libantq; uinum Veſtæ in conuiuij fine, ut & principio. Meracum in Græcis ipſis conuiuijs miſcetur primo, qui calix dicitur Iouis olympij, uel Iouis, & Iunonis: ſecundus diluti Telluris, & Heroum, diluti, & tertius Iouis Soterij: ſublata menſa lotis manib. ſumebant iterũ meracum in honorem Mercurij, qui ſomnũ mittit, calicem uocãt ἀγαθοῦ δαίμονος; cum cyathis ſaltabant, et ut uel Deos, uel amicos nominaſſent, bibebant, iactu etiam talorum, libatam potionem alijs eorum pronuntiato nomine addito ſalutis uerbo χαῖρε, tradebãt, canebantq;. ἢ πέντε πίνειν, ἢ τρία, ἢ μὴ τέτταρα.

Quomodo et apud Plautum fortaſſe legendũ. Qui bibere uolet, abire cogebatur, ne ſobrius in uinolentos incideret. Canebant etiam optimum primum eſſe bene ualere, mox forma inſignem, demum diuitias nulla fraude habere quæſitas. Proponebant ſibi ænigmata, & griphos; iocum illa, ſolertiam hi habebant: qui ſoluiſſet, uel oſculum huic, uel ferculum dabatur: qui ſecus, uel meracum,

ratum, uel muriēā, quā biberet: oēs inde Deū ca nebant: mox ἀσάρκας cantus institutus singuli enī lauri, uel myrti ramo manu accepto, canebāt hoc ordine, primus primi lecti, inde secundi primus, sic deinceps; mox secundus primi lecti, secundi secundus, & alij eo modo. Deinde circunferri cepta lyra, ad quam canebant docti tātum carmen, σκολιὸν propterea dictum, quod non esset omnibus facile: qua modulatione leniebant mentem, ut etiam Pythagoræi faciebant somnum capturi, & cum euigilassent. Iuuenes uero singuli singulos choas uino repletas siccabant, qui suam non bibisset, eum cauillabantur alij, iouis dicitur à Suetonio in libro de ludis Græcorū ἐωλοκρασία ut κότταβος, cum supra peluim κοίνας, eneas scilicet statuas ore patenti collocarent, quarum os ui nō replebant compotores, quod si in peluim cum sonitu ex ore statuæ decidisset, qui imposuerat laudabatur, si clam deridebatur. In Græcorum etiam conuiuijs non erant fœminæ, nisi propinqui hæc agerent, ut & apud siculos, qui Græci tamen creduntur: nec in Persarum conuiuijs uxores, pellices uero aderant, astante eunucho cum arcu, & sagitta, qui si quem uidisset intueri auidius illas, illico hominem interficiebat. Apud Illyricos sunt fœminæ, uinumq; largiter potāt uel ab hospitibus missum: Sybaritarum etiam mulieres, quæ ante annum inuitantur ut ornatiores accede-

accederent adhibebant equos ad tibiam saltantes, quare & cõsilio Imperatorio, ϛρατήγημα dicũt Græci, uicti sunt à Crotoniatis, cum inter ordines tibicines collocassent modulos canentes, ad quos saltarunt equi discußis sessoribus. Ducebantur etiam in conuiuio Babylonicæ fœminæ, quæ in fine corpus denudabant: Romani uxores, hæ sedent, uiri lectis discumbunt puluillo innixi, depositis soleis, cruribus distentis, uel dextro poplite leuum præmentes genu, siue cruribus, aut coßis complicatis, ut nunc faciunt Turcæ. Ante cœnã abluebant sese, & ungebant, olim uero brachia, & crura quotidie, nundinis corpus lauabant. Græci sudorem aqua abluebant, deinde corpus in labris domesticis, quas ἀσάμινθα, uocant, oleoq; uncti, mox cœnabant: & post labores uel militiæ, ut Agamennon à Troia reuersus, uel itineris, quomodo apud Homerum Telemachus, & in lætitia, gaudioq;, ut rusticus in fabula Aristophanis, quæ πλοῦτος, inscribitur: delicati calida, fortiores frigida, calida Germani, & in fluminibus, ut etiam Græci, & Nausicaa Alcinoi filia, in Odyssea: at persæ nnnquam lauantur in fluminibus. Dardani, qui in Mœsia sunt, ter tantum, nati, in nuptijs, & mortui. Babylonij, & Arabes post coitum, ut post menstrua Iudææ mulieres.

ROMANORVM COENA, EBRII CORONÆ, fratres Aruales, Discumbentes, ministri, & quæ post conuiuium agantur. Cap. XXII.

IN tricliniis croco consper sis, sternebantur lecti, quas spondas uidetur Maro dixisse: erant antiquitus ex cespite, & stramine scorpeæ forma, stragulis ex tergore boum, ut apud Homerum:*cum tori, in quibus dormientes iacerent, pellib. hædorum, ouiūq; eßent iniecta chlænæ. Deinde apud Romanos fuere in tricliniis lecti Arcadici humiles, & breues mox ærati, ut triclinia, abaci, & monopodia, uel testudinū secto putamine tecta: mensas fecere quadratas ex acere, & fraxino, orbiculatas etiam Lacedemoniorū exemplo, sed citreas elephantinis pedibus tribus, unde* τρίποδα, *dixere mensam, quāuis quatuor haberet quandoq; pedes, ut tradit Epicharmus: & credebatur sacra, quod Deorum apponerentur simulachra, & salinum. Tres erant mensæ, cylibantum orbiculata, quæ pocula cōtineret, cartibulum lapidea oblonga columella suffulta unum habens, & Vrnarium quadrata cum uasis. Prisci cœnabant pane tantū. prandebant carne assa, aut frixa; nec enim elixa Heroicis temporibus cognita creditur; licet Herodoto, aliquibusq; aliis secus uideatur: prandebant diluculo, nam et apud Homerū Eumæus* ἄριϛον *parat prima aurora, et* δεῖπνον *Menelaus,* δεῖπνος *enī etiā*

pran-

prandium est, postea meridiabant, quam cœnam uocauere Romani, quasi κοινωνίαν, soli nanq; prandebant, & cincti, cœnabant discincti cum amicis: hinc nullo apparatu mox fuere prandia, cœnæ copiosiores: cœnabant apertis ualuis nona hora, uel serius, Athenienses uespere, ita Persæ, uelubi libuisset. Mensas ferebant onustas duo serui, apponebantq; conuiuis, & cum ferculis mutabantur mensæ, ut apud aliquos uersatilia cœnationum laquearia, conuiuæq; lauabant manus: mensa nō tollebatur uacua antiquæ frugalitatis inditium, reuocabaturq; si quis in conuiuio sternutasset, postea si non gustaretur aliquid, inter dira habebatur. Dabantur olim tantum carnis aridæ, uel lardi pondo tria, salsamentorum libra, uel gallina, nec quidem saginata, cautumq; s. c. ne in cōuiuio impenderentur plus, quàm centeni uiceni æris, lege Fannia centum æris, alijs diebus triceni in nuptijs lege Licinia duceni. Sed & Fannia illa lex Licinia dicta est à P. Licinio Crasso confirmata, qua & Itali tenebantur lege Didia, dicebanturq; propterea populi fundi. Nam si quod iußisset prætor, aut legem aliquam, quam Romani haberent, socij aliqui reciperent, tunc lege eadem is populus tenebatur, & dicebatur fundus, quod ea lex in illo populo tanquam in fundo resedisset. Sylla postea permisit in summi festis diebus HS. tricenos, alijs ternos, profestis ducenos,

 in nuptijs,

in nuptijs, et repotijs mille, quas leges sũptuarias (cibarius appellat M. Cato) tulit Romanorũ primus C. orchius Tr. P. Licurgi exemplo. In principio dabantur oua bina sorbilia; in fine poma; in principio, et fine mel, lactuca, oliuæ, et saccharũ, quod inferebant ministri coronati, ut etiam accipensera tibia preminente, uinum Græcum semel fundebant, laribus primitias ciborum mittebant, nam inter pocula, & epulas libare Dijs dapes, & bene præcari mos erat. At conuiuæ non pauciores tribus erant, nec plures nouẽ, totidẽq; lecti. L. Verus Cæsar duodecim uocauit nouo exemplo: coronati edebant ad arcendam uinolentiam, nam & ebrijs dantur coronæ apud Plautum Greci uero eos oleo sale mixto perungunt, uel coronati erant, quod prisci cœnarent in littore maris floribus consperso, qua causa littorum amœnitatem maximè laudari crediderim à Val. Martiale. Capiebant coronas à conuiuij domino, quæ fuerunt primum ex lana, mox floribus omnibus excepto apio mortuis dicato, quare nec pullati sedebant in conuiuio, quod Cicero obiecit Vatinio, factæ frequẽtissime rosis, hyemali tempore ramento è cornibus tincto, laminaue ærea inaurata, aut inargentata cum lemniscis aureis, quos cælare instituit primum Claudius pulcher, & bracteas etiam M. Crassus aureas fecit, & argenteas folia imitantes, sed Domitiano principe

excogitatum ut hyeme etiam seruarentur rosæ fiebant ex anetho quoq; recenti:et roscida ad cõciliandum somnum, ut uidetur Galeno Medico. Romæ in usu non erant nisi in conuiuijs,et funeribus, propterea L. Fuluius Argentarius bello punico secundo in Carcerem ductus, quòd cum corona rosacea interdiu è pergula in forum prospexisset, Ciuica tamẽ,quæ iligna primo fuit, postea ex æsculo,mox ex quercu, licet uti perpetuo qui habuerit; & huic Ludos ineunti assurgunt omnes uacatioq; munerum datur,patri, & auo. Olim coronæ dabantur tantum Dijs, quæ fiebant ex amaraco: Primaq; corona apud Romanos fuit spicea,uitta alba colligata, quam gestabant fratres Aruales aruorum Sacerdotes à Romulo instituti,qui & frondea coronauit Hostilium Hostilij Regis auum; qui Fidenam primus irruperat. In conuiuio uero digniores primo discumbebant,assurgebantq;.honoratior locus summus erat,in prandio Heroico apud Virgilium medius, ut & apud Persas; conuiuij dominus in imo sedebat:ad fulcra lectorum erant filij,serui etiam, qui spongijs sputa è pauimento uerrerent; reliquiasq; colligerent,quæ mensa decidissent, quas apud Græcos non licebat tollere uelati Dijs consecratas, succincti alij serui alia munia peragebant: erat qui puerili ueste,muliebri ornatu pocula daret,unde melius uidetur quare dixerit do

ctus Catullus:

Minister uetuli puer Falerni.

Erat qui mira arte aues discinderet, qui uirga murmur seruorum compesceret; his enim hiscere, nec loqui, nec spuere licebat, ut & in Persarum Macedonum, et Chaldeorum conuiuijs, cũ nec ipsi conuiuæ loquerentur. Seruis cœna peracta reliquias diuidebant: anagnostes legebat Philosophorum libros, uel amatorios sermones, comœdi Poemata, adhibebãtur scurræ, qui risum mouerent; & post cœnam fides, & æquales tibiæ, ad quas canebant de Clarorum hominum uirtutibus, ut scribit M. Cato in Originibus: pueri etiã qui canerent, & saltarent; duo quãdoq; aut tria paria gladiatorum qui quidem Rhauennæ exercebantur, educabanturq;. In Tyrrhenorum conuiuijs uirgines nudæ ministrabant: in fine adducebantur mulieres, & elegantes pueri ad conuiuarum petulantiam, mox iuuenes bene mutoniati, qui cõpotores ipsos turpe subigerent. Caunij pueri, & fœminæ amoris gratia uersantur in conuiuio. Apud Abydenos nutrices circunferunt infantes; quibus suauiumdãt, qui simul cœnarent: Aegyptii cadaueris imaginem, admonentes bellè se uoluptatibus oblectarent, eiuscemodi tandẽ futuros. Carmani percussa in facie uena sanguinem cum uino bibunt. Odrysæ Thraces sibijpsis uulnera infligunt, apud Thraces alios forte aliquis

quis laqueo collum immittit, ensem manu tenẽs, quo si non illico laqueum inciderit, suspenditur, ab alijs saxo, cui innititur, remoto, cædis, admodum auida gens. At Scythæ ubi se nimium potu indulsisse cernunt, arcuũ chordas pulsant, ut dissolutum uoluptate animum ad pristinam continentiam reuocent. Apud Hispanos uero nullus mensarum apparatus, nisi festis diebus.

AEGRI, MEDICINA ANTIQVORVM, TEstamẽtum, adoptatio, ordo testamenti, hæredes sanitati restituti, qui se interficiũt, qui seniores, uxores quæ mortuo uiro se occidunt, cadauera qui edunt, feris exponũt, proiiciunt, seruant, sepeliunt.

Cap. XXIII.

INTER *hos Bastitani erant, qui ex morbo aliquo infirmos solent in plateis deponere, ut remedia ab alijs discant antiquorum more, Babyloniorum maxime; Aegyptiorumq; apud quos nulli fuere medici, recepti uero non parabant ægris medicinam ante triduum. Iberes etiam circunferunt ea causa ægros. Sed antiqui medebantur magia, & carminibus, quomodo didicisse à Chirone Aesculapium testatur Pindarus, et Antolyci filij apud Homerum, Vlysse ab apro uulnerato, carminibus claudunt sanguinem. Indi medebantur cibo, unctione, & cataplasmate. Aegroti ple-*

ti plerũq; testamentũ componunt, quorũ genera apud Romanos fuere tria, alterum calatis comitijs in conspectu populi, alterum in procinctu cũ ad arma uocabatur, tertium per familiæ coemptionem, cum scilicet hæres testamento adoptatur in familiam, & adoptantis nomen sumit, ut etiam apud Barbaros, qui tamen consueuerant conscenso lecto, quos pro filijs adoptarent, per uestes inferius demittere, sic enim fecisse dicũt Iunonem, ubi Herculẽ sibi in Iouis gratia adoptasset, quare crediderim ipsum ab Iunone habuisse nomen, ut ἡρακλῆς, diceretur, ut Heraclidæ eius filijs Sardus, cæteriq; Romæ uero qui filium adoptaret, ad Pontifices profectus dicebat causam, quòd procreare scilicet liberos non posset, & cũ potuerit sit expertus, dicebat etiam generum, & dignitatis rationem. Solebãtq; quod ex antiquo testamento, quod adhuc extat L. Cuspidij patet, Romani legata primum scribere, mox funeris curam certis hominibus demandare, seruos uel manumittere, uel in seruitutem, et pœnam relinquere, et hæredes instituere, & secũdos, qui adirent hæreditatem si primi recusassent, aut morerentur, testamenti constituere curatores, & testes, qui nomen in testamenti fine scribebant, ut etiã ipse, qui faciebat testamentum. Qui in bona succederet, sacra gẽtilicia celebrat, nõ exiguo quãdoq; sumptu, idcirco hæreditatem obtigisse sine

sacris

ſacris de iis dixiſſe uidetur Plautus, qui ſolidam hæreditatem ſine detrimẽto aſſequuntur. Si multi cohæredes eſſent, uno ex hæredibus lecto, qui pretium rebus faceret, quis dicebatur auctionis magiſter, uendebantur bona, diuidebaturq; pecunia. Græci cognatos ſcribebãt hæredes, ſed Solon licere uoluit cuiq; bona relinquere, quibus libuiſſet, lycii fœminis filiis. Qui ex morbo conualuiſſet gallum ſacrificabat Aeſculapio: Coi remedia deferebant in templo, unde Hippocrates nobiliſſimos libros de medicina collegiſſe creditur: Romani in templo Febris Deæ. Bachitii uero, ſi morbo leuarentur, obiiciunt ſe canibus deuorandos: Brachmanes morbo capti ſe comburunt, Hyperborei uita plerunq; ſatiati è rupe ſe proiiciunt in mare, quod & qui Caſsiterides Inſulas incolunt aliquando faciunt, felicioris uitæ ſpe. In ceo ſexagenarii ubi non utiles ad Rempub. adminiſtrandam ſe uiderint, lege conuocatis neceſſariis poſt ſacrificium, & conuiuium coronati cicutam bibunt: Theophilus Inſulam uocat Chium, Menander Iulidem Cei urbem. Tibareni præcipitãt ſenes, uel, ut ait Hieronymus, ſuſpendunt in patibulo, Sogdiani interficiunt parentes, more ab Alexandro ſublato, interficiunt & Triballi, fuſtibus Sardi, tanquam eos, qui otioſe degant: In Sardinia enim plectuntur ignaui, & qui in otio uiuunt, coguntur rationẽ reddere unde alantur.

Caspij collocant in solitudine septuagenarios, felicesq; credunt qui uiui deuorantur. Eruli ad Istrum pyræ, qui grauiter ægrotant, impositos interficiunt, sepulchro condunt ossa, ad quod se laqueo uxor suspendit, recusante infamia notata. Sic apud Catheos Indos uxores cum uiris defunctis comburuntur, & apud Venedos in Saxonia, Aphros etiam quosdam ad Oceanū. Apud Thraces, qui supra Crestonæos sunt, uxor charior (plures enim ducunt) cum uiro occisa sepelitur. Derbices septuagenarios uiros iugulant, eduntq; fœminas suffocant: qui ante è uita abierint, dāt hos sepulturæ: edunt etiā ægrotos, et senes Padæi Indi uiri uiros, fœminas fœminæ: parētes cū pecorū carne ponti accolæ Scythæ, homines, qui in Ibernia sunt, & Callatiæ Indi, sic Essedones, capite tantū seruato, quo auro, argento, gemmisq; exornato utuntur pro poculo. Deuorant Massagetæ senio confectos; qui morbo obierint feris exponunt, uulturibus Taxili Indi, & qui in bello interfecti fuerint Barcæi honoris causa; nam uultures sacros putant: Parthi, & Persæ auibus, canibusq; infelices existimantes, qui non illicò lacerantur: idem fecere Iberes Curgene Rege, Hyrcani auibus, uel canibus, quos hac causa alunt, canibus se miuiuos Medi & Bactriani, uel auibus, more ab Alexandro damnato, eiusq; præfecto Nicanore, qui ea causa penè amisit prouinciam, feris Assy

rij, &

rij,et Magi,sepeliunt ossa demum,ut Persæ:Ichthyophagi cadauera in mare deijciũt,Peones in stagnis,Sabæi in sterquilinijs, Aethiopes alij in flumine,alij uita circumfuso domi seruant,alij in fictilibus defodiunt. Macrobij & ipsi Aetiopes gypso illitis induunt colorem,& post annum efferunt, Babylonij in melle cera circunducta, ut Persæ,Indi adipe suillo Aegyptij extractis intestinis bitumine,sale,& myrrha, & Iudæi ut diu perdurent,Aegyptijq; in hominis lignea figura inclusos seruant,quibus aliquando datis fœnore accipiunt. Nysæi Indi in cedro condunt Arabes eorum Reges fratres,uxores,filios in harundine internodio euulso,quod tradidit Uranius,Baleares frustis incisa cadauera in uase saxis accumulatis,Colchi suspẽdunt arbore loris colligata:antiquitus terra mandabantur,sedẽtes mortuos cõstituebant in sepulchris Nomades,Athenienses ad Orientem conuersos,ad occidentẽ Phœnices, & Megarenses,quod & Athenienses fecisse testatur Hereas, sed Megarenses uel quatuor uno intulisse sepulchro, Athenienses singulis singulos. Troglodytæ uero ceruicem cum pedibus ligãt postea apud Græcos Hercules primus rogũ ascẽdẽs uoluit cremari,uel Argiũ Lycininij filiũ primus pyræ imposuit:cremati & Romani post quã in exteras nationes pugnantes cadauera eruerẽtur, sed non cremabantur nisi dente genito.

F v-

FVNVS BARBARORVM.
Cap. XXIIII.

HVNNI *quoque reddunt terræ corpus, & in illustrium uirorum funere capillis detonsis uulnera in faciem sibi faciunt, ut sanguine plorent: in campo cadauere posito circuncurrunt milites, celebrantq; res ab illis præclare gestas, epulantes mox humo tegunt cum auro, argento, frenis, armis hostium, cæterisq; eiusmodi, ut factum est in Attilæ sæuissimi Regis funere, Albani etiam cum mortuis pecunias condunt, quare misere uitam in paupertate degunt, Scythæ & ipsi humant cadauera, ubi calculos, quos in pharetra singulo die uel albos, uel atros, ut lætum, sæuúm ue passi diẽ essent, uiui cõiecerãt, quod et Cretenses faciunt, enumerassent, hominemq; aut bene, aut misere uixisse pronuntiassent, quadragintaq; diebus plaustro ad amicos detulissent, qui cœnam parant omnibus cadauer comitantibus. Reges mortuos sepeliunt apud Gerrhos ad Borysthenem scrobe quadrata cum pellice, uini ministro, coquo, agasone, alijsq; qui chari defuncto fuissent, equis etiam, phaleris, & suppellectile, per prouincias cadauere delato, alijs auricula, alijs crines præ mœrore sibi tondentibus, & brachia ferientibus, frontem etiam: circumacto anno ad Sepulchrum quinquaginta interficiunt famulos ingenuos, quos totidem occisis equis imponunt.*

ponunt. Solent & Tauri Scythæ cum Regibus sepelire, qui grati maximè uiuentibus fuerint: Galli in ignē inferre, quæ uiuo putant cordi fuisse, animalia, seruos, clientes, Germani arma, & equos, sepulchrum cespes tegit: equos, & uestes Alani, qui Samagithiam incolunt in ea Sarmatiæ parte, quæ iam Lithuania dicitur, rogo extructo in Sylua, parataq; cœna, qua ali dicunt defunctum. Indi aliqui seruorum imagines, equorumq; incendunt: inferunt Cares sepulchro ἀσπιδισκίον, & cristas, quas instituere ipsi in re bellica. Sindi tot pisces, quot obtrūcasset defunctus hostes. Nomades Scythæ ubi Regem efferunt qui occurrerint omnes interficiunt comites apud inferos Regi futuros. Persæ ubi uiri clarissimi obierint, solent se, uxores, liberos, equos, iumenta tōdere, in Regum funere extinguere sacrum ignem: indutum armis Regis cadauer in suggestu locant inter decem lectos, mortuorum sustinentes simulachra: septem dies in contubernia diuisi milites epulantur, canuntq; nænias, fœminæ plorant, cōburunt deinde cadauer rogo exuuijs facto, & ossa terra tegunt in argentea urna. Postea Medorum Reges, Persarum, & Parthorum in Ecbatanis condi soliti sepulchro ab Iudæo Daniele eo artificio facto, ut recens semper fabrica uideretur. Aegyptij alunt comam (ueteri id more alij, qui et supercilia radunt) mulieres luto fœdato uultu

per urbem discurrunt manu pectora plangentes, quod & uiri faciunt. Troiani apud Homerum nouem diebus plorant Hectorem lecto impositũ canentibus Symphoniacis flebile carmen, decimo die cadauere combusto ossa in auream urnam po nunt, quam purpureis mollibusq; opertam uelaminibus postridie terra condunt, imponuntq; ingentes lapides: qui interfuerint funeri, eos du cit Priamus in conuiuium.

LACEDAEMONIORVM FVNVS, MORTVI extra patriam reuocantur. Cap. XXV.

REGES *Lacedæmonios mas, & fœmina ex singulis domibus plorare coguntur, mulieres frontem sibi pungunt crebris, insanisq; ululatibus (sic & Barbari pleriq; in funere Regũ) Extra patriam mortui Regis tantum cadauer refer tur, aliorum minime: mortuos, qui fortiter aliquid fecissent in re militari, puniceo amictu tegunt, oliuæ folijs circumpositis: sepulchro eorum solum nomen inscribunt, qui in bello obierint, deponunt luctum duodecimo die, uel ut est apud Herodotum, decimo. Græci alij extra patriam mortuos uel referebant, uel abeuntes ter nomine uocabant, sicut Vlysses socios apud Cicones interfectos ter uocat: quandoque etiam sacris quibusdam reuocabantur mares, qua causa creditur*

Pelias

Pelias in Colchos misisse Iasonem, ut Phryxi animam in Græciam reduceret. Sed qui dicebatur extra patriam obijsse si domum rediret, non ingrediebatur per ianuam, sed per impluuium sese demittebat, quoniam prælio in Sicilia gesto, qui mortui renuntiati domum redijssent, obiere omnes, excepto meo, qui nocte imagine uisa per tectum sese immittente, sic & ipse fecit, uixitq;. Memoriæ proditum est Aristimum cum sic redijsset, iussu Pythiæ se, ceu modo in lucem editum, lauandum obligandum fascijs, lactandumq; dedisse, quod expiationis genus cæteri obseruarunt, quos Græci ὑστερόποτμους *uocant.*

GRAECORVM FVNVS. Cap. XXVI.

GRAECI *statim mortuo* Διανάκιτυ *ori imponunt Charontis naulum, quod non faciebāt Hermionenses, cum apud ipsos compendiosum descensum ad inferos esse fama fuisset: imponūt &* μελιτοῦτταν *placentam, quam obijceret latranti Cerbero: lauant deinde, ungunt oleo, coronant floribus, & candida ueste indutum, quod Messenij maxime faciunt, proponunt loco sublimi spectandum: fœminæ lugent, dilaniant comas, radunt genas, pectus, & membra dilacerant: scindūt uiri uestes (ut in mærore consueuere Iudæi) easq; puluere, caput etiam spargunt, solo quan-*

doque caput ipsum allidunt, & uolutātur humo capillos uellentes: parentes, uel filij accersito cantore, qui antiquorum calamitates referet, circa cadauer mœsti commoda recensent, quæ moriens amisserit defunctus: socij cadauer efferunt, sequuntur necessarij, qui capillos detonsos (tondebant etiam fœminæ) ut carmen indicat. L. Actij antiquissimi poetæ in Amphitryone.

Quæ nam hæc est mulier funesta ueste, tonso lugubri, uel cadaueri imponunt, ut Patroclo Achilles, Achilli Neoptolemus, & Myrmidones, uel in rogum inijciunt, & uestes: in pyra medio collocant cadauer, extrema parte apud Homerum boues corio exutos equos, duos canes, duodecimq; Troianos ex ijs, qui capti fuissent: pyram extingunt uino nigro, eoq; ossa lauant, condunt in urna, & includunt sepulchro, aggesta terra, imposito saxo, & coronis ex apio, amarantho etiam à Thessalis in Achillis funere instituto more: potho candidi generis, alijs floribus, & lana, cœlibis sepulchro λουτροφόρῳ. Athenienses, postquam sumptuosa fieri funera cœptum est, Solonis lege prohibiti sunt, ne sepulchrum facerent operosius, quàm quod decem homines efficerent triduo, nec opere textorio, hermis ut impositis ornarent. Qui cæde perempti fuissent in horum funere præferebātur hasta: qui phthisi, aut aqua intercuti, dum efferuntur, domi eorum filij sedebant,

bant,aqua pedibus immersis,quo modo parētum morbum declinare credebantur. Ante Socratis tempora prius, quàm mortui efferentur, hostias iugulabant, ἄγονα, quæ gignere, & procreare non possent. Parentant demum Græci occidente Sole, & ad sepulchrum uel laudantur mortui, et Solonis lege publice, uel interficiuntur captiui, ab Achille seruato more, unde Roma bustuarij gladiatores instituti creduntur,qui ad sepulchrũ dimicarent, uel gymnicos ludos celebrant hominum,& equorum (ut Thraces etiam,& Romani) adhibito choro, & musica, tubis maxime, quod declarat poeta Theophunus: parentant Odrysij equestri certamine multo epoto uino. Triduo post Græci ipsi apparant cœnam necessarijs,qui coronati lugentes adhortantur ut cibum capiant,quod cunctanter ipsi quidem faciunt,ne post charissimorum mortem uitam exoptare uideantur,quare & sæpius cibum recusat Achilles apud Homerum interfecto Patroclo.

ROMANORVM FVNVS, INFERIAE. Cap. XXVII.

ROMAN *morientibus erigunt caput concutiuntq́; comas,uel euellunt, tãquam sensum illorum reuocent,quare uideri posset illud à Marone dictum de Didone.*

Nondum illi flauum Proserpina uertice crinẽ
Abstulerat, stygioq; damnauerat Orco.

Spiritum propinquitate coniunctior ore excipit, clauditq; oculos: calida cadauer lauant, albis ue stibus induunt, per interualla nomine compellãt: custos adest cum fistula ne somno capiatur. Cupressus ante nobilis domum ponitur: est enim Diti arbor sacra propter Cyparissum, qui ceruo, quem acceperat ab Apolline interfecto, dolore abijt, quare excisa haud iterum pullulat. Octauo die, nisi sint feriæ publicæ, quibus hominem sepelire non licet, efferunt feretro cupresso facto, arborumq; infelicium ramis, quæ fructum non ferunt, tibia canente exequiale carmen, & præficis mulieribus nænias, nimisq; gestus omnes defuncti reddentibus, Sequuntur parentes, uel capite obtecto filij inter amicos penulatos; matres filiæ, uel uxores sparsis crinibus cum fœminis lugentibus, repetentibusq; mortui nomen. Effertur ab ijs, qui mulsum antea bibissent in funesta domo, per forum extra urbem, ubi comburitur, pyra lignis, lege duodecim tabularum, non dolatis extructa, ad funerum sumptus coercendos, quos lege præfinitos qui excesserit, tantundem populo dare cogebatur. Pyra exornatur stramine, coronis gramineis, floribus, thure, odoribus, & pars superior auro, purpura, gemmis: cadauer, antequam rogo imponant, ungunt, osculãtur, & eius oculos

in

in pyra aperiunt, uocantq́; nomine Quiritum ritu, digito seruato, cui dantur inferiæ, & osse ad purgandam familiam, quod postea terra obtegitur. In pyram coniȷciunt uinum, lac, sanguinem, equos etiam: qui funus sequuntur eam lustrant a sinistra in dexteram, pulverem alij, alij arma, frenos, cingula, cætera huiuscemodi immittentes, & pollinctum cœnam, in qua erat apium, lens, et sal lugubria. Rogum aqua extingunt, affinitate coniunctus legit cineres, quæ uino lauantur, & redduntur nono die sepulchro. Nouendiales proptea pulueres dicti Horatio. Sepeliebantur olim domi, & penates culti, sed Duillio Cos. S.C. prohibitum ne quis intra urbem sepulchro conderetur (quod nec apud Sicyonios licebat, ex oraculo tamen locus, sepulturæ datus Arato, nec licebat in Delo, quare deferebãtur cadauera in Rheneam insulam propinquam) hinc sepulchra fuere in exquilijs, mox priuatis agris loco consecrato, in familiam quandoque pariete diuisa, ut coci, medici, pistoris, aliorumq́; loculi essent: uel in urna defuncti nomine inscripto, & imagine uiri ex marmore, pueri ex gypso, artis etiam, quam mortuus exercuisset, instrumenta, Græcorum more, ut in Archimedis sepulchro fuit Sphæra, in Elpenoris remigis apud Homerum remus. Triumphantium tamen cineres. & Vestalium, quòd legibus non tenerentur, in urbem referuntur in fo-

ro, Valerijs etiam, & Fabritijs concessum in foro cadauera incendere. Ter uale dicto redeunt à funere, expianturq; aqua conspersi ignem supergredientes, quæ dicitur Suffitio. Græci funesta domo exeuntes lustrantur aqua ante ædes posita ex alia domo uase fictili. Sacrificia postea fiunt, danturq; inferiæ mortuo, lemuribus, & Laruis sparsa faba, allatis maiorum imaginibus, quæ & circa feretrum disponebantur, & efferuntur, in funere tantum nobilium, quod ius habebant noui homines, ubi Aediles creati fuissent. Filij, uel propinqui, aut si ætate impedirentur orator laudationem funebrem in foro dicebat, laudabantur & matronæ grandiores natu, Cæsar primus iuniorem etiam mortuã uxorẽ, dabanturq; ludi.

LVCTVS, TVRCARVM EXEQVIAE. Cap. XXVIII.

NVMAE *legibus puer trimus non lugetur, maior tot mensibus quot uixerit annos usque ad decem: decem nanque mensibus semper luctus finitur: si uidua arte nupserit infamis bouẽ immolat prægnantem. Diebus luctus lugentes in pellibus sunt, & fœminæ Romanæ albis uestibus indutæ (ut Argiuæ) sed his aqua ablutis, Græcæ cæruleis in eorum funere, quos dicunt cœlo recepto Sauro, purpura, annulisq; depositis, uiri atra*

ueste, Lycij muliebri, Syri, Lydi, Aegyptij, Sacæ in Scrobe ne Solem uideant, quē nec mortuus intueatur, Aegyptij etiam fimo obliti, Priamus apud Homerum tecto capite, puluere fœdatus. Populi deponitur luctus, propter publicas, et magnas calamitates ueste mutata sumptus, in ædis dedicatione, lustro, uoto publico: priuatus si liberi nascuntur, honos accedat in familia, pater, uir liberi, frater postliminio redeant, & in nuptijs. Non lugentur hostes publici, non perduellionis damnati, nec suspendio mortui, qui nec in mortuorum cœnis nominantur, aut qui sibi mala consciētia, non tædio uitæ, manus intulerit. Nemo lugetur apud Thraces aliquos, qui mortem putant miseriarum finem esse, in Thera insula nec Septennes pueri, nec quinquagenarij homines, quòd hi diu uixerint, illi ignorentur qui futuri essent. Iudæi septem tantum diebus lugent, scindunt uestes, capitis ornatum deponunt, quod & in Arabia fecit Iob, uel Idumæa, dantq; populo epulas ferales: nec Argiui diu lugent, trigesimo die Mercurio sacrificant, luctu posito Apollini, carne à Dei sacerdote accepta hordeo dato, quā carnem igne coquunt aliunde petito, dicuntq; ἔγκνισμα: nec diu Turcæ, apud quos cadauer humi depositum lauant Sacerdotes, quos ipsi lingua, & moribus barbari, Talismanlar appellant, & efferuntur sequētibus propinquis, sepeliuntq; extra

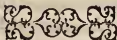
extra urbem, stragulis sepulchro impositis. Quod tamen scio secus alios tradidisse, ut & alia quandoque quàm ego fecerim. Apud me uero semper antiquior extitit doctissimorum hominũ auctoritas, qui multis ante annis scripsere, quàm eorum sit, qui aut uiuunt, aut fuere nuper, quos tamen non reprehendam, cum doctrinæ nomen ex maledicentia aucupari (quanquam id aliqui auidius hercle nimis faciant) indignum literis prorsus existimem, nec satis probati auctoris exẽplo, quos hac re saltem, si non potuero alijs, mihi proposui imitandos.

PRIMI LIBRI DE MORIBVS FINIS.

ALEXAN-

ALEXANDRI SARDI FERRARIENSIS, DE MORIBVS,

Liber ſecundus.

VRBES VT CONDANTVR, DEDVCANturue Coloniæ, Mœnia, domus qui non habeant, domus, & lapides. Cap. I.

XPLICATIS quæ ad hominem ſpectant, iam de urbe magiſtratibus, & iudicijs dicendum eſt. Qui condunt urbes, deducuntúe Colonias, erecto uexillo, æneo uomere, Thuſco, ut ait Carminius, more, ſulco, qui dicitur primigenius, mœniorum loca deſignant, Tauro dextra, uacca ſiniſtra iunctis, ſtiua incurua, ut intra caderēt glebæ, incinctu ipſi Sabino, togæ ſcilicet parte caput uelati, parte ſuccincta: ubi portæ futuræ ſuſpendunt aratrum, & intus aris conſtructis ſacrificia faciūt Dijs immortalibus quare aratro etiā euertuntur urbes, execratis quandoq; qui reſtituiſſent, quod in Ilij excidio feciſſe creditur Agamemnon: alij tellure alba ſignabant mœnia, Macedcnes

cedones polenta, in portis depingitur Minerua, in suburbijs Mars, quod intus prudētia, foris armis Imperia conseruentur: & in Colonia, quæ esset auspicio deducta, dum esset incolumis, Coloniæ noua deduci non poterat, noui Coloni adscribi poterant. Moenia ex lapide erant, terra quandoq;. Galli trabibus faciunt directis pari interuallo, intra saxis positis. Aetoli uicos habitant nullis mœnibus cinctos, inter se distantes, & Cyclopes in Sicilia domos longè ab alijs, cum uxoribus, liberisq́; tantum. Magi sub dio degunt, sic Arymphæi, Hamaxobij, Nomades in plaustris sub tentorijs pilo contextis, ut Hunni, nisi necessitate maxima coguntur ipsi tecta subire: in plaustris etiam Sarmatæ, & Ponti accolæ, Maurusij Aphri in paruis tugurijs, qui & nuda humo cubant, Troglodytæ excauāt specus, hæ illis domus, domus & Sarmatis quibusdam, Sardis, & in mœtu Mardis Persis: Aethiopes Nysam incolentes subterraneas domus habitant, ut Iberni, ligneas etiam, sicut Brudini, et Mosynœci, Illiricæ quoq; gentes culmo contectas, Pānonij, & Geloni. Hāmanientes Cyrenaicæ gens domos construunt sale montibus exciso, maßis salis aqua ferruminatis qui Carrhis sunt in Arabia, Gerrham uocat oppidum hoc Antisthenes. Ichthyophagi cetorū oßibus, quæ XXV. cubitorum mensuram implent, costæ trabes sunt, maxillæ portæ: Gedrosij cōchis marinis,

marinis,piſcium prægrandium ſpinis conteƈtas:in Taprobane integumentis teſtudinum quindecim cubitorum teguntur domus, & apud Chælono: Phagos,qui etiam illis nauigant. Græci publica opera Pentadoro,priuata tetradoro lapide ſtruunt,Romani diodoro,ſed his non licebat in Tyberis ripa ædificare:eſt diodoron lapis ſeſquipede lõgus,latus pede, tetradoron palmorum quatuor, quinq; pentadoron.

ROMANORVM TRIBVS CLASSES, & ordines. Cap. II.

ROMANOS *ipſos diuiſerat in tres Tribus Romulus Luceres, Ramnenſes, Tatios, ſingulas in decem Curias, has in Decurias, unde Tribuni,Curiones,et Decuriones:ipſas Curias nomine Sabinarum,locorumúe uocauit,quæ et Tribus diƈtæ ſunt:hæ Tullo Rege* XXVI.*fuiſſe uidentur,uel,ut alij credunt,*XXXI.*quando Coriolanus damnatus eſt xxi. pulſis Gallis additæ à Camillo quatuor,duæ à Fabio Maxi. quatuor item Vrbanæ,in quas Sempronius Gracchorum pater Cenſor Libertinos tranſtulit, Liuio ſcribente, xxxv.fuere.Seruius uero Tullus populum diuiſit in ſex claſſes pro cenſu, prima erat poßidentium centum millium æris,plusúe, ſecunda quinque et ſeptuaginta millium,tertia quinquaginta quarta quinq;,& uiginti,quinta duodecim millium,qui minus poßiderent, uocabantur capite cenſi:*

censi: mille æris nunc fortasse permutarentur decem aureis. Classes diuisit in Centurias iuniorum & seniorum, ij ut urbis custodiam haberent, illi bella gererent. In prima classe erant Centuriæ LXXX, *in secunda* XX, *totidem in tertia, & quarta, in quinta* XXX, *capite censi complebant Centuriam, sed non arma sequebantur, scripti tamen à C. Mario in bello Cimbrico, uel, ut tradidit Sallustius, Iugurthino. Erant præterea in secunda classe (primum scribit Liuius) Centuriæ duæ fabrorum, in quarta duæ (tres Liuio) accensorum, cornicinum, & tubicinum. Equitum Centuriæ duodecim ex populi primaribus, tres ex alijs Tribubus eo nomine, quo fuerãt à Romulo uocatæ, has Centurias alebant uiduæ, quæ bina millia æris in annos singulos penderent. Græcorum exemplo, apud quos ditiores equos nutriebant, olimq; pane, & uino. Qui uirtute præstarent, diuitesq; essent, hos uocauit Romulus patres, alios plebem, ex patribus fuere Patricij, qui Remp. regerent.*

SENATORES, CLIENTES, ET PATRONI, salutatio. Cap. III.

CENTVM *enim delegit Senatores, qui eo absente vrbis curam gererẽt, & minores causas cognoscerent. Sed expulsis Regibus Senatus rerum omnium potestatem habuit, præter quàm creandorum Magistratuum, sanciendarum legũ,*

belli

belli inferendi, aut dissoluendi; quæ tria iubebat populus Patribus auctoribus. Receptis in urbe Sabinis, addidit centũ alios Senatores Romulus, Tarquinius Rex centum, totidem Brutus, & Publicola coss. Vbi Cicero ab exilio reuersus est quadringenti fuere, & decem, plusúe, numerum auxit Cæsar, Augustus pristinum morem reduxit aucto Senatorum censu, ut esset duodecies L L S. cum antea fuisset Octingentorum legebantur Senatores à Dictatore. & Censoribus ex Patribus, mox & ex equestri ordine. Multi tamen nõ quærebant Senatoriam dignitatem ut molestiam iudiciorum effugerent. Tulit enim Sempronius Gracchus legem, quam & Sylla cõfirmauit, unde & Cornelia lex dicta est à Suetonio, ut de eorum Senatorum capite quæreretur, qui falsum testimonium dixissent, coierint, conuenerint, consenserint, uenenum malum fecerint, qua lege nõ tenebantur Equites, nec plebs. Hæc uero colebat agros, exercebatq; artes manibus, & ex patribus singuli aliquos deligebant, quos parentum loco obseruarent, dicebanturq; patroni, & ipsi Clientes, qui patronis ut filij essent, quos tuerentur, Thessalorum, & Atheniensium exemplo, apud quos tamen Clientes seruorum loco habentur, unde & Athenienses uocant eos φῆτας, Thessali, πενεστάς. Coloniæ, Socij, prouinciæ bello uictæ patronos etiam Romæ habebant, ut Lacedæmonij

Claudius

per urbem discurrunt manu pectora plangentes, quod & uiri faciunt. Troiani apud Homerum nouem diebus plorant Hectorem lecto impositū canentibus Symphoniacis flebile carmen, decimo die cadauere combusto ossa in auream urnam ponunt, quam purpureis mollibusq; opertam uelaminibus postridie terra condunt, imponuntq; ingentes lapides: qui interfuerint funeri, eos ducit Priamus in conuiuium.

LACEDAEMONIORVM FVNVS, MORTVI extra patriam reuocantur. Cap. XXV.

REGES *Lacedæmonios mas, & fœmina ex singulis domibus plorare coguntur, mulieres frontem sibi pungunt crebris, insanisq; ululatibus (sic & Barbari pleriq; in funere Regū) Extra patriam mortui Regis tantum cadauer refertur, aliorum minime: mortuos, qui fortiter aliquid fecissent in re militari, puniceo amictu tegunt, oliuæ folijs circumpositis: sepulchro eorum solum nomen inscribunt, qui in bello obierint, deponunt luctum duodecimo die, uel ut est apud Herodotum, decimo. Græci alij extra patriam mortuos uel referebant, uel abeuntes ter nomine uocabant, sicut Vlysses socios apud Cicones interfectos ter uocat: quandoque etiam sacris quibusdam reuocabantur mares, qua causa creditur*

Pelias in Colchos misisse Iasonem, ut Phryxi animam in Graciam reduceret. Sed qui dicebatur extra patriam obiisse si domum rediret, non ingrediebatur per ianuam, sed per impluuium sese demittebat, quoniam prælio in Sicilia gesto, qui mortui renuntiati domum rediissent, obiere omnes, excepto meo, qui nocte imagine uisa per tectum sese immittente, sic & ipse fecit, uixitq;. Memoriæ proditum est Aristimum cum sic rediisset, iussu Pythiæ se, ceu modo in lucem editum, lauandum obligandum fasciis, lactandumq; dedisse, quod expiationis genus cæteri obseruarunt, quos Græci ὑστερόποτμους uocant.

GRAECORVM FVNVS. Cap. XXVI.

GRAECI *statim mortuo* Διανάκιτυ *ori imponunt Charontis naulum, quod non faciebãt Hermionenses, cum apud ipsos compendiosum descensum ad inferos esse fama fuisset: imponũt & μελιττοῦταν placentam, quam obiiceret latranti Cerbero: lauant deinde, ungunt oleo, coronant floribus, & candida ueste indutum, quod Messenii maxime faciunt, proponunt loco sublimi spectandum: fœminæ lugent, dilaniant comas, radunt genas, pectus, & membra dilacerant: scindũt uiri uestes (ut in mœrore consueuere Iudæi) easq; puluere, caput etiam spargunt, solo quan-*

doque caput ipſum allidunt, & uolutãtur humo capillos uellentes: parentes, uel filij accerſito cantore, qui antiquornm calamitates referet, circa cadauer mœſti commoda recenſent, quæ moriens amiſſerit defunctus: ſocij cadauer efferunt, ſequuntur neceſſarij, qui capillos detonſos (tondebant etiam fœminæ) ut carmen indicat. L. Actij antiquiſſimi poetæ in Amphitryone.

Quæ nam hæc eſt mulier funeſta ueſte, tonſo lugubri, uel cadaueri imponunt, ut Patroclo Achilles, Achilli Neoptolemus, & Myrmidones, uel in rogum inijciunt, & ueſtes: in pyra medio collocant cadauer, extrema parte apud Homerum boues corio exutos equos, duos canes, duodecimq; Troianos ex ijs, qui capti fuiſſent: pyram extingunt uino nigro, eoq; oſſa lauant, condunt in urna, & includunt ſepulchro, aggeſta terra, impoſito ſaxo, & coronis ex apio, amarantho etiam à Theſſalis in Achillis funere inſtituto more: potho candidi generis, alijs floribus, & lana, cœlibis ſepulchro λουτροφόρῳ. Athenienſes, poſtquam ſumptuoſa fieri funera cœptum eſt, Solonis lege prohibiti ſunt, ne ſepulchrum facerent opero ſius, quàm quod decem homines efficerent triduo, nec opere textorio, hermis ut impoſitis ornarent. Qui cæde perempti fuiſſent in horum funere præferebãtur haſta: qui phthiſi, aut aqua intercuti, dum efferuntur, domi eorum filij ſedebant,

bant, aqua pedibus immersis, quo modo parẽtum morbum declinare credebantur. Ante Socratis tempora prius, quàm mortui efferentur, hostias iugulabant, ἔντομα, quæ gignere, & procreare non possent. Parentant demum Græci occidente Sole, & ad sepulchrum uel laudantur mortui, et Solonis lege publice, uel interficiuntur captiui, ab Achille seruato more, unde Romæ bustuarij gladiatores instituti creduntur, qui ad sepulchrũ dimicarent, uel gymnicos ludos celebrant hominum, & equorum (ut Thraces etiam, & Romani) adhibito choro, & musica, tubis maxime, quod declarat poeta Theophunus: parentant Odrysij equestri certamine multo epoto uino. Triduo post Græci ipsi apparant cœnam necessarijs, qui coronati lugentes adhortantur ut cibum capiant, quod cunctanter ipsi quidem faciunt, ne post charissimorum mortem uitam exoptare uideantur, quare & sæpius cibum recusat Achilles apud Homerum interfecto Patroclo.

ROMANORVM FVNVS, INFERIAE. Cap. XXVII.

ROMAN morientibus erigunt caput concutiuntq; comas, uel euellunt, tãquam sensum illorum reuocent, quare uideri posset illud à Marone dictum de Didone.

Nondum illi flauum Proserpina uertice crinē
Abstulerat, stygioq; damnauerat Orco.

Spiritum propinquitate coniunctior ore excipit, clauditq; oculos: calida cadauer lauant, albis ue stibus induunt, per interualla nomine compellāt: custos adest cum fistula ne somno capiatur. Cupressus ante nobilis domum ponitur: est enim Diti arbor sacra propter Cyparissum, qui ceruo, quem acceperat ab Apolline interfecto, dolore abijt, quare excisa haud iterum pullulat. Octauo die, nisi sint feriæ publicæ, quibus hominem sepelire non licet, efferunt feretro cupresso facto, arborumq; infelicium ramis, quæ fructum non ferunt, tibia canente exequiale carmen, & præficis mulieribus nœnias, nimisq; gestus omnes defuncti reddentibus, Sequuntur parentes, uel capite obtecto filij inter amicos penulatos; matres filiæ, uel uxores sparsis crinibus cum fœminis lugentibus, repetentibusq; mortui nomen. Effertur ab ijs, qui mulsum antea bibissent in funesta domo, per forum extra urbem, ubi comburitur, pyra lignis, lege duodecim tabularum, non dolatis extructa, ad funerum sumptus coercendos, quos lege præfinitos qui excesserit, tantundem populo dare cogebatur. Pyra exornatur stramine, coronis gramineis, floribus, thure, odoribus, & pars superior auro, purpura, gemmis: cadauer, antequam rogo imponant, ungunt, osculātur, & eius oculos

in pyra aperiunt,uocantq; nomine Quiritum ritu,digito seruato, cui dantur inferiæ, & osse ad purgandam familiam,quod postea terra obtegitur. In pyram conijciunt uinum,lac,sanguinem, equos etiam: qui funus sequuntur eam lustrant a sinistra in dexteram,puluerem alij,alij arma,frenos,cingula,cætera huiuscemodi immittentes,& pollinctum cœnam,in qua erat apium,lens,et sal lugubria. Rogum aqua extingunt,affinitate con iunctus legit cineres,quæ uino lauantur, & redduntur nono die sepulchro. Nouendiales propte rea pulueres dicti Horatio. Sepeliebantur olim domi,& penates culti,sed Duillio Cos. S.C. prohibitum ne quis intra urbem sepulchro conderetur (quod nec apud Sicyonios licebat,ex oraculo tamen locus,sepulturæ datus Arato, nec licebat in Delo, quare deferebãtur cadauera in Rhe neam insulam propinquam) hinc sepulchra fue re in exquilijs, mox priuatis agris loco consecrato, in familiam quandoque pariete diuisa, ut coci,medici, pistoris, aliorumq; loculi essent: uel in urna defuncti nomine inscripto,& imagine ui ri ex marmore,pueri ex gypso,artis etiam,quam mortuus exercuisset,instrumenta,Græcorum mo re, ut in Archimedis sepulchro fuit Sphæra, in Elpenoris remigis apud Homerum remus. I rium phantium tamen cineres.& Vestalium,quòd legibus nõn tenerentur,in urbem referuntur in fo-

ro, Valerijs etiam, & Fabritijs concessum in foro cadauera incendere. Ter uale dicto redeunt à funere, expianturq; aqua consperſi ignem supergredientes, quæ dicitur Suffitio. Græci funestæ domo exeuntes lustrantur aqua ante ædes posita ex alia domo uase fictili. Sacrificia postea fiunt, danturq; in feriæ mortuo, lemuribus, & Laruis sparsa faba, allatis maiorum imaginibus, quæ & circa feretrum disponebantur, & efferuntur, in funere tantum nobilium, quod ius habebant noui homines, ubi Aediles creati fuissent. Filij, uel propinqui, aut si ætate impedirentur orator laudationem funebrem in foro dicebat, laudabantur & matronæ grandiores natu, Cæsar primus iuniorem etiam mortuã uxorẽ, dabanturq; ludi.

LVCTVS, TVRCARVM EXEQVIAE.
Cap. XXVIII.

NVMAE *legibus puer trimus non lugetur, maior tot mensibus quot uixerit annos usque ad decem: decem nanque mensibus semper luctus finitur: si uidua arte nupserit infamis bouẽ immolat prægnantem. Diebus luctus lugentes in pellibus sunt, & fœminæ Romanæ albis uestibus indutæ (ut Argiuæ) sed his aqua ablutis, Græcæ cæruleis in eorum funere, quos dicunt cœlo recepto Sauro, purpura, annulisq; depositis, uiri atra ueste,*

ueste, Lycij muliebri, Syri, Lydi, Aegyptij, Sacæ in Scrobe ne Solem uideant, quē nec mortuus intueatur, Aegyptij etiam fimo obliti, Priamus apud Homerum tecto capite, puluere fœdatus. Populi deponitur luctus, propter publicas, et magnas calamitates ueste mutata sumptus, in ædis dedicatione, lustro, uoto publico: priuatus si liberi nascuntur, honos accedat in familia, pater, uir liberi, frater postliminio redeant, & in nuptijs. Non lugentur hostes publici, non perduellionis damnati, nec suspendio mortui, qui nec in mortuorum cœnis nominantur, aut qui sibi mala consciētia, non tædio uitæ, manus intulerit. Nemo lugetur apud Thraces aliquos, qui mortem putant miseriarum finem esse, in Thera insula nec Septennes pueri, nec quinquagenarij homines, quòd hi diu uixerint, illi iguorentur qui futuri essent. Iudæi septem tantum diebus lugent, scindunt uestes, capitis ornatum deponunt, quod & in Arabia fecit Iob, uel Idumæa, dantq; populo epulas ferales: nec Argiui diu lugent, trigesimo die Mercurio sacrificant, luctu posito Apollini, carne à Dei sacerdote accepta hordeo dato, quā carnem igne coquunt aliunde petito, dicuntq; ἔγκνισμα: nec diu Turcæ, apud quos cadauer humi depositum lauant Sacerdotes, quos ipsi lingua, & moribus barbari, Talismanlar appellant, & efferuntur sequētibus propinquis, sepeliuntq;

extra

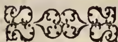
extra urbem, stragulis sepulchro impositis. Quod tamen scio secus alios tradidisse, ut & alia quandoque quàm ego fecerim. Apud me uero semper antiquior extitit doctissimorum hominū auctoritas, qui multis ante annis scripsere, quàm eorum sit, qui aut uiuunt, aut fuere nuper, quos tamen non reprehendam, cum doctrinæ nomen ex maledicentia aucupari (quanquam id aliqui auidius hercle nimis faciant) indignum literis prorsus existimem, nec satis probati auctoris exēplo, quos hac re saltem, si non potuero alijs, mihi proposui imitandos.

PRIMI LIBRI DE MORIBVS FINIS.

ALEXAN-

ALEXANDRI SARDI FERRARIENSIS, DE MORIBVS,

Liber ſecundus.

VRBES VT CONDANTVR, DEDVCANturue Coloniæ, Mœnia, domus qui non habeant, domus, & lapides. Cap. I.

XPLICATIS quæ ad hominem ſpectant, iam de urbe magiſtratibus, & iudicijs dicendum eſt. Qui condunt urbes, deducuntúe Colonias, erecto uexillo, æneo uomere, Thuſco, ut ait Carminius, more, ſulco, qui dicitur primigenius, mœniorum loca deſignant, Tauro dextra, uacca ſiniſtra iunctis, ſtiua incurua, ut intra caderẽt glebæ, incinctu ipſi Sabino, togæ ſcilicet parte caput uelati, parte ſuccincta: ubi portæ futuræ ſuſpendunt aratrum, & intus aris conſtructis ſacrificia faciũt Dijs immortalibus quare aratro etiã euertuntur urbes, execratis quandoq; qui reſtituiſſent, quod in Ilij excidio feciſſe creditur Agamemnon: alij tellure alba ſignabant mœnia, Macedcnes

cedones polenta, in portis depingitur Minerua, in suburbijs Mars, quod intus prudētia, foris armis Imperia conseruentur: & in Colonia, quæ esset auspicio deducta, dum esset incolumis, Colonia noua deduci non poterat, noui Coloni adscribi poterant. Moenia ex lapide erant, terra quandoq;. Galli trabibus faciunt directis pari interuallo, intra saxis positis. Aetoli uicos habitant nullis mœnibus cinctos, inter se distantes, & Cyclopes in Sicilia domos longè ab alijs, cum uxoribus, liberisq́; tantum. Magi sub dio degunt, sic Arymphæi, Hamaxobij, Nomades in plaustris sub tentorijs pilo contextis, ut Hunni, nisi necessitate maxima coguntur ipsi tecta subire: in plaustris etiam Sarmatæ, & Ponti accolæ, Maurusij Aphri in paruis tugurijs, qui & nuda humo cubant, Troglodytæ excauāt specus, hæ illis domus, domus & Sarmatis quibusdam, Sardis, & in mætu Mardis Persis: Aethiopes Nysam incolentes subterraneas domus habitant, ut Iberni, ligneas etiam, sicut Brudini, et Mosynæci, Illiricæ quoq; gentes culmo contectas, Pānonij, & Geloni. Hāmanientes Cyrenaicæ gens domos construunt sale montibus exciso, maßis salis aqua ferruminatis qui Carrhis sunt in Arabia, Gerrham uocat oppidum hoc Antisthenes. Ichthyophagi cetorū oßibus, quæ XXV. cubitorum mensuram implent, costæ trabes sunt, maxillæ portæ: Gedrosij cōchis marinis,

marinis, piſcium prægrandium ſpinis contectas: in Taprobane integumentis teſtudinum quindecim cubitorum teguntur domus, & apud Chælono: Phagos, qui etiam illis nauigant. Græci publica opera Pentadoro, priuata tetradoro lapide ſtruunt, Romani diodoro, ſed his non licebat in Tyberis ripa ædificare: eſt diodoron lapis ſeſquipede lõgus, latus pede, tetradoron palmorum quatuor, quinq; pentadoron.

ROMANORVM TRIBVS CLASSES, & ordines. Cap. II.

ROMANOS *ipſos diuiſerat in tres Tribus Romulus Luceres, Ramnenſes, Tatios, ſingulas in decem Curias, has in Decurias, unde Tribuni, Curiones, et Decuriones: ipſas Curias nomine Sabinarum, locorumúe uocauit, quæ et Tribus dictæ ſunt: hæ Tullo Rege* XXVI. *fuiſſe uidentur, uel, ut alij credunt,* XXXI. *quando Coriolanus damnatus eſt xxi. pulſis Gallis additæ à Camillo quatuor, duæ à Fabio Maxi. quatuor item Vrbanæ, in quas Sempronius Gracchorum pater Cenſor Libertinos tranſtulit, Liuio ſcribente, xxxv. fuere. Seruius uero Tullus populum diuiſit in ſex claſſes pro cenſu, prima erat poſſidentium centum millium æris, pluſúe, ſecunda quinque et ſeptuaginta millium, tertia quinquaginta quarta quinq;, & uiginti, quinta duodecim millium, qui minus poſſiderent, uocabantur capite cenſi:*

belli inferendi, aut dissoluendi; quæ tria iubebat populus Patribus auctoribus. Receptis in urbe Sabinis, addidit centũ alios Senatores Romulus, Tarquinius Rex centum, totidem Brutus, & Publicola coss. Vbi Cicero ab exilio reuersus est quadringenti fuere, & decem, plusúe, numerum auxit Cæsar, Augustus pristinum morem reduxit aucto Senatorum censu, ut esset duodecies L L S. cum antea fuisset Octingentorum legebantur Senatores à Dictatore. & Censoribus ex Patribus, mox & ex equestri ordine. Multi tamen nõ quærebant Senatoriam dignitatem ut molestiam iudiciorum effugerent. Tulit enim Sempronius Gracchus legem, quam & Sylla cõfirmauit, unde & Cornelia lex dicta est à Suetonio, ut de eorum Senatorum capite quæreretur, qui falsum testimonium dixissent, coierint, conuenerint, consenserint, uenenum malum fecerint, qua lege nõ tenebantur Equites, nec plebs. Hæc uero colebat agros, exercebatq; artes manibus, & ex patribus singuli aliquos deligebant, quos parentum loco obseruarent, dicebanturq; patroni, & ipsi Clientes, qui patronis ut filij essent, quos tuerentur, Thessalorum, & Atheniensium exemplo, apud quos tamen Clientes seruorum loco habentur, unde & Athenienses uocant eos ϑῆτας, Thessali, πενεστάς. Coloniæ, Socij, prouinciæ bello uictæ patronos etiam Romæ habebant, ut Lacedæmonij

Claudius

Claudios, Allobroges Fabios, *Campani Ciceronẽ Siculi Marcellos:nam ij Romani Duces, qui ciuitates aut nationes deuictas bello in fidem recepiſſent, eorum patroni erant more maiorum. Mane patronos adibant Clientes ſalutatum, Aue dicto oſculabantur. Si patroni nõ prodirent pro ualuis ſtatuam æneam appoſitam Clientes uenerabantur: Gracchus, & Liuius Druſus ſalutantes ſegregarunt alios recipientes, alios foris ſinentes: et cũ aliquem die Romani ipſi ſemel ſalutaſſent, etiam ſi uiderent, nõ iterum ſalutabant, quod ſignificat apud Varronem Q. Lucienus. Antiquorum uero ſalutatio fuerat iungere dextram, addito ſalutatationi iuramento, ut illud Terentij, Salue mi caſtor Parmene.*

Plebi mox Magiſtratus demandati, ſic Athenis ἀπατρίδαι, *Remp. capeſcebant, qui illuſtriores erãt, mox etiam* ἀγροῖμοι. *Nonis conueniebat populus in Vrbe, & ferebat ſuffragia de illis rebus, quarum cognitionem diximus ipſum habere.*

SVFFRAGIORVM RATIO, MAGISTRATVS maiores, minores, oſtraciſmus, Petaliſmus. Cap. IIII.

S*VFFRAGIA ferebant Romuli inſtituto uiritim, quomodo damnatus eſt Martius Coriolanus. Nam nec ciuis Romanus capite damnari poterat, quo nomine exilium continebatur, niſi*

populo

populo iubente, & lege duodecim tabularum comitijs Centuriatis. Seruij uero Tulli instituto tulere suffragia per Centurias, quæ CXC. erant uel CIXC. primum primę classis centuriæ uocabantur LXXX, totidem suffragia dabantur, quibus si res non decerneretur, uocabatur secunda classis, & hoc modo aliæ, hæc dicebantur Comitia centuriata, illa curiata, & edicebantur per lictorem, Centuriata per cornicinem, habebanturq́; in campo Martio extra vrbem, quod in Ianiculo adhiberetur præsidii causa exercitus antiquo seruato more, ne propinqui hostes, dum populus in Campo esset, vrbem inuaderent, qui quidem exercitus in urbe imperari non poterat. Centuriatis istis comitiis creabantur Magistratus maiores, quos esse dixit M. Messalla in primo de Auspiciis Cousules, Prætores, Censores: alios minores, qui dabantur Tributis Comitiis, cum ex Tribubus suffragia ferunt. Cicero Censores quidem Centuriatis Comitiis eligi solitos scribit, patriciis uero Magistratus dari Curiatis, nouis hominibus Tributis per tabellam. Nam Caßius Longinus C. Mario, & Cn. Flacco Coss. legem tulit, ut Tribus puncto in tabella facto eligeret Magistratus, tūc fiebat sortitio, & præco renunciabat quem tribus elegissent, & iterum de omnibus iudicabatur, ut esset reprehendendi potestas si populum beneficii sui pœniteret, adeo ut populus Ro. de omnibus Magi

ſtratibus bis ſuffragia ferret. Poſtea uero Curiata Comitia abolita; Centuriata tantum, & Tributa relicta. Centuriatorum, & Curiatorum auctores eſſe neceſſe erat ex patriciis. Candidati deprehenſa dextera ciues orabant, abſq; tunica in campo, ut cicatrices uulnerum, quæ bello accepiſſent, oſtenderent. Calpurnius deinde legem tulit de ambitu, et S. C. factum eſt referente Cicerone, ſi mercede corrupti obuiam candidatis eſſent, ſi conducti ſectarentur, ſi gladiatoribus uulgo locus tributim; & item prandia ſi uulgo eſſent data, contra legem Calpurniam factum uideri. Curiæ uero ſcribebant nomen candidatorum, quibus ſuffragarentur, et quod pluribus eſſet uiſum Curiis, ad Senatum referebatur. Dabant etiam ſuffragia uoce, et acclamatione Lacedæmoniorũ exemplo, item pedibus tranſeundo in dextram partẽ, quæ Diſceßio dicitur, & manuum elatione, hanc Cicero uocat porrectionẽ, Greci χειροτονίαν, qua maximè utuntur in Magiſtratibus creandis. Candidatorum enim nomẽ præco renuntiabat in Concione, ſi placuiſſet, tollebant manus: ſi alii protuliſſent, alii nequaquã, de illo rurſus referebatur. Sorte quandoq; ductis, qui Comitiis præerant, dabãt Magiſtratus, qui λαχόμενοι dicuntur ἐπιλαγχάνοντες, ſubſtituebãt, qui prioribus mortuis, uel impeditis gererent Magiſtratus: in Concionibus utuntur diſceßione, ſi Oratoris orationem proba-

rent, prope suggestum ibant. primo foliis suffragabantur, mox nigra, & alba faba, hac probabant, illa aspernabantur, quod & Aetoli consueuere, inde. Fabis, hoc est à Reip. administratione abstinendum Pythagoram præcepisse uidetur Plutarcho: Lapillos deinceps, quos dicunt ψήφους unde ψήφισμα, quod populi scitū est apud Ciceronem: chœrinis etiam Athenienses, hæ sunt conchæ marinæ, ad quarum exemplum fecere calculos æneos. Ostracismus fiebat testis inscriptis, ut Syracusis Petalismus olearum frondibus, hoc quinquennale, illud decennij exilium nō criminis causa, sed nimiæ uel potentiæ, uel uirtutis.

LEGES VT FEREBANTVR ATHENIS, Scribæ, qua re scriberent antiqui. Cap. V.

VBI uero rogatio Athenis ferenda fuisset, primo, iussu Solonis, legebatur à legislatore proponebatur deinde loco celebri in foro usque ad tertiam concionem, inde scribæ dabatur palā legenda in concione, quæ habetur loco, qui dicitur Pycne, ut Spartæ scias, quem fecit Theodorus Samius. Scribæ ipsi apud Romanos erant, & habebantur mercenarij, apud Græcos nemo ad id officium admittebatur, nisi honesto loco natus, fide, & industria cognita, quòd necesse esset eū omnium consiliorum esse participem. Si populo

placuisset lex à Scriba lecta, dabatur exploranda Nomothetis, iudices Fabius uocat hac de re agens, quod ex iudicibus eligerentur. Scriptæ uero proponebantur ante carthæ usum, in tabulis, quæ ἄξωνες, & κύρβεις dicuntur: sed ἄξωνες fuere auctore Theopompo in libro περὶ εὐσεβειῶν, ex ligno quadratæ pacta continentes, κύρβεις ex ære trianguli forma, in quibus scribebantur leges de rebus publicis, Sacris, Magistratibus, bellis, alijsq; à Corybantibus inuentæ, unde & habuere nomen. Apud Demosthenem tamen ἄξωνες legum sunt, quibus pœnæ criminibus decernuntur, apud Plutarchum legum omnium, qui & κύρβεις uocantur, quod etiam scripsit Aristoteles. Quidam crediderunt κύρβεις sacrarum rerum esse, ἄξωνες aliarum. Antiqui ante cartham pulmarum folijs primum scripsere, maluarum etiam, ut indicat C. Helius Cinna, & tilia, deinde quarundam arborum libris, aceris maxime cera illitis, postea plumbeis uoluminibus publica monumenta, priuata linteis, & ceris. Cartham ex papyro post Alexandri uictoriam repertã in Aegypto auctor est Varro, quam supprimente Ptolemæo membranæ Pergami inuentæ sunt. Cassius tamen Hemina prodit Cn. Terentium scribam (L. Pætilium uocat Liuius) agrum in Ianiculo repastinantem offendisse arcã, in qua erat Numæ cadauer, eiusq; libri è cartha: & Mutianus

tianus refert cum ipse præsideret Lyciæ, in templo quodam legisse Sarpedonis epistolæ cartham à Troia scriptam. Scribebantur epistolæ plerunque à Romanis in tabellis ceratis graphio ferreo, ut ostendit T. Quintius Atta poeta, deinde stilo osseo, linoq; obligatæ cera apposita signabantur. Iones papyri penuria in pellibus bubulis, & ouinis scribebant, ut barbari plerique.

LEGES VT FEREBANTVR ROMAE; Aerarium. Cap. VI.

ROMANI *suffragijs Curiatis rogationem uel approbabant, uel aspernabantur. Nam post quam trino nundino pronũtiata fuisset rogatio, Auguribus de cœlo seruantibus, obnuntiantibusq; & intercedentibus si malum portendi uidissent, conueniebat populus in Campo Martio in cõcione confusus (quanquam in Aede Vulcani in foro conciones aliæ sæpius haberentur) & qui ferret recitabat legem: postea in suam quisque Tribum descendebat: singulis Tribubus apponebantur pontes, mensæ scilicet angustissimæ altioribus pedibus cistam sustinentes cum suffragiorum tabellis singulis hominibus binæ dabantur, altera inscripta litera* A, *qua rogatio aspernebatur, altera uti rogas, & hac probabatur, singuli alteram in cista ponebant, si à populo re-*

ciperetur, erat Lex, & tabulis æneis scripta his uerbis additis. Si quid ius non esset rogari, ea lege nihilum rogatum, condebatur in Aerarium, quod erat in Aede Saturni, in quo etiam seruabantur libri elephãtini Tribuum nominibus scripti, præda ex hostibus relata, diplomata, & S.C. Athenis uero ærarium erat post ædes Mineruæ, quare & ὀπισθόδομος dicitur, leges uero Solonis conseruabantur in Prytaneo.

SENATVSCONSVLTVM, SENATVS AVctoritas, Intercesio, Senatores Curules, pedarii. Cap. VII.

SENATVS *autem nihil decernere poterat nisi referentibus iis, quibus Senatum cogere licebat: qui erant Dictator, Coss. Prætores, Tribuni plebis, quod tamen negat Dionysius, Inter rex, & urbis præfectus. Qui referrent ad Senatũ proponebant primum res diuinas, mox humanas, & referebãt aut infinitè de Rep. aut finitè de rebus singulis: si approbaßent omnes erat S.C. per discesionem. Si non approbaßent Consul sentẽtias rogabat, & primum à Coss. designatis, & ex iis ab eo, qui priori loco renuntiatus eßet, uel plurium liberorum pater, mox rogabat Aediles, & Cõsulares uiros, deinde alios, & quo ordine in interrogandis sentẽtiis usus fuißet Cal. Ianuariis, eundem seruabat toto anno, quod neglectum fuit*

à Cæsare

à Cæsare in Consulatu, cum post affinitatem contractum cum Pompeio, illum primo rogaret. Rogatus dicebat quicquid uellet ante, quàm alius interrogaretur, quare qui nollet res decerni dicendò ducebat diem, quòd nec ante ex ortum Solis, nec post occasum fieret S. C. nec pòst decimã horám relatio noua. Interdum sententiam rogatus iurare solet per Iouem, Deosq; penates se, & ardere studio ueri reperiendi, & ea sentire, quæ diceret. Si Senator in dicenda sententia duas res, aut plures complecteretur, nec probarentur omnes, postulabatur ut diuideret sententiam, & de singulis rebus referet ad Senatum. Quod maior pars Senatorum decreuisset scribebatur à patribus, aut scribis, & deferebant ad Tribunos plebeios, qui sedebant ad fores Senatus: si literam T, ipsi subscripsissent, erat S.C. & deferebatur in ærarium, si ad principem spectaret, scribebatur libris elephantinis. Si Tribuni intercessissent (intercedere enim ipsi poterant, & Magistratus, qui maior esset, quàm is, qui Senatum conuocasset) aut si quid statutum esset uel die nefasto, uel loco non sacro, uel non legitimo Senatu, Senatorumúe numero, non dicebatur S.C. sed Senatus auctoritas. Loco quippe ab Anguibus consecrato necesse erat Senatus haberi, & habebatur tribus maxime locis, quæ Senacula dicuntur à Nicostrato, & Val. Max. altero in æde cõcor-

dia inter Capitolium, & forum, altero ad portam Capenam, tertio extra urbem in æde Bellonæ, quo loco dabatur Senatus Imperatoribus ante triumphum, & legatis exterarum nationum, quos in urbem non admittebant. In Capitolio uero consulebatur de bello. legitimus Senatus erat olim Nonis, deinde bis singulis mensibus Cal. & Id. Si quid noui incidisset, quod differri non posset, habebatur Senatus indictus, qui non erat legitimus. Eodem modo Athenis νόμιμος ἐκκλησία *erat ter in mense;* σύγκλητος *ubi quid incidisset. Legitimus Senatorum numerus ad S.C. erat centum si plures fuissent; dicebatur Senatus frequens. In fine S.C. recitabatur eius nomen, in cuius sententia factum esset, Græci præponebant Consul uero, uel qui conuocasset Senatum, dimittebat his uerbis. Nihil iam uos moramur P.C. Senator, qui sexagesimum quintum annũ excessisset, non cogebatur uenire in Senatum, quinquagenarius uacat à bello, septuagenarius à muneribus omnibus. Cæcus Senatorium ordinem retinet, iudicandi munus, & Magistratum, alium petere non potest, nec in iuditio postulare, quare à Bruto aspernatus est, ut refert Labeo, P. Cæcus. Qui curulem Magistratum gessissent, curuli sella ueniebant in Senatum, & ij, quod notat C. Bassus, dicuntur curules Senatores: qui exercitum duxissent, cum sceptris, quod postea tantum*

datum

datum est Consularibus: alij, qui pedibus ueniebant in Senatum, dicebantur pedarij. pedarij etiam Equites, qui ius dicendi sententiam in Senatu habebant, sed nondum lecti erant, quos significasse opinor Ciceronem oratione prima in Catilinam: erantq; ij, qui opibus penè pares Senatoribus essent, qui nõ uocabantur cum aliquid santiendum esset, quod Senatores sciri nollent adhibito uel iuramento, & maioribus tantum, id non à satis bene latinis hominibus dicitur S.C. tacitum cum aliqua uis ab hoste immineret, qua cogeretur Senatus non eo ordine dignum captare consilium, uel ea decernere, quæ perfici ante, quàm renuntiari opus esset, aut quæ nollent amicos, & socios rescire.

ATHENIENSIVM RESP. TRIBVS, Phylarchi, Ciues. Cap. VIII.

HAC *quidem apud Romanos. Athenis uero quingentorum curia erat, quinquaginta è singulis Tribubus, quæ decem fuere, lectis. Quinquagintaque, id est Tribus una, quæ dicebatur* πρυτάνεις, *singulis mensibus præerat, & hæc curia dicebatur Resp. absque quorum consilio, re scripta ante Senatum, & concionem, nihil ad populum referri poterat, qui in concione sedens omnia iubebat. Instituta primum curia hæc à Solone ex*

ne ex quadringẽtis tãtũ, centenis ex singulis Tribubus, quæ quatuor erant, & dicebantur Cecropis, Antochthon, Actæa, Paralia: post Cranaum Cranais, Atthis, Mesogæa, & Diacris: post Erichthonium Dias, Palladia, Neptunia, Vulcania: ab Ionis filijs, uel exercitio Hoplitæ, Aegicores, Argades, siue Hergades, & Peleontes, siue Georgi, quæ tamen nomina apud Pollucem corrupta leguntur. Tribus quæque diuidebatur in tres partes, pars τριττὺς dicebatur, τριὰς, & φρατρία. Ab Alcmæone tandem post Pisistratidarum tyrannidem Apollinis oraculo Athenienses in decem Tribus redacti nominibus nouem Heroum ex Attica, & Aiacis ceu finitimi, & socij, qui omnes ἐπώνυμοι uocantur. Dictæ igitur sunt Erechthis, Cecropis, Aegis, Pandionis, Acamanthis, Antiochis, Leontis, Oenis, Hippothoontis, & Aeantis, totidemq; Phylarchi instituti, Tribuni scilicet: additæ inde duæ Antigonis, & Demetria, quæ mutato nomine Attalis, & Ptolemais dictæ sunt. In Tribu erant triginta familiæ, in familia triginta uiri ijsdem sacris initiati: cum in Tribum reciperentur fiebat οἰνιστήρια, & sacrificium, quod μεῖον dicunt. Hi erant ciues, qui & singulis diebus habebant obolũ ex ærario, inquilini pẽdebãt tributa, drachmas duodecim ærario tres obolos scribæ: Sed ubi septem annis fuissent Athenis, ciues habebantur:

Remp. uero administrabant tantum ij Periclis leges, qui Athenienſibus utriſque parentibus nati eſſent.

TRIBVS IBERVM, SICYONIORVM, Perſarum, conſilium, ſententiaq; de Repub. Artyni, Amnemones Aeinantæ.
Cap. IX.

QVATVOR *quoque eram. Tribus Iberum in Aſia, ex prima duo Reges deliguntur, iunior exercitus Dux, ſenior Iudex: ſecunda Sacerdotum eſt, militum tertia, & agricolarum, quarta uulgi, qui Regibus ſeruiunt: Sicyonum quatuor, quas Clyſthenes uocauit Archelaos, Hyatas, Oneatas, & Chœreatas, ſexaginta uero annis poſt eas dixere Sicyonij Hylleas, Pamphylos, Dyamanatas, & Aegiales ab Aegialo Adraſti filio: Perſarum tres Patiſcores, Achemenidæ, ex qua fiebant Reges, & Magi: apud eos conſiliorum particeps nemo eſt, niſi optimates ſilentio ſpectari, res maximas inter pocula in conuiuio decernunt. Apud Epidaurios centum & octoginta Remp. adminiſtrant, ex eis* ἄρτυνοι *deliguntur, qui Principes erant. Cnidij ſexaginta optimates deligunt, qui uocantur* ἀμνύμονες *ad quos referunt de maximis rebus, qui ſententias rogat dicitur* ἀφεςὴρ. *Apud Gallos non niſi per concilium loqui de Rep. conceditur: ex*

mercato-

mercatoribus, uiatoribusq; quærunt quid de re quaque audierint, hisq; rumoribus plerunque de summis rebus consilia ineunt. Germani Principes res minores consilio decernunt, maiores populus: conueniunt enim nascente Luna, aut plena armati, audiunt Principes, si sententia placuerit concutiuut frameas, si displicuerit fremitu aspernantur. Aethrusci nono quoque die salutabant Regem, & de rebus proprijs consulebant. Cal. Ian. Nomades Scythæ de rebus omnibus, quæ anno acturi sunt: Achæi de Rep. apud Ceraunium luco Ioui consecrato, Iudæi in urbium portis, Milesii in naui, unde ἀειναῦται dicuntur Mileti Magistratus. Syracusis si qua de re ad Senatum refertur, dicit sententiam qui uelit, non singulatim rogatur nemo: tamen ut quisque in bonore, & ætate antecedit, ita primus solet sua sponte dicere: si tacent omnes, sortiebatur literis qui primo loco, qui secundo, qui deinceps loqueretur.

SENATVS SPARTAE, EPHORI, PATRONOMI, Reges. Cap. X.

SPARTAE *uero sententiam nemo dicit ante, quàm Reges, & Senatus rem statuissent. Senatus dicebatur Gerusia ex uigintiocto senibus (sic eorum consilium publicum uocat Cicero) à*

Lycurgo

Lycurgo instituta: in demortui locum eligebatur populi clamore sexaginta annis maior senex uirtute insignis, quare Gerusia uocatur ab Aristotele uirtutis præmium. Qui deligitur coronatus circumibat templa Deorum, iuuenibus eius laudes celebrantibus, mox in conuiuio portionem ser uabat, quam ex phiditio exiens probatæ fœminæ daret, hanc reliquæ propterea uenerabantur. Theopompus postea Rex ad audatiam populi, & senium, Regumq; tyrannidem prohibendam instituit quinque Ephoros, qui grauioribus nego tijs præessent, & Remp. absente Rege administrarent, eligerenturq; à Regibus. Horum potentiã, & auctoritatem auxit Asteropeius, ipsiq; constituere ἐφορίαν Magistratum, causas cognoscebant, Regibus etiam denuntiabant mortem, quare à Cleomene ueneno sublati sunt, & eorum loco instituti patronomi. Solebant ubi primum Magistratus iniissent Ephori seruis indicere bellum, qui cũ Messenijs fuere aduersus Spartanos, & singulis edicere ut barbam raderent, quo uel leuiori re discerent Magistratibus parere. Reges duo erant ex Proclis, & Eurysthenis Aristodemi. Hercule geniti filiorum familijs, qui duo ex Heraclidis primi regnarunt Spartæ. Decernebant cum senibus res, duo dabant suffragia, ducebant exercitus, sed à militia uacabant post quinquagesimũquartũ annum, partem habebant ex

ex sacrificijs omnibus,& in cœna duas, ut altera alium honorare possent, mortui Heroum honore coluntur, filij in Regnum succedunt patre Rege nati, & si alij ante fuerint, sic apud Persas Xerxes Darei filius. De Rege iudicabant Senos, Ephori, & alterius familiæ Rex. Cleomene uero mortuo in Ægypto Lacedæmonij Regio principatu liberati sunt.

PERSARVM REX, EIVS INSTITVTIO, qui Reges tanquam deos uenerentur, Indorum Reges,& prisci, quique abdicantur, phylacus. Cap. XI.

AT quo die Persarum ille Rex nascitur, hãc quasi Deorum Immortalium festũ,& solennem celebrat omnis Asia. In fantis curam habẽt Eunuchi,ut recto,& pulchro corpore augescat, septimo docetur anno agitare equos,quartodecimo quatuor traditur Regijs magistris, ex Persis omnibus sapientia,iustitia,temperantia,fortitudine præstantibus delectis, ij Regem docent Magiam institutam à Zoroastre Deorum religionẽ continentem,& instituta regia, ueritatem colere,affectus comprimere, nihil extimescere. Regnum capescens remittit tributa (ut Lacedæmonij Reges regium debitum) & Pasagordæ in Deæ templo Cyri, cuius sepulchrum in eo oppido est,uestem indutus edit caricas, & terebinthum,

oxygala

oxygala bibit, reliquo tempore aquã ex Eubeo, & Choaspe Mediæ fluuijs, quæ omnibus alijs minus crassa est, uinum Chalybonium ex Syria, tritico utitur ex Asso Troadis, capite myrrha unguento pallido, cydari solus erecta: in eius solio, quod aureum erat, quatuor columellis cinctum gemmis ornatis, sedisse capitale: mensæ discumbebant mater tantum, & uxor, fratres admisit Artaxerxes: hyeme degit Susis, æstate in Ecbatanis montibus, autumno Persepoli, uere Babyloniæ, uere ait Plutarchus Susis, hyeme Babyloniæ. Ad Regiæ ianuam optimates stant, ut eorum opera, ad quæ uoluerit Rex, uti posset: tripus etiam ferrea, quam qui in se Regem iratum sentiunt, adeunt, sententiam expectantes, quoniam ei, cui irascitur, non parcit ante, quam ipsum in potestatem habuerit. Dormientem custodiunt trecenæ fœminæ ad lucernam saltantes, ad caput lecti sunt quinque millia auri talenta, ad pedes tria millia, supra uitis aurea racemis ex lapillis, matutinis horis excitatur his uerbis Surge, cogita quæ te cogitare uoluit Mesoromasdes: hic fuit Zoroaster Orimas dei filius. pro Persis sacra facit, eosq; adiẽs singulis munera dat, quod sic fecisset Cyrus ex Media rediens: ipseq; à Persis munera recipit, ab agricolis boues, pecudes, uinum, triticum, ab ijs, qui pauperiores sunt lac, caseum poma. Conseruat in Thesauris ex Nilo, &

Istro

Istro aquam, tanquam, quod refert Dinon, qui γερσικὰ scripsit, terrarum omnium dominus: ignis præfertur, obuij manus implicant tunica post tergum, ne quid agere possint, ueneranturq; Regem, quem allocuturi proni accedunt προσκυνεῖν id dicunt, nec enim audiunt, qui non adorauerit, quare dixit Aeschylus Persas, & Assirios Deorum loco habere Reges. Sed horum etiam Regis statua Babylonia aurea erat, quam qui urbem ingrederentur, nisi Romanorum Legati essent, uenerari cogebantur. Sic & Deorum loco Reges habent Aethiopes, Meroitæ: & Indi, quorum Rex non permittitur interdiu dormire: ubi capillos pectit, ornatúe (qui dies maxima celebritate colitur ab Indis) audit legatos in Regia: ubi auratæ columnæ sunt uite aurea circumdatæ, auibus argenteis: in publicum progressurus, præferunt ministri thuribula argentea, iter spargunt odoribus, ipse lectica fertur aurea margaritis circumpendentibus, carbasis indutus auro, & purpura distinctis: breuiori itinere elephanto, equoúe, longiori curru uehitur elephantis auro opertis tracto, sequuntur corporis custodes, & pellices. Cœnans incubat lecto stramentis facto, propter eum quinque alij ipsi cognatione iuncti: quinque & uiginti (nam triginta homines Rex mensa communicat) sedent mensa, quæ semicirculi forma est, in medio ponitur, lauro

starta,

ſtrata, & ramis quibuſdam myrto ſimillimis, quibus unguenta ſtillant: miniſtri piſces imponunt, aues, leones integros, capreas, apros, & tigrium clunes: Conuiuæ relictis ſellis menſam petunt, et parte ab animantibus auulſa, redeunt ad ſellas, atque carnem cum pane edunt. Iam uero cibo pleni crateribus maximis aureis, & argenteis incumbentes bibunt. A cœna pueri fundis in alium puerum iaculantur lapides, quibus pueri capillos contingunt tantum, unus etiam ſagitta. Pellices Regem ſomno ſopitum in cubiculum ferunt noctis Deos inuocantes, adſuntq; homines canentes ad tibiam, qui præcantur ut iucundiſſimis ſomnijs utatur, & benignus exurgat ijs, qui eius Imperium perferunt. Si quæ pellicum ebriũ Regẽ uiderit, interfeceritq; ſucceſſori nubit, filio ſcilicet Regis: ſi non adſunt, illi, qui uirtute alios præceſſerit, hunc enim Indi decernunt Regem, ut & in Sicilia factum eſt Aeoli genere mortalitate intercepto, antiquorum ritu, qui nõ ad Principum progeniem deferebant Regna, ſed ad homines meliores, & qui plurimum de genere humano meriti eſſent. Gordij Regẽ conſtituunt, qui maximo eſt corpore, ſic Macrobij Aethiopes, qui & his mandant Magiſtratus, et pulchris. Cathei pulchriorem Regem decernunt, Medi mõtes incolentes fortiſſimum, Alatemnij in Aphrica pedibus uelocem, Sitones fœminas, quæ & Se-

miramis lege in Asia imperant: ptoemphanæ Aethiopes canem Regem habent, cuius nutus ueluti Imperia obseruant: Chatramotitæ in Arabia eum, qui nobili genere Rege aliquo constituto, primus natus est: Aethiopes Regum sororis filios; si desint, eum qui alios uel forma, uel pastorali scientia, uel robore, uel opibus superet: Si Regi abscissum aliquod membrum fuerit, idem patiuntur domestici, & cum ipso etiam mortem; Arabes omnes ferè fascijs fœdissima adulatione in suo corpore ligant partes, quæ in Rege male affecta sunt. In insula Taprobane populus decernit Regnum seniori clementia illustri, absque liberis, quos si susceperit Regno abdicant recto: res illi dantur triginta eum obseruantes, si deliquerit, ipsum cæteris fugientibus, tanquam impurum, morte multatur. Id retulit Rachias princeps legationis à Taprobanes Rege Claudio Principi missæ. Abdicantur & apud Burgundiones Reges, qui Hendini dicũtur, ubi male pugnatum est, aut frugum copiam tellus negauerit: mali plectuntur apud Cumæos, præmio afficiuntur boni, quod iudicium cum Senatus noctu faceret, Reges ipsos Magistratus, qui φύλακος dicitur, manibus tenebat. Argiui Deiphonte à filijs interfecto, Regiam potestatem usque eo in ordinem coegerunt, ut Regibus Regni tantum nomen reliquerint, Meltan etiam capitis damnatum Impe-

ri

rio spoliarint. Mosynæci Regem, quem suffragijs deligunt, ubi culpam prauè imperando meruerit, inedia diei afficiunt.

REGES PARTHORVM, AEGYPTIORVM, Regum insigne, Lucumones, Consulum ornatus, Romanorum Reges, Reginæ, Regum nomina. Cap. XII.

IN *Arsacidarum genere apud Parthos non legitime regnare creditur, qui natus ex turpi, nefarioq; matris, & filij concubitu non sit: huic tantum licet in aureo lecto cubare. Aegyptiorũ Reges sunt ex Sacerdotibus, si forte aliquando ex militibus fuerint, primum discunt à Sacerdotibus rerum diuinarum scientiam, quòd turpe putent Regem, qui Dei simulachrum sit, ignorare Deos: in mensa præter anserem, & uinum apponitur nihil præterea, Diadema aspidis imagine habent, uel Leonis, aut tauri, inde institutum animalia diuinis honoribus Aegyptios colere. Græci Reges olim galeas, & Regni insigne ferebant hastam, quod σκῆπτρον dicunt, in summo ciconia, in imo Hippopotamus erat, ut continuo admonerẽtur uiolentiam cohibendam, sectãdam pietatem, cum ciconia parentes alat, Hippopotamus occidat: Regum Aethiopum sceptrum aratro persimile erat, Lydi securim gestabant, quam Hippolyte ablatam dederat Omphali Hercules. postea Regius ornatus fuit sceptrum, diadema, aurea*

corona, myrtea quandoque mitra lapillis distincta, uestis aurea, longaq; Chlamys purpurea cũ fimbrijs, & gemmis, rubri calcei. Antigonus pro diademate hederã, pro sceptro tenebat thyrsum Liberi patris exemplo: alij Macedones Chlamyde, crepidis, causia, & diademate, fascia scilicet circa frontem, ornati erant. Aethruscis singulis Regibus, quos Lucumones dicebant, singuli lictores præcedebãt cum fascibus, si communiter omnes conspirassent, duodecim lictores uno, tot enim erant urbes: corona is utebatur aurea, sceptro eburneo aquilam in summitate tenente, tunica purpurea auro intexto, purpureo etiam amictu uario (ut erat Lydorum, & Persarum Regum) sed ij quadratum, ut Græci stolas ferebant, Aethrusci rotundum, quas dixere Romani togas: has cum fascibus, sella curuli, cæterisq; accepit ab Aethruscis Tarquinius, quibus & usi sunt Coss. corona excepta, sceptro, & toga picta, quæ tamen triumphantiũ erant, ut purpura omnium Magistratuum, præter quam Tribunorum. Romanorum Regibus cura sacrarum ædium erat, sacrificiorum, legum, ius dicundi, Senatum cogendi, res cum patribus decernendi, & conuocato populo in uulgus proponendi (ut antiqui Reges consueuere more uel ab Homero demonstrato) quod pluribus uisum esset agendi, exercitusq; ducendi. Mortuo Rege Senatus à po-

pulo

pulo poteſtate accepta creabat Interreges ex pa tribus, qui ſinguli quinque diebus imperarent. Hi optimum uirum ciuem, uel externum deſigna bant Regem, quem ſi S. P. Q. R. probaſſent, Rex erat, ſi diſplicuiſſet, alios proponebant. Seruius Tullus iuſſu populi regnauit abſque Senatus au-ctoritate. Poſſidebant olim ſolam Romam, ut ſin-gulas Graeciæ urbes ſinguli Reges à legibus haud quaquam liberi, tanta paupertate ut uxores etiã cibum coquerent: Reginis mox data colus aurea, & Perſarum, Aßyriorumq; Regum uxoribus ad quoſque corporis ornatus urbes, et prouinciæ. Aucta potentia, & opibus Reges ipſi dicti Ioues à Belo fortaſſe Iouis filio Aßyriorum Rege, uel ab Iouis planeta, qui in quinta Leonis parte οἰκο-δεσπότης, genitis Regnum, uel coronam ſaltem portendit. Lydorum uero Reges omnes diceban tur Palmes, Bithyniæ Nicomedes, Latinorum Murrhani, Albanorum Syluij, Parthi Arſaci-dæ Aegyptij Pharaones, Pharao enim eorum lingua Regem ſignificat, mox Ptolemæi: Athe-nienſium Reges uno nomine cognominabantur Cecropidę, Corynthiorum Cypſelidæ à Cypſelo, qui pulſis Bacchidis Corinthiorum regno potitus eſt Damaſci in Syria Adadi ab Adado fortiſſi mo uiro, qui bellum geſſit cum Dauide Iudæo: Palæſtinorum Abimelechi, Hunnorum Caca-ni, Longobardorum Flauij, à Flauio Anthari

tertio Rege, Nomadum Scytharum Canes à Cangio, cui paruere primum, Solis radijs genito.

CAESARES, AVGVSTI, CONGIARIVM anni principium, mensis, & dierum. Cap. XIII.

ROMANI principes, in quos omne ius, omnemq; potestatem populi detulerant, dixere Cæsares, Augustos deinde quando consotiarunt cum alijs Imperium, qui uocati sunt Cæsares. Augustum scuto peditis subleuatum salutabant milites imposito diademate, ipse, si uoluisset, collegam dextra tenens in conspectu militum pronũtiabat Cæsarem: Sed M. Antoninus philosophus L. Aurelium Verum fratrem Augustum dixit, tũc primum Romani duos Augustos habuere. Qui ab exercitu extra urbem Princeps salutaretur, Romam mittebat imaginem, ut se facilius populo Ro. insinuaret: publice honorabatur imaginibus, thure, & hostijs in templis: his imaginibus adiungebant alij ciuitates illustriores dona ferentes, alij uictorias, quæ coronas Principis capiti imponerent, nonnulli Imperatores, & Duces Principem uenerantes, uel ferarum confectiones, instructas acies, hostes bello uictos, cæsos, aut supplices, Iulianus dicitur apposuisse Lares (sic uocat Cicero Dæmones) antiquæ Theologiæ sectator maximus. Princeps ipse oratione habita ad milites,

lites, uel in Senatu, Iouis, Deorumq; templis con salutatis, sacrificio de more facto, præcedēte igne & uirgis laureatis, purpura indutus conferebat se in aulam palatinam faustis acclamationibus prætorianis sequentibus, & populo, militibus pe cunia diuisa, congiario populo, missis scilicet in populum tesseris, quæ plerunque fiebant ex geni sta, & ut quisque arripuerat, quæ in his erāt im pressa, à diribitoribus accipiebat, oleum, uinum, triticum, altilia, uestes, argentum, uasa, equos, pecora, seruos. Igne etiam præcedente ueniebat in publicum amictu purpureo, sequente milite, et Romanis iuuenibus, quos Nero, qui uocales ma- xime essent, per classes diuiserat, ut ei applaudē rent. Hominum etiam humeris Princeps fereba tur, exosculandas manus porrigebat, & pedes, quod primus fecit Caligula, non fecisse laudatur Traianus. Fasces uero, nec Scipionem habebant ipsi, nisi à Senatu accepissent Consules facti. In- gredientes Senatum sacra faciebāt, ut & Cæsar, quo die interfectus est. Peregre profecturi, & redeuntes Senatores osculo excipiebant. Fortu næ aureum habebant simulachrum in cubiculo, quod morientes ad eum trasmittebant, quem in Imperio successorem uoluissent. Romani post Cal. Ian. die tertio uota suscipiebant pro salute Principis. Cal. ipsis Magistratus solennem pur puram induunt, populus sacra, uotaq; faciunt,

thus apponũt Laribus, Iano caricas, caryotidas, & mella, postes lauro ab amicis misso coronant, hinc Propertius.

Mirabar quid nam misissent mane Camœnæ
Ante meum stantes. Sole rubente thorum.

Mittunt & numismata, Magistratibus laurum etiam, quid Apollini Medicinæ Deo sacra salutem afferre credatur: se salutant, profanis uerbis abstinent, irrogant nulli pœnam, quòd anni, & mensis principium sit. Indi uero inchoant menses ubi cornua crescunt Lunæ. Galli nocte menses, annos, diesq; quòd se Dite patre prognatos dicunt: annum Athenienses à Solstitio, Aegyptij etiam, tunc enim Nilus Aegyptum irrigat: qui in Asia sunt, & iam Græci ab æquinoctio autumni, à uerno Arabes, Damasceni, & Aethrusci, Romani olim post brumam, Iudæi mense octobri, quo tempore mundum ipsum factum dicunt. Diem ipsum Babylonij incipiunt à Solis exortu, ab occasu Athenienses, multi in Umbria à meridie, Romani à media nocte: qui & decimum quenque annum Imperij solennem celebrant, unde fortasse uicenalia, & tricenalia Principum apud eos auctores leguntur, quos non satis bene Latinos hoc libro diximus, cuiusmodi fuere Capitolinus, Vopiscus, Ammianus, Cassiodorus, alij huiuscemodi. Principes enim Imperium administrabant toto uitæ spatio, alij Magistratus

gistratus Romani plerunque annui erant, ut & Athenienses, & duo Reges Carthaginiensium, Dictator sex mensium.

DICTATOR, AESYMNETAE, ARCHI, HARmostæ, Magister Equitum, Tribuni Cælerum, præfectus prætorio, Palatini. Cap. XIIII.

ANNO *enim urbis* CCLVI *(triennio ante tradit Liuius) bello Latino S.C. iussum ut abdicatis Magistratibus, Senatus uirum eligeret, qui legibus non teneretur, & à Consule diceretur, omniumq; rerum ius summum, & liberum Imperium haberet sex mensibus tyrannica potestate Regia maiore, quē populus confirmaret. Dictus est Dictator à Q. Clælio Siculo Cos. T. Largius Flauius, qui & anno* CCLIII *fuerat Cos. quo anno defecere à Romanis Latini, sed non nisi triennio post suscepere bellum. Dictatorem creasse Romanos Albanorum exemplo credidit Licinius. Post enim Amulij, & Numitoris mortem Albani Regio genere deleto, annuum Magistratum Regia potestate hoc nomine legerunt, ut fuit Metius Suffetius. Tamen post Amulium, & Numitorem Albanum Regem Ciuilium nominat Liuius, Albanus propterea Rex dictus, quod suspicatur* Franciscus *Robortellus Vtinensis homo ingenio præstanti, & eru-*

& eruditione, humanitateq; perfecta, quòd Cinilius & genere Albanus esset, & Albanorum Rex. Dionysius uero ex Halicarnasso Græcorũ exemplo Dictatorem institutum putat à Romanis. Solent nanque Græci, ut scripsit Theophrastus in libris de Regno, cum uis aliqua maior repente oborta sit, aut nimia licentia corrumperetur populus, αἰσυμνῆτας, constituere, re uera tyrannos, ut Pittacum Mitylenæi aduersus exules, qui cum Alcæo poeta, & Antimenide uenerant. Tyrannos hos uocant Thessali ἀρχὰς, Lacedæmonij, ἁρμοστὰς. sed et ἁρμοσταὶ uiginti uiri erãt, qui arcibus reficiendis, & urbibus præerant, quos Lacedæmonij ad ciuitates, quæ parerent mittebant cum potestate, ut im erarent, dissidia, & controuersias tollerent à Lysandro instituti: mittebant & Græci alij, hos Herodotus, ni fallor, καταρτῆρας, appellauit. Largius ipse Dictator Sp. Cassium Viscellinum, siue Biscellinum (ut legendum est apud Ciceronem in Lælio; uel certe Vicelinum ex Liuio) Magistrum Equitum pronuntiauit, qui in exercitu Dictatoris locum obtineret eo absente; & summam potestatem in equites habebat, ut Regibus imperantibus Tribuni Celerum, quem Magistratum gessit Iunius Brutus, & poterant populi concionem aduocare, primumq; locum dignitatis obtinebant post Reges: cuiuscemodi etiam Principibus iam obtinentibus

bus

bus Remp. fuit præfectus prætorio: sed huic data infinita licentia ad disciplinæ publicæ emendationem, à quo nec prouocatio dabatur, esse tamē non poterat is, qui Senator esset, quoniam & de Senatoribus iudicabat, & Iudicibus: id postea fecere Palatini, qui tamen Iudices nec ordine monere, nec punire poterant. Iustiniano Principe præfecti prætorio tres fuere, alter in Oriente, alter in Illyrico, tertius Carthagine in Aphrica, qui in Prouincias alios mittebant præfectos, hi quinquaginta uiros in familia habebant, illi cccxcvii. postea semper cum Dictatore fuit Magister Equitum. Dictatori præferebantur xxiiij fasces cum securibus etiam in urbe, quas remouerat à fascibus Publicola Cos. In equo uehi non poterat, ut hac una re summa potestas populo inferior esset. Nocte dicebatur, quomodo apud Liuium à Fabio L. Papyrius. Bis tantum duo Dictatores eodem tempore fuere, Minutius, cum conserere pugnam cum Hannibale recusaret Fabius Max. Dict. & Fabius Buteo in urbe ad explendum Senatum in castris existente M. Iunio Dict. post calamitatem Cannensem. Hoc Magistratu primus abusus est L. Sylla, qui inter alia sæuitiæ exempla xl. M. Ciuium Romanorum Dictator interfecit. Interfecto Cæsare in Senatu M. Antonius Cos. lege antiquauit Dictaturam, quod laudat Cicero in Philippicis plurimam.

MAGI-

MAGISTRATVS QVANDO DESIGNANtur, & Magistratum ineunt, Interrex, Consules, Locatio, fasces Consulum, Dictatorum, Decemuiri, Magistratuum ordo. Cap. XV.

ALIOS Magistratus nec Senatus, nec Coss. declarabant, sed populus augurio, exemplo Romuli, qui auspicio inierat Regnum. Comitijs uero sublatis à Cæsare imago augurij tantum seruata Magistratum accepturus præcabatur Iouẽ præsente augure, obseruanteq; qui ex fulgure, quamuis nullum esset, illi augurabatur. Credunt designatos aliqui alio mense inire Magistratum. Ego uero hac de re nihil certi afferri posse puto. Nam & apud Liuium uideo tribus mensibus ante Coss. Tribunos plebis inijsse Magistratum. Id. scilicet Dec. & Coss. Id. Mar. Tribuni pl. etiam Non. Dec. Coss. Prætores, Magistratusq; alij Id. Dec. Cal. & Id. Mar. Cal. Ian. & Mar. qui dies legitimi uidebantur ineundis Magistratibus. Quo anno secessit plebs à patribus Coss. iniere Cal. Sept. iniere quandoque Id. Mai, Cal. Quint. Sept. Oct. designati Cal. Sext. & Mar. Illud constat comitia Consularia proponi solita à Coss. quod si futuri Coss. non designarentur ad III *Cal. Febr. prodibat Interrex, qui ex patritijs erat, & à Patritio prodebatur, qui comitia haberet de Coss. Desig.* Interregni dies erant

quinque

quinque quoniam non iurabant in leges: nec ab eo, qui primus Interrex erat, habebantur comitia. Renuntiatis Coss. qui edixisset comitia certis uerbis precabatur à Dijs Imm. ut ea res sibi, Magistratui, & populo Ro. bene, atque feliciter eueniret. Designari poterant in ius uocari, damnati abdicabantur, & collega comitia edicebat in alio sufficiendo: ubi Magistratum inijssent non accusabantur. Magistratum plus quinque dies, nisi qui iurasset in leges, non licebat gerere C. Valerius Aedilis creatus, cum flamen Dialis esset, qui iurare in legem non poterat, Senatus decreto L. Valerium Pr. Des. dedit, qui pro se iuraret. Lictores à Magistratuum conspectu submouebant meretrices, Consuli, aut prætori occurrentes equo desiliunt, caput aperiunt, minores Magistratus fasces deponunt, & insignia: lictores uirgis domus, quam ingressurus est Magistratus, fores pulsant, quod fieri uoluit Pompeius cum Rhodi conueniret Possidonium. Consules Desig. Præconis uoce in singulis centurijs denuntiabantur, populo gratias agebant, dicebant quæ essent obseruaturi in iure dicundo, profitebanturq́; in iudicijs, in Senatu officium, æquitatem, dignitatem, fidem rectam, digna Imperio, digna Reip. omnia pericula, mori pro patria, multa de se, ac sua nobilitate loquentes: nam non imagines familiæ suæ consequebantur,

tur, nisi Coß. facti. Obtinentibus uero Principibus Remp. S. C. gratias agebant panegyrico Principi, ut Consulis uoce boni Principes, quid facerent, intelligerent, mali quid facere deberent. Consulum Desig. patris imago laureata in domo erat: ipsi Iunoni Sospitæ Lanuuij faciebāt, quod oppidum cum eius sacrificijs gratia peteret Milo interfecit Clodium: faciebant etiam Penatibus, et Vestæ, ut Dictatores. Cal. Ian. in Capitolio concipiebant uota, solenniaq; perficiebāt, si abessent Prætor Urbanus. Coß. ipsi ius dicebant, locabāt uectigalia Romæ in conspectu populi publicanis lustro, sic & agri locabantur: publicaq; locatio, & auctio per præconem fiebat, indicantem quæ res uendenda, locandáue esset, & diem: qui conducerent, uel emerent tollebant digitum. Coss. etiam Senatum cogebant, consulebant de rebus dubijs, curam collium, & syluarum habebant, quas publicauit Ancus Martius ne materia deesset ad naues construendas, unde & Syluas potuit Maro appellasse Consule dignas: exercitum ducebant, summum demum habebant Imperium, & eis reliqui Magistratus omnes parebant, excepto Tribuno. In maximo periculo, & desperatione omnium salutis S. C. mandabatur, Darent operam ne quid Resp. detrimenti caperet: tunc potestas data intelligebatur conscribendi exercitus, & eius interficiendi, cuius causa S. C. factū

erat,

erat, quare & Cicero indemnatos Ciues Romanos interfecit, qui coniurauerant contra Remp. cum Catilina. Si ambo Coss. in castris essent, imperabant alternis diebus: in urbe habebant per uices singulis mensibus fasces duodecim, & apud quem essent, is maior dicebatur Consul, quem insignē appellauit poeta: uel certe maior, qui priori loco renuntiabatur, cui & primo mense præferebantur fasces, sed lege Iulia plurium liberorum parenti, nobiliori tamen collega fasces cædebat, & seniori exemplo Publicolæ, qui cessit fasces Lucretio, Olim alter Consulum singulis mensibus habebat duodecim secures cum fascibus, sed Publicola cum in suspicionem affectati Regni uenisset, remouit secures, inde Consuli in urbe antecedebant duodecim lictores cum fascibus, extra urbem cum fascibus, & securibus: & cum securibus in urbe ijs, à quibus damnati prouocare ad populum non poterant, & Dictator erat, & Decemuiri sanciendarum legum causa creati anno ccci. quo condita Roma erat. Coss. uero Magistratu abeuntes Prid. Id. Ian. Populum alloquuntur in concione, et iurant se Remp. bene administrasse. Cicero à L. Metello concione priuatus est, sed illi tantum iurare permissit, iurauit Cicero se Remp. conseruasse, & populus cum magna uoce uere iurasse iurauit. Sylla probibuit ne eundem Magistratum iterū quis acciperet ante annos x,

ne

ne Tribunatum peteret, qui semel Trib.pl. fuisset, nec Consulatum, qui antea non gessisset Præturam, nec decerneretur Prætor, nisi uir Quæstorius.

PROCONSVLES, PRAETORES, EORVM legati, Quæstores, Fisci aduocatus, Principis Candidati, Quæsitores, Legati Imperatorum, ad Principes, ad exteras nationes, Ciuitatum ad Romanos. Cap. XVI.

POST Consulatum, & Præturam obtinebant Prouincias Coss. & Prætores Consulares, et Prætorias, illi Proconsules, isti dicebantur Proprætores, & frequentius Prætores: poterantq; recusare Prouincias si uoluissent. Si Prætores ad numerum Prouinciarum non essent, proximi Prætorio collegio, ut Censores, qui Prætores fuissent, nec in Prouincias profecti essent (nam qui præfuisset, iterum praeesse nolebat Senatus) in sortem conijciebantur, quoad is numerus effectus esset, quem ad numerũ in Prouincias mitti oporteret. Proconsulibus istis, & Prætoribus dabantur muli, tabernacula, argentum, uestem, & alia instrumenta omnia ex publico, ne quid tale imperaret socijs, qui tantum Legatis, qui repente aliquo mitterentur, parabant equos. Verum L. Posthumius Cos. primus cum in Campaniam ad agrum

agrum publicum à priuato terminandum iret, Prænestinis iratus, quòd cum eò priuatus sacrificij in templo Fortunæ faciundi causa uenisset, nihil in se honorificè fecissent aut publicè, aut priuatim, imperauit ut diuersorium publice pararent, & iumenta, inde licitum Magistratibus, qui in Prouincias mitterentur, in usus suos à Prouincialibus frumentũ accipere, aut precium, quæ in Verrem à Cicerone dicitur æstimatio: Cicero ipse neutrum uoluit cum Proconsul esset in Cilicia. Vrbem egressi Proconsulum insignia, uel Prætorum sumebant, sex lictores sagulis indutos cum fascibus: ingrediebantur Prouincias aduentu edicto pronuntiato, celebri loco occurrentibus Proconsulibus, aut Prætoribus, qui recederent lege Cornelia intra triginta dies. Lege Cæsaris prætoriæ prouinciæ plusquam annum, Consulares nõ plusquam triennium obtinebantur. Munia mandabant Proconsules, & Prætores Legatis, quos secum duxissent, ministros muneris prouincialis. Proconsules nanque ipsi, & Prætores ducebant potissimum exercitum, Legati ius dicebant, qui damnandi erant, hos mittebant ad Proconsules. Sed si quis in Prouincia cum Senatore Romano litem haberet Romam mitti poterat, si præses ipse Prouinciæ uoluisset, aut iussisset Consul. Legati pedibus ibant, uehiculo postea, ubi Leptitanus homo quidam ad Seueri Legati Proconsulis

Aphricæ complexum uenisset. Quæstores etiam cũ Procõsulibus, & Prætoribus erant, castrorũ curam gerebant, cogebant publicam pecuniam, & in usus diuersos erogabant, quæ erat prima Senatoris administratio, reuersi sententiam dicebãt in Senatum, reddita tamen prius ratione administratæ Prouinciæ, quam & Proconsules, & Magistratus alij reddere olim tenebantur Romæ: postea lege Iulia cautum, ut relinquerent confectas & consolidatas in Prouincia apud duas Ciuitates, easdemq; totidem uerbis in urbem referrent ad ærarium, et inter triginta dies deferrent illos, qu bus rationes retulissent. Erant & Quæstores urbani, quos ærarios uocat Tacitus, qui ærarij pecunias expensas, & acceptas in tabulis referebant. Hos Romulum, & Numam habuisse scribit Iunius Gratianus in septimo de Potestatibus, institutos alij ab Hostilio, deinde à Coss. donec et eorum honorem populus mandaret, creatiq; primi à populo Val. Posthumius, & Aemylius Mamercus anno lxiij post exactos Reges, qui in exercitu essent, & prædæ curam haberent, gliscentibus negotijs duo additi P. Vetrurius, & M. Minutius, qui ærarij curam haberent in urbe, & pecuniæ, quæ Lugduni signabatur in Gallia, & Apolloniæ in Epiro: duplicatus numerus stipendiaria iam Italia, & accedentibus Prouinciarum uectigalibus lege Syllæ x x creati: Fisci uero aduocatum

catum instituit Adrianus. Sed ex Quæstoribus uocantur aliqui Principis candidati, qui eius epistolas in Senatum legerent. Erant & Quæstores Parricidij, quos Quæsitores uocat Cicero, et Virgilius, qui quæstioni præerant, & tormentis in capitalibus iudicijs, quorum officium erat, ut scribit Cornificius (eius enim esse puto libros ad Herennium, Ciceronis certe non sunt) accusatorem, defensorem, & testes in officio suo continere, ut scilicet accusator crimina inferret, dilueret defensor; dicerent testes quæ scirent, aut audissent. Nec legatos tantum Procousules, & Prætores habebant, uerum etiam decernebantur Imperatoribus ad bellum proficiscentibus, qui omnia in bello ad præscriptum Imperatoris agerent, quandoque Consulari potestate ducebant exercitus, & hi dicuntur Legati Consulares. Re prospere gesta decem alij Legati Imperatori decernebantur, inter quos non erant eius necessarij, cohonestandæ uictoriæ gratia. Decernebantur & ad Cæsares ex Senatoribus sorte nominibus urna eductis, & ad exteras nationes, Regesq; iussu Senatus: Vatinius tamen legauit absque Senatusconsulto: & Legati isti antiqua lege prohibebantur aliquid accipere ab eis, ad quos mittebantur, Sacrosancti erant, ut & qui Romam ueniebant, uel ab hostibus, sed ij extra urbem consistebant donec introducerẽtur in Senatum: primoq;

ueniebant in ædem Saturni, ut eorũ nomina scriberentur à Præfectis ærarij, olimq́; munera, quæ dicebantur lautia, accipiebant à Quæstoribus, Persarum fortasse Regum imitatione, qui Legatis ad se uenientibus talentum donabant Babylonicum, quod duabus, & septuaginta minis Atticis permutabatur, armillas etiam, acinacem, & torquem, omnia precij mille Dareicorum, Medicã quoque uestem, quæ δωρυφορική dicitur. Quæstores etiam ipsi Legatos ægros curabant, defunctos sumptu publico sepeliebant. Præcepit Vespasianus ne ciuitates Legatos plures, quàm tres mitterent Romam. Mense Febr. frequens Senatus postulatis Prouincialium legationibus dabatur. Athenis legationibus reddita ratione, publico excipiebãtur conuiuio Legati olea coronati, qua dignos iudicauit Demosthenes Aeschinem, & nouem Legatos, qui adierant Philippum primo. Liberam etiam legationem in prouincijs Senatores aliquando impetrabant, ut maiori auctoritate res suas agere possent: quam Cicero Cos. sustulisset, nisi intercessisset Tribunus, minuit tamẽ tempus, & quod erat infinitum, annuum fecit. Dabant uero Prouinciales Proconsulibus, & Prætoribus recedentibus ex Prouincia hastas, uexilla, phaleras, coronas ciuicas, annulos aureos uirtutis ergò, & deponebant ipsi Imperium urbem ingressi.

PRAE-

PRAETORES, DVVMVIRI, ET DECVriones. Cap. XVII.

IN qua præter Consules, Prætores ius dicebāt. Nam cum Coß. auocarentur bellis finitimis, creatus Prætor, Urbanus, & Maximus cognomine, qui ius in Urbe diceret, penes quem omnis publici, & priuati iuris potestas erat, nouum ius condere, uetera interpretari, abrogare, dare Iudices ex ijs ordinibus, qui iudicabant, patronos illis, qui aduersariorum potentia non defenderentur, & externis hominibus, dare tutores (quos etiam Coß. dabant, & Antonino philosopho Principe Prætor tutelaris) curatores, bonorum possessionem restituere. Sed cum peregrini plures in Urbe essent, alius Prætor creatus, qui peregrinorum iura exerceret, dictus propterea Prætor peregrinus, & Minor, quo nomine & alij, præter Urbanum, appellati sunt, nam duo additi fuere, quatuor à Sylla, ab Augusto duo, ut est apud Velleium, totidem à D. Claudio: uerū cum Principe Nerua fuerint XVIII. PRR. legerem libenter apud Velleium octo ab Augusto additos, quòd & totidem referat Pōponius I.C. & ex ipso Floccus Florentinus, qui Fenestellæ nomine circunfertur: Alexander etiam Neapolitanus, qui ambo diligenter de Magistratibus Ro. scripsere, et Pomponius Lætus, quare non multa, quæ diceremus, nobis relicta sunt. Valentinianus

tres tantum Prætores in Urbe esse uoluit, qui singulis annis iudicio Senatus ex eis hominibus deligerentur, qui ædes in urbe haberent. In Colonijs uero Romanorum erant Duumuiri, qui ius dicerent ut Romæ Prætores: quare cum Capuæ Colonia deducta fuisset, Duumuiri se appellarunt Prætores superbia, inquit Cicero, Campana. Duumuiris præferebant duo lictores bacillos: Senatores ipsi in Colonijs dicebantur Decuriones, quòd in initio Coloniæ cum deducerentur, decima pars eorum, qui deducebantur, consilij publici gratia scribi solita sit.

CENSORES, PRINCIPES SENATVS; Equitum, & Iuuentutis Nomophylaces.
Cap. XVIII.

ERANT & Romæ Censores morum Iudices, ut uocauit Varro, discutiunt etenim Senatus, & populi mores, de nuptijs inquirunt, liberorum procreatione, uiuendi ratione, & conuiuijs: lustrum quinto quoque anno condunt, census agũt, quod Consulum munus fuerat, & augent, uectigalia locant publicanis in conspectu populi Ro. bouéq; imolato scriba Deos Imm. precatur, ut populi Ro. res meliores, amplioresq; facerent: Senatores ex ordine remouent, & equites, plebeios inter ærarios redigunt. Nam Equites ipsi ubi

ubi militaria munera legitimo tẽpore obijssent, ad Censores ducebant equum in forum, & enumeratis stipendijs, & Imperatoribus, sub quibus militassent, meritas laudes, uel uituperationes referebant. Quos Senatu, uel alio ordine remouissent, poterant ij ordinem recuperare populi iuditio, uel Prætorum, aut aliorum Censorum; quare eorum non dicebatur iuditium, sed animaduersio, uel auctoritas: leges etiam scribunt, de ordinibus militum iudicant, eorum arma inspiciunt, iudicant & de iudicibus, & præfectis, exceptis Coss. Sacrorum Rege, & Virgine Vestali maxima. Ineuntes Magistratum anserum alimenta locant, quæ alũtur in Capitolio, ob eius conseruati clangore memoriam occupantibus nocte Gallis: locant etiam statuam Iouis minio illiniendam: Senatum legunt, & Senatus Principem eum, qui uirtute, & rebus gestis maximam gloriam, & insigne nomen adeptus sit: sic Aphricanus lectus Senatus Princeps, & Q. Fabius Max. duobus lustris: qui Senatus Princeps Rempub. defendebat, tuebatur salutem, libertatemq; communem, & Senatus auctoritatem, quo more Cæsares Equitum etiam Principes fecere, & iuuentutis, qui dicebantur illi, qui in Imperio successuri essent. Censores ipsi erant duo patricius, & plebeius; altero mortuo alter abdicabat se Magistratu: quod cum non faceret Scaurus Ae-

mylius Liuio Druso Collega uita functo, Tribunorum iussu ductus est in carcerem. Erat potestas quinque annorum, Aemylius Mamercus annuam, & semestrem lege fecit, quam legē abrogauit P. Clodius Tr.p. nec iterum agebatur, quòd ex usu Reip. non esse dixisset Q. Fabius cum iterum Censor crearetur. Sic νομοφύλακες *à Græcis dicuntur, qui duodecim Athenis erant sorte lecti, legum custodes, quorum officium erat eos, qui legibus parerent, laudibus prosequi, & honoribus: qui non parerent, pœna multare: erāt &* νομοφύλακες *legum custodes Spartæ. Siculi uero in singulis ciuitatibus duos Censores faciūt, qui imperatis tributis populo ex censu, quotannis tributum populo Ro. soluunt.*

TRIBVNI PLEBIS, TRIBVNI militum. Cap. XIX.

TRIBVNI *à plebe creati sunt cum à patribus secessisset, ut plebem tuerentur aduersus Senatum, creati quinque L. Iunius, C. Sicinius, C. & P. Licinij, & C. Iusilius* IIII *Id. Dec. quo die tempore omni ferè alio iniere Magistratum: quinque additi sunt S.C. Virginio Tribuno petente C. (M. uocat Liuius) Horatio Puluillo, & Q. Minutio Augurino Coss. Aduocabant concionem, intercedebat nemo, nisi Tribuni ipsi,*

quare Senatus sæpe petijt auxilium à Tribunis contra uim Tribunorum. Non cogebant Senatũ (secus tamen sentit Varro) quem uellent arripiebant in concionem, ut quibus de rebus interrogaretur, responderet. Eorum uero potestas nulla erat extra urbem, propterea intus commorari necesse, nisi cum sacrificium pro Latinis Magistratus omnes facerent in monte Albano. Eorum domus semper patebat, ut adiri possent. Sacrosancti erant, non cogi, non uerberari, non cædi poterant, qui fecisset, sacer impune interficiebatur, & publicabantur eius bona ad sacra Cereris. Inde iusta causa belli faciundi aduersus Pompeium, & Senatum uisa Cæsari, quòd de M. Antonio, & Q. Cassio Tr.p. grauissime, acerbissimeq; decretum fuisset. purpura non utebantur, quòd Magistratus non essent, quare nec lictores habebant, nec in sella curuli ius dicebant, nec facto Dictatore abrogabant potestatem. Tribuni uero militum ex patribus, & plebe multis annis consulare habuere Imperium.

AEDILES PLEBIS, CVRVLES, CEREALES, Agoranomi, Telearchus, Epimelitæ, Logistæ, Aquarum Curator, Quatuoruiri, Triumuiri, Præfectus Vigilum. Cap. XX.

CVM *Tribunis lecti duo Aediles plebis, tanquam Tribunorum ministri, duo additi ex Patribus,*

Patribus, cum plebi concessissent alterum Consulem, hi dicti Curules: omnibus tamen eisdem comitijs dabatur Magistratus; duo à Cæsare Cereales, qui frumento præessent. Illi ædes sacras, & priuatas procurabant, ut parietes starent, faciebant ludos Cereri, Libero, Liberæ, & Ludos Romanos Ioui, Iunoni, & Mineruæ: Floram matrem ludorum celebritate placabant: dabant uenationes in theatro attributas Saturno, quæ uocantur munera, quæ etiam dedisse Coss. significauit Cicero. Curatores erant prodigiorum, annonæ, ne improbæ merces essent, quas proijciebant, totius urbis, uiarum, ut consternerentur, pontesq; fierent; purpura utebantur, & sella eburnea. Apud Græcos huiusmodi fuere Agoranomi, & Thebis Telearchus, illi annonæ, hic uiarum curam habebat: qui Magistratus inter maiores habitus est post quàm illũ gessisset Epaminondas. Athenis ἐπιμεληταὶ decem erant, qui emporijs præsidebant, curabantq; in usum ciuitatis frumentum deferri, & quatuor ex his mysteria, erantq; in theatris, & choris, ut iniuriam arcerent. Apud Persas hoc nomine dicuntur, qui uulneratis in bello mederentur. Agoranomi quoque Athenis dicebantur λογισταὶ decem et ipsi sorte lecti, qui etiam iudicarent quid quisque in Magistratu gessisset. Vendebant item Aediles aquam, quæ tubis ducebatur in Vrbem ad bal-

nearum,

nearum, & fullonum usum: publicabant agros, qui contra legē aqua publica irrigarentur, quod deinde fecere Censores. Sed Q. Aelio Tuberone, & P. Fabio Max. Coss. S. C. institutus aquarum Curator, qui extra urbem binos lictores haberet, treis seruos publicos, architectum, Scribā, Librarios, accensos, præcones: Augustus duos addidit, Tiberius procuratorem. Romæ etiam Quatuoruiri erant uiarum curatores, Triumuiri incendiorum, ad quæ compescenda ueniebant Aediles, & Tribuni plebis, familia publica circa muros disposita hac causa: Augustus septem cohortes constituit, quæ singulæ binas regiones tuerentur, præposito Præfecto Vigilum, cui & dederat cognitionem eorum, qui incendium fecissent, effregissent ædes, uel nocte furati essent, & capitalia crimina referebat ad Præfectum Prætorio.

TRIVMVIRI MONETALES, QVINQVEuiri, Præfectus Vrbis, & tabularum. Cap. XXI.

ERANT *& Triumuiri monetales, qui æs conflarent, argentum, & aurum. Quinqueuiri Magistratuum loco, ut Præfectus Vrbis. Nam abeuntibus Regibus, aut Magistratibus ne Vrbs sine Imperio foret, deligebatur qui ius redderet,*

feruntq;

feruntq; à Romulo Dentrem Romulium, à Tullo Hostilio Numam Martium à Superbo Sp. Lucretium impositos, ab Augusto Italiæ C. Cillinium Mæcenatem, primusq; uidetur Augustus ipse hoc nomen Præfecti Urbis excogitasse, quo ante alios uocatus est Messalla Coruinus, qui sexta die se potestate abdicauit, quam immodicam esse diceret. Exercebat enim teste Aurelio I.C. Præfectus Urbis iudicium omnium criminũ, quæ in Vrbe admitterentur, & extra usque ad centesimum lapidem: eorum, qui pupillos, qui in tutellam peruenissent, fraudauerint: audiebat seruos conquerentes de dominis, patronos de libertis: præerat annonæ, mensarijs, lanijs, ciuibus omnibus, spectaculis etiam, ut populus quiete sedeat, qui placuerint relegabat, & omnibus Magistratibus, qui intra Urbem essent, dignitate antecellebat. Præfectos quoque deligebat Senatus, quod permiserat Augustus, qui publicarum tabularum curam haberent: deinde ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducti ex numero Prætorum, Claudius Quæstores imposuit, Nero præfectura perfunctos.

IVDI-

IVDICIORVM ORDO, IVDICES, EORVM numerus, ordines, Centũuiri, Tribuni Aerarii, Recuperatores, subscriptores, sportulæ, Prytanea, Iudex, oratores, obturbatores, testes, rei exiliũ, sententia, ampliatio, comperendinatio, dãnatio, sectores, absolutio. Cap. XXII.

IN *iudicijs uero, qui reum criminis deferret, tabella scribebat diem, annum, quo accusaret, nomen Prætoris, rei, suumq; locum, tempus quando crimen diceret admissum: tabellam publicè proponebat pendulam, inde reos pendere dictum à Suetonio, quam & Ardenis consuetudinem fuisse indicat Demosthenes. Prætor decimo die audiebat accusationem, quo die si non adfuisset in iudicio accusator, delati nomen eximebat de reis. Si adfuisset, uocabatur per præconem reus definito loco in iudiciũ, si declinaret, per lictorem tradebatur, uel ab actore collo obtorto, alicuius, qui adesset, non recusanti tacta auricula, quod antestari dicitur, ut testis esset id à se non iniuria fieri, sed ut reum in iudicio sisteret. Solebãtq; iuuenes Ro. quo insigni indicio cognoscerentur, claros uiros in iudicio postulare, ut Carbonem L. Crassus (perperam legitur apud Apuleium M. Antonius, quod ex Cicerone, Tacitoq; uidetur) Mutius A. Albutium, Sulpitius Norbanum, Cæsar Dolobellam*

bellam, Asinius Catonem, Caluus Vatinium, cuius accusationis & Fabius meminit. Dicebatq; accusator apud Prætorem reo crimen hoc modo, Aio te id fecisse: si taceret, lis æstimabatur, ut uicto: si negasset, petebantur dies inquirendorũ eius criminum, & obsignabat accusator domum, & omnia, quæ clausa essent rei, ne quid remoueret criminis indicium. Si de agro lis esset, simul profecti in agrum, terræ aliquid ad Prætorem deferebant, in quam uindicarent, dicerent scilicet ad se pertinere, id uocabatur manu consertum. Qui agrum sibi uindicaret, dicebat eum ego agrũ ex iure meum esse aio, ibi ego te ex iure manu consertum uoco: qui uero poßideret, respõdebat unde tu me ex iure manu consertum uocasti, inde ibi ego te reuoco: Tunc Prætor, qui in re præsenti erat dicebat Inite uiam, mox Redite uiã, ut unde abissent, eodem statim redirent. Si creditum peteretur, abessetq; qui deberet, prius, quàm ex edicto prætoris bonorum poßeßio caperetur, cum testibus obsignabatur domus. Instituta accusatione prætor cum tunica exercebat iudicium, Cato sine tunica sub toga cinctus fuit in iudicio M. Scauri antiquo more, ut in Capitolio Romuli, in Rostris Camilli statuæ erant: & descripta nomina Iudicũ extrahebat ex urna legitimo numero, quæ dicitur à Cicerone Sortitio: nomen cuiusq; Iudicis recitabat præco L. Octauius Balbus (uel qui fuisset)

set) Iudex esto, addito rei nomine, accusatoris, & defensoris. Reus, & accusator reijciebant Iudices quos noluissent, Prætor alios subsortitione extra hebat: iurabant se nihil gratiæ condonaturos (ut Aegyptij se nec Regis iussu contra fas iudicaturos) eorumq; nomina continebantur libellis, ne pro selectis corrupti iudicarent. In iudicijs publicis, & reis capitalibus legitimum Iudicum numerum creditum esse LXXV. *Dari tamen arbitrio Prætoris putarim, cum in causa Milonis* LI. *iudicarint lege Domitij, in iudicio Claudiano* LVI, *in Gabiniano* LXX. *totidem in iudicio M. Scauri.* XXII. *scilicet Senatores xxiij. Equites, xxv. Tribuni Aerarij. In reis etiam capitalibus suffragio populi creabatur Quæstor, qui pro tribunali sederet, Iudices in subsellijs. Plinij Cæcilij tempore Senatus dabat Iudices, et crimina cognoscebat, quę maiora uiderentur, quam quæ legibus constituta pœna compescerentur. Iudices, ex quibus sortitio fiebat, olim fuere cv. terni ex singulis Tribubus Centumuiri dicti, qui etiam auctioni præerant, et de priuatis hæreditatibus iudicabant. Nā in causis Centumuiralibus usucapionum, tutelarum, agnationum, alluuionum, circunluuionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminū, stillicidiorum, testamentorum ruptorum, aut ratorum, cæterarumq; rerum innumerabiliū iura uersabantur. Postea trecenis Senatoribus permissa iudi-*

cia,

cia, quibus addidit totidem Equites C. Gracchus. Tib. uero Gracchus in secundo Tribunatu iudicia à Senatoribus transtulit ad Equites, cum Cornelius Cotta Salinator, & Acilius Pulcher peculatus rei, publicè muneribus datis, quam infamiam iudiciorum uocat Cicero, pœnas euasissent. Tribus ipsæ M. Plautij Syllani Tri. p. lege Cn. Pompeio Strabone, & L. Portio Catone Coss. lata, ex Equitum numero quinos denos singulæ suffragijs creabant, qui eo anno iudicarent, quare omnes erant DXXV, & dicebantur selecti. Sylla solis Senatoribus iterum mandauit iudicia. L. Aurelius Cotta Prætor, quibus temporibus accusatus est Verres, legem tulit ut Senatores, Equites, & Tribuni ærarij (sic uocātur plebei iudices) simul iudicarent: & Pompei lege in secundo Consulatu lata, quo tempore causa acta est à Cicerone in Pisonem, legerentur æquè ex tribus ordinibus illis, ex quoq; fuere treceni, omnes igitur DCCCC. Discretas tamen singuli ordines habebant urnas, in quibus coniicerent tabellas: & Iudices ij cū Magistratum aliquem inijssent, iudicādi munere nō fungebantur. Dabantur etiam à Prætore tres Recuperatores ad ea, quæ incerta essent, nec manifesta, in causis publicis, qui litem æstimarent. Accusationis dies legitimi erant uiginti, totidem defensionis, huius quandoq; decem tantum. Addebat custodem accusatori reus, qui obseruaret ne se clā aliquid,

aliquid, aut absente palam in iudicio ageret: dabantur & subscriptores, causidici, qui accusatorē adiuuarent, nec precio sinerent corrumpi, quos nomen Verris deferens recusauit Cicero. Qui litigarent quingentos æris deponebāt, uel aliumcertum numerum aßium, uictor suas auferebat, uicti referebantur in ærarium, aut dabantur Iudicibus, quas sportulas dixiße Romanos testatur Aristophanis Interpres homo Græcus, id equidem haud quaquam affirmarim, Græci certè, & orator Isocrates appellant πρυτανεῖα. *Qui sacramēto contenderent, poscebant Indicem, quo crimina probarent. Erat Index, qui impunitate proposita facinoris, cuius conscius est, latebras indicat. Senatori nō licebat Indicem eße saluis legibus. Dabatur Index post trigesimum diem: mox in iudicium uenientes antequàm causa ageretur, quasi per Indicem rem exponebant, quæ dicitur causæ coniectio. Reus, & qui illi fauerent, quam eleganter pullatam turbam uocauit Quintilianus, atra ueste, sparsis comis in foro sedebant: & pullati, qui uenerant ex Prouincijs Proconsules, aut alios Magistratus accusaturi. Oratores in Rostris sedebant dum accusator loqueretur: rarò quatuor plures erant, olim unus tātum, Miloni sex adfuere, totidem Scauro, qui & pro se dixit: post bella ciuilia ante legem Iuliam usq; ad duodenos proceßum, inde dati quot placuißent Senatori, qui*

nec preciū, nec donū pro causa orãda lege Cincia, uel Titia à C. Titio lata, accipere poterant: hac uero obsoleta, Claudius prohibuit ne ultra decem LLS. acciperent: qui plus, repetundarum teneretur. Primus Antiphon Rhamansius apud Græcos ob causam defendendam mercede conductus est. Orationes ab inuocatione incipiebant, ut est apud Liuium, & indicat Maro.

Præfatus Diuos solio Rex infit ab alto.

Vel à reprehensione superioris temporis, ut idem

Ante equidem summa de re statuisse Latini,

Et uellem, & fuerat melius.

Erãt et obturbatores sordidi causidici ad moram faciendam dum patroni ad dicendum se confirmarent. Dici ad clepsydrã more Græcorum institutum à Pompeio in tertio Consulatu lege, qua eo die accusator, & reus perorabant, ille duabus, hic tribus horis. Nam Prętor, præco est apud Tacitum, diem, et horas designabat orationibus. Lex postea antiquata: in causa enim Iulij Baßi sex horæ accusatori, nouem reo datæ. Oratores cū satis fluxiße orationem uiderent, pronuntiabant Dixi, & Prætor causa perorata dixerunt, sic prece ubi testimonium testes dixissent. Testimonium dicturi surgebant è subsellijs, suspecti sedebant in subsellijs aduersarij, qui non interrogabantur. Reus testes producebat causa acta, accusatur triduū ante quàm ageretur, quos interrogabant patroni rei,

ni rei, & accusator ipse iurabant non solum se falsa non dicturos, sed nec uera tacituros, & semper se arbitrari dicebant quæ comperta haberēt, nec fecisse, sed fecisse uideri: qui testes in aliqua re uocabantur, obsignabant tabellas. Athenis qui testimonium dicere recusasset, iurabat se nec uidisse, nec interfuisse, uel mille drachmas persoluebat. Qui seruum ad testimonium dicendum postularet, precij serui fideiussores dabat Atheniensium lege: & cum maleficium aliquod Romæ factum esset, ut cædes, uel uenenū datum, quod scire crederentur serui, accersitis aduocatis hos illi, ad quos pertinebat, quæstione, et tormentis interrogabant, et si rem confeßi eßent, instituebatur accusatio in eum, quem isti detulissent. In dominum uero de seruo ne tormētis quidem quæri licet, nisi de incestu, & de coniuratione etiam, quæ facta Cicerone Cos. fuerat. Apud Rhodios uero, id quod acerbißimum esse ait Cicero ipse, liberi, & ciues in quæstionibus torquentur. Reo licebat nullo prohibente, & hoc etiam Atheniēsium more quod apud Demosthenem est, post primam actionem, ut fecit Verres, in exilium pergere, quare exilium dicitur à Cicerone non supplicium, sed profugiū, & portus supplicij. In consilium iudices mittebat Prætor duabus tabellis datis, in quibus notarent absolutionis, uel damnationis literā illa erat A, hæc C, K, etiā propter καταγινώσκειν,

 siue

siue θ, ac si θανατὸν afferrent, erat enim mortuorum signum sepulchris impositum atro colore: tabellas conijciebant in cistas eo ordine, quo extracti fuerant. Si de capite ageretur, tertia dabatur tabella ampliatiõis, quæ N L. signabatur, si non liqueret, nec causa idonea esset ad damnationem: sed ampliatio dicitur, qua in una: comperendinatio, qua in utraq; parte pronuntiatur non liquere. Ante legem Glauciam de comperendinatione, damnaturi Iudices hanc tertiam tabellam dabant, & ampliatio tunc erat tarda damnatio. In *causis leuioribus si actor, uel reus postulaßet singuli sententiam de tabula dicebant, quæ erant ceratæ colore, qui placuißet reo, & Iudices quæ cognouißent, non eße facta, sed facta uideri pronuntiabant. Accusati damnatio simpli est, uel dupli, uel quadrupli, uel exilij: qui repetundarũ tenebatur lite æstimata, redactis scilicet in precium omnibus furtis, pecuniam, eius bonis proscriptis, curabant Sectores, qui spe lucri bona damnatorũ semel auctionabãtur, & pro his pecuniam pendebant ærario, aut socijs. Damnati patrio sepulchro carebant, domum exornatam non habebant, nec ipsi ornabantur uestibus, amittebant ius imaginum, & Senator senatoriam dignitatem: condemnari uero non poterant nisi à maiori parte Iudicum: quòd si pars media absoluißet reum, absolutus erat, & absoluto dicebat Prætor, quod apud*

Liuium

Liuium est, Nihil te moror.

CAPITALIA CRIMINA, TRIVMVIRI Capitales, populi iudicium Capitalia iudicia. Cap. XXIII.

CAPITALIA *crimina deferebantur ad Triumuiros Capitales, ipsi ad Prætorem, qui dabat Iudices, horum sententiam exequebantur Triumuiri, fures etiam, & seruos nequam puniebant ad columnam Meniam. Capite damnati, quo nomine & exilium continetur, populum appellare poterant lege Publicolæ. populus tertijs mundinis in iudicio per præconem uocatum reũ, & pronuntiata die, qua die iudicium sit futurũ, suffragijs curiatis quandoque Centuriatis plerunque damnant, uel absoluunt, nec damnant nisi consenserint Tribus omnes: quare cum sola Metia absoluisset Liuium Salinatorem, damnassent reliquæ, absolutus est. Si die, qua iudicium Populus facit, auspicijs, aut alia re agi non posset, totum iudicium sublatum erat. Lege Gracchi de Capite Ciuis Ro. iniussu populi non iudicatur, uirgis cædi non poterat, nec à lictore Lege Portia. Macedonum uero Reges de rebus capitalibus uulgum consulunt: in Taprobane triginta Regis Rectores de capite cognoscunt: plurium sententijs damnatus prouocat ad populum, qui dat septuaginta Iudices, ij si damnatum absoluerint,*

triginta Rectoribus nulla est inde dignatio grauissimo probro. Tanta uel apud barbaras gentes, quasiq; ab orbe remotas adhibita in homine conseruando diligentia, ut hæc tempora dispudeat, & mores, quando in homines tam facili sæuiant Magistratus, & ij, à quibus coli maxime deberetur Christiana religio, quæ uel leuem ultionẽ, non modo cædes aspernatur.

IUDICES ALIARUM GENTIUM, ET quæ iis, & legibus careant.
Cap. XXIIII.

IN Perside Magi præmio, suppliciaq; decernunt, nec aliquid rectum uidetur, quod non fuerit eorum sententia firmatum, post quàm Alexandro Mammeæ Principe Artaxerses Persa Magus Artabano Parthorum Rege interfecto, retulisset ad Persas Regnum, qui antea Magos contemnerant, Principesq; laudauerant, qui Semerdem, & fratrem Magos Cambysis Imperium obtinentes, interfecissent. Carthagine iudicabant Magistratus omnes; in Aegypto Sacerdotes, iudicij Princeps senior erat iustus maxime, & seuerus, collo imaguncula ex sapphiro pendente, quam ueritatem dicunt. Apud Galles Druides de controuersiis iudicant certo anni tempore in finibus Carnutum: qui eorum decretis non steterint, sacrificijs interdicti impiorum

numero

numero habentur. Germani tempore belli Magistratum constituunt, qui uitæ, et necis potestatem habeat, tempore pacis Principes Pagorum ius dicunt. Iudæorum Iudices, legisq; interpretes septuaginta senes erant, quos abdicauit Antipater Herodis Idumæi filius: ij in urbium portis causam dicere solebant, Bithyni contra Solem, Heluetij in uinculis. Rhadamanthus litigatoribus iurare coactis statim dirimebat litem. Seres Iudices nullos habent, omnes, ut ius imperat, Iudices sibi sunt. Soli Androphagi iudicijs carent, & legibus, legibus etiam, & alicuius imperio Thraces, qui à Græcis Autonomi dicūtur.

ATHENIENSIVM IVDICES, TRIBVNAlia, Areopagitæ, Archontes Prytanes, Demarchus, Quinquennalis, Anni quomodo notentur, Basileus, Hegemon, Thesmorhetæ, Iudiciorum loca Athenis, Arbitri, iudicia Atheniensium. Cap. XXV.

ATHENIS *singulæ Tribus quinque uiros eligebant ex plebe probatos, trigesimum annum egressos, qui inter suos tribules iudicarent: omnes in Ardeto foro (ab Heroe nomine imposito, qui populi seditionem sedauerat) Apollinem patrem, Cererem, Iouem Regem curabāt, se de rebus, de quibus leges essent, secundum le-*

ges iudicaturos: de quibus sancitum legibus non esset, æquissimam laturos sententiam. Tribunalia, δικαστήρια uocāt Græci, decē erāt, totidē enim Tribus, inscripta elemētis rubro colore, alterū A, *alterū* B, *& deinceps usque ad* K. *Iudices omnes pugillaria habebant, & uirgam eadem litera notatam, qua δικαστήριον. Vbi iudicandi tempus appeteret, omnes conueniebant in forum funibus cinctum, ne quis accederet, & sorte eorum nomina urna extrahebantur, inde dicti sunt Iudices ipsi κληρωτοὶ διαιτηταὶ, & ad eius literam, quam illis contigisset, δικαστήριον procedebant, iudicabantq;. Sedebant & alijs locis Iudices, in Areopago, ubi absolutus est Mars, quòd interemisset Halirrhotyum, & Orestes matrem: iudicabantur enim cædes uoluntate factæ: uti proœmio non licebat, nec epilogo, non affectus mouere, cum et nocte ferrent sententias Areopagitæ. In Areopago scabella duo argentea erant Contumeliæ, & Impudentiæ, quibus accusatores, & rei insidebant, erant & Plutonis, Mercurij, Tellurisq; simulachra, quibus rem diuinam faciebant capitis periculo liberati. Areopagitæ quinquaginta erant perpetui, incerto tamen numero instituerat Solon ex Nouemuiris, ut ait Androtion, qui nobiles, diuitesq; præfuissent Reip. Magistratus bene gesti ratione reddita. Nam post Codrū Melanthi F. Regem, qui se Lacedæmonijs occidē*

dum

dum dederat, ut suo sanguine patriæ uictoriam pararet, Athenis fuere Archontes, & primus Medon Codri ipsius filius: fuereq; usque ad Alcmæonem Archontes perpetui, mox in denos annos creati, ex his primus fuit Cherops, extremus Erix, post lxx annis institutum ut singulis annis eligerentur, primusq; fuit Creon. Archon ipse erat summus Magistratus, ut Rhodo Πρύτανις*, Neapoli urbe à Phalaride, Herculè ue condita* Δήμαρχος*, Quinquennalis Adria: Ab Archontis nomine notabantur populi scita, & anni, ut Olympiades à uictoribus, Spartæ anni ab Ephorum uno, Argis à Sacerdotibus, unde Thucydidis illud est* ἐπὶ χρυσίδος*, erat enim Chrysis Sacerdos, Syracusis à Magistratu, quem Iouis Olympij famulum appellant, à Timoleonte instituto, Romæ à Coss. & clauo, quem Prætor, Consul, uel Dictator singulis annis in Parietibus Iouis Opt. Max. dextro latere, ea parte, qua Mineruæ templum erat, figebant, qui clauus dicebatur annalis, Volsinijs quoque clauos indices numeri annorum fixos in tēplo Nortiæ Aethruscæ Deæ Cincius affirmat. Post Archontem uero erat* βασιλεὺς *Regia ferè potestate, qui in Cerantico tribunal habebat, tertius* Ἡγεμὼν*, qui rei bellicæ præesset, Dianæ, Veneri, Martiq; sacrificaret: ludos faceret in eorum honorem, qui pro patria in bello cecidissent, et parentalia Harmodij,*

dij, & Aristogitonis, qui Hipparchum Hippiæ Tyranni fratrem interfecere. Sex alij dicebātur θεσμοθέται, *qui iudicijs præerant, & coronabantur myrto, quòd præterita uita probata ad hoc munus deligerentur. Optimi igitur ex his Nouemuiris post Magistratum fiebāt Areopagitæ, qui quandoque in summo discrimine Remp. administrabant: eorum uero potentiam sustulit Ephialtes Orator Periclis amicus. Vbi uero audirent cædes casu, uel errore factas, sedebant in palladio, primusq; ibi causam dixit Demophoon, qui imprudens Atheniēsem interfecit, primusq; apud Græcos pœnas luit. In Delphinio iudicabātur, qui iure, & legibus alium interemissent, & eo loco absolutus est Theseus Pallante cum filijs trucidato. In Prytanæo enses, cæteraq; quæ anima carerent, quibus cædes patrata esset, iudiciū subibant Draconis lege, uel Erechthei, cum Buphonus Sacerdos securi boucm occidisset, aufugissetq; & damnata extra fines projiciebantur, ut statua Theagnidis, quæ hominem colliserat. Apud Phreatim maritimum uicum ex naui se defendebant exules, si crimen dissoluere uellent, ut se primus Telamoni purgauit Teucer mortuo Aiace, aut si in eis nouum crimen conflatum esset. Res maiores in Heliæa, minores in Parabysto cognoscebantur. Sedebant etiam in Batrachio, phœnicio à colore, & in Trigonio à forma*

locis

locis dictis. Poterāt & qui litigarent arbitros dicere, qui διαιτηταὶ uocātur κατ' ἐπιτροπήν. De publicis rebus contendentes à centū ad mille drachmas, tres deponebant, à mille ad decem millia, triginta, de priuatis decimam rei. Primis sententijs statuebant Iudices damnarent ne, an absoluerent: damnatus, si fraus capitalis non esset, interrogabatur quam quasi æstimationem commeruisse maximè fateretur: interrogatus tamen Socrates nouæ religionis, & corruptionis iuuenum reus: inde alias sententias ferebant, quibus pœnam significabant. Patroni non defendebant reos, sed scriptas illis orationes dabāt, quibus uterentur, sic attulit Lysias Socrati, quam ille recusauit. Iudices duos habebant calculos perforatū, & obtusum, duas urnas argenteam, & ligneam, hæc damnationis, absolutionis illa. Accusator nisi quintam suffragiorum partem retulisset, mille drachmas multæ nomine soluebat; interficiebatur uero, qui impietatis reum factum non conuinceret.

POENARVM GENERA, MVLTA, talio. Cap. XXVI.

APVD *Romanos genera pœnarū erant octo, damnum, uincula, uerbera, talio, ignominia, seruitus, exiliū, mors. Qui enim leue damnū,*

aut non atrocem iniuriam intulisset, soluebat, lege duodecim tabularum x x v asses, denarios scilicet duos, & semis, ut qui palma alicuius faciem contudisset, quod facere solebat L. Neratius molestus homo, post se existēte cum crumena seruo, qui percusso illicò enumeraret asses. Si iniuria insignis fuisset, & graue damnum, tunc talio erat, id est uindicta par. Irrogabant etiam multam Magistratus ijs, qui contumaciter secum aliquid gessissent, lege à Sp. Tarpeio, & A. Termenio (Thermum uocat Plinius, Aterniū Liuius) Coss. lata, cum id antea Coss. tantum licuisset, qui multā dicebant Publicolæ instituto quinque boum, & duarum ouium, postea minor indicebatur ouis, maior triginta boum & duarum ouium (perperam legi uidetur apud Dionysium triginta ouium, & duorum boum) Constituti deinde lege Aterina (Aternia fortasse apud Gellium legendum, ut ab A. Aternio sit) in oues singulas æris deni, hoc est denarius, in boues centum æris: olim fuerat multa duum millium assium, nisi et hic numerus male legatur in Dionysio pro tribus millibus, & uicenis. Apud Athenienses erat multa magna decem talenta, quadraginta tamen multatus Demosthenes, cum uiginti accepisset ab Harpalo ut sileret. Germani parua delicta, & homicidia coercent equorum, & pecorum numero, Indi parua delicta, tonsura, quæ

tamen apud eos grauissima pœna, maximè si quis tonderi iubeatur à Rege.

DEBITORVM, DEPOSITVMQVE ABNEgantium pœna, bonorum proscriptio, cessio, fœnus, fures, sycophantæ, furta permissa. Cap. XXVII.

QVI *debitum negasset, aut depositum, abscissa manu, effoso oculo interficiebatur, ab Indis. Olim Romæ debitori xx. dies ad æs alienum dissoluendum dabātur, elapsis, Prætor addicebat hominem, uel filios creditori, qui diebus lx. tenebat compeditum, mox uenundabat trans Tyberim, aut capite damnabat: si plures creditores fuissent, in partes secabatur, sed inhumana crudelitas omnium consensu desita, & adhibita bonorū proscriptio, cessioq; quam qui solnendo non esset, faciebat nudus lege Iulia, concione aduocata, super lapidem. Apud Bœotios ei, qui quod deberet non dissoluisset, sedēti in foro iniiciebatur corbis non leui infamia, quæ illata Euripidis patri creditur genere Bœoto. Græci quoq; obligabant fœnori filios, quod Athenis prohibuit Solon, & Romani fœneratorem quadrupli cōdemnabant, usuras soluebant Idibus, Græci noua luna, nisi soluissent, amittebant pignus, siue ager, siue uestes, siue aliud id fuisset, locum ære alieno obstrictum aut lapide, aut columella signabant. Qui fœnori darent & mer-*

et mercatores Romæ pecunias deponebant in æde Castoris, quæ in foro est, ut tabernę mercatorum. Galli pecunias dabant apud inferos reddendas: Indi uero neq; fœnori dãt, neq; accipiunt: nec ipsi tantum, ut dicebam, depositum abnegantes, inter ficiebant, uerum etiam Pisidæ, & Athenienses Draconis legibus fures, uel ficuum, quæ fuerant adeo in maximo precio in Attica, ut ἱερὰ συκῆ diceretur locus, quo primum inuentæ sunt: hinc Sycophantæ, quo nomine dicti delatores, qui decẽ Athenis erant, in foro uersantes circa statuam: Lyci eorũ præsidis lupina forma Dei. At qui forte reperißet ficum, Mercurio sacram suspendebat, quam qui uellet, tollere poterat, quòd furibus fauere crederetur Deus ille. Atrij lapidibus fures obruunt, in Scandia suffocant, Iudæi laqueo interimunt, & Herodis lege uendunt, antea quadruplum dabant. Mysi, qui ad Euxinum sunt crura hominibus furacibus infringũt, Scythæ eos uirgis cædunt: sed si res maior ablata sit, aut nouies reddit, qui abstulerit, aut occiditur. Lycij ingenuos furantes in seruitutem redigunt: apud Phryges capite luit, qui rusticum instrumentum asportauerit, bouem aratorem interfecerit. Lege duodecim tabularum fur deprehensus si se telo defenderit, impune necatur, si non se defenderit, & liber est, fit Seruus, seruus datur præceps ex rupe Tarpeia, impuberes Pretoris arbitrio anguillarũ

exuuijs

exuuijs uerberantur, etiam si alia crimina subierint, non modo furtum. Constituta postea est in manifestum furtum actio quadrupli, in conceptũ & oblatum tripli, in occultum dupli: dupli & apud Græcos in eum, qui ex domo aliquid furatus sit: ex foro uero, balneis, aut loco publico furari capitale erat, Bactriani fures sputis deturpant. Sed Bocchoris Aegyptius Rex cum uideret nec impositis grauissimis pœnis furta compesci, permisit furari uolentibus, nomine dato apud Sacerdotem, cui & afferrent ablata, à quo domini reciperent quarta parte data furi. Persis etiam, & Spartæ pueris permittitur furtum, & Germanis extra fines: furto Tauri Scythæ sibi parant uictũ, Græci honestum existimabant prædari, quod primi neglexere Athenienses. Liparensium mos erat, uelut publico latrocinio, partam prædam à piratis diuidere. In Samo licet rapere, ubi Mercurio Charidote faciunt, quòd Samij Insula relicta decem annis præda uixerint, deinde reuersi hostes superarent. Apud eos, qui ab Euphrate ad Oceanum Indicum sunt, qui sunt Medi, Parthi, Arabes, Arij, Gedrosij, aliæq; Indorum gẽtes furtum, aut cædes non magnum adeo crimen putant.

HOMI-

HOMICIDAE, COEDIS, CRIMINVMQVE expiatio, exules, parricidæ, Qui impunè interficiuntur, aues interficientes puniuntur. Cap. XXVIII.

IN *Græcia qui fortè homicidium fecisset, per annum exulabat, quod ab Apollonio dicitur* ἀπενιαυτίσαι *donec crimine expiaretur, & ij à sacris arcebantur, impuris etiam creditis, qui cũ eis consuetudinem haberent. Draconis legibus, ut est apud Demosthenem, aqua lustrali abstinebant, libationibus, crateribus sacris, & foco, lege inde lata apud Romanos, qua exulibus aqua, et ignis interdicebatur, qui etiam usu togæ carent. Exules isti Græci ad ædes Principis profecti sedebant in limine operti, cum ense, quo interfecerant hominem, eius capiti abstersо, & si cognatus fuisset, cũ summis quibusq; partibus sub alis, id dicitur à Sophocle* μασχαλισθῆναι *nõ enim manes postea lædere poterant. Expiantur ab illis, ad quos confugerint, qui carminibus manes placant, culpam remouent, septies pollutos abluũt aqua uiua (totidem polluti uestes) porcum cædunt, Iouem Hospitalem inuocant, precantur ne pollutos furiæ agitent, sed iram deponant, famuli ramenta per ædes ferunt. Sæpius qui se criminibus expiabant, in littore sacrificio facto, in mare ea proijciebãt, quibus expiatio facta erat, quod uidetur ex Homero, inde Catulli illud est.*

Nec genitor Nympharum abluat Oceanus.

Nam & apud Hesiodum Oceani filiæ sunt Nymphæ. Hoc modo cæde pollutũ expiauit Adrastus Thebis Tydeum, Peleus Patroclũ, qui puer puerum Clisonymum iratus interfecerat, qua causa & dicitur Paris, ubi rapuit Helenam, ad Menelaum profectus Spartam, cum imprudens Antheum, quem amabat, occidisset Antenoris filium. Memphis qui hominem interfecisset, exul in montibus errat, donec rediens sacra ad perempti tumulum fecerit, expieturq; à Gymnosophistis. Affecti exilio apud Athenienses in Lemnum fugiebant, aut Scyrum ueteri adagio σκυρία δικὴ de acri, rigidoq; iudicio. Artemidorus à Theseo dictum tradit, qui capite postulatus aufugit in Scyrum, ubi sacris initiatus est. Apud Romanos extremus olim exilij locus erat Tybur, nec nisi post .xlv. diem damnabantur, extorres uel urbe tantum erant, uel certis locis, aut deportabantur in Insulam. Cicero L. Laniam, qui Clodianis temporibus Equestris ordinis Princeps erat, cũ pro Ciceronis ipsius salute acerrimè propugnaret, à Gabinio Cos. relegatum scribit, quod antè id tempus ciui Ro. Romæ contigit nemini: deportabantur quandoq; ad opus publicum, quod instituit Semiramis aliqua tunc capitis parte derasa, quorũ & publicabantur bona. Redeuntes aqua aspersi supergrediebantur ignem, quæ suffitio dicitur, ut

etiam expiatio funeris causa. Qui uero consulto hominem interfecisset, hunc occidebat Graeci, nisi iusta mortis inferendae causa probaretur: Iudaei hos gladio conficiunt, uel laqueo, ut et eos, qui parentibus manus intulerint: quos qui non obseruauerit, arcetur aqud Graecos à Magistratibus, tanquam qui agere nihil iustè posset, nec libare. At parricidam Romani uerberatū culeo insuunt cū cane, gallo, uipera, & simia, & in mare proijciūt uel si lōgè à mari sint, bestijs, iussu Adriani Principis: Aegyptij articulatim praeacutis calamis caesos supra spinarum aceruum comburunt: qui filiū interfecisset, triduū cogebatur circa cadauer morari, nulla alia poena. Parthi, & Armenij nō plectunt, qui liberos coelibes, sororem innuptam, aut uxorem peremerint: qui alios, is ab Iudicibus, uel caesi cognatis morte multatur, & ab Aegyptijs qui uel sponte, uel forte ibim, aut felem confecerit: qui sponte alijs animantibus, quae ipsi colunt, intulerit mortem, si à Sacerdote impositam poenam aspernatur, capite luit. In Thessalia capitale erat, ciconias occidisse, quoniam perimunt serpentes: in Galatia cepisse aues, quae uocatae locustas perdunt: qui eas coeperit si effugisset poenam, alio anno nec accersitae accedunt. Athenienses Atarbem interfecere, qui sacrum Aesculapio passerem interemerat. Alexander pauonum specie delectatus in India, poenam constituit eorum

inter-

interfectoribus, ut antiqui eis, qui delphinum læsissent, qui miluum in Britannia, qui uultures in Italia. Apud Thessalos, qui occisionem fecerit, is cæsus, eius cadauer circa defuncti tumulũ trahitur, quo more & Achilles Hectora traxit circa Patrocli sepulchrum.

ADVLTERII POENA, STVPRVM, PRODUCTORES παιδόφιλοι, molles. Cap. XXIX.

IN Germania adulteram crinibus recisis, adstantibus necessarijs, uir domo expellit & uerberibus per uicum agit: Pisidæ circunducunt cum adultero asino imposito, adulteram asino Cumæi, ubi spectãdam præbuissent in foro de saxo, ignominia inde affectam, quam & appellant. Leprei undecim diebus in foro stare cogunt pellucida ueste, adulteros triduum circunducunt per urbem, circunducunt & lana coronatos tanquam molles ij, qui Gortynam incolunt in creta, ueduntq; sub hasta quinquaginta stateribus, ducenis scilicet drachmis, inde ad Rẽp. non accedunt. Placiades in Attica podici raphanos, aut ligonem inferunt, quod dicunt, & adurunt pilos, pro raphanis Athenienses mugilibus utuntur: alij Græci pudenda uellicant, donec multam persoluerint. Solonis lege impunè interimitur adulter deprehensus, quam legẽ

primus tulisse creditur Hyettus Argiuus cum Molurum Arisbantis interfecisset uxorem adulterantem: Adultera nec ornare se uestibus, nec sacra adire poterat, si fecisset, uerberibus cuiq; eam cædere licebat, & ornamenta detrahere. Romani adulterum aut occidunt, aut ultra ducẽtesimum lapidem ab Vrbe remouent, aut repudiant: togatæ sunt, quòd sic præstarent meretrices: mox & in lupanari concubitus hora, quæ nona erat (Nonariæ propterea dictæ Persio meretrices) constituebantur, admissis ad tintinnabulũ stupratoribus more à Theodosio Principe sublato. Macrinus Cæsar, qui fecissent adulteriũ coniunctos comburebat uiuos. Adulteras Iudæi lapidibus petunt, Arabes interimunt, interimunt & adulteros Armenij, & Tenedij, unde erat in eorum numismatibus securis, altera parte ex eadẽ ceruice duo uultus: interimunt & Romani modo se telo defenderint. Milo flagellis cædit Salustiũ in adulterio Faustæ Syllæ filiæ inuentum. Maomethi lege adulter accipit plagas cẽtũ, in Aegypto mille, mulieribus truncantur nares, nates apud Armenios, & Iberum Sacerdotes, adulter castratur, & quicunque crimen admiserit non morte luendum, ne huiuscemodi filios gigneret. Salæthi lege Crotoniatæ comburebant mœchos, hac & ipse damnatus, cum non castè in complexus fratris uxoris uenisset. Saxones matronam

adulterio

adulterio pollutam, aut uirginem stupratã strangulant, supra cremata sepulchrum uiolator cingulo tenus uestibus recisis, flagellis caeditur, castis matronis oppidatim pungentibus, donec interimatur. Athenis quae uim passa fuerat, eius, qui uim intulisset, uel nuptias, uel mortem optabat lege, quam significat Terentius, ubi repetit Philumenam inuentam esse ciuem Atticam. Solon ei, qui ui, aut metu mulierem compressisset, quae meretrix non esset, imposuit multam decem drachmarum: qui rogando, aut suadendo uiginti: productores capite plecti iussit, inuitarum personarum erant, unde & προαγωγίαν, dixit Aristoteles, lenocinium uertit homo doctissimus Leonardus, cum productio id apud Latinos nusquam significet. Romae qui stuprum intulisset, decem millia soluebat. Comburebant Iudaei qui cum matre, filia, priuigna, nepte, Socru rem habuisset: qui cum nouerca, nucru, aut bestijs, hunc lapidibus appetebant, ut et qui simulachra colerent, & parricidas. Lege Pauli I.C. deportabatur in Insulam qui tentasset stuprum, qui alienae uxori intulisset, aut puero capite luebat, Lai lege cõcrematur qui subigeret puerũ, subegisse tamen primus ipse creditur, & hac causa rapuisse Chrysippum Pelopis filium. Apud eos, quos ab Euphrate ad Indicum Oceanum esse diximus, qui id facerent, cum perferre ignomi-

 niam,

niam, qua appetebantur, non possent, sibi munus inferebant, parentes pathicos interfectos non sepulchro mandabant. Athenis muliebria passus non Magistratum gerit, non sacerdotium, non legationem, concionem non habet, nec ius dicendæ sententiæ, publica non addit sacra, nec cancellos fori penetrat, nec in publica concione coronatur: si horum aliquid fecerit, capite luit, ut & qui uim illi intulisset, nisi multam solueret, hi Spartæ semper infames erant: qui puerum in potestatem haberent, & prostituissent, pœna tenebantur.

MORTE DAMNATI, PROPINQVI NOcentium interficiuntur. Cap. XXX.

QVOS *morte damnarent Romani, hos nec odisse, nec amare iurabant: non damnabãt in conuiuio, quare Senatu remouit Censor Cato L. Quintium Flaminium, quòd Placentiæ nobilem Boium transfugam, uel hominem damnatum in conuiuio interfici mandasset, ut Philippus Pœnus charum, ac nobile scortum, uel, ut tradit Valerius Antias, mulier, cuius amore Flaminius deperibat, morientem hominem uideret. Hos pendentes furca uirgis cædebant, uel unco trahebant ad scalas gemonias, siue præcipites dabant è rupe Tarpeia, comburebant etiã,*

sed

sed institutum ut extra portam Exquilinam sontes capite multarentur. Athenienses nocte hoc faciunt, causam refert Olympiodorus ad uim Solis, sic Lacones, qui maximis criminibus damnati sunt, præcipites mittunt in foueam, quæ Ceada dicitur, Thraces sagittis noxios conficiunt, Bastetani Hispana gens lapidibus, sic Macedones proditores, quos Germani arboribus suspendunt, nec eos tumulo contegunt. sed nec in Græcia supplicio affecti condebantur patrio sepulchro, quod miserum credebatur, hos uocauit Dinarchus ἀποτάφους. In Aethiopia mortis signum illi mittitur, quem occidi uolunt, & sibi ipse manus infert, in Perside zona trahuntur à cognatis, sed nemo unius tantum delicti causa plectitur. Apud hos plerunque uestes eorum, qui plectendi essent, flagris cædebantur, hominibus ipsis pœnã deprecantibus. In Aegypto qui in custodia sunt, interficiuntur ubi è mensa illis panem miserit Rex. Impunes erant damnatorum filij. L. tamen Sylla primus eorum, quos proscripserat, filios, Magistratu abdicato, Senatu eiecit, & Tyrannorum liberos interfecere Græci: Macedones propinquos eorum, qui Regi insidias parassent. Apud Persas ob noxam unius propinquitate omnes coniuncti puniuntur.

CAPITE QVAE LVVNTVR, IVDICES corrupti, testes falsi, pœnæ aliorum criminum, Honoresq; ut deferuntur. Cap. XXXI.

ATHENIS *capitale erat furtum, sacrilegium, rapina, proditio, in alienas ædes irrupisse, redegisse homines in seruitutem, bellum, aut seditionem in urbe concitasse, corrupisse numos, ex sepulchro uel ilicem incidisse, Ephesi mulieribus Dianæ templum subisse, omnibus Ioui Lycæi in Arcadia, in Palma Insula, quæ est in Atlantico Oceano, ante nuptias cum fœminis coisse, Romæ occentasse, carmen scilicet condidisse, quod alteri infamiam faceret, Athenis hic quingentis drachmis multabatur, Carcetæ sacris interdicunt, qui iniuriam intulerit. Capitale & Athenis corrupisse iudicium. Massiliæ Iudex numarius bonis exutus infamis fit. in Tenedo Tenis lege, qui Neptuni nepos fuit Cycni filius, falsi testes illicò securi cædebantur, unde & illud Ciceronis est Tenediarum libertas securi Tenedia præcisa, quod & antea uidit Des. Erasmus pietate, & doctrina Magnus. Lege duodecim tabularum testis mendax è saxo Tarpeio deiicitur, corruptus Iudex capite luit. In Perside ueneficis saxo confringunt uultum, alios scapha includunt, facie, manibus, pedibusq; extantibus, melle oblitis, ut excrementis, uespis,*

& uer-

& uermibus miserè pereant. Proditores saxis petunt Athenienses: Hostilius Metium hac causa equis duobus alligatum discerpit, Herculem imitatus, qui eo modo apud Heraclium amnem in Bœotia interfecerat Pyræchmen Eubœæ Regem, qui bellum intulerat Bœotis. Germani transfugas, & ignauos palude mergunt, transfugas alij comburunt, & Armenij, Iberesq; Sacerdotum mortuorũ uxores, quæ iterum nupserint. Sacrilegi aut comburuntur, aut suffocantur, aut aguntur præcipites, quam pœnam diuina prouidentia subijsse dicuntur Philomelus, Onomarchus, & Phaylus, qui Hierosolymis fanum expilarunt. Eorum, qui impij fuissent, bona publicabantur in columnis Atticis, quæ in Eleusina sunt, scriptæ. Serui ob leue delictum per uiciniam furcam ferebant collo, deinceps illis nihil credebatur. Solonis lege qui in seditione cũ neutra parte fuisset, non utebatur honore, nec tertio otij conuictus, sed Draco otiosos capite damnauerat, punitur Corintho pauper, qui sumptuosius uiueret, in Perside, in Macedonia, Athenis ingrati: apud Aeginetas qui causam dedisset legis ferende, quòd bonæ leges ex malis moribus sint: Athenis etiam, qui iniquam legem tulisset aut ψήφισμα contra Reip. commodum: qui tulisset accusari poterat intra annum, post annũ actio dabatur in legem, aut populi scitum, hinc

Cephalus

Cephalus Athenienſis gloriatus dicitur, quòd cum plura ſciuiſſet, quàm cæteri, nunquam accuſatus ſit. Ariſtophon contra, quòd quinquies & ſeptuagies in iudicium uocatus ob decreta facta, nunquam damnatus, quare non Catonis propriũ erit quater & quadragies cauſam dixiſſe, nec quenquam ſæpius poſtu atum, & ſemper abſolutum, niſi de Romanis hominibus tantum, omniũ quicunque fuere doctiſſimum uirum C. Plinium loquentem intelligamus. Aſcripta apud Locros illis pœna, qui peregrè redeuntes rogaſſent Numquid noui? & qui non capta calamitate patrimonium confeciſſent (ut & apud Nabatæos) quæ lex apud Leucadem antiquata eſt. Galli pinguiori multam dicebant, & illi, qui uentre ſupra præſcriptam zonæ menſuram prominenti eſſet. Multatur in Lucania, qui ueſpertinum hoſpitem non accepiſſet. Spartæ ebrius, qui uxorem ſerius duxiſſet, durus maritus, qui diuitum affinitates ſectaretur, quomodo & multam irrogarunt Lyſandri generis, qui eo mortuo filias, quas in matrimonium acceperant, repudiaſſent, quòd ſecùs, quàm credidiſſent, Lyſander pauper fuiſſet. Cœlebs arcetur à ludis gymnicis, hyeme nudus forum circunibat, nec iuuenes habebãt illi honorem, ut cæteris ſolent Aegyptiorum more, quod & Romani fecere ſenioribus aſſurgentes, decedenteſq; uia. At Perſæ quos honorant,

rant, osculantur, Aegyptij manibus tangunt genua, Alexandrini in Aegypto cum aduentantem publicè honore excipiunt, huic per genera, ætates, & artificia diuisi occurrunt. Scythæ demum, qui inierit certamen cum alio, uictusq; huic dextram amputant, qui libero homini incusserit plagas, è uia detruserit, aut uestem disciderit, hunc eorũ antiquo more puniunt.

SECVNDI LIBRI DE MORIBVS FINIS.

ALE-

ALEXANDRI SARDI FERRARIENSIS, DE MORIBVS,

Liber tertius.

FOECIALES, BELLVM INDICITVR, signa militaria Cap. I.

ELLVM *indicturi Romani res mittebant per fœciales quatuor repetitum, quos dicebant Oratores, ab Anco Aequicolorum exẽplo* x x *numero institutos: res si nõ reddidissent post dies treis, & triginta eductum in eorum finibus arietem emittebant, significantes eas urbes, & agros compascuos fore, uel hastam ferratam, aut sanguineam præustam uerbis solẽnibus, quæ sunt apud Liuium. Aucto uero Imperio cum nimium hostes distarent, iaculabantur hastam supra columellam, quam bellicam uocant, ante ædem Bellonæ, & qui primo loco Cos. renuntiatus esset, toga cinctus, quòd sic Romani dum sacrificarent, Gabios hostes inuadentes fugassent, Iani postes aperiebat, quòd Romulo Rege aqua calida inde*

da inde erumpente in pugna Romanorum aduersus Sabinos, Sabini ipsi uicti sint: & sacrarium Martis ingressus ancilia mouebat, hastamq; Dei dicens Mars uigila. Acturi cum Rege amico bellum, quem scilicet socium uocassent, & Regem, Scipione eburneo, & toga picta donassent, amicitiæ per legatos renuntiabant, sic ad Persen in Macedoniam misere Cn. Seruilium, App. Claudium, & T. Annium Luscum. Quæstores Vrbani prolata ex ærario signa dabant Consuli, aut ei, qui duceret exercitum, in signis erat aquila (hanc & Persarum Reges habent in exercitu auream) lupi, minotauri, apri, equi. Sed Marius in secundo Cõsulatu alijs abdicatis solam retinuit aquilam longo conto præfixam, quòd in Iouis tutela sit uel augurio illi facto aduersus Titanas proficiscenti, uel quòd aerem altius, quàm cæteræ uolucres penetret. Germani ferarũ imagines in bella ferunt, Indi Herculis simulachrũ. Signa conseruantur in castris intra ædiculã aris positis, & signo adorant milites. Ducis effigiem gestat prima cohors in uexillis, etiam si ille abesset, modo eius auspicijs gereretur bellum.

MILITES, EORVM IVSIVRANDVM, stipendium, delectus. Cap. II.

LEGIBVS *decem annis cogebantur Romani militiæ munera exercere, mox quindenis,*

pluribus

Pluribus deinde, Tiberius ueteranos dimitti xx. anno militiæ statuit. Nomen non dabant senes, nec sacerdotes, nisi tumultu Gallico, quo populus & Senatus, ut & in bello ciuili, sagum induebat. Iurantes in uerba Imperatoris gladios admouent ceruici, se diris execrationibus deuouent, in uerba principis iurant Cal. Ian. Qui sacramento non teneretur, nisi Imperator iussisset, hostē ferire non poterat, quod scripsit ad filium, uel ad Paulum Aemylium Imperatorem M. Cato. Romani ipsi ducentis annis absq; stipendio militarunt, postea Anxure capto Cornelio Cosso, C. Fabio, L. Valerio Tribunis Mil. decreuerunt Patres ut stipendium milites acciperent, capiebantq; singulis diebus denos asses, Tiberio Principe datus est denarius, bini cohorti Prætoriæ, totidem Centurionibus, duplex stipendium, quod dicebatur æs pararium, equiti, quòd duos haberet equos, ut altero desudāte, in alterum desiliret: dabatur equiti ipsi equus, militibus frumētum etiam, et uestes. Athenienses in bello Peloponnesiaco classiarijs pendebant drachmas binas, peditibus treis obolos Aeginæos, Aeginæam drachmam equiti: Pericles octo minas ijs dari uoluit, qui in triremi essent. Habebantq; delectum Atheniēses ipsi prima die mensis, nec ante septimam educebant exercitum, Spartani non ante plenilunium Lycurgi legibus, semper enim obseruant dies lunares, nec eandem exisli-

existimant Reip. administrationem esse nascente luna, quæ plena. Romani delectum nõ habebant, nec bellum inferebant (propulsabant tamen) Latinis ferijs, nec in Saturnalibus, nec cum mundus patet, qui dies ab eis colitur Diti, & Proserpinæ dicatus. Parthi mercenarium militem nullum habent: acturi bellum imperat Rex Satrapis ut scribant copias, quæ finito bello dimittuntur, secum afferentes bello parta, sic & Persæ faciunt, sed hi ad bellum profecturi ante Regem singuli in cophino sagittã mittunt, redeuntes extrahunt, quot remanserint, tot in bello perijsse certum est. Sueui altero anno pugnant, altero colunt agros. Galli nobiles bella gerunt clientum manu stipati, initium belli est apud eos concilium, quo puberes armati conueniunt, eo, qui nouissimè uenerit, in cõspectu omnium trucidato.

EXERCITVS EDVCITVR, DVCES, cohors prætoria, Legati, præfecti, Tribuni militares, Imperatoris insigne. Cap. III.

CONSVLES *exercitum in expeditionem educentes sacra faciunt, ut & Principes, qui extra urbem à Senatu, & populo Ro. deducũtur, datis gladiatoribus ante, ut Nemesin sanguine placarent, uel milites assuescerent uulneratos homines uidere. Coss. olim exercitus ducebant, mox*

alij

alij Duces, qui dicuntur Prætores,in prouincijs, quibus in exercitu semper aderat cohors Prætoria altera euocatorum militum, altera nobilium adolescentum,qui sponte cum Proconsulibus, & Prætoribus in prouincias exibant, ut usu rerum peritiores domum redirent. Præerant Legati legionibus,auxilijs præfecti,Tribuni militares omnibus,& alij Romæ comitijs designabantur, alij in exercitu,hi Rufuli,illi comitiati dicuntur,quibus pendebantur L L S.quinquaginta. Horum officium est curare ut miles ueste indutus sit, armis bene meritus,exercitationis usu, & disciplina eruditus,ne uis, aut seditio in castris oriatur, & coercere milites,qui deliquissent, uite, quam Tribunis præferebant lictores. Nam L. Drusus, & C. Gracchus TRR. P. rogatione ad populũ lata sanxere ne liceret quempiam Latini nominis uirgis cædere,sed uite,quare et Centurionum insigne uitis erat,Imperatoris uero chlamys purpurea,cæruleam induxit Sex. Pompeius Magni F. bis classe uicto Octauio,cum se Neptuni filiũ diceret, penula uero non utebantur Imperatores. Batavi Ducem,quem eligunt,scuto impositũ circumferunt humeris. Syracusani non alio statuere in bello Imperatore uti,quàm Corinthio, Dionysij tyrannide liberati à Corinthio Timoleonte.

LEGIO-

LEGIONES, AVXILIA, CASTRA, militum cibus. Cap. IIII.

IN exercitu Romanorum erant quatuor legiones, quæ diuidebantur inter Coss. si ambo in castris fuissent. Arce Neapolitana ab Hannibale occupata, octo fuere. In legione scripsit Romulus tria millia peditum, equites trecenos, quem numerum duplicasse eundem credidit Plutarchus receptis in urbe Sabinis. Tamē quo anno seceßit plebs in montem sacrum fuere in legione militum quatuor millia, totidē primo bello Punico, unde. & legio appellabatur Quadrata: duceni pedites additi Camillo, et Claudio Coß. tunc equites erāt treceni. Sub T. Manlio in bello cōtra Gallos quinum millium fuit legio, Polybius quinum milliū tradit, & ducenorum, equitum trecenum, quod fieri asserit in summo periculo. Secūdo bello Punico addiecti in legione pedites treceni, quo anno Scipio in Aphricam traiecit adscripti sex mille duceni pedites (Festus existimat Marium id primum fecisse) equites treceni, totidem bello Macedonico, sed peditum tantum sena millia: nec auxilia numerantur in legione, in qua ex socijs totidem pedites adduntur, equites ferè triplicati. In bellum ituri tridui secum uictum ferebant, Romani milites ferè plus dimidiati mensis cibaria, arma, & uallum: nam, nisi edito loco castrametati

essent, ea fossa cubitorum quatuor cingebãt, aggere, uallo, truribus, telis, & cratibus: locis quatuor castra ipsa angulosa, totidemq; portis: intus Romani milites nec cibum capiũt, nec se dãt somno, nisi ante buccina signo dato: edebant uero laridum, & caseum, potio posca erat: apud Homerum dormiunt supra bouis corium, capite stragulis deposito, aut clypeo, prope equi erant, arma circum. Sed Romani mane Centurionem adeunt, ille Legatum, legati, & Centuriones Ducem, qui tesseras daret. Britanni uero castra sudibus cingebant decempedalibus, Neruij incisis arboribus earum ramis complicatis, cæteri Galli, & Thraces curribus. Nearchus Alexandri Præfectus quandoq; muro.

MILITVM ARMA, CVRRV certantes. Cap. V.

ROMANORVM peditum arma ea erãt, quibus utebantur Sabini, galea, sica dextro latere, gladius sinistro, hasta, securis, serra, falx, & catena, scuta Argolica prælonga ut hominis ferè corpus, cuiusmodi Græcorum sunt apud Homerum taurorum tergore, ferrea lamina superimposità. tyronibus dabatur alba Parma, et pura hasta sine ferro, inde illud à Marone dictũ uidetur.

Parmaq; inglorius alba.

Quoniam in clypeis apud Romanos, Poenos etiam,

etiam,eorum imagines erant, qui illos tulissent. Pectus lorica cingebant,spe fugæ ablata, quas dixere thoraces:caligas clauis conspicuas habebãt crebris,& præacutis,quos caligares,& caligarios uocauit Plinius.Equites thoracati manu sustinebant hastam ingentem absq; ferro,contum dixere,cingebant gladium,caßidem habebant, & ad equi latus clypeum,pharetram, iacula tria lata cuspide. Lacedæmonij uero in scutis Λ literã habuere,Megarenses M.Clypeos Aethiopes è pellibus gruum faciunt,Maui elephantum, ut Antæi parma erat,quæ Tingi ostendebatur in Mauritania.Paphlagones,Teucri,Cilices, Mosynoeci breues è corio,breues et Britanni,longos Achæi, hastas uero breues,longas dedit Philopœmen, thoraces, & ocreas, clypeos habent Cimbri albos, Germani coloribus distinctos;apud quos qui scutum in bello amiserit infamis, non sacra adire potest,nec concilium:infames & ij Athenis,ubi ῥιψασπίδες dicuntur,ut ab Aeschine Demosthenes & ab Aristophane Cleonymus.Qui hoc faceret Spartanus interficiebatur,quare matres admonebant liberos,in patriam aut cum scuto, aut supra scutum redirent.Scuta etiam è crudo bouis corio habebant Indi,& Rhoxolani Scythæ, galeas itẽ, & thoraces, quos Sarmatæ faciunt ex ungulis equinis instar squammarum politis,& equinis,bubulisq; neruis consutis: thoraces Aegyptij, &

Phœnices ex lino, antiqui etiam, cuiusmodi erat in Grynæi Apollinis templo: Heroes uero æneos, ut arma, habebant: duæ erant æris laminæ fibulis iunctæ, altera pectori, & uentri, altera dorso muniendo apta, gyalon illam, hanc prosegon dicunt: quare & sine scuto quandoq; pugnabāt, ut Phorcys apud Homerum. Galeas fecere antiqui ex pelle caniculæ piscis, quæ dicitur, κυνέη, quo nomine propterea dicta etiam caßis, Milyæ, & Mosynæci è pelle animalium, Thraces uulpium, bonis, aliorumue animalium. Græci, utrinq; posuere uel apri, uel feræ alterius setas, in medio pileum eius pilis sutum: Moschi, & Phœnices habuere lineas, ligneas Mares, Teucri æreas cum cornibus boum, auribusq; Aßyrij ferreas, pectore tamen nudi, ut barbari alij pleriq;. Galeis etiam lupi pellem imponebant milites, et cristas equina cauda, Cimbri animantium formas: hinc, & hinc pendebant catenæ, quæ collum tuerentur. Nudo capite pugnam ineunt Persæ, tiara quādoq; tegunt ut Medi, & Carmani, mitris Cißij, Bactri, Arij, Chorasmij, Sogdij, Gandarij, et Dardicæ: Struthiocamelorum pellibus muniuntur Macæ Aphri, Pardorum, et leonum Aethiopes, corporis parte gypso, parte minio illita: lycij caprearū, & Caspij, quas uestes Sisyras uocant, Pænicorio, Indi ligno, arborum cortice Aebatarnæ Scythæ, Persæ tunicis (thoracem uocat Strabo) ferreis squammis, &

femora-

femoralibus, sic Medi, Carmani, & Cißij: Heruli campestribus, Mosynœci ueste alba, uersicolori Sarangæ, caligis usq; ad genua, Paphlagones ad medium crus, has ex hinnulorum pellibus Thraces habent. Arma non habent Galli præter clypeos, quos dicunt Thyreos. Thebani in pugna clauas tenent, quòd eorum ciuis fuerit Hercules: clauas & Sobij Indi, asserunt enim se ab Hercule genus ducere, clauas item Aegyptij, sed ferro munitas: Persæ, Cißij. Aßyrij pugiones, & hastas breues, ut Bactri, & Sarangæ, & Paphlagones, quibus Aethiopes præfigunt capreæ cornua, Persæ etiam, Parthi, & Triballi, Sarmatæ uimineas cuspides: Arabes arcus maiores, et sagittas ex arundine, ut Aethiopes lapide præfixo loco ferri, oßibus asperant sagittas Fenni, ueneno Scythæ, arundineas habent Indi duorum, triumúe cubitorum, & ex arundine arcus maiores, ut Caspij: Aethiopes palmarum Spatulis cubitorum quatuor, Lycij, & Sarmatæ è cornu, arcus laxos Ismahelitæ, pharetras, & hastas prælongas: sagittis tantũ pugnant Basilidæ, qui ab Hercule se dicunt esse. Sarmatæ gladios longos utraq; manu tenebant; iam oblongum alterum, & quadratum, quo punctim feriunt, breue alterum, & latum, quo cæsim: Britanni lanceam, & gladiũ, sed in prælio nudi sunt, ut Germani, uel certe hi breui sagulo induti: Curetes lanceam latam, gladium Indi, & iaculum,

iacula et Græci, quibus quandoq; uel manu retentis hostem petunt: iacula montani Arcades, bina Cilices, totidem Cimbri, et macheras: iacula Pœni, quibus post primum punicum bellum non permissum habere gladios: Caspij gestant acinaces, Sacæ dolabra, Teucri bina ueruta, fustes Aestyi, tres fundas Baleares, lapides etiam, ut & Caßiteridum incolæ, restim. Sagarij, qua comprehendant hostes, sed hi insident equis, ut Mauri, & Sacæ fœminæ, Indiq; loris bubulis equos cohercentes, camelis Arabes, asinis Carmani & Sarraceni, Indi etiam curru: iungunt onagros; uel equos Aphri, & Britanni, qui de curru pugnant more antiquo, Heroumq; Biga hi utebantur, quadriga Hector primus, octo equos iunxit Abradatus Susorum Rex: inuehebantur curru auriga et pugnator, qui descendebat bellum initurus, conscendebat recessurus, ex curru quandoq; iacula mittebat in hostes. Apud Indos curru uehebantur aurigæ duo, totidem clypeati, duo sagittarij à lateribus. Hyrcani, et Magnesij, qui prope Mæandrum sunt, equites habent in pugna, uenaticos canes, et seruos: cumq; aduersus Ephesios pugnarent, solutos canes misere in hostē, inde serui iaculati sunt mox ipsi irruptione facta hostes fugarunt. Galli uero equites in prælio duos habebant seruos equites, alter dominum uulneratum, interfectūue asportabat, alter eius loco pugnabat, quam eque

stris

ſtris pugnæ inſtitutionem patria lingua Trimarciſian dicunt, quoniam Marcam equũ appellant. Caſpij etiam in prælio canes ducunt, qui agmine, & latratu ruunt in hoſtes.

PVGNA, EIVS SIGNVM, SYMPHONIACI in exercitu ordines, cunei, deuouentes ſeſe, Romanorum acies. Cap. VI.

IMPERATORES *antequam pugna decernerent, milites ſe in armis exercere iubebant, & P. Rutilius Cos. ex ludo C. Aurelij doctoribus gladiatorum uocatis, uoluit milites docerentur ictus inferre, & declinare. Pugnæ ſignum ueſtis purpurea erat ſuper Imperatoris tabernaculum (quam etiam manu tenet apud Homerum milites ad pugnam adhortaturus) uexillum, & tubæ ſonus apud Romanos, qui antea, quàm clypeos caperent, tribus, aut quatuor audientibus abſque tabulis nuncupabant hæredes, mox Deis adoratis, leui clamore, quem barritũ uocant, inibant prælium cornuum, & lituum cõuentu, curſuq; quem militibus in pugna capeſcenda interdictum à Pompeio damnauit Cæſar, ac ſi militum uires, impetumq; compreſſiſſet. Clamantes etiam concurrebant Barbari; ut apud Homerum Troiani: Hunni, Gotthi maiorum laudes concinnentes, Germani Herculem, Carminaq;*

minaq; obiectis ad os scutis: gentis iterant nomẽ Ambrones, armaq; pulsant, Samnites uibrant hastas, quibus in pugna non utuntur: at Græci silentes, cum antea Marti cecinissent Poeana: Canunt & Nomades Scythæ ante pugnam: Lacedæmoniorum Rex Musis sacra facit, ut præclara facinora præclaræ orationes sequerẽtur, quod olim dixerat Eudæmonidas, milites capillis pexis coronati ad tibiæ, lyræ, & anapæsti modulos, quod Castorium dicunt, progrediuntur, ut seruẽt ordinem, disposito propterea inter ordines tibicĩne, quos in exercitu habuit. Haliattes Lydiæ Rex, fistulatores etiam, & fidicines. Ad tibiam quoque Tyrrheni pugnant, tympanis corio ligno concauo affixo utuntur Parthi, Indi Nysæi etiã cymbalis, cythara Cretenses. Antea uero, quàm hæc reperta essent, facibus excussis uates, qui πυρφόρος dicebatur, aciem præcedens pugnæ signum dabat. Macedones quando conserendum certamen est purpura ornantur, Arabes capillis cornua effingunt, Solem uenerantur Parthi, & impetu in hoste facto, nisi eum fugarint, fugiunt ipsi, in fuga sagittas mittunt, nunquam uero nocte pugnant, contra Arij Lygij decertant tenebris, nigris scutis, corporibusq; Acrius dimicant Lacones donec hostis terga dederit, fugientem haud multum sequuntur, Rex in medio duarum tribuum est, ante se homine constituto

coronato,

coronato, qui quandoque uictor fuisset. Persarũ Rex Regni successore declarato, in acie medium locum tenet, inter duo cornua: pedites post equites sunt ueluti calones, & ultimo agmine fœminæ, quæ cum uiri fugerint, conuitijs eos insectentur, qua causa retulit Cyrus de Medis uictoriam, cum uicti essent Persæ, eo modo Triballi extremam aciem ex mulieribus instruunt, primam ex imbellibus uiris, alteram ex fortibus, equitibus uero tertiam. Thebani sacram cohortem in prælium inducunt, quæ ex eis est, qui se mutuo amãt, & amantur, ut dispudeat timidè aliquid, uel nõ omnia fortiter in eorum conspectu gerere, à quibus maxime laudari uelint. Germani hac causa ex propinquis faciunt cuneos, sed equites, peditesq; miscentur, pugnantibus cibum ferunt fœminæ, quæ fortibus quibusdam declarant, quando prælium ex usu committere sit: turpe ex pugna redire Principi superstitem, & Hispanicum eo Duce moriuntur, cui se deuouissent. Qui deuouerent sese in genua procumbentes truci murmure carmine enuntiato, caua manu collectum terra puluerem in terga spargunt, iurantes non nisi uictores domum redituri. Scythæ, & Thraces cuneis pugnant, sed Thraces non nisi temulenti, cuneis etiam Macedones Philippo auctore, quam dixere phalangem, Thessali acie quadrata, Romani triplici agmine: primo loco Hastatos

ponunt,

ponunt, leuitumq; turbam, qui hastam tantum, & gesam gerunt, iuuenes omnes: robustior inde ætas, quibus Principibus est nomen: sub signis col locantur quindeni ordines, ordo unusquisq; tres partes habet, Triarios ueteranos milites spectatæ uirtutis, Rorarios minus roboris, ætate, factisq;. Accensos minimę fiduciæ. Hastati omnium primi pugnam ineunt, si profligare hostem non possent, eis recedentibus in interualla ordinum receptis, principum pugna est, sequuntur Hastati: si apud Principes haud satis prospere esset pugnatum, à prima acie ad Triarios sensim referebantur, qui in interualla ordinum Principibus, & Hastatis receptis, compreßis ordinibus uno agmine in hostem incedunt. Dispersi milites tuba congregantur osse, et ære facta. Existente terræmotu præliū Græci, obsidionem, aliaq;, quæ in re militari facerent, omittebant.

MONOMACHIA. Cap. VII.

A*Pud Homerū ubi solus cū alio in certamen descensurus quis esset, sorte signata in galea posita educitur, qui primus ferire deberet, is gladio collo suspenso, galea loro, fibulaq; sub mento stricta in hostem iaculum, deinde saxa intorquet. Iam uero non hoc modo duo simul certăt, sed alio quidem, ut leges iubent, et consuetudo manet, quę tamen omnia quamplenißime scripsit* Ioan. *Baptista*

ptista pigna noster homo omni doctrina, & uirtute ornatißimus.

NAVALIS PVGNA, DVCVM, MILItumq; pœna. Cap. VIII.

IN *bello uero nauali naues æneum rostrum, & in summitate* χῦνιν, *habent, ut actuaria nauigia petasum, in lætitia corymbos, quare & coronis, uittisq; ornatã nauim misit Dionysius Platoni aduenienti in Siciliam. Naues ipsæ rubrica delibutæ erant, & in India ex arundinum internodijs, nisi fabulatur Ctesias. Atheniensis claßis ante quàm è portu solueret, claßiarij argenteis, aureisq; poculis propinabant uectoribus, Duces libabant: qui in littore erant pro nauigantibus concipiebant uota, et nauigantes ipsi, ut apud Apollonium Iason Apollini,* ἐμβασίῳ, *&* ἐπακτίῳ: *milites arma puppibus religãt, supra foros (*καταστρώματα, *Græci dicunt) manus conserunt Symphoniacis claßicum canentibus, & militibus celeusma, per assam etiam uocem, hoc est ore prolatam quãdoq; cithara, ut in Argonaui. Carthaginienses Rectores duos singulis in nauibus præficiũt, ut altero mortuo superesset alter, & hi re male gesta pœnam irrogabant, & mortem Imperatoribus, Romani ijs, qui temeritate, aut inscitia exercitum amisissent: quo fuso sorte decimus quisq; ad supplicium legebatur: morte luebat, qui in bello locum,*

lo locum,ubi cõstitutus fuerat,deliquisset,alioúe modo castra, qui signa non retulissent, quare in summo discrimine Imperatores quãdoq; inter hostes signa mittunt,ut pœnæ timore ea recuperantes fortiter sese milites,& honestè gererent: capite,qui arma abiecisset,aliquid à Duce prohibitũ fecisset,ei manus intulisset, terga primus in pugna dedisset,aut seditionem concitasset,Seditiosi milites cum puniuntur,stabant pro cõcione legiones districtis gladijs,reum in suggestu ostendebat Tribunus,si nocentem adclamassent,præceps datus trucidabatur.Quandoq; qui terga in pugna dedissent,interioribus tunicis solutis in conspectu exercitus XII.P.foueam fodebant. Huic apud Lacedæmonios non dabantur Magistratus, nec uxor,cædi ab omnibus poterat,& quo dignosceretur,amictum ferebat uersicolorẽ cinctum,barbam radebat partim, partim alebat.Solonis legẽ qui miles esse recusasset,aut miles timeret,uel aciem desereret,foro arcetur,templis, nec corona donari potest.Militibus quãdoq; Romani uenam incidebant ignominiæ causa.Eorum,qui stipendium facerent, pœnæ enumerantur à Modestino castigatio,multa munerum interdictio,militiæ mutatio,gradus deiectio,ignominiosaq; mißio:metalicus non fit,nec torquetur,nisi transfugæ,qui & bestiarij erant,uel in crucem agebantur; puniebantur & qui furarentur singulis diebus supra

numi

numi præcium, tantū enim rapere militibus permiſſum ſcripſit Cincius in tertio de re militari. Daci cum Olere Rege aduerſus Baſtarnas infeliciter pugnaſſent, ob ultionem ſegnitiæ iuſsi ſunt capita loco pedum ponere in lecto, & miniſteria uxoribus facere, donec ignominiam bello acceptam uirtute ſarcirent.

DEDITIONIS, AFFECTVVMQVE ALIOrum militum ſignum, Hoſtem interficere decus. Cap. IX.

IN pugna qui dextras leuaſſent, non interficiebantur, quòd eo modo deditionem facerent. Apud Romanos deditionis ſignū erat caput clypeo ſubijcere, defectionis pila concutere, & gladios, cum uexillis ſcuta uerſa geſtare: proditionis apud Herodotum oſtendere ſcutum hoſti; militū iræ, & doloris haſtis clypeos ferire: gaudij, & pro ſperitatis genibus. Macedones diſplicere aliquid ſibi ſignificant, ubi ſcuta quatiunt, et obſtrepunt: pœnitentiam cum ante regiæ ianuam arma deponunt, quod efflagitata miſsione fecere cū ſibi iratum Alexandrum crederent. Galli milites cuius orationem comprobaſſent in eum conclamant, armaq; concrepant: equites in pugna dextris humeris exertis pacati iudicātur, ij ceruicibus equorum hoſtium capita ſuſpenſa referunt, quæ poſtibus affigunt, Illuſtrium uirorum condunt oleo cedrino,

drino, quæ ostendisse magna gloria: Scythæ eius sanguinem bibũt, quem primum cepere, hostium capita Regi adferunt, qui attulerit prædæ particeps est: cranium bouis pelle, auroq; operiũt, atq; in celebri conuiuio eo circunlato bibũt, nec ei datur, qui hostem non occidisset, hunc Macedones capistro cingunt: Iberes uero totidẽ obeliscos circa sepulchrum erigunt, quot inimicos trucidauerit defunctus, & tot annulis donant Carthaginienses, quot bellis interfuerit, quo more uidetur Seuerus Cæsar, qui leptitanus fuit ex Aphrica, annulos aureos dedisse militibus, qui antea gestabãt ferreos, et aureos Tribuni tantum, permisisse etiam milites domi mulierem habere, quã re primus rem militarem corrupisse dicitur.

QVAE MILITIBVS PRAEMIA DENTVR, bello cæsi. Cap. X.

VICTORIA *relata, tribunali conscenso, actis Dijs Imm. gratijs, Dux milites laudabat, dabatq; premia ijs, qui in pugna uictores primum fuissent, hastam puram: externis, & auxiliaribus, qui acriter pugnassent, torques aureos, & talentum, ut in bello Aegyptiaco Antipatro Herodis filio dedisse Cæsarem scribunt: Romanis ciuibus torques argenteos, armillas, et coronas ex auro, quam primus donauit A. Posthumius* Di-*ctator apud Lacum Regillum, castris latinorum expu-*

expugnatis,ei,cuius maximè opera capta eßent, & hæc bonorum insignia in Capitolio scribebantur. Iis Macedonum Rex purpureum opicem,& chlamydem donat, Nomadum Scytharum uasa ænea,& argentea,& militibus præponunt,ut & Persæ. Veteres folijs,& herbis decorabant,qui uicißent,quòd uirtus uireret, dabantq; placentas ex tritico,melle,& sesamo,quæ πυραμοῦς,dicitur σησαμοῦς,& ab Artemidoro κόπλη. Apud Homerum à Græcis post pugnam uiri fortes donantur ceruicibus,& tergore bouis immolati,bello cæsos ipsi comburunt,& ad propinquos referunt cineres in patriam,pyre loco cõmuni omnibus tumulo erecto. Athenienses Tribulum, qui interfecti fuißent,cadauera, tot arcis componebant, quot erant Tribus,& referebant in urbem uehiculis, arca una inani eorum,qui reperti nõ fuissent, fœminis paßim eiulantibus,& publico cõdebantur sepulchro,quod est prope monumentum Callisti: quorum fuerat maxima uirtus,eo loco sepulchra cõstituebant,eorum imagine picta in peplo,quod fertur Mineruæ: singulis annis omnes oratiõe laudant,inferias afferunt,Magistratus eorum parentes tuentur,liberos publicis sumptibus usq; ad pubertatem alunt,docentq; alunt etiam qui in bello amisissent oculos pisistrati lege,quam tamen à Solone latam credidit Heraclides. Apud Romanos,qui pugnando pro patria occubuißet, publica pecunia,

ca pecunia sepulchro condebatur ad tibiæ sonum. Coss. sequentibus, Tribunis, Senatoribus, Magistratibusq; oratione in foro habita, more à Publicola instituto, qui Brutum hoc modo sepeliuit. Lacedæmoniæ matres si filios uulneribus confectos pectore acceptis uidissent, eos sepulchro patrio condunt: at si tergo plagas haberēt, eos aut clam domi sepeliunt, aut in communi sepulchro, quod πολυάνδριον, *dicunt. Hostium cadauera insepulta relinquebantur, propinquis primus reddidit Hercules.*

QVAE POST VICTORIAM AGVNTVR; Imperator, hostium arma, cæteraq; urbis expugnatio, Persarum uictoria, agri ex hostibus accepti, communesq;. Cap. IX.

SED uictoria ipsa, ut dicebam, relata, postquàm præmia Duces militibus dedissent, isti discurrebant circa tentoria, quæ pellibus olim tegebantur, pæana canentes, largiusq; bibebant, & alter cum altero cauillabatur: atque quo loco uictoriam retulissent, eo Ducem salutabant Imperatorem, cui & osculabantur manus. Qui Imperatores appellati essent à militibus, & S.C. à patribus conscriptis, omne iudicium, & potestatem habebant rerum omnium, & prouinciarum, quas ab hoste recepissent, quare militibus agros dona-

donabant. Flaminius etiam uicto Philippo liberam pronuntiauit Græciam: ciuitatibus item, socijs, publicanis, qui in Prouincia erant, poterant imperare pecunias ad usum belli, & milites, in exercitu libere omnia agere: fasces decorabant lauro, literis, quas scribebant, insignia laureæ proferebant: Romani etiam, si in prouincia uicissent, nauim mittebant lauro ornatam, & laurus deponebatur in gremio Iouis Opt. Max. in Capitolio: ad Senatum scribentes utebantur hoc principio. Si uos, & filij uestri ualetis, bene est, ego, & exercitus ualemus. Ad Imperatorem mittebat Senatus decem legatos, & stipendio afficiebat exercitum, ut prædam seruatam posset Imperator in triumphum afferre. Hostium arma, machinas, corruptas naues Imperatores ipsi discincti comburebant Marti, & Bellonæ, quod capta Carthagine fecisse dicitur Scipio. Sed antequam urbem expugnarent, carmine quodam, quod est apud Serenum Samonicum euocabant Deos, qui tuerentur Vrbem, & hos partim priuatim per familias Romæ spargebant, partim publicè consecrabant. Vrbem ubi cepissent, sedebant pro tribunali, hasta, quæ cruenta dicitur, apposita, quòd militibus prædam concederent: sic Rhodi sedit Cassius, quamuis proditione recepisset urbem: manubias domesticis ædibus figebant. Coguntur legibus Persæ, ubi in bello supe-

riores fuissent, uti modestia, quare populos, in quos pugnando Imperium consecuti sunt, interfectis Principibus, ne rebus nouis studerent, seruatos agros colere, pendereq; tributa iubent. Romani, quos hostibus ademissent agros partim uendebant, partim publicabant, egenisq; ciuibus exiguo uectigali colendos dabant, quod cum diuites augerent, leges agrariæ latæ, ne ultra quingenta agri iugera ciuis Ro. possideret. At apud Germanos ne ditiores, pauperesúe essent, Magistratus quotannis cognationibus diuidunt agros, sic Arabes quæ possident omnia cōsanguinitate propinquis communia sunt, natu grandior dominus.

SACRIFICIA POST VICTORIAM, TROpæum, statuæ, columnæ, fines ut notentur. Cap. XII.

COI post uictoriam Herculi sacrificant florida ueste, quòd deuictis in Insula Meropibus, ea Hercules indutus Alciopi filiam uxorem duxisset. Lacedæmonij si dolo uicissent Marti bouem, si aperta ui immolabant gallum, apud Messenios qui in pugna centū hostes occidisset ἑκατομφόνια Ioui sacrum faciebat. Qui per præconem apud Græcos eorum, qui interfecti erant, corpora petijssent, se uicti fatebantur, nec statuebant tropæum. Nam postea quam uicissent pæana canebant, & hostium cadaueribus spoliatis, oleæ trun

co

co figebant arma, quod dicebatur tropæum, Ioui, ut ait Chrysermus, & Aristides Milesius, dicatum, Iunoni etiam, quæ propterea à Lycophrone τροπαῖα appellatur. Macedones non erigebant tropæa, quòd à Carano uicto Cisseo positum leo deiecisset, nec Romani: uictis tamen Allobrogibus Domitius. Aenobarbus, & Fabius Max. ipsis, quibus dimicauerant, locis saxeas erexere turres, & desuper exornata armis hostilibus tropæa fixere. Romani tropæa inde posuere Ducibus, qui triumphassent, & statuas: quas primo eorum, qui Olympiæ ter uicissent, dicari mos fuit, ex membris ipsorum similitudine expressa, quas εἰκόνας uocant. Athenienses creduntur primi publicè posuisse Harmodio, & Aristogitoni, Romani Clœliæ, & Horatio Cælitij postea in basi cœptum inscribi honores, nominaq; togata effigie dicabantur, placuere & nudæ Græcis tenentes hastam, quas ἀχίλλειας uocant, thoraces addidere Romani, & dicarunt equestres orto à Græcis exemplo, qui κέλητας tantum dicabant, in sacris certaminibus equis uictores, Athenienses eorum filijs statuam non dabant, quorum parentibus dedissent, Timotheo tamen posuere in foro, & si Cononis eius patris statuam erexissent. Eas religione quadam Græci ipsi colebant, nec deijciebant. Nam Rhodij Mithridatis statuam in foro positam conseruarunt, cum ipse aduersus eos acre

bellum gereret. Romani et eorum qui iniuria cæsi legati fuissent posuere: columnas quandoque cũ fornice pro statuis, quando alios excellere quenquam ostenderent, Principem maximè, insculptis oppidis, fluuijs, nauibusq; eorum, quos uicissent: Græci etiam columnas pro tropæis erigebant, fines quoque columnis notabant, ut Iones in Isthmo Corinthiaco posuere, sic Rhegini ad fretum, Gadibus Hercules, quas tamen esse scribit Possidoni us in Herculis templo æneas octo cubitorum: sic & Philænorum aræ in media Syrtium tellure sunt, & in India Alexandri. In agrorum uero finibus ponebantur lapides diuersa figura, cineres, carbones, testæ, ossa, ferrum, æs, calx, gypsum, aut ficulneus uas ut dignoscerentur. Termini etiam ex Augurum disciplina alter ad Orientem in Occasum, alter à Septentrione in Meridiem, ille, ut scribit M. Iunius Nypsus, Decumanus, Cardo hic dicebatur, quæ nomina etiã apud Plinium sunt.

TRIVMPHVS, SPOLIA OPIMA, SACRIficium, & conuiuium post triumphum, ouatio, arma ubi seruentur. Cap. XIII.

TRIVMPHAT *Romæ is, cuius auspicijs bello gesto populi, regnáue uicta essent, auctum Imperium populi Ro. recuperata quæ bello amisserant, Prouincia pacata. In æde Bellonæ*

extra urbem (nec enim licet Imperatori exercitum habenti urbem ingredi) dabatur Senatus, & decernebatur Triumphus, quem qui à Senatu non impetrasset, populi auctoritate triumphabat in monte Albano, quod fecit P. Seruilius Priscus è Volscis, postea L. Valerius, & M. Horatius ex Sabinis, Aequis, & Volscis, & C. Cicereius è Corsica rediens uictor. Ante Triumphum Imperator prandio excipiebat milites, populus in theatro, & foro sedilibus locis pluribus dispositis pompam spectabat, templis reclusis omnibus, sertis ornatis, ardente igne. Præcedebant lictores purpurati, oleaginis coronis, quòd Mineruã post pacem cum Neptuno olea coronatã scribat Claudius Saturninus in libro de coronis, turbam remouentes: sequuntur uictimæ, boues scilicet auratis cornibus, affertur inde præda parta, & à seruis ligneæ turres urbium, quas cepissent, simulachra, præliorumq́; ubi pugnantes uidebantur, occisi, fugientes & qui insequerentur: mox captiui, & aureæ coronæ, quibus socij donassent Imperatorem uirtutis gratia: citharædorum turba, tibicinumq́; omnes succincti, aureis coronis, dicebanturq́; Lydi, canebant, & saltabant: in eorum medio quispiam erat ueste talari, fimbrijs, & armillis aureis hostibus deuictis insultans, & gestibus ciens risum. Post Herculis signum uehitur curru Imperator corpore minio tincto, pal-

mata tunica, purpura auro contexta, lauro coronatus, & dextra lauri ramum tenens: est enim arbor spectatissima in Parnaso, qua Delphis uictores coronantur, & cædes purgantur in bello factæ: ferreum annulum induit triumphum bullam præfert inclusis remedijs aduersus inuidiam, à tergo aurea corona sustinetur, ante currũ sunt hostium Duces catenati, qui ubi triumphans deflectit se in Capitolium, in carcerem abducuntur interficiendi: in equis triumphantium sedere solent eorum filij, prætextati potissimum: currum sequebantur milites per legiones, cohortes, manipulos diuisi laureati, uel corona myrtea, quòd arbos Veneris sit Aeneæ matris, Imperatorem laudantes, & carmina canentes salibus plena. Si Opima spolia hostium Duci Imperator detraxisset, quercus trunco affixa, Ioui Feretrio consecrabat. Et triumphans, ubi hostium Ducum, quos in triumpho duxisset, mors nuntiata esset, Ioui Opt. Max. in Capitolio mactabat uictimas, ducto per forum in Capitolium sene prætexta inducto cum bulla, pronuntiante præcone Sardos uenales, quòd Romulus Veientum, qui Sardorũ coloni sunt, Ducem senem in triumpho duxerit. Post triumphum epulum in publico dabat Imperator, cui non aderant Consules, mox ab omnibus deducebatur donum, et postridie concione ad populum referebat quæcunque in prouincia gessisset.

fiſſet. Bellò abſque cæde confecto, Dux in Capito lium ouans aſcendebàt pedibus, modulantibus ti bijs, ſequente non exercitu, ſed Senatu, coronatus ipſe olea, uel myrto. Milites ſi pax eſſet arma in templis ſuſpendunt, Iani maximè, & potiſſimum clypeos, Appium Claudium imitari, qui poſuit in æde Bellonæ, ſuſpendunt & domi Dijs Penatibus, collocant etiam in Armiluſtro, & arce Tarpeia, Suiones Germani ſerui cuſtoditè mandant.

PAX, ET FOEDERA ROMANORVM, ALIArumq; gentium, iuſiurandum, induciæ. Cap. XIIII.

PACEM *iungunt, fœderaq; Romani per fæciales ex arce graminis herba allata, ex templo Iouis Feretrij ſceptro, per quod iurarent, & lapide ſilice, quo pater patratus porcum feriret. Iurabant nanque Romani per Iouem lapidē hoc modo. Si ſciens fallor me Dieſpiter ſalua urbe, atque bonis eijciat, ut ego hunc lapidem. Iurabant & per genium Principis, ſæpius educto enſe per bonam iurantis fidem, & ex ſui animi ſententia, deierabant uero ſe aliquid facturos, aut interituros, Veſtales per Veſtam tantum: per Deum iurantes tenebant aram, & eū tangebant cui aliquid affirmarent, ut olim Priſci homines: Rhadamantus uero inuocatis Dijs nihil confirmari*

mari uoluit, quare Græci per caput alterius adiurabant, Socrates per canem, Platanum, & anserem, per anserem etiam Lampon uates, tanquã per auem, quæ augurium potissimum det, Zeno per capparim, Pythagoræi per τετρακτυν, Iones per brassicam, Aegyptij per allium, et cepas: Scythæ iurabant per uentum, & acinacem, Germani per nomina equorum, per Druides, per fœminas, per libertatem; Cæneus dabat iusiurandum per hastas, apud Gallos grauissimam iusiurãdum est conferre militaria signa, apud Persas, & Parthos dextras iungere, apud Samnites cæsis uictimis diro sanguine astringi. Orpheus iureiurando Argonautas constricturus Colchos simul petere, pyram erigit in littore quernis ramis, taurum mactat, placentas, imponit, agnæ sanguinem, & oleum: Argonautæ coronati inferunt ensem boui, eiusq; sanguinem bibunt maris aqua, adipe, & farina mistum: Iason pyram accendit, Orpheus maritimis Deis inuocatis precatur, qui ante alios rediisset in patriam: hunc furiæ agitarent, & nunquam consistere paterentur. Agamennon apud Homerum per uerris setas aduersas ducit gladium, iurat Deos inuocans, se deuouet si mentiatur, & iugulat uerrem, quem in mare proijcit præco. Phryges nec fidem curantes dant, nec ab alijs iusiurandum extorquent, nec à peregrinis Tyrij. Romani utebantur in feriendis

fœderibus lapide: Arabes eorũ, qui in fœdus coirent, sanguine lapides septem tingentes Dionysium, & Vraniam, quos ipsi Vrotalt, & Alilat uocant, inuocantes. Scythæ sanguine proprio tingunt sagittas, acinacem, iacula, securim, & libãt, eiusdem fortunæ, mortisq; socij, ut apud Indos, qui è Phiala, quam Tantali statua sustinet, humore nunquam deficienti repleta, bibunt. Persæ hastas illiniunt sanguine tauri, lupi, arietis, & apri: Lydi, & Medi humeris eductum cruorem lambunt, pollice alij, qui & lapidem obruunt, ut Græci ferrum candens, qui μύδρος, dicitur, orantes tandiu odia abessent, donec lapis, aut μύδρος, lateret. Fœdus etiam, & amicitiam contrahunt Persæ, & antiqui dextras iungentes, Nasamones poculum recipientes, aut cinerem ab alio, Macrones hastam, Macedones panem gladio discindentes, libantesq;. Nam olim pane conciliari solitos amicos, mensa, & sale apud Theocritum, & Euripidem uidere est, de Hercule illum, & Telamone loquentem, de Hecuba hunc, & Polymnestore: Apud Barbaros pacis, & amicitiæ signum est coronatum occurrere, ut & Argiui præcones mittunt indutias petituros: florentes etiam ramos ferre ob memoriam reducendam cultus agrorum; apud Græcos caduceum gestare: eorum, qui ad Euphratem sunt, bouem præ se ferre corollis ornatum, bouem discindunt Homo-

letti.

letti. Socij apud Græcos scuta tangunt, mouent hastas, fœderis leges columnis scriptas in templis, urbibusq; statuūt, ut in Capitolio Romani æneis tabulis, qui fœdus non feriunt post meridiē, quoniam dies decrescit. Apud Homerum inducias pacturus cum Priamo Agamemnon fundit uinū in patera: agni albi, & agnæ nigræ, Solis illa, hæc Telluris hostia, lanam disectam partitur inter proceres Græcos, & Troianos, mox Iouem, Solem, Terram, & Inferos fœderis testes inuocans, leges refert, hostias iugulat, alij uinum illud libant, & effundunt à Dijs precibus petentes sic perire, qui fœderibus non steterit.

SACRIFICIVM, HOSTIAE, HVMANAE VIctimæ, altaria, aræ, Scrobes, hostiæ maiores, minores, aliæq; sacrificii ordo, sacrificia stata, interdicta; Hecatombe.
Cap. XV.

APVD *ipsum etiam sacra facturus Sacerdos, Deum precatur manibus erectis, uictimæ ad aram sunt, ministri lotis manibus* οὐλοχύτας *tenent, hordeum scilicet sale conspersum, quod in omnibus sacrificijs adhibebant Græci, ut molam Romani farre, sale, & aqua, primas enim fruges hordeum Græci, far Romani fuisse credūt.* Οὐλοχύτας *fusis precibus hostiæ inijcit Sacerdos, mactatq; detracto corio, femora amputata*

ministri

ministri componunt, quibus sparso uino ignem adhibet Sacerdos, Dijsq; adurit: uiscera supra prunas pro ientaculo assa parantur, reliqua mẽbra concissa torrentur uerubus, & edunt sedentes qui sacrificio interfuerint, poculis coronatis bibunt Dei laudes canentes. Lindij in Rhodo ad aram, quam βούζιγον dicunt, duos boues Herculi immolant, eumq; maledictis, & execratione celebrant, quòd ipse Theodamantis agricolæ bouem edens, eius contumelijs lætatus est. Prisci homines Soli, & Syderibus, quos existimabant Deos, herbam cum folijs, & radice comburebãt, mittebant etiam ἀπαρχὰς frugum primitias: nam animalia occidere nefas arbitrabantur; & dicebat Pythagoras se aliquando concilio Deorũ interfuisse, eosq; didicisse Aegyptiorum sacrificia probare, quæ libationibus constant, thure, & laudibus, non placere animantium cædes: quæ tamen postea immolarunt Aegyptij, ut Soli gallum, cycnum, taurum, Veneri columbam, & Syderibus ea, quæ cum Syderibus similitudinem haberent. Verum animalia occidere institutum creditur à Iudæis, & sues primum immolati, quare & θύται dicti, sacresq; à Plauto, qui decimo à parta die ad sacrificium apti sunt, Cereri, Martiq; immolantur, & in Aspendo Pamphyliæ Veneri more à Mopso instituto eò Argis ueniente, nouenteq; quod prius occurrisset, et occurrit sus:

suis

suis etiam sanguine litant Phryges tibiarum cõcentu, sic & Galli Cybeles Sacerdotes faciunt: sues etiam ij, qui numinis ira in insaniam redigebantur, Caper cæditur Baccho, Fauno, Mineruæ, quòd oliuam lambendo sterilem faciat, qua tamen causa Palladi immolari negat Varro: cæditur & à Lacedæmonijs Iunoni, quod primum fecerat Hercules aduersus Hippocoonta pugnaturus, cum alias hostias non haberet. Bos Iouis uictima est, Solis, Lunæ, Apollinis, Plutonis, Martis, Neptuni, & Fluuiorum, sic Alpheo taurum immolat Nestor: in Aegypto bos ruffus cæditur Typhoni, candidus gallus uictima est Anubis, croceus Hermanubis, illum rationem, quæ cælestes ambitus, & superiora ostendit, intelligunt, hunc, quæ inferiora: gallus etiam Noctis Deæ, & Aesculapij: anseris iecur datur Inacho Deo Argiuo. Hyperborei asinos Apollini immolant, Scythæ Marti, Priapo Lampsaceni, quòd asinus uoce excitasset Vestã, quam comprimere Priapus nitebatur, quare apud Romanos Vestales asinum pane coronant in honorem pudicitiæ conseruatæ. Canes Græci mactant Proserpinæ; Colophonij Enodiæ, quæ Hecate est, Argiui Elioniæ propter partus felicitatem, Romani Gyneciæ, Pani, Caniculæ: Cares, & Thraces Marti, ut ephœbi etiã Lacones: Marti alij equum quæ & Solis uictima est apud Persas, & Lacedæmonios in Taygeto,

aliorum

aliorum Deorum apud Sarmatas. Phaselitæ in Pamphylia Cabro pisces sacrificant, Syri, & Lydi, Bœoti anguillas ut tradidit Agatharchides, Neptuno piscatores thunnos, Magi festo quodam ferarum, serpentumq́; multitudinem in Hormisdatis honorem, quem bonorum auctorem credũt, ut Arimanem malorum: Galli in grauioribus periculis hominem Heso, & Teutati, sic Germani, hominem in luco sacro Semnones, Dianæ Phocenses, Patriani in Achaia Dianæ puerum, & uirginem ex oraculo quotannis, ut pestilentiam depellerent, quæ, cum Melanippus, & Cometho in Deæ templo cõcubuissent, in urbem inciderat. Marti hominem immolant Melanchlæni, Lacedæmonij, & Scritifini in Thule Insula: Agraualæ Cecropis filiæ, Diomedi, Palladi Cyprij, & Ioui qui Salaminæ in ea Insula sunt, Teucri exẽplo, sacrificium sublatum Adriano Principe: Palladi uirginem Laodicæi homines, Ioui Cretenses, & Latini, quod prohibuit Hercules: ij etiam Apollini, & Saturno, Apollini qui ad Actium sunt in Leucadia, Saturno Rhodij, Phœnices, Curetes, & Carthaginienses, Sardi horũ coloni septuagenarios ridentes, unde & prouerbio σαρδώνιος γέλως, dictus: Carthaginienses ipsi filios Saturno in peste, quare eis uictis non antè pacem dedit Gelo, quàm fœderibus ascripsissent se id non facturos: uicti uero ab Agathocle,

thocle, ut diligentius piaculum soluerent, quod scribit Pescenius, ducenos nobilium filios immolarunt Saturno item Scythæ, & Pelasgi Principes, Tenedij pueros Palæmoni, Romani superbo Rege Maniæ Larium matri, Brutus iussit supplicari non pueris, sed capitibus allij, & papaueris, cum Apollinis oraculum fuisset capitibus pro capitibus supplicandum. Pani hominem quoque mactant Arcades, Baccho Chij, Lesbij, Tenedij: Soli Blemyes, qui non multum à Persico sinu absunt: Alexandrini in Aegypto Methræ Deæ: Iunoni Heliopolitæ, Aegyptij alij hominem ruffum, quòd colore Typhoni similis esset; Ioui hospites Aegyptius Busiris Thrasij hospitis consilio, cum nouem annis Nilus non irrigasset Aegyptum, & Throsius ipse primus interfectus: homines etiã Dijs Arabes, gẽtes Libycæ, & Græci antequàm ad bellũ exirent, Erechtheus Proserpinæ, in pella Thessali. Peleo, & Chironi: Sardi ex capitis pulcherrimos Saturno: centesimũ quenque Scythæ Marti, eiq; quos capiunt Lusitani, Gothi, Scordisci, Bellonæ etiam: Tauri Scythæ naufragos Iphigeniæ, homines Tyrrheni usque ad Hieronis tempora. Dijs cælestibus fœminis fœminæ, maribus mares hostiæ candidæ mactantur in foris, quæ dicta sunt altaria, ad Orientem, Persæ, & Indi edito monte, locoúe: Dijs terrestribus, & Heroibus ad Occidentem

dentem conuersi in aris, foueisq; marinis nigræ in littore: nigræ, & steriles uaccæ inferis in scrobe mulso, uino, & aqua sinistra manu infusis: in scrobe terrestribus Indi, Ara, sacrificantibus uictimis coronatis sacrificãt, maioribus etiã hostijs inaurabant cornua, quibus faciunt Romani, quã do non diferri aliquid petunt, si extrahi uelint, minoribus, pro infantibus item: agricolæ boue, opiliones, agno, caprarij capro, alij thure, & placenta, pauperes dextram osculantur. Cœlestibus Dijs sacra facturi aqua lauabantur, ut apud Homerum Penelopei Inferis, aspergebantur tãtum: Romani ex aqua Tiberis, et fonte Iuturnæ, Athenienses ex Gallirrhoe, Træzenij ex Hippocrene, Græci alij ex Eleuthero, Nili aqua Aegyptij. Venere abstinebant pristina nocte, inchoabantq; preces Romani ab Iano, & Vesta, inspicientes Cœlum, summis pedum digitis insistentes, capite operto, præter quã in sacris Saturni, & Herculis ad aram maximam quæ ante Aeneæ aduentum, qui illud, ut refert C. Bassus, instituit, in Italia celebrabantur: Lacones, & Iudæi nudis pedibus, ut Aethiopes nunc. Græci à Cerere incipiunt, quæ terra est, ex qua omnia sunt, illoq; redeunt, Peloponnesii à Melissa Nympha. Oriente Sole ad subsolanum respicere, Occidente ad austrum precantes iussit Trismegistus: antiqui ad Orientem conuertebant sese, Romani ad dextram.

dextram. Praco clamat Hoc age, ut animo intento essent, & apud Græcos Sacerdos ad sacra accedens interrogat, τὶς τῇδε; respondent alij ominis causa, πολλοί τε, ἀγαθοί τε: canistrum afferebat, κανιφόρας, cum corona, hordeo, cultro, igne, apud Romanos faces ex tedæ ligno. Hostias aut Sacerdotes immolabant, qui in Pontificum libris dicuntur Agones, aut cultrum tenentes Victimarius infigit gutturi tibia concinente, & fidibus, quoniam cælum motu suo harmoniam reddere existimabatur. In Cereris tamen templo in Arcadiæ Acacesio nō guttur, sed hostiæ membrum, quod primo comprehenderint, gladio petunt: Scythæ strangulando necant, Persæ, & Cappadoces stipite, Romani malleo, quandoq; uictimæ cæsæ, & cadenti inter cornua infunditur uinum, & antequam interficiatur lotis manibus libatio fit fictilibus uasis uino, sanguine etiam, & lacte quibus uita constat: apud Homerum in libatione linguas tostas degustant, & à Dijs aliquid petunt, Baccho uinum nouum libatur, & capri sanguis, Cereri frugū primitiæ, Numici aqua Vestæ, aqua etiam Athenis Miremosynæ, Auroræ, Soli, Lunæ, Vraniæ, & Musis Aris hostię uiscera imponuntur, assanturq; arietis tamen exta aqua coquuntur, & litant ora manibus apprehensa. Adsunt Aruspices, qui fumi motu, & thuris crepitu litatum pronuntiant, aut nō litatum,

litatum, quod in libro de Thuris signis scripsit Tiresias, non uates ille Thebanus, sed alius quis, quoniam nulla apud Homerum thuris mentio, quare creditū posteriori tempore institutum thura tribus digitis comprehensa antè signa Deorum inijci altaribus in foco, incendie superfuso uino uerbis priscis Mactus hoc uino inferio esto, quæ interpretatur Trebatius tanto uino amplifisatus sis, quantum spargo. Ex reliqua hostia cœna paratur in templo ijs, qui sacrificio interfuerint, nisi sacrificassent Dijs inferis: stantes edunt (sedent in Herculis cœna) & panes rotundos, quos Romani super ligneas mensas cū hordeacea pulte, aut canistris uetustis ponunt. Panes omnibus Dijs nullo discrimine communes dixere Greci πέλανυς, *qui Baccho tantum afferuntur* ὀβελιοφόρυς, *Apollini & Dianæ affertur placenta cum cornibus, quæ* βῦς *dicitur, quòd nascens Luna sic uideatur Solis causa. Tot pocula bibunt, quot uiuere exoptāt annis, edentes celebrant Deos, & hymnos canūt, quandoq; ad citharam, quare adhuc estānt Orphei hymni, liceat hi potius uideātur Magorum disciplinam, & scientiam dare, hymni etiam Homeri, & Callimachi aliquot, et apud nos Catulli, & Horatij. Choreas ducunt circa aram à dextra in sinistram, & à leua dextrorsum, propter cœli motus, & planetarum. Delij saltant, & Indi, qui tamen coronati non sunt: coronas Persæ habent,*

 & ex

& ex ficis recentibus Cyrenæi in Saturni sacris, tanquam ille primus arborum fructus hominibus ostendisset. Indi caput hostiæ in fluuium proijciunt execrati. Lusitani lapidibus incendunt hostias, Scythæ ossibus; ossa Thysetæ relinquunt Diis, carnibus ipsi uescuntur, quas Aeoles quinq; ueribus torrent, Græci tribus. Apud Persas uictimæ sectæ partem Magus singulis dat, laniant etiã Aegyptii. Hecati sacrificium faciunt ditiores Græci prima mensis die, in triuiis posita noctu cœna, quam distrahunt pauperes: Athenienses octauo die Neptuno, Romani Cal. Iunoni, Id. Ioui, postridie Id. rebus diuinis superfederi iussũ, quod postridie Id. Quin. non litasset Sulpitius Tribunus militum, & post diem tertium, tertio scilicet die ad xv. Cal. Sex. hosti Gallo obiectus Romanus exercitus: inde ut postridie Cal. & Non. eadẽ religio quoq; esset traditum est. Græci Hecatombẽ coborta pestilentia faciunt, uno loco ex cespite centum aris erectis, totidem ouibus, suibusq; mactatis: si princeps faceret, leonibus, aquilis, animantibusq; maioribus. Orpheus cũ inferis sacra faceret, cum inuocaret Furias, triplici scrobe facta, pyram circum eam erigit iuniperi ramis, cedri, rhamni, & alni: catulos treis mactat nigros, eorum sanguini calcantum miscet, radiculam, cnecum (cnicos est apud Plinium) Psyllion, anchusam, & chalcimum: his replet catulorum corpora,

ra, quæ imponit pyræ, pullaq; ueste indutus, & hostium æneis armis inuocat Furias. Faciũt Cappadoces Reges sacra in monte excelso Ioui Stratiotico, pyra ingenti extructa, ligna afferente Rege cum aliis, mox breuior alia fit, quam lacte, & melle spargit Rex, et prandio ijs, qui cõuenerint, parato, incendit: prandio quoq; excipit qui sacris interfuerint Rex Persarum in Posargades.

TEMPLA, SIMVLACHRA, ANTRA SACRA, uaticinia, & auguria. Cap. XVI.

NVLLA ponunt Diis tẽpla Persæ ipsi, quòd Soli, quem colunt, uix mundus sufficiat, quare & in Græcia sacras ædes eos excidisse creditũ, uel id fecere, quòd Iones, qui Dareo Rege cum Aristagora inuasere Persas Atheniensium auxilio, igne consumpsere Sardis, & Cybeles fanum indigenæ Deæ. Delubra nec Seres habent: Soli Marti consacrant Scythæ: olim in sublimi condebantur, quæ gradibus uno aditu adirentur, mensis argenteis, & Deorũ simulachris (quæ nec Persæ, nec Brachmanes Indi colũt) positis, heliocryso herba, cuius folia nunquam marcescunt, coronatis: Romæ diebus festis minio tingitur Iupiter, & Dei in Aethiopia. Quæ contemnuntur simulachra, lotio consperfa abiiciuntur. Meridie Græci uela in templis tendunt, quòd in austrum uergente Sole nefas sit adire Deos, semper uero ne-

fas loqui in ianuis, quare eas prætereūtes Aegyptii tacebant, quod & instituit Pythagoras, quo more, & Romanos templa prætergredientes ori manum adposuisse crediderim, simulachra item uidentes: nam & in triuiis Mercurii ponebatur imago, ad quam prætereuntes lapidem apponebant: & ante ianuam Apollinis, columna etiam Deo sacra, quæ dicitur ἀγυιεὺς, depellent mala. Athenienses. Hermas habuere in ædium, templorumq; uestibulo, quæ ad Alcibiadis pulcherrimi adolescentis oris imaginem fuere: erāt enim quadratæ ex lapide, capite prominente in honorem Mercurij. Sed olim Græcis omnibus patrium fuit rudes lapides pro Dijs, atq; simulachra colere. Ante uero, quàm condi templa ceptum sit, antra consecrabantur Dijs, ut in Creta Ioui dicarunt Curetes Arcades Lunæ, & Pani Lycæo, Naxij Baccho, Germani lucus, & nemora, ubi sacros equos alunt, quorum hinnitu obseruant quæ futura sunt, ut Scythæ fasce uirgarum salignarum soluto, iterum deinde composito: qui uates falsum dixisset, hunc curru impositum per ignem transire cogebant, Indi uero in omni uita tacere. Solent enim in anni principio Philosophi frugum copiam, aut inopiam nuntiare Regi. Olim talis uaticinabantur in mensis sacris templorum positis, quorum iactu si quod quisq; petijsset signum euenisset, futurum quod uellet credebatur, sin secus,
alind.

aliud. In augurijs uultures obseruarunt primum, auem innoxiam, qua & delectatus dicitur Hercules. Augures, qui ulcerosi non essent (hi enim nõ capiebant auguria) Romæ Tarpeiam rupẽ ascendebant, eoq; cuius causa agebant augurium, capite uelato, ad orientem conuerso, dextra imposita precabantur Deos, si rectè res cessura esset certũ signum darent, quod & apud Homerum fit aues puta à leua, aut tonitruũ: sin male, non illud quidem, sed aliud darẽt: acieq; longè prospecta, aues, quas uidissent primum, earumq; uoces obseruabant. Solebant etiam in augurijs, pullis offam dare; uidentes quomodo absumerent, aut rostro dispergerent, aut ex ore pulli excideret, quod tripudium solistimum à Cicerone dicitur, & à Liuio. Quandoq; literarum elementis notabant hordei grana, quibus gallo proiectis uidebàt cuius literæ granum primum sumpsisset, augurantes eũ in bello uictorem futurum, cuius nomen eo elemento inchoaretur.

AVGVRES, SACERDOTES, PONTIFICES, Aedis consecratio, Pontifex Maximus, annales maximi, Vestalium pœna, Vestales, ignis sacer, Flamines, Salii, Flamen Dialis, Flaminica, Rex Sacrorum, initiati. Cap. XVII.

AVGVRES *ipsos instituit Romulus singulos ex singulis Tribubus: coaptari non lice-*

bat, qui cuiquam ex collegio inimicus esset, & ut quisq; ætate antecelluisset, ita sententiæ principatum tenebat. Sacerdotes etiam instituit, sed hos sexaginta, duobus ex unaquaq; curia delectis, annis quinquaginta superatis, genere, uirtuteq; præstantibus, qui uacationem habent, Deorũ, & templorum, quæ inter curias diuiserat, curam, ad sacra sumptu ex publico instituto, & triclinio, quo diebus festis cũ Sacerdote epularentur curiales. Decernebantur Sacerdotes ex parte dimidia patricium genere Curiatis comitiis, & in principio anni solebant ipsi nominare, quos suo dignos existimarent Sacerdotio, nominabant etiam lege Cn. Domitij Tribuni pl. qui à minore parte populi, nouem scilicet Tribus, essent facti: nam populus per religionem sacerdotio mandare non poterat, nunquam uero is eligebatur, cuius mater prostituta fuisset. Sacerdotes damnati Sacerdotio abdicabantur, non ita augures: et C. Galba Seruij Galbæ filius primus post Romam conditã, cum in collegio Sacerdotum esset, iudicio publico est condẽnatus, Iugurthinæ coniurationis inuidia. Nõ Magistratum petebant Sacerdotes, lictore tamen, & sella curuli utebantur. Creauit & Romulus eorũ uxores Sacerdotes, quæ ea sacra facerent, quę uiris non licebat. Ministrabant liberi, si patres non essent, pueri curia delecti, qui dicebantur Camilli & puellæ donec nubiles essent, Græcorum more,

apud

apud quos sunt καννηφόροι, Sacerdotũ ministri. Addidit Numa Pontifices, qui pontes, qui ex ligno erant, facerent, sacra, religiones & publicas, & priuatas curarent, ædem, & aram consecrarent. Aedem pontifex consecraturus postes tenebat, enuntiabatq; solẽne carmen: sed lege ueteri Tribunitia à Q. Papyrio rogata prohibitum iniussu populi ædes, terram, aram consecrare. Quod uero tres Põtifices statuissent de religione, Dijs Imm. ædibus sacris, id satis sanctum, augustum, religiosum populo Ro. & Senatui uisum est. Pontificum scribæ dicti sunt Pontifices minores. Pontifex uero Maximus sacrificantes obseruabat, Deorũ cultum docebat, res omnes singulorum annorũ mandabat literis, efferebatq; in album, & proponebat tabulam domi, potestas ut esset populo cognoscendi ijs, qui etiam nunc annales maximi nominantur. Vestales capiebat, earum curam gerebat, peccantes uerberabat, corruptas defodiebat ad Collinam portam in cauea cum igne, pane, aqua, lacte, & oleo: ægras mandabat matronis, & lictorem apparere ex sacrario Vestæ egredientibus iubebat, qui summoueret occurrentes meretrices, solueretq; qui ad necem duceretur. Vestales Numa ipse quatuor, instituit, duas adiunxit Seruius Rex, quæ ignem sacrum custodirent, ut faciunt Delphis, & Athenis fœminæ matrimonio solutæ, in Perside Magi. Ignis si quando forte extingui-

tur, quod Athenis factum est Aristone Archonte, Delphis templo à Persis incēso, Romæ Mithridatici, & ciuilis belli temporibus: elicitur ex Sole flamma accensa in uasis cauatis ex latere æqualibus lateribus (sic apud Plutarchum in Latinis codicibus legēdum est) siue tabula ex felici ligno percussa, quem ignem exceptum cribro æneo uirgo in templū afferri lege Papia Pontificis Max. arbitratu uiginti uirgines è populo eliguntur, sortitioq; in concione fit, quę Vestalis esset, quam cū caperet non proprio, sed Amatæ nomine appellabat, quæ feliciter olim fuerat consecrata: nā & hoc nomen habent, & propriū Vestales, quasi duplicem uitam hominibus, & Deæ uiuant. Capi nō poterat, ut auctor est Labeo Antistius, sex annis minor, nec decem maior, non parentibus orba, aut parente altero seruo, in sordidisúe negotijs uersato, & qui in Italia domicilium non haberet, nec quæ lingua debili esset, alio sensu, membroúe, nec emancipata. Erant & Flamines ex patricijs, ut etiam Salij. Nam quibusdam Dijs Sacerdotes erant, omnibus Pontifices, singulis Flamines, quindeni, maximæ inter eos dignitatis Dialis, quē Flaminem sacrorum Plinius uocat. Pileum hic, qui dicitur Albegalerus hostia alba Ioui cæsa factus cum uirga oleagina apicis loco semper sub dio gestabat, alij duntaxat inter sacra. Hunc salua religione nec exercitus armatos uidere posse scripsit.

Fabius

Fabius Pictor, nec annulo uti casso (solidũ apud Festum legi) nec nodum in ueste habere, non intimam tunicam sub dio exuere, nec ungi, non capream, carnem crudam, hederam, fabam tãgere, aut nominare, nec nominare canem, aut capellã, nec equum contingere, eoúe uti, nec farinam fermẽto confusam, mortuumúe, nec funestam domũ ingredi, non uitium propagines succindere nec iurare, aut ab urbe tribus diebus abesse: capillos huic non detondebat seruus: eorum, & unguium segmina sub arborem siliquã terra operiuntur, uinctus eius ædes ingressus liberatur, & demittitur per impluuium, liberatur etiam eius pedibus prouolutus, & eo die à pœna tutus est, mortem non licet obire cum pileo, nec Flamen esse uxore defuncta; quæ ultra treis gradus non ascendit climaces scalas, mense Maio nullo cultu utitur, quoties tonitrua audisset, feriata erat donec placasset Iouem; pulsis Regibus creatus est Mammius Papyrius Rex Sacrorum, qui sacra, quæ conficiebant Reges Græcorum exemplo, perageret. legebatur ipse Rex Sacrificulus ex Senatoribus Patricijs à Pontificum, & Augurum collegio. Flamen, Augur, Pontifex quando cooptabatur in collegium, collegis cœnam dabat, quæ Pontificalis dicitur, augural ẽ uero pluribus diebus, ad quã Augures omnes cogebantur ire, qui recusasset à tribus ex collegio excusabatur. Qui initiari uellent,

suis etiam sanguine litant Phryges tibiarum cõcentu, sic & Galli Cybeles Sacerdotes faciunt: sues etiam ij, qui numinis ira in insaniam redigebantur, Caper cæditur Baccho, Fauno, Mineruæ, quòd oliuam lambendo sterilem faciat, qua tamen causa Palladi immolari negat Varro: cæditur & à Lacedæmonijs Iunoni, quod primum fecerat Hercules aduersus Hippocoonta pugnaturus, cum alias hostias non haberet. Bos Iouis uictima est, Solis, Lunæ, Apollinis, Plutonis, Martis, Neptuni, & Fluuiorum, sic Alpheo taurum immolat Nestor: in Aegypto bos ruffus cæditur Typhoni, candidus gallus uictima est Anubis, croceus Hermanubis, illum rationem, quæ cœlestes ambitus, & superiora ostendit, intelligunt, hunc, quæ inferiora: gallus etiam Noctis Deæ, & Aesculapij: anseris iecur datur Inacho Deo Argiuo. Hyperborei asinos Apollini immolant, Scythæ Marti, Priapo Lampsaceni, quòd asinus uoce excitasset Vestã, quam comprimere Priapus nitebatur, quare apud Romanos Vestales asinum pane coronant in honorem pudicitiæ conseruatæ. Canes Græci mactant Proserpinæ, Colophonij Enodiæ, quæ Hecate est, Argiui Elioniæ propter partus felicitatem, Romani Gyneciæ, Pani, Caniculæ: Cares, & Thraces Marti, ut ephœbi etiã Lacones: Marti alij equum quæ & Solis uictima est apud Persas, & Lacedæmonios in Taygeto,

aliorum

aliorum Deorum apud Sarmatas. Phaselitæ in Pamphylia Cabro pisces sacrificant, Syri, & Lydi, Bœoti anguillas ut tradidit Agatharchides, Neptuno piscatores thunnos, Magi festo quodam ferarum, serpentumq; multitudinem in Hormisdatis honorem, quem bonorum auctorem credũt, ut Arimanem malorum: Galli in grauioribus periculis hominem Heso, & Teutati, sic Germani, hominem in luco sacro Semnones, Dianæ Phocenses, Patriani in Achaia Dianæ puerum, & uirginem ex oraculo quotannis, ut pestilentiam depellerent, quæ, cum Melanippus, & Cometho in Deæ templo cõcubuissent, in urbem inciderat. Marti hominem immolant Melanchlæni, Lacedæmonij, & Scritifini in Thule Insula: Agraualæ Cecropis filiæ, Diomedi, Palladi Cyprij, & Ioui qui Salaminæ in ea Insula sunt, Teucri exẽplo, sacrificium sublatum Adriano Principe: Palladi uirginem Laodicæi homines, Ioui Cretenses, & Latini, quod prohibuit Hercules: ij etiam Apollini, & Saturno, Apollini qui ad Actium sunt in Leucadia, Saturno Rhodij, Phœnices, Curetes, & Carthaginienses, Sardi borũ coloni septuagenarios ridentes, unde & prouerbio σαρδώνιος γέλως, dictus: Carthaginienses ipsi filios Saturno in peste, quare eis uictis non antè pacem dedit Gelo, quàm fœderibus ascripsissent se id non facturos: uicti uero ab Agathocle,

thocle, ut diligentius piaculum soluerent, quod scribit Pescenius, ducenos nobilium filios immolarunt Saturno item Scythæ, & Pelasgi Principes, Tenedij pueros Palæmoni, Romani superbo Rege Maniæ Larium matri, Brutus iussit supplicari non pueris, sed capitibus allij, & papaueris, cum Apollinis oraculum fuisset capitibus pro capitibus supplicandum. Pani hominem quoque mactant Arcades, Baccho Chij, Lesbij, Tenedij: Soli Blemyes, qui non multum à Persico sinu absunt: Alexandrini in Aegypto Methræ Deæ: Iunoni Heliopolitæ, Aegyptij alij hominem ruffum, quòd colore Typhoni similis esset; Ioui hospites Aegyptius Busiris Thrasij hospitis consilio, cum nouem annis Nilus non irrigasset Aegyptum, & Throsius ipse primus interfectus: homines etiã Dijs Arabes, gẽtes Libycæ, & Græci antequàm ad bellũ exirent, Erechtheus Proserpinæ, in pella Thessali. Peleo, & Chironi: Sardi ex capitis pulcherrimos Saturno: centesimũ quenque Scythæ Marti, eiq; quos capiunt Lusitani, Gothi, Scordisci, Bellonæ etiam: Tauri Scythæ naufragos Iphigeniæ, homines Tyrrheni usque ad Hieronis tempora. Dijs cœlestibus fœminis fœminæ, maribus mares hostiæ candidæ mactantur in foris, quæ dicta sunt altaria, ad Orientem, Persæ, & Indi edito monte, locoúe: Dijs terrestribus, & Heroibus ad Occidentem

dentem conuersi in aris, foueisq; marinis nigræ in littore: nigræ, & steriles uaccæ inferis in scrobe mulso, uino, & aqua sinistra manu infusis: in scrobe terrestribus Indi, Ara, sacrificantibus uictimis coronatis sacrificãt, maioribus etiã hostijs inaurabant cornua, quibus faciunt Romani, quãdo non diferri aliquid petunt, si extrahi uelint, minoribus, pro infantibus item: agricolæ boue, opiliones, agno, caprarij capro, alij thure, & placenta, pauperes dextram osculantur. Cœlestibus Dijs sacra facturi aqua lauabantur, ut apud Homerum Penelopei Inferis, aspergebantur tãtum: Romani ex aqua Tiberis, et fonte Iuturnæ, Athenienses ex Gallirrhoe, Træzenij ex Hippocrene, Græci alij ex Eleuthero, Nili aqua Aegyptij. Venere abstinebant pristina nocte, inchoabantq; preces Romani ab Iano, & Vesta, inspicientes Cœlum, summis pedum digitis insistentes, capite operto, præter quã in sacris Saturni, & Herculis ad aram maximam quæ ante Aeneæ aduentum, qui illud, ut refert C. Bassus, instituit, in Italia celebrabantur: Lacones, & Iudæi nudis pedibus, ut Aethiopes nunc. Græci à Cerere incipiunt, quæ terra est, ex qua omnia sunt, illoq; redeunt, Peloponnesii à Melissa Nympha. Oriente Sole ad subsolanum respicere, Occidente ad austrum precantes iussit Trismegistus: antiqui ad Orientem conuertebant sese, Romani ad

dextram. Præco clamat Hoc age, ut animo intento essent, & apud Græcos Sacerdos ad sacra accedens interrogat, τὶς τῇ δὲ; respondent alij ominis causa, πολλοί τε, ἀγαθοί τε: canistrum afferebat, κανιφόρας, cum corona, hordeo, cultro, igne, apud Romanos faces ex tedæ ligno. Hostias aut Sacerdotes immolabant, qui in Pontificum libris dicuntur Agones, aut cultrum tenentes Victimarius infigit gutturi tibia concinente, & fidibus, quoniam cœlum motu suo harmoniam reddere existimabatur. In Cereris tamen templo in Arcadiæ Acacesiō nō guttur, sed hostiæ membrum, quod primo comprehenderint, gladio petunt: Scythæ strangulando necant, Persæ, & Cappadoces stipite, Romani malleo, quandoq; uictimæ cæsæ, & cadenti inter cornua infunditur uinum, & antequam interficiatur lotis manibus libatio fit fictilibus uasis uino, sanguine etiam, & lacte quibus uita constat: apud Homerum in libatione linguas tostas degustant, & à Dijs aliquid petunt, Baccho uinum nouum libatur, & capri sanguis, Cereri frugū primitiæ, Numici aqua Vestæ, aqua etiam Athenis Miremosynæ, Auroræ, Soli, Lunæ, Vraniæ, & Musis Aris hostię uiscera imponuntur, assanturq; arietis tamen exta aqua coquuntur, & litant ora manibus apprehensa. Adsunt Aruspices, qui fumi motu, & thuris crepitu litatum pronuntiant, aut nō

litatum,

litatum, quod in libro de Thuris signis scripsit Tiresias, non uates ille Thebanus, sed alius quis, quoniam nulla apud Homerum thuris mentio, quare creditũ posteriori tempore institutum thura tribus digitis comprehensa ante signa Deorum inijci altaribus in foco, incendie superfuso uino uerbis priscis Mactus hoc uino inferio esto, quæ interpretatur Trebatius tanto uino amplifisatus sis, quantum spargo. Ex reliqua hostia cœna paratur in templo ijs, qui sacrificio interfuerint, nisi sacrificassent Dijs inferis: stantes edunt (sedent in Herculis cœna) & panes rotundos, quos Romani super ligneas mensas cũ hordeacea pulte, aut canistris uetustis ponunt. Panes omnibus Dijs nullo discrimine communes dixere Greci πέλανυς, qui Baccho tantum afferuntur ὀβελιοφόρυς, Apollini & Dianæ affertur placenta cum cornibus, quæ βȣ̃ς dicitur, quòd nascens Luna sic uideatur Solis causa. Tot pocula bibunt, quot uiuere exoptãt annis, edentes celebrant Deos, & hymnos canũt, quandoq; ad citharam, quare adhuc extant Orphei hymni, liceat hi potius uideãtur Magorum disciplinam, & scientiam dare, hymni etiam Homeri, & Callimachi aliquot, et apud nos Catulli, & Horatij. Choreas ducunt circa aram à dextra in sinistram, & à leua dextrorsum, propter cœli motus, & planetarum. Delij saltant, & Indi, qui tamen coronati non sunt: coronas Persæ habent,

& ex ficis recentibus Cyrenæi in Saturni sacris, tanquam ille primus arborum fructus hominibus ostendisset. Indi caput hostiæ in fluuium proijciunt execrati. Lusitani lapidibus incendunt hostias, Scythæ ossibus; ossa Thysetæ relinquunt Diis, carnibus ipsi uescuntur, quas Aeoles quinq; ueribus torrent, Græci tribus. Apud Persas uictimæ sectæ partem Magus singulis dat, laniant etiã Aegyptii. Hecati sacrificium faciunt ditiores Græci prima mensis die, in triuiis posita noctu cœna, quam distrahunt pauperes: Athenienses octauo die Neptuno, Romani Cal. Iunoni, Id. Ioui, postridie Id. rebus diuinis superſederi iussũ, quod postridie Id. Quin. non litasset Sulpitius Tribunus militum, & post diem tertium, tertio scilicet die ad xv. Cal. Sex. hosti Gallo obiectus Romanus exercitus: inde ut postridie Cal. & Non. eadẽ religio quoq; esset traditum est. Græci Hecatombẽ cohorta pestilentia faciunt, uno loco ex cespite centum aris erectis, totidem ouibus, suibusq; mactatis: si princeps faceret, leonibus, aquilis, animantibusq; maioribus. Orpheus cũ inferis sacra faceret, cum inuocaret Furias, triplici scrobe facta, pyram circum eam erigit iuniperi ramis, cedri, rhamni, & alui: catulos treis mactat nigros, eorum sanguini calcantum miscet, radiculam, cnecum (cnicos est apud Plinium) Psyllion, anchusam, & chalcimum: his replet catulorum corpora,

ra,quæ imponit pyræ, pullaq; ueste indutus, & hostium æneis armis inuocat Furias. Faciūt Cappadoces Reges sacra in monte excelso Ioui Stratiotico, pyra ingenti extructa, ligna afferente Rege cum aliis, mox breuior alia fit, quam lacte, & melle spargit Rex, et prandio ijs, qui cōuenerint, parato, incendit: prandio quoq; excipit qui sacris interfuerint Rex Persarum in Posargades.

TEMPLA, SIMVLACHRA, ANTRA SACRA, uaticinia, & auguria. Cap. XVI.

NVLLA ponunt Diis tēpla Persæ ipsi, quòd Soli, quem colunt, uix mundus sufficiat, quare & in Græcia sacras ædes eos excidisse creditū, uel id fecere, quòd Iones, qui Dareo Rege cum Aristagora inuasere Persas Atheniensium auxilio, igne consumpsere Sardis, & Cybeles fanum indigenæ Deæ Delubra nec Seres habent: Soli Marti consacrant Scythæ: olim in sublimi condebantur, quæ gradibus uno aditu adirentur, mensis argenteis, & Deorū simulachris (quæ nec Persæ, nec Brachmanes Indi colūt) positis, heliocryso herba, cuius folia nunquam marcescunt, coronatis: Romæ diebus festis minio tingitur Iupiter, & Dei in Aethiopia. Quæ contemnuntur simulachra, lotio consperfa abiiciuntur. Meridie Græci uela in templis tendunt, quòd in austrum uergente Sole nefas sit adire Deos, semper uero ne-

fas loqui in ianuis, quare eas prætereũtes Aegyptii tacebant, quod & instituit Pythagoras, quo more, & Romanos templa prætergredientes ori manum adposuisse crediderim, simulachra item uidentes: nam & in triuiis Mercurii ponebatur imago, ad quam prætereuntes lapidem apponebant: & ante ianuam Apollinis, columna etiam Deo sacra, quæ dicitur ἀγυιεὺς, depellent malæ. Athenienses. Hermas habuere in ædium, templorumq; uestibulo, quæ ad Alcibiadis pulcherrimi adolescentis oris imaginem fuere: erãt enim quadratæ ex lapide, capite prominente in honorem Mercurij. Sed olim Græcis omnibus patrium fuit rudes lapides pro Dijs, atq; simulachra colere. Ante uero, quàm condi templa ceptum sit, antra consecrabantur Dijs, ut in Creta Ioui dicarunt Curetes Arcades Lunæ, & Pani Lycæo, Naxij Baccho, Germani lucus, & nemora, ubi sacros equos alunt, quorum hinnitu obseruant quæ futura sunt, ut Scythæ fasce uirgarum salignarum soluto, iterum deinde composito: qui uates falsum dixisset, hunc curru impositum per ignem transire cogebant, Indi uero in omni uita tacere. Solent enim in anni principio Philosophi frugum copiam, aut inopiam nuntiare Regi. Olim talis uaticinabantur in mensis sacris templorum positis, quorum iactu si quod quisq; petijsset signum euenisset, futurum quod uellet credebatur, sin secus,

aliud. In augurijs uultures obseruarunt primum, auem innoxiam, qua & delectatus dicitur Hercules. Augures, qui ulcerosi non essent (hi enim nõ capiebant auguria) Romæ Tarpeiam rupẽ ascendebant, eoq; cuius causa agebant augurium, capite uelato, ad orientem conuerso, dextra imposita precabantur Deos, si rectè res cessura esset certũ signum darent, quod & apud Homerum fit aues puta à leua, aut tonitruũ: sin male, non illud quidem, sed aliud darẽt: acieq; longè prospecta, aues, quas uidissent primum, earumq; uoces obseruabant. Solebant etiam in augurijs, pullis offam dare; uidentes quomodo absumerent, aut rostro dispergerent, aut ex ore pulli excideret, quod tripudium solistimum à Cicerone dicitur, & à Liuio. Quandoq; literarum elementis notabant hordei grana, quibus gallo proiectis uidebãt cuius literæ granum primum sumpsisset, augurantes eũ in bello uictorem futurum, cuius nomen eo elemento inchoaretur.

AVGVRES, SACERDOTES, PONTIFICES, Aedis consecratio, Pontifex Maximus, annales maximi, Vestalium pœna, Vestales, ignis sacer, Flamines, Salij, Flamen Dialis, Flaminica, Rex Sacrorum, initiati. Cap. XVII.

AVGVRES *ipsos instituit Romulus singulos ex singulis Tribubus: coaptari non lice-*

bat, qui cuiquam ex collegio inimicus esset, & ut quisq; ætate antecelluisset, ita sententiæ principatum tenebat. Sacerdotes etiam instituit, sed hos sexaginta, duobus ex unaquaq; curia delectis, annis quinquaginta superatis, genere, uirtuteq; præstantibus, qui uacationem habent, Deorũ, & templorum, quæ inter curias diuiserat, curam, ad sacra sumptu ex publico instituto, & triclinio, quo diebus festis cũ Sacerdote epularentur curiales. Decernebantur Sacerdotes ex parte dimidia patricium genere Curiatis comitiis, & in principio anni solebant ipsi nominare, quos suo dignos existimarent Sacerdotio, nominabant etiam lege Cn. Domitij Tribuni pl. qui à minore parte populi, nouem scilicet Tribus, essent facti: nam populus per religionem sacerdotio mandare non poterat, nunquam uero is eligebatur, cuius mater prostituta fuisset. Sacerdotes damnati Sacerdotio abdicabantur, non ita augures: et C. Galba Seruij Galbæ filius primus post Romam conditã, cum in collegio Sacerdotum esset, iudicio publico est condẽnatus, Iugurthinæ coniurationis inuidia. Nõ Magistratum petebant Sacerdotes, lictore tamen, & sella curuli utebantur. Creauit & Romulus eorũ uxores Sacerdotes, quæ ea sacra facerent, quę uiris non licebat. Ministrabant liberi, si patres non essent, pueri curia delecti, qui dicebantur Camilli & puellæ donec nubiles essent, Græcorum more,

apud

apud quos sunt καυηφόροι, Sacerdotū ministri. Addidit Numa Pontifices, qui pontes, qui ex ligno erant, facerent, sacra, religiones & publicas, & priuatas curarent, ædem, & aram consecrarent. Aedem pontifex consecraturus postes tenebat, enuntiabatq; solēne carmen: sed lege ueteri Tribunitia à Q. Papyrio rogata prohibitum iniussu populi ædes, terram, aram consecrare. Quod uero tres Pōtifices statuissent de religione, Dijs Imm. ædibus sacris, id satis sanctum, augustum, religiosum populo Ro. & Senatui uisum est. Pontificum scribæ dicti sunt Pontifices minores. Pontifex uero Maximus sacrificantes obseruabat, Deorū cultum docebat, res omnes singulorum annorū mandabat literis, efferebatq; in album, & proponebat tabulam domi, potestas ut esset populo cognoscendi ijs, qui etiam nunc annales maximi nominantur. Vestales capiebat, earum curam gerebat, peccantes uerberabat, corruptas defodiebat ad Collinam portam in cauea cum igne, pane, aqua, lacte, & oleo: ægras mandabat matronis, & lictorem apparere ex sacrario Vestæ egredientibus iubebat, qui summoueret occurrentes meretrices, solueretq; qui ad necem duceretur. Vestales Numa ipse quatuor, instituit, duas adiunxit Seruius Rex, quæ ignem sacrum custodirent, ut faciunt Delphis, & Athenis fœminæ matrimonio solutæ, in Perside Magi. Ignis si quando forte extingui-

tur,quod Athenis factum est Aristone Archonte,Delphis templo à Persis incēso,Romæ Mithridatici,& ciuilis belli temporibus:elicitur ex Sole flamma accensa in uasis cauatis ex latere æqualibus lateribus(sic apud Plutarchum in Latinis codicibus legēdum est)siue tabula ex felici ligno percussa,quem ignem exceptum cribro æneo uirgo in templū afferti lege Papia Pontificis Max. arbitratu uiginti uirgines è populo eliguntur,sortitioq; in concione fit,quę Vestalis esset,quam cū caperet non proprio, sed Amatæ nomine appellabat,quæ feliciter olim fuerat consecrata:nā & hoc nomen habent,& propriū Vestales,quasi duplicem uitam hominibus,& Deæ uiuant.Capi nō poterat,ut auctor est Labeo Antistius,sex annis minor,nec decem maior,non parentibus orba,aut parente altero seruo,in sordidisúe negotijs uersato,& qui in Italia domicilium non haberet, nec quæ lingua debili esset,alio sensu,membroúe, nec emancipata.Erant & Flamines ex patricijs, ut etiam Salij.Nam quibusdam Dijs Sacerdotes erant,omnibus Pontifices,singulis Flamines,quindeni,maximæ inter eos dignitatis Dialis,quē Flaminem sacrorum Plinius uocat.Pileum hic, qui dicitur Albegalerus hostia alba Ioui cæsa factus cum uirga oleagina apicis loco semper sub dio gestabat,alij duntaxat inter sacra.Hunc salua religione nec exercitus armatos uidere posse scripsit.

Fabius

Fabius Pictor, nec annulo uti casso (solidũ apud Festum legi) nec nodum in ueste habere, non intimam tunicam sub dio exuere, nec ungi, non capream, carnem crudam, hederam, fabam tãgere, aut nominare, nec nominare canem, aut capellã, nec equum contingere, eoue uti, nec farinam fermẽto confusam, mortuumue, nec funestam domũ ingredi, non uitium propagines succindere nec iurare, aut ab urbe tribus diebus abesse: capillos huic non detondebat seruus: eorum, & unguium segmina sub arborem siliquã terra operiuntur, uinctus eius ædes ingressus liberatur, & demittitur per impluuiũm, liberatur etiam eius pedibus prouolutus, & eo die à pœna tutus est, mortem non licet obire cum pileo, nec Flamen esse uxore defuncta; quæ ultra treis gradus non ascendit climaces scalas, mense Maio nullo cultu utitur, quoties tonitrua audisset, feriata erat donec placasset Iouem; pulsis Regibus creatus est Mammius Papyrius Rex Sacrorum, qui sacra, quæ conficiebant Reges Græcorum exemplo, perageret. legebatur ipse Rex Sacrificulus ex Senatoribus Patricijs à Pontificum, & Augurum collegio. Flamen, Augur, Pontifex quando cooptabatur in collegium, collegis cœnam dabat, quæ Pontificalis dicitur, auguralẽ uero pluribus diebus, ad quã Augures omnes cogebantur ire, qui recusasset à tribus ex collegio excusabatur. Qui initiari uellent,

Osiridis cadauer. Pisces certe non edunt, quos nec Iunonis Argolicæ Sacerdotes tangunt, cum haud quaquam necessarium obsonium uideatur, quos nunquam apud Homerum edunt Phæaces, non Ithacenses, non Vlyssis socij in tanta rerum egestate. Aegyptij alij nona die primi mensis, qui Θώθ dicitur Mercurio cõsecratus pro foribus pisces edunt. Sacerdotes ouo abstinent, lacte, & oleo, præter quam in oleribus, cepis etiam, ut Pelusiotæ, quæ Luna, quam Isidis nomine maximè colunt, deficiente augentur: fabas nec aspiciunt, nec cognatos, nec liberos, non salutant homines nauticos, quòd ex mare, quem Typhonem uocãt, uitam sustineant, quare nec salem in mensa habent. Omnes pilos radunt, præterquam supercilia, & palpebras, quæ cum homine simul nascuntur, lauantur ter die, bis nocte, pedes nunquam lauant Dodonæi Iouis Sacerdotes, qui & nuda humo cubant, Aegyptij super folia palmarum, quas Baias dicunt obliquo scabello capite deposito, in templo semper sunt, rerum naturas, causas, & rationes Syderum contemplantur, famem per biduum, aut triduum ferentes, calceos induũt papyraceos, ut ex arborum codice Pythagoræi; albos Athenienses, & Alexandrini Sacerdotes, quibus tantum ubique fas est in remotis templis adire, ἄδυτα Græci uocant. Syracusani singulis annis Iouis Sacerdotem, quod apud illos amplissi

mum Sacerdotium putatur, sortito capiunt. Nã suffragijs tres ex tribus generibus creati sunt, & res reuocatur ad sortem. Apud Opuntios duo Sacerdotes erant, Deorum alter, alter Dæmonum, & κριθολόγος Magistratus, qui primitias, quæ Dijs mittantur, colligeret. Fugitiui serui apud Ariciam simul pugnant, uictor Sacerdos Dianæ est, quæ eo loco colitur. Apud Aegienses in Achaia Iouis Sacerdotium pueris datur, qui pulchriores essent, puberes facti, deliguntur alij. Dicunt Iudæi olim apud Priscos, qui Principem Deum rerum parentem, mundiq; fabricatorem colerent, Sacerdotes fuisse ex genere Noæ filios, qui primi nati essent, & hunc primatum uendi disse Esaum Iacobo fratri minori natu: postea Sacerdotium Mosem mandasse Aaroni, & ijs, qui genus à Leui ducerent.

DOMVS, HOMINVM, VRBIS EXPIATIO, uer sacrum. Cap. XIX.

APVD *Romanos Sacerdotes lana, & arborum ramis redimiti, quæ Februa dicuntur, expiabant domos: Vlysses uero procis interfectis igne, & sulphure: pollutos homines Sacerdotes ipsi sulphure, aqua, igne, & lauro, cane etiam Proserpinæ allato, quæ expiatio* περισκυλακισμὸς *dicitur, unde & Luperci, cum Vrbem lu-*

strant

strant, canem immolant, lustrant & Tibicines Id. Quint. muliebri ueste. Aes uero semper purificationibus adhibetur, quòd eo, ut scribit Apollodorus, Lemures abigantur, & Manes; quare & in Lunæ deliquijs solent ænea uasa facibus erectis pulsare, ea etiam, qui excantant, habere, nam & apud Sophoclem Medea succos infundit in æneos cados: auertendi uero mali causa & tangebant terram, & Græci lapillos iactabant, quod uidetur ex Hypati Macedonis carmine. Aduersus pestilentiam Romani plātam oleaginam uelleribus, & corollis inuolutam foribus (quod & in lætitia faciunt ramis arborum lauri maximè appositis) imponebant, Græci item, qui hanc εἰρεσιώνην, & κορυθαλία *appellant, quæ tamen ex lauri ramis fieri alij putant ad eundem usum, quoniam Pythone interfecto, expiatus Apollo in Tempe, amœnissimo Thessaliæ loco inter Ossam, & Olympum, ad aram quandam, inde lauro coronatus Delphos redijt, quare ad eam aram mittunt Delphi nobiles quoque anno filios, ex quibus unus dicitur* ἀρχιθέωρος, *qui sacrificio præsit, & redeat cum alijs lauro coronatus. Aegyptij graui calamitate imminente, obscuro loco cædem minantur animantibus, quæ colunt, inferuntq; non desinente malo, ita opinantes se malorum auctorem placare. Fame, lue, aliáue calamitate urbe laborāte, fœdissimum hominem*

eligunt,

eligunt, quem ad certum deductum locum, caseũ manu tenentem, placentam, & ficos aridos septies caprifico, & scilla agresti pudendis uerberatum, alijsq; uirgultibus syluestribus, eisdem lignis in scrobe comburunt, cineremq; proijciunt in mare his uerbis περίψημα ἡμῶν γενοῦ. quare & hunc hominem aliqui περίψημα uocant, κάθαρμα alij, Lycophron, & ante eu Hipponax φάρμακον, Philostratus ἀποτρόπαιον, nam hoc modo auertisse ab Epheso pestem Apollonium scribit: à nobis dici posset Deuotus, nam sic Romanos lustrari Græci aliquot poetarum interpretes tradunt, more, quod uidetur, ab Aegyptijs sumpto, qui Idithiam urbem incolunt. Solent hi in æstu cani culæ hoĩes, quos, queãdmodũ auctor est Manethõ Typhonios uocant, cremare, cineremq; dispergere. Massilienses ubi peste laborabant, pauperem quendam, qui sponte se obtulisset, purioribus cibis per annum alebant, uerbenis deinde, & uestibus sacris ornatum circunducebãt per urbem imprecati, quæ urbi mala imminerent, in illum caderent, & extra pomœria eductum saxis occidebant. Occidebant & olim Principes in metuendis periculis filium, quem maximè dilexissent, quod Saturnum acri imminente periculo fecisse testatur Sachoniathus Berytius, & filium, quem Saturnus interfecisset, uocatum Ieud, quòd sic unicum gnatum, ut ille erat, dicant Phœnices:

Itali

Itali uouebant quæcunque proximo uere nata essent, quod Sisenna, & Liuius in historijs uer sacrum appellant: nec tantum animalia mactabāt, sed & filios, quod cum crudele uisum esset, seruatos extra fines mittebant: sic & apud Græcos Iphigeniam (Iphianassa certum eius nomen erat) à Thoante abductam in Scythiam creditū cum immolanda esset in Aulide. Leucadij nocentem quotannis monte deturbant ad auertendam Deorum iram, pennis applicatis ut uolare uideretur, nauibus circumstantibus, quæ seruatum extra fines auferent. In prodigijs, quæ malum Vrbi portendissent, uirgines carmine lustrabant urbem, ut factum est L. Cæcilio Metello, L. Aurelio Cotta Coss. androgyno nato, uirgines enim ternouenæ in Vrbe cantarunt.

ROMANORVM LVDI, COLLEGIA, FAbulæ quando dantur. Cap. XX.

FIEBANT *etiam Lectisternia, pompæ, & ludi, qui apud Romanos celebres quatuor maximè erant, Votiui XVII. Cal. Sept. per quindecim dies, quos nouerat Pompeius contra Sertorium, hos sequebantur Romani per decem dies à Regibus instituti, & Romulo ipso, his enim ludis raptæ creduntur Sabinæ, quare & à Poeta maximo dictum.*

Et

Et raptas sine more Sabinas
Consessu caueæ, Magnis Circensibus actis.

Dicti nanque Magni ludi, quòd uel in honorem fierent Magnorum Deorum, qui sunt Lares Urbis, Neptuni etiam, & Iouis: uel quod C C M. *numum primum acti sint, qui Priscis illis temporibus magnus sumptus uidebatur, & nostro ære essent quinquaginta aurei. Circenses quoque dicti à Circo ipso, in quo quadrigæ currebant septe no circuitu: hos posteriori tempore dedere Prætores. Post* X L *dies, uel* X L V *ut significat Cicero, consequebantur ludi uictoriæ in diē* VIII *Cal. Nouemb. à Sylla editi uicto Pontio Telesino (Telosino est apud Plutarchum) Samnitū Duce primà hora noctis ad portam Collinam cū* X L M. *fortissimè pugnante maximo Urbis discrimine: quos ludos Circenses uidetur appellasse Velleius grauis auctor, & elegans. His coniuncti erant Plebei dierum octò pro libertate plebis instituti uel exactis Regibus, uel post secessionē in montem sacrum. Erant & Compitalitij ludi, quos faciebant Magistri uicorum, prætextatos Magistri collegiorum: collegia sunt ex eiusdem artis hominibus: sed M. Aemylio Lepido (C. Mario corruptè omnino legitur apud Asconiū) & L. Iulio Tullo Coß. (quomodo & scripsisse Ciceronem existimarem Oratione in Pisonem, qui & ab his Coß. Cōpitalitios prohibitos significare*

ficare uidetur, licet Asconius à Q. Cæcilio Metello Celere Cos. dicat collega L. uel, ut est apud Plinium, C. Afranij, sublata collegia ipsa, quòd aduersus Remp. uiderentur esse, restituta deinde nouem annis post à P. Clodio T R. P. L. Pisone, & A. Gabinio Coss. cum antea tamen Prætextatos ludos egisset. Sex. Clodius operarum Clodianarum Dux. Erant & Latinæ feriæ, quibus certabant in foro quadrigæ, uictore absinthium bibente. In Circo etiam dabantur spectacula ferarum, & sexageni iuuenes armati pugnæ simulachrum edentes, decurrebant, clypeis deinde testudine facta, super eam duo armati depugnabant. In Floralijs meretrices nudæ in conspectu populi usque ad satietatem impudicorum luminum detinebantur, celebrabãturq; ludi cum omni lasciuia, uerborum licentia, & obscœnitate. Dabantur & ludi Scenici libero attributi, ut ait Sisinnius Capito, & Apollinares in honorem Apollinis, & tunc fabulæ, propterea scripsit Cicero ad Atticum ludis Apollinaribus Diphilum Tragœdum in Pompeium petulanter inuectum. Populus accepta pro cuiusque copia stipe, laureatus, albis indutus stans spectabat antequam theatrum mansurum fecisset Pompeius, theatro signis, tabulisq; pictis ornato, croco, & floribus conspersfo.

POETARVM, ET SYMPHONIACORVM certamen, Musica, Saltatioq; non damnatur. Cap. XXI.

LATINI *uero Poetæ certabant carminibus in sacris Iouis Capitolini singulis lustris, uictor corona donabatur, & donatum legi L. Valerium puerum* XIII *annorum ex Hisconio oppido Italiæ, ut est in marmore antiquo, Histoniū legitur in libris, apud Græcos absque* δαπάνα. *Lugduni ad aram in templo Augusti, quod communi Gallorum sumptu fabricatum fuerat, poetarum fiebat certamen, qui succubuisset aut carmina sua spongia delebat, aut in confluentem Araris, & Rhodani demergebat. Athenis quoque in Dionysiis poetæ Tragici, & Comici fabulas contentione quadam docebant; recitabantq; ipsi, ut olim Homerum, & Hesiodum carmina à se facta consueuerant: mox adhibiti histriones, personæ à Susarione, quas Romã attulit Roscius: nomine reprehendebant ciues, & eorum habitu prodibant in scenam histriones, ut Socratem introduxere Aristophanes, & Eupolis. Ad clepsydram dabant fabulas, nam plures agebantur eodem die: qninque Iudices, teste Epicharmo, iudicabant, uictorem manibus extensis pronuntiabant, ut Itali, & Siculi, hircumq; Tragico dabant. Sed & in Dionysiis Symphoniaci certabant, choris singulis ab unaquaque Tribu institu*

tis,

tis sumptum faciente chorago. In choreis Dux hymno præcinit, concinentium Chorus uirorum, & fœminarum acuta cum grauibus temperans concentum efficit, quem morem & in Aethruria seruatum ex Milesiis Aethrusci eloquentissimi hominis fabulis uidemus. Citharœdi, qui alios canendo uicissent, coronantur, detractam ipsi coronam citharæ imponunt. Tragœdiæ agebantur Athenis in uico, qui Acharnitas dicitur, musicum certamen in Odeo, quod fuit exeuntibus è theatro sinistra parte à Pericle fabricatum ad Regij tabernaculi formam ex spolijs Persarum: incēsumq; Mithridatico bello restituit Ariobarzanes Rex. Romæ autem quondam Musica, & saltatio, quas laudant Græci, damnabantur, postea saltare honestum creditum, docebanturq; Senatorum filij, & saltarunt Gabinius Consularis, M. Cælius, & Crassus Diuitis filius, matronæ etiam, nec damnat Sallustius Semproniam, quòd saltaret, sed quòd elegantius, quàm necesse esset probæ fœminæ; optimè autem cantasse legitur L. Sylla. In Aegypto uero prohibitum erat alijs modulis uti, quàm antiquis, quæ Isidis poemata dicuntur. Decimo quoque anno apud Iuliopolitas agebantur ludi, & citharœdi certabant, ut & in Olympiaco certamine ipsi, & poetæ.

OLYMPIA, PANCRATION, PANEGYRIS, Hellanodicæ, curſus, Aeſymnetæ, Olympionicæ, formæ certamen, Olympia alia. Cap. XXII.

Hoc certamen inſtituit Hercules Elide capta in honorem Iouis Olympij, certaruntq; qui iuuere auxilio Herculem, ſtadio uicit Oeonus Argolicus Princeps, biga Alcmæon, à quo fuere Alcmæonidæ, & eo genere Alcibiadis mater, quadriga Halirrhotius Mantinæus, lucta Echemus Tegeates, iaculo Phraſtor, diſci iactu Eniceus. Pancratio quoque & pugilatu in Olympijs certabatur, in Pancratio cædebant calcibus, cubitis, & pugnis. Caſtor, & Pollux, quibus Hercules, cum ipſe Deus futurus pyram conſcẽderet, mandauit ut ludos abſoluerent, addidere πανήγυριν *inſtituta ab Aegyptijs. Conuenientes enim plurimi, artes exercebantur, agebantur orationes, & certamina, hanc in Olympijs* πανήγυριν *appellauit Philoſtratus. Diodorus, & Elei ipſi inſtitutos ludos dicunt ab Hercule, non hoc quidem, ſed eo, qui fuerit ex Idæis Dactylis unus, alij ab Oenomao, & Pelope, Latini quidam ab Atreo; cum inferias Pelopi patri daret, & Herculem uiciſſe, quos ludos poſtea Iphytus Eleus Praxonidis, uel Hæmonis filius Cyrrhæis deuictis qui maritimi erant in Phocide, & prædones, inſtauraſſe dicitur, uel, ut credidit Strabo, inſtituiſſe,*

tuisse, quòd horum nulla sit facta mentio ab Homero: & ab Augea certamen in Elide factum aliud ab hoc fuerit, quod in Olympia prope Pisum celebrabatur, ubi qui uicisset, coronabatur olea, at in Elide accipiebat tripodem. Sed Pausanias ludos restitutos dixit à Clymeno Cardis filio Herculis Idæi progenie, qui uenerat in ea loca ex Creta. Agebatur certamen quarto quoque anno circa plenilunium ab undecimo ad decimum sextum mensis diem, quo die qui uicisset pronuntiabatur. Ludorum curam habuere Elei ex Oxyli posteris, mox Duumuiri sorte ducti, inde nouē Iudices instituti, qui appellabantur ἑλλανοδίκαι: eorum tres de equorum cursu, tres de quinquertio, reliqui de cæteris certaminibus cognoscebāt: mox decimus additus, duo deinde cum Elei in duodecim tribus partiti essent. Sed Tribus quatuor bello Arcadum amissis, octo fuere Iudices, decem postea CVIII Olympiade, & sortiebantur. Hi piaculari sue, & aqua lustrati ex fonte piera, in urna argentea calculos tot collocabant, quot descendissent athletæ pugnaturi, geminos, eadem litera signatos, duo enim inscriptum habebant A, duo B, & hoc modo reliqui. Singuli athletæ Ioui supplicantes ex urna calculum extrahebant, quibus inspectis, qui eadem litera signatos haberent, eos Iudices committebant. Si impar fuisset athletarum numerus, impares & calculi

erant:atque cui is contigiſſet,qui ſolus inſcriptus erat, ultimo loco cum iam defeſſis pugnabat nec barbarus inter athletas recipiebatur, non ſcelere conuictus,aut qui non eſſet legitimo matrimonio natus. Quicunque certaturi conuenerant,eorum quoque parentes, & fratres ad Iouis ὁρκίου ſimulachrum, quod eo loco erat, ubi cogebatur Eleorū Senatus, ſuper ſuis exta, nihil ſe fraudis attuliſſe iurabant,atque decem continuos menſes ſe exercuiſſe, Elei uero menſe tantum: Iudices quoque ſe iuſtè iudicaturos pollicebantur, dicturosq́; nemini qua ratione moti uictores pronuntiaſſent. prodibant athletæ cum ſubligaculis: primus corpus nudauit Hacantus Lacedæmonius, quòd Orſito & ipſi Lacedæmonio certanti ſoluta fibula dolorem incuſſiſſet, quare non ludos ſpectabant mulieres, præterquam Cereris Sacerdotes: alij qui ſpectabant nudo capite erant, ut & ipſi aliquo modo certare uiderentur. Mactatis Deo uictimis quinquertio primum, & curſu ludunt: deinde equorum certamina committuntur quatuor ſimul carceribus demittuntur, ſic alij: qui ex ſingulis ordinibus uicerit,curſus cum aliorum ordinum uictoribus decertat,quare duplicem palmam uictor accipit: nam uictores omnibus locis præter præmium, palmam etiam accipiunt, more à Theſeo inſtituto, qui Creta rediens in Delo ludis Deo factis palma uictores donauit. Qui

curru

curru decertabant, duodecies contingebant metam, cursumq; flectebant, hinc Alpheo amne, hinc gladijs inclusis, ne errarent, qui quidem cursus τέτρωρος est dictus, cum enim rectus est, nulla flexione appellatur στάδιος, semel flexus δίαυλος, bisq; duobus armati currebant. δόλιχος uero est cum ter & semis metam adeunt, sed inermes, ut etiam in τέτρωρῳ. Currus in Olympijs uehebat κέλης uno equo tractus, uel biga hoc est συνωρὶς, siue κάλπη equa actus, mulisúe carrucarijs iunctis primum ab Asandrasto, & ἀπήνη dicitur, quod iterum tantum factum est. Victores, eorumq; patriam, quam se coronare dicebant, pronuntiabāt ἑλλανοδίκαι, & αἰσυμνῆται, qui Iudicum ministri sunt, oleastroq; coronabant sumpto ex surculis, quos rediens ex Istro Hercules allatos, illic plantauit, celebrabantur uictores encomijs, terq; hoc Archilochi carmine.

χαῖρε καλλίνικε τηνέλλα, ἄναξ Ἡράκλεις.

Τηνέλλα est uox conficta ad sonus Lyræ imitationem: eorumq; statuæ eo loco ponebantur, nisi operam aliquando arti fabrili dedissent. In Elide etiam de formæ præstantia contendebant mulieres, quæ alias pulchritudine præcessisset, armis & uittis donata, ad Mineruæ templum deducta, Deæ armis consecratis, coronabatur myrto. Aureum malum pulchrior quandoque accipiebat, propter iudicium Alexandri Dardanij, uel quòd

O 4 amoris,

amoris, qui pulchritudine excitatur, nota pomũ est, quæ propterea donant Charites Veneris comites. Syracusis etiam, & Athenis alia agebantur Olympia, alia Herculi in agro Leontino, quæ si quando intermissa fuissent, loqui non poterant antè Sacerdotes lingua impediti, quàm ludos repetissent. Augustus etiam post Actiacam uictoriã in Amoracio sinu Olympia instituit, iussitq; Lacedæmonijs curarent.

PYTHIA, AMPHICTYONES, PYLAEA, PYlagoræ, Hieramnemones, alia Pythia, Enneateris. Cap. XXIII.

PYTHIA *uero Delphis nono primum quoque anno, mox singulo quinquennio à Delphis ipsis instituta post bellum Crissæum, uel à Diomede euerso Ilio, unde & in Pythijs obijsse Orestem Clytemnestræ dicitur à pædagogo apud Sophoclem; agebantur à Symphoniacis cithara, tibijsq; in Pythij Apollinis honorem, qui Pythona sagittis interfecisset uel hominem sceleratissimum, uel serpentem, quare Dei pugnam cũ Pythone referebant Musici rhythmo Pythio, cuius quinque partes erant, & à Græcis, Timosthene præsertim, dicũtur* ἀνάκρυσις, *quod præludiũ erat,* ἄμπειρα *cũ pugnam tentant,* κατακελευσμὸς *ipsa dimicatio,* δάκτυλος, *aut* ἴαμβος *pæan, qui huiusce modi pedibus adstringitur,* σύριγγες *extrema pars est, &*

est, & beluæ pereuntis sibila imitatur. Quas partes aliter recenset Pollux, uocat enim ipse πεῖραν, in qua pugnæ locum, modumq; Deus prospicit, κατακελευσμὸν cum iam prouocat serpentē, ἰάμβικον, quo certant, & in Iambico adhibentur tubæ, & ad tibiam ὀδοντισμὸν canebant, modum horrenda draconis sibila sagittis ab Apolline confecti referentem. Serpentum nanq; uocem tibias reddere certum est, quòd & Minerua ad eorum uocis imitationem, qui in capite Medusæ erant, quod Perseus absciderat, tibias primum confixisse dicitur. Quarta pars uocatur à Polluce σπονδεῖον, in qua uictoria Dei significatur, quā ipse celebrat extremo loco, & καταχορεύσει. Obsoletos ludos in usum restituit Eurylochus Thessalus Amphictyonum Dux, et ipsi Amphictyones uictis Cyrrhæis, quo tempore Delphis regnabat Gylida. Amphictyones ab Amphictyone Deucalionis, uel Heleni filio institutos scripsit Theopompus, alij ab Acrysio. Delphorum populi finitimi erant, qui ad concilium quod dicebatur πυλαία, ad Thermopylas legatos. Qui dicebātur πυλαγόραι, & ἱερομνήμονες, Cererią; sacrificabant, bis singulis annis, ueris, & autumni initio mittebant, de communibus rebus consulentes: qui quidem populi duodecim primū fuere Iones, Dores, Perrhæbi, Bœotij, Magnetes, Achæi, Phthiotæ, Melienses, uel Maleenses, Dolopes, Aeneanes, Delphi,

& Phocenses. Aeschines eloquentißimus orator non Acheos, nec Dolopes, nec Aeneanes recenset, sed eorum loco Thessalos, Oetæos, & Locros: mox fuere plures: scribitq; Aeschines ipse singulos populos duo suffragia habuisse, Strabo singulas urbes suffragium, et quandoq; cum altera, aut pluribus. Erant & Amphictyones in Træzena ad Neptuni fanum ex Athenis, Prasia, Epidauro, Aegina, Nauplio, Orchomeno, & Minyisúe, urbibus. præter musicam curru quoq;, & cursu contendebant in Pithijs, scutis æreis sumptis, & duo stadia currentes. Qui uicissent eis Amphictyones, qui Delphici templi curam habebant, & certaminis Iudices erant, primo pecuniam, mox ex æsculo arbore Ioui sacra coronam, tã dem laurum, uel mala ex Apollinis fano accepta dabant Megara agebantur alia Pythia, quæ & Alcathoia dicebantur ab Alcathoo Pelopis filio, ubi uictori dabatur ex myrto corona, alia in Pelopõneso Sicyone à Clisthene instituta cum in Phocide Crissæos debellasset, præmium erant argenteæ Phialæ: Delphis etiam nono quoq; anno Enneateris, qua Rex farinam, & legumina impartitur omnibus oraculi iussu, cum in penuria Charila puella farinam petens calceo petita se suspendisset, famesq; secuta.

Nemeæ,

NEMEAEA, ISTHMIA, HIERONICAE, Periodo uictores. Cap. XXIIII.

SINGVLO *triennio in Nemea sylua agri Argiui, uel Elidis, quē Dyropes incolunt, circa brumæ dies ad Largium fontem, qui Archemorus post modum dictus est in honorem Archemori (sic puerū uocauit Amphiaraus, cū Pronax, uel Opheltes diceretur) Licurgi Iouis Nemei Sacerdotis filij, quem serpens interfecerat, cū Argiuis Ducibus, qui certamē ordinarūt aduersus Thebanos, ipsius nutrix* Hypsipyle *fontē demōstratū accessisset, ludi agebātur Nemeæa dicti à loco, qui sic appellabatur uel à Luna, & Ioue, uel ab armentis Iunoni sacris, quæ ibi pascerētur, quod est* νεμέειν *uel quod regionem sortiti essent Danai filij id dicitur à Græcis,* κατανείμασθαι. *Post modum Hercules cæso Leone Nemeæo qui è Luna cecidisse dicitur, ludos dicauit Ioui, qui eque stres erant, gymnici, disco, cæstuq; & primū admittebātur tantū milites, mox qui uoluissent. Præsides fuere Deceleonæi, Corinthij deinde, qui propter Archemori mortē pullati pronuntiabāt uictores, atq; ex apio herba funebri corona donabāt, propterea & qui præparabant ad hoc certamen infantes, statim natos in apio, quo extremus hortorū ambitus cōseritur, collocabant. Eorū, qui uicissent, maiorum imagines, ut fieri in funere sōlet, proferebantur. Fuere qui crederent non ab*

Argiuis

Argiuis ludos institutos, sed à Molorcho, qui hospitio Herculem suscepit cuiusq; filium interfecerat Leo. Syracusis etiã agebantur Nemeæa, quæ alij uocant Isthmia. Sed Isthmia sacrum Græciæ certamen in Isthmo Corinthiaco ad Neptuni delubrum quinto quoq; anno, uel, ut est apud Pindarum, tertio in Inus, & Melicertæ honorẽ, quos Deos marinos fecit Neptunus, leucotheam, Palęmonemq; uocauit, ubi Athamantem furentẽ fugientes ex Moluride in pelagus se dedissent ludos instituit Sisyphus Athamantis frater Corinthiorum Rex, postquam hac causa chorum ducentes uidisset Nereidas, primoq; agebãtur nocte, mox die, & qui uicisset, apio arido coronabatur, auctore Diphilo. Omissos uero Theseus interfecto Procruste restituit, & sacrauit patri Neptuno, qui fistula celebrabatur, eiq; immolabant taurum: quadriga, cursuq; certabant, & pino coronabatur uictor arbore instar maris infructuosa, præerant Corinthij, eorum urbe à L. Mummio deleta Sicyonij, Corinthij deinde urbe restituta à Cæsare. Qui horum quatuor certaminum aliquo uicissent, uocabantur ἱερονῖκαι qui omnibus, dicebantur periodo uicisse, & cãtu, lyraq; pronuntiabantur, ad patriam redibant triumphantes, mœnibus euersis, tanquam uirtute sua ipsi satis urbes tuerentur: uacatio illis dabatur, & ex publico uictus, eorum statuæ in foro statuebantur, si ter

Olympijs

Olympijs uicissent εἰκόνες, ex membris ipsorum similitudine expressa: si Atheniensis fuisset Olympionices, quingẽtas accipiebat drachmas lege Solonis, centum si Isthmijs uicisset.

LVDI ALII IN GRAECIA, ET ASIA, Germanorum Ludi, & Lydorum, fames ut tolleretur, & pellatur. Cap. XXV.

ERANT & alij præter hos celebres ludi. Nono nanq; ab Isthmijs die Asclepia agebãtur Aesculapij in Epiro pugilatu, & Pancratio, alia in Epidauro prope Argos: Rhodi Tlepolemi Tlepolemia ab eius uxore Philozoe instituta, quorũ erat præmium ex populo alba corona. Argis, & Aeginæ celebrabantur ἡραῖα, quæ erat Iunonis πανήγυρις, uel Hecatombæa, ob centum boues, quæ immolabantur Deæ, præsides Tyndaridæ dicuntur, Hercules, et Mercurius, uictor accipiebat clypeum æneum, & ex myrto coronam. In Elide uirgines quinto quoq; anno stadium currebant, dempto sextante, tunica collecta usq; ad genua, solutis comis, & dextro exerto humero, primũq; impuberes puellæ, mox grandiores, postremo maximæ natu: quæ alias præcesisset, huic corona ex olea, & pars bouis Deæ immolatæ dabatur. Ludi dicebantur ἡραῖα, instituti ab Hippodamia propter connubium pelopis. Præerant sexdecim matronæ singulæ ex singulis urbibus Elidis, sed cum octo

octo Tribus Eleorum fuissent, duæ ex singulis matronæ delectæ, quæ ludis præessent, sue, & aqua ex piera lustratæ, quæ etiam singulis annis Iunoni peplum texunt. Committebantur præterea in Aegina Aeacea Aeaci, & Apollinis Delphinia quinquertio, in Arcadia ad Parrhasiam lycæa Iouis æreis armis propositis, Thebis Iolaia, illic enim fuerat sepultus Iolaus, & uictori donabant tripodas æneos, quos Græci dabant forti uiro. Herculi hoc loco faciebant Heraclea, eiusq; liberis ex Megera, quos ipse furēs interfecerat, fuereq; Polydorus, Anicetus, Mecistophonus, Patrocles, Toxoclitus, Menebrontes, & Chersibius: alij uero Therimacum uocatos dicunt, Creontiadem, Aristodemum, Decoontem, Deionem, Antimachum, Clymenum, & Glenum, quos Lysimachus, non ab Hercule, sed ab hostibus tradidit dolo interemptos. Certaminis precium erat myrtea corona, ut argenteæ phialæ Heracleorum quæ agebantur in Attica ad Marathona ob taurū à Theseo peremptum, quæ & Marathonia uocabātur. Thespijs in Bœotia in Eratus Musæ honorem agebantur Eratidia, Platæis Ioui Eleutheria gymnico certamine, quòd illic Mardonium Græci, Persasq; superassent, præmium erat corona aurea. Celebrabantur Lebadeæ Trophonia Apollinis, uel Ergiui filio Trophonio, Amphiaræa oropi Amphiaro, Pellene in Achaia Dija, Theoxenia,

*& Hermæa Ioui, Apollini, & Mercurio, daba-
turq́; chlæna uestis hyberno tempore commoda,
& Theoxenijs argentum. Eleusinæ in Attica Ce
reri, & Proserpinæ faciebant ludos Demetria,
Anacalypteriaq́; uel Eleusinia, hordeum qui ui-
cisset, accipiebat. Athenis Panatheneæ Miner-
uæ in conuentu totius Græciæ, maiora quinto quo
que anno, singulis annis minora, precium uicto-
riæ erat olei* κεράμιον, *uel amphora octo & qua-
draginta sextarios continens. In maioribus Pa-
nathæneis consecrabant Mineruæ peplum, Deo-
rum uictoria intexta, quam retulere de Giganti-
bus, Typhonis cæde, Enceladiq́; imagine, quos
Dea ipsa interfecerat, & eorum, qui aliquid for
titer fecissent. Post Panathenæis sontes armati
inter se in theatro pugnabant. Hydrophoria quo
que agebant Athenienses in eorum memoriam,
qui aquis perierant, & Dionysia octauo anni mē
se, qui* ἀνθεστηρίων *dicitur: tunc canunt in theatro
ad tibiam, saltant, & matronarum, Nympharū
Baccharumq́; amictu, & habitu incedunt. Agun
tur etiam Bacchanalia alternis annis in Parnaso
cymbalorum crepitu. Oilea faciunt Locri Opun-
tij Aiaci oileo; Megarenses Ioui Dioclea usque
ad ueris initium, in Orchomene Minyia, & Pro-
tesilao Protesilia, ut etiam Philaca urbe in Thes-
salia; quo loco ipsi dicebatur regnasse, in Delo
Deliaca boue proposito, Geræstia in Eubœa Ne-*

ptuno à Geræsti promontorij incolis propter tempestatem cohortam instituta, ut etiam Basilia: Iones quoque in agro Ephesio Panionia Neptuno faciebant, & Chalcide Alexandria Alexandro Philippi F. In fine ludorum Græci statuunt cratera, quo libāt Dijs, mox laudant uincentem, conuiuiumq; celebrant, ludos nemo spectat uersicolori ueste. Athenis, & Pergami quotannis pugnabant galli gallinacei, certamine à Themistocle instituto, qui cum aduersus Persas proficisceretur, uisa pugna gallorum, eo exemplo ad libertatem adhortatus est milites, & ad fortiter agendum: In Peloponneso ephebi ad monumenta pelopis propè Alphæum flagris decertant ad effusionem usque sanguinis, quæ dicuntur αἱμακυρίαι à Pindaro. Spartani pueri quot annis se flagris magna doloris patientia in ara orthiæ Dianæ cædere solebant, certamine, quod διαμαστίγωσιν dicunt, uel à Pausania instituto loris cæsis Lydis, qui sacrificium dirupuerunt, uel à Lycurgo ne humana uictima, ut fiebat, Dea placaretur ob cadē ad eius aram hominum factam, cum inter se pugnassent Limnates, Cynosurenses, Mesoani, & Pitanenses. Apud Tritonem in Aphrica uirgines fustibus, & saxis se petunt, quæ occubuerit non existimatur uirgo. Aliud uero nesciunt spectaculum Germani, præter quàm iuuenum, qui nudi inter gladios saltāt: alea delectantur maximè,

qua-

quæ & ammittũt quãdoque libertatem, ut & Hũni. Lydi si quando penuria earum rerum, quæ ad uictum necessariæ sunt, inciderit, alternis tantum diebus edunt, aliud tempus ludis consumunt, ne famem sentiant, quam cum tolerare Scythæ uolunt uentrem fascijs circumligare solitos scripsit in primo διαιρέσεων *Erasistratus, eam uero expellebant dono Græci dicentes* ἔξω βούλιμον, ἔσω πλοῦτον, καὶ ὑγίειαν.

POMPA, LECTISTERNIA, SVPPLICATIO, Hospites, Xenia, Assyriorum, Persarum, Romanorum supplicatio.
Cap. XXVI.

IN *pompa (nam de ludis satis dictum uidetur) uelabant Romani loca ne sacra desp iceren- tur, & imagines Deorum ferebant Victoriæ Neptuni, Martis, Apollinis, Mineruæ, Cereris, Bacchi, Castoris, Pollucis, & Veneris: apud Græcos primum ferebatur uini amphora, & clematis herba Itali cẽtunculum uocamus: hircus deinde, & nucum sporta, tandem phallus obscenum membrum. Athenis in pompa uirgines incolarum filiæ Atticis uirginibus umbracula ferebant, matronæ matronis, uiri Scaphas. In lectisternijs (sternebantur nanque lecti in templis ad pernoctandum more sumpto ab Atticis mulieribus in Thesmophorijs, quibus lygni folijs cubitus sibi ster-*

nunt castitatem custodientes, ciboq; abstinentes) non exercebant iurgia, nec lites, nec in supplicatione, quam & decernebat Senatus ad omnia pului naria Deorum propter uictoriam relatam: Imperatori, cuius nomine decreta esses, redeunti dabatur triumphus, ante triumphum trabea indutus erat. Qui uero suppliciter aliquid postularet apud Græcos, mentum contingebat, dextram, & genua, ramos etiam oleæ porrigere solebat, quod Locrenses Romæ fecisse constat, cum nimis impiè à Q. Pleminio uexarentur: infulis etiam uelati, ut latinorũ legati postquàm uicti sunt à Posthumio. Aegyptij iratos Regum animos deprecari consueuerant sacris omnibus prolatis. Qui ad aliquem opis gratia confugerent, ad focum sedebãt, quemadmodum Coriolanus apud Actium Tullium Volscum, Themistocles apud Admetũ Molossorum Regem, eius liberis manu sumptis. Vlisses uero auxilium petens ab Arete Alcinoi uxore manibus elatis ad eius genua stat, mox sedet humi inter cineres, quem sublatum Alcinous ad mensam cum Laodamante filio collocat, hi dicebantur hospites, quòd hospitalitas contraheretur ad mensam. Hospitibus his primum apponebant sal, quo gustato nefas erat eos uiolare, ut & apud Germanos. Barbarorum tamen omnium consuetudinem fuisset testatur Eratosthenes, hospites pellere, Tauri Scythæ Dianæ immolatos

edunt,

edunt, Carthaginienses demergunt qui in Sardiniam, aut Gadis nauigant: Indi non patiuntur ultra triduum peregrinos in urbe morari: aliqui tamen hospitibus accedentibus etiam domo abeũt, ut uxoribus, quod & Babylonij permittunt, abuti, rebusq; omnibus possint liberius. Græci primo die eos conuiuio accipiunt, mittunt extremo pullos, oua, olera, poma, cæteraq; quæ dicuntur xenia. Assyrij uero supplices equo desiliunt curuatis membris, facie terram ferè tangunt, manibus post tergum relatis, retroq; gradientes: Persæ igne sumpto in amnem descendunt, seq; dicunt, nisi exorent ignem, quem colunt, demersuros: exorant propterea, sed propter minas multantur. Scythæ immolati bouis carnes coctas, concissasq; propè se ponere, ipsi super corium sedere, qui auxiliaturus est carnis parte accepta, corium conscendere solet. Romæ, qui ope indiget, cõfugit ad asylũ Cereris, huic datur panis, unde pandere dictũ arbitratur Varro in libris de Vita populi Ro.

CHRISTIANI PRISCI QVOMODO uixere. Cap. XXVII.

NON equidem Christianorum mores referrẽ *his libris, ne nostris hominibus & ipse leges perscribere uelle uiderer, nisi d[illegible] sid æ hoc magis aliquos ad [illegible]ripturos arbitrarer, quàm cuiuis aliæ potius cau[illegible]æ, si, quando nimius fortasse fuerim*

nonnunquam in ea perquirenda, quæ parum ad nos, nihilue conferant, nostra prorsus omisissem: quare mores antiquos eorum hominum, qui hanc religionem coluere primum, proponam, ut si qui uelit, posset facile, qui magis probãdi sint, eorum, aut nostri, uidere: & ita proponam, ut constitutum habeam, & profitear Pontificis Ro. doctorũ hominum, atque optimorum, qui cum eo de religione consentiunt, decreta, & iussa semper apud me rata, firma, & sancta fuisse, futuraq;. Corde igitur Deum recipi oportere putabant, eius simulacrum hominem esse, propitiareq; qui innocentiam coluisset, iustitiam, abstinuisset dolo, hominem periculo eripuisset: hominem solo crimine corrumpi, & maleficiorum conscientia. Cibũ non sumebant cum ijs, qui nondum hanc religionem suscepissent. Qui credere uellet, cum ieiunasset adducebatur à patre lustrico ad Pontificem, qui hominem quadraginta diebus de ijs rebus docebat, quæ Christiani hominis essent: sic enim Antiochiæ primum uocati in Syria, qui Christi Soteris doctrina instituti essent, eorum conuentu (ἐκκλησία Græci dicitur) in ea urbe à Petro, & Paulo instituto. Die mox, quo reuixerat Christus, & Pascha Iudaica uoce appellatur, eum discinctũ, uestibus etiam detractis Pontifex ad Occidentẽ conuersum iubet malum genium (Satan uocant Iudæi) sufflatione emittere, & ad Orientem profit cri

fiteri Christum: corpusq; oleo ungit uerbis solen nibus consecrato, & ter mersum aquis perennibus fontis, aut fluminis, marisúe expiabat nomine trinæ Beatitudinis inuocato. Qui expiaretur à patre lustrico, & ministris Pontificis albis indutus, Iudæorum duabus uocibus Hallelu ia dabat laudem Deo, melq; simul cum alijs, qui expiarentur, ac lac gustabat, & illis omnibus adhibebat manus Pontifex, ut Dei spiritum exciperet. Nam & Pontifex per oppida discurrebat ijs manus adhibens, qui expiati à presbyteris, aut Diaconis essent: in templo deinde εὐχαριστίαν sumebant: nam λιτουργία consecrationem habebat εὐχαριστίας hoc modo: Pontifex altaria thure adolet, & templum Dauidis carmina cum ministris canens: leguntur postea aliqua ex libris uatum, literísue τῶν Ἀπόστολων, eorum scilicet, qui à Christo ad homines aduenere nuntij, loco editiori εὐαγγέλιον. Ante, & post pontificem ad aram erant Diaconi septem (totidem enim esse in unaquaque urbe uoluere Apostoli) alijq; ministri uestibus sacrificis, à dextra, & sinistra presbyteri tanquam custodes, ne quis in Pontificem impetum faceret: egrediuntur mox templo κατηχούμενοι, qui de Christo quidem Pontifici credunt, nundum uero aqua expiati sunt: egrediuntur & qui polluti pœnitentiam agunt, & ἐγγαστριμύθοι, quos lemures agitant: in templo rema-

net Pontifex,ministri, plebs sancta,& innocens. Concinnunt deinde quid de Deo persuasum sibi sit,rerum scilicet parente,Rege,& Sancto: ministri panem, & calicem altaribus imponunt: ubi Pōtifex dixisset ut omnibus pax esset, cuncti iungunt oscula,osculum hoc Paulus ἅγιον uocat:Pontifex, & ministri abluunt manus, Deum laudibus celebrant, Pontifex uerbis arcanis (iam non ita) εὐχαριστίαν consecrat, quam demonstrat, sumit ipse,impartitur cæteris ante cibum, Deo gratias agit,mox omnes simul edunt. Christianorum enim communia omnia erant,opibus uenundatis Pontifici pecunia tradita: utilius postea uisum opes, & prædia Pontifici tradere, qui ceu procurator fructus inter pauperes partiretur, aleretq; qui simul uiuere uoluissent: hæc enim Pontificis (Sacerdotem antiqui,ἐπίσκοπον dixre Græci) cura erat, sed prima legem Christi populum docere, Seniores (πρεσβύτεροι dicuntur) & Diaconos instituere: Sacerdotes ipsos, uel Pontifices crearunt primum Apostoli,ut Petrus Romæ Linum, & Cletum, moriensq; Clementem, Cæsareæ Zachæum,Paulus in Creta Titũ, Ephesi Timotheũ: sic à se plures missos testatur Clemens in Hispaniam,Galliam, & Germaniam: postea id fecere πρεσβύτεροι, qui Sacerdotium uni ex eorum ordine mandabant, quod Alexandriæ à Marco ad Heracleam usque & Dionysium Pontifices

factum

factum est, unde credidit Hieronymus Pontificē à Paulo, & Ioanne uocari πρεσβύτερον. Mandabat & Sacerdotium populus, eius quem designaret, nomine publicè posito, ut si qui uellet, homini, quæ nosset crimina, obijceret. Inde id fecere quicunque in Prouincia Pontifices essent, uel eorum omnium uoluntate tres tantum. Pontifices quoque primarij, qui Patriarchæ, & Archiepiscopi dicuntur, eorum, quibus præsunt, Pontificum concilio designantur: illi in urbibus instituti, ubi maiores Flamines fuerant, isti ubi Flaminum Principes, Episcopi in singulis ciuitatibus. Primarij ipsi aliorum Pontificum iudicia agebant, & inter populum in aliorum Pontificum concilio, quod bis, terq; singulis annis cogebatur: iudicia inquam inter populum rerum, quæ maiores uiderentur, quam quæ decerni à Pontifice ipso possent, qui reddebat in urbe inter Christianos iudicium. Si controuersiæ, quas Pontifices in concilio diremissent perdifficiles essent, Presbyteri, & ex populo ij, aduersus quos pronuntiatum fuisset, Pontificem Romanum, utpote qui Maximus est, appellare poterant, Seniores ipsi, Presbyteriue pauperum, uiduarum, eorum, qui quòd Christiani essent, in custodia tenerentur, aut mala sustinerent, curam gerebant, excipiebant hospites, & ut alienæ pudicitiæ parceretur matrimonio iuuenibus uirgines collocabant, & ijs qui

ſalatiores uiderentur, uiduas etiã iuuenes. Uxor petebatur ab eis, in quorum poteſtate puella eſſet: ſponſæ dos dabatur, Sacerdos precibus à Deo petebat, ut matrimonium bene uerteret, pacatã ſanctiſſime, & honeſtiſſime uitam coniuges ſimul degerent, ducebatur inde ſponſa marito à pronubis, & cognatis: maritus cum ea biduo, aut triduo preces caſto corpore fundebat, dona pauperibus mittens, qui in templo alerentur. Diaconi tanquam Pontificis oculi, perluſtrabant quæ Chriſtiani agerent, ſi quem errantem uidiſſent, deferebant ad Pontificem, qui eum hortabatur ad ſtudium bene uiuendi: ſegniores inuitabant ut auidius Pontificem docentem audirent; qui pauperes eſſent, aut mala ualetudine laborarẽt, nũtiabant omnibus, fratres (hoc nomine Chriſtiani ſe uocabant, fratrem etiam Cyprianus Nouatianum Hæreticum, et Cornelium Pontificem. Ro. ut Auguſtinus Innocentium) uiſebant illos, ijs, qui egerent. adminiſtrabant cibum, ſanctorum pedes lauabant, hoſpitio & ipſi peregre aduenientes ſuſcipiebant, Deum precabantur pro defunctis, & Martyribus: ſic enim dicebant, qui ne Chriſtum abnegarent, ſupplicia perferebant: quorum etiam dies natales celebrabant: ſe ad omnem actionem, aditum, progreſſum crucis ſigno munibant: non uias obſidebant armati, non maria prædabantur, nou miſcebant uenena,

non

non exponebant filios, non stupra inferebant, nõ fœminæ, nec mares quæstum corpore faciebant, non aderant parricidæ, non sacrilegi, non captatores, non testamentarij, nec innoxios plectebant, si quis peccasset aliorum consortio illi interdicebatur, donec criminis pœniteret, & Deum illi Presbyteri exorarent; sed Presbyteri, qui peccassent, post pœnitentiam munus ipsum amittebãt. Vita functum Pontifex alijs conuocatis deponebat, si Sacerdos fuisset, aut minister, ante altaria, si ex populo, ante sacrarium, Deum uenerabatur, gratias agebat, cum alijs Dauidis carmina concinebat, ministri legebant quæ scripta essent de æterna uita, quam qui mortui sunt reuiuiscentes iterum agent; κατηχούμενοι inde templo egrediebantur, laudabantur sancti, innocentesq; homines, qui obierant, defunctus ipse: super cadauer Pontifex concipiebat preces à Deo petens ut mortuo peccata condonaret, & ualere iusso cadauere simulq; alij, oleo consecrato infuso cum alijs cadaueribus sepeliebat. Quæ quidem omnia de Christianis ex Theologis.

Paulo	*Vrbano*
Dionysio	*Tertulliano*
Ignatio	*Arnobio*
Clemente	*Lactantio*
Euaristo	*Cypriano*
Anacleto	*Hieronymo*

alijsq;

alijsq; huiuscemodi excepta sunt, reliqua uero, quæ in his libris tradidi & ex illis, & ex alijs, quos uel ipse legerim, uel ij unde sumpserim, qui sunt:

Grammatici latini	
Acron	*Porphyrion*
Altamerus	*Probus*
Asconius	*Robortellus*
Aulus Gellius	*Seruius*
Catanæus	*Theophilus*
Claudius Aruntius	*Verrius.*
Conradus Lycosthenes	*Poetæ*
Diomedes	*Actius*
Domitius	*Cæcilius*
Fulgentius	*Catullus*
Glareanus	*Ennius*
Lactantius	*Helius Cinna*
Laurentius Valla	*Iuuenalis*
Manutius	*Lucanus*
Moscellanus	*Lucretius*
Nonius	*Martialis*
Opsopæius	*Næuius*
Parrhasius	*Ouidius*
Paulus Marsus	*Plautus*
Philander	*Propertius*
Philippus Beroaldus	*Statius*
Pius	*Terentius*
Pompeius	*Tibullus*

T. Quin-

T. Quintius
Val. Flaccus
Vergilius.

Historiarum scriptores.

Aemylius Probus
Ammianus Marcellinus
Bonfinius
Caesar
Capitolinus
Cassius Hemina
Cassiodorus
Cornelius Nepos
Cornelius Tacitus
Crantius
Eutropius
Fabius Pictor
Iornandes
Iosepus Indus
Irenicus
Iulius obsequens
Iustinus, uel Trogus
Lepidus
Licinius
L. Florus
M. Antonius Sabellicus
M. Paulus Venetus
Marlianus
Matthias Sarmata
Mustius
Paulus Diaconus
Petrus Mediolaniensis
Pescennius Festus
Pollio
Pomponius Mella
Quadratus
Q. Curtius
Sallustius
Saxo Danus
Serenus
Sisenna
Suetonius
T. Liuius
Valerius Antius
Valerius Maximus
Vartomanus
Velleius
Vopiscus

Oratores

Cicero
Cornificius
Plinius Caecilius
Quintilianus

Astrologi
Hyginius
Philosophi
Apuleius
Bessarion
Galeottus
Marsilius
Seneca
Iureconsulti
Alciatus
Aurelius
Cœlius Sabinus
Caius
Iulianus
Labeo
Modestinus
Papinianus
Paulus
Pomponius
Trebatius
Trophonius
Venuleius
Ulpianus
Theologi
Ambrosius
Augustinus
Capnion
Hesychius
Paulinus
Rufinus
Sidonius
Ambigui tituli
Agrippa
Ateius Capito
Aurelianus
Budæus
C. Bassus
Calcagninus
Cincius
Claudius Saturninus
Columella
Crinitus
Erasmus
Hermolaus
Iulianus Aurelius
Iulius Frontinus
Iunius Gratianus
Leo
Leonicenus
Macrobius
M. Cato
M. Messalla
M. Iunius Nypsus
Merula
Philelphus
Plinius
Poly-

Polydorus
Pontanus
Raphael
Robertus
Sisinnius
Tilesius
Tiresias
Varro
Vitruuius
Zieglerus

Græci Grammatici

Diogenianus
Eustathius
Interpres Apollonij
Aristophanis
Demosthenis
Euripidis
Nicandri
Interpres Pindari
Sophoclis
Theocriti
Iohannes Tzetzes
Isaacius
Iulius Pollux
Pamphilus
Seleucus
Suidas
Theodorus
Varinus Camers
Zenodotus

Poetæ

Aenicus
Aeschylus
Agamestor
Alcmæon
Apollonius
Achæus
Aristophanes
Callimachus
Crinagoras
Dionysius
Diphilus
Epicharmus
Eratosthenes
Eubulus
Eumelus
Euripides
Geminus
Hermippus
Hesiodus
Hipponax
Homerus
Ibicus
Lycophron
Mimnermus Colophonius

Nau-

Naucrates
Nicander
Nicostratus
Orpheus
Philodemus
Pindarus
Rhianus
Sophocles
Theocritus
Theophanus

Historiarum scriptores

Agatarchides
Agathias
Alcimus
Androtion
Apollodorus
Appianus
Aristides Milesius
Arrianus
Asclepiades Cyprius
Bardesanes
Callisthenes
Carminius
Chrysermus
Clidemus
Ctesias
Dicearchus
Dinon
Diodorus Siculus
Diogenes Laertius
Dion
Dionysius
Diophantes
Dioscorides
Dorotheus
Dosiades
Duris Samius
Egesippus
Ephorus
Eudoxus
Euhemerus
Gemistus Plethon
Hecatæus
Hellunicus
Heraclides Ponticus
Hereas
Herodianus
Herodotus
Hieronymus Rhodius
Iosepus Iudæus
Iuba
Nicanor
Nicolaus Damascenus
Nymphis
Nymphodorus
Onesi-

Onesicritus
Pausanias
Phanodemus
Philochorus
Philostratus
Polemon
Polybius
Polystephanus
Posidonius
Procopius
Sachoniathus
Stephanus
Strabo
Theopompus
Theseus
Thucydides
Timæus
Uranius
Xanthus Lydus

Rhetores

Aeschynes
Demosthenes
Dinarchus
Isæus
Isocrates
Libanius

Philosophi

Alexander
Antisthenes
Aristoteles
Artemidorus
Cheræmon
Demetrius
Hermes
Hierocles
Manethon
Maximus Tyrius
Olympiodorus
Palæphatus
Pharnutus
Philon Iudæus
Plato
Porphyrius
Proclus
Pyrrho
Theophrastus
Xenophon

Medici

Galenus

Theologi

Basilius
Eusebius
Gregorius Nazianzenus
Moses Iudæus
Origenes

Theo-

Theodoretus
Theophylactus

Ambigui tituli

Aelianus
Aphricanus
Athenæus
Constantinus
Didymus
Erasistratus
Lucianus
Nicanor
Plutarchus
Ptolemæus
Stobæus

Auctoritatis incognitæ.

Aglaosthenes
Batus
Diogenetus
Diotimus
Hypatus
Lysimachus
Philarchus
Pisander
Timosthenes.

Gentium, & urbium, quarum nomina in his libris habentur, explicatio.

ABydus in Asia ad Hellespontum Milesiorum Colonia, Gyge Rege deducta. Acacesium in Arcadia Opp. ab Acaco Lycaonis filio conditum. Achæi Græci sunt ab Achæo Xuthi filio, Ionis fratre, à quo Athenienses dicuntur Iones. Achæi etiam in Peloponneso, sicq; uocantur Lacedæmonij, & Argiui ab Archandro, & Architele Achæi filijs Acilesina, uel Acilisena, quod est apud Ptolemæum est in Armenia regio. Actium Colonia Augusti in Epiro, iam dicitur Caput figi. Adyrmachidæ in Marmarica prope

Ionium

Solis fontem. Adriam urbem in Venetia posuit Adrius pater Ionij Illyrici Regis, à quo nomen Ionium mare accepit: uel Dionysius Tyrannus; Aethruscorum Colonia, quæ Adriatico mari nomen dedit. Alij mare ab Atria dici credunt urbe in Aethruria à Diomede condita, quæ Aethria prius uocabatur, unde Aethruscos appellatos credimus qui erant Tyrrheni à Tyrseno Telephi, Aebatarnæ Scythæ. Aegina Sporadum una ab Asopi filia Aegina, Aeaci uxore, nunc Lesina, antea Oenone ab Oenone Boydionis filia. Hanc incolebant Myrmidones formicis homines ab Ioue facti, quòd cum soli in antris degerent, uitam colere, belliq; artem eos docuit Aeacus. Aegium Vrbs Achaiæ in Peloponneso. Aeneas urbs, quam in Thracia ad Atho cõdidit Aeneas Ilio euerso, ubi pater eius Anchises sepultus est, uel certe in Pytane propinquo loco, cum in Calauro obijsset prope Anthemum. Aequi in Aethruria ubi Viterbum. Aequicoli in Latio ubi Taliacotium. Aestyi Germani in Liuonia. Aethiopes, Nigritæ, Pagenę idem sunt, qui olim primi coluere Deos, legibusq; usi sunt, iam uero rudes alij Christum, alij Maometha sectantur. Aetolia in Achaia ad Coruum montẽ ab Aetolo Endymionis filio, antea Hyantis dicta, nunc Despotatus, ut quidam putant. Agathyrsi in Liuonia ab Agathyrso Herculis filio, uel à thyr-

sis Liberi patris hi etiam dicuntur Gelones, & Geloni à Gelone Herculis filio. Agaui prope Cyrenem in Aphrica. Agrigentum Doriensium oppidum in Sicilia, nunc Gergentum. Alani, Alauni Ptolemæo ex Sarmatia accessere in Galliam, & Hispaniam cum Vandilis. Alatemnij in Aphrica. Albani in Latio ex Alba urbe condita ab Ascanio. Arij in Scythia prope mare Caspium, qui iam Mengrellij dicuntur: Italorum progenies, Herculem Geryone extincto, secuti. Hos alij dicũt à Thessalis ortos cum Iason Aeeta mortuo Colchos repetisset: inter Mengrellios etiam sunt Colchi, Lazi etiam dicti Aegyptiorũ coloni. Allobroges in ea Galliæ parte, quæ Delphinatus dicitur. Amazones fuere ad Thermodontem, inde in Caria, & Lydia, Phrygiam mox inuasere, repulsæq; à Mygdone, Otreo, & Priamo: postea Atticam, sed uictæ à Theseo, inde ab Achille, & tempestate actæ uenere in Italiam, Cleten urbem ædificarunt, quam tandem, & Amazones simul Crotoniatæ delerunt nomen, quod dextram mammam abscinderent, habuere, ortum uero à Marte, & Venere. Ambraciæ sinus Artæ Gulfusanus. Amphrones Galli Cimbris se iunxere Italiam petentibus, uictiq; simul, & cæsi sunt. Amorrhæi in Libano monte Syriæ. Ansibarij Germani in Frisia, deleti inter Cattos, & Cheruscos. Antiochia in Syria nunc Aleppũ

condita

condita à Seleuco Antiochi filio. Ariam in Margiana Bactris finitimam erexit Antiochus Soter, tertiam in Mesopotamia Nicanor, quartam in Phrygia Antiochus Epiphanes, & hæc Romanorum Colonia. Antropophagi in Aethiopia circa sinum Barbaricum, ubi est Quiloæ Regnum, & Mombacæ. Anxur Terracina in Latio. Apollonia inter Taulantios in Epiro; Corinthiorum, uel Corcyrensium Colonia, nunc Velona. Aulon autem est in Peloponneso, Aulonia, quæ & Caulonia dicitur, in Italia Crotoniatarum Vrbs. Aquitani in Gallia, Vascones nũc. Arabes in Asia. Arachosia Arianæ pars usque ad Indum. Arbi in Carmania. Arcadia in Peloponneso ab Arcade Iouis filio, uel Apollinis, & Callistus. Genuit & Elatum, & Aphidanta Arcadum parentes. Argos Phoronicum condidit in Peloponneso Phoroneus, aliud Amphilochium in Acarnania, Amphilochus Amphiarai filius, uel Alcmæon, tertium Orestium in Epiro Orestes cum occisa matre erraret. Aria Prouincia Asiæ prope Parthiam, nunc Regnum Turqueste, quomodo etiam dicitur Carmania inter Persidem, & Gedrosiam. Arij Lygiorum pars, Lygij Sueuorũ gẽtes Danubij accolæ iuxta Morauiam, & Slesiam. Arimphæi dicuntur fuisse ubi Rhiphæorum mõtium iuga reficiunt, haud dissimilem Hyperboræis gentem ex locorum posi-

tione mihi uidentur fuisse in Moscouia in Colmogoro Regno. Aritia urbs in Latio cõdita ab Hippolyto Thesei filio, uel ab Archilocho Siculo, Rizza nunc dicitur. Armenia à Cappadocia ad mare Caspium ab Armeno Rhodio, uno ex ijs, qui Iasonem secuti sunt in Colchos. Eudoxus Phrygum genere Armenios ait esse: hodie Carama nia. Aspendos urbs Pamphyliæ condita ab Aspendo, aut Argiuis. Assus in Troade colonia Mitylenæorum, Methymnæorumúe, aut Aetolorum. Assyria Asiæ prouincia, nũc Azimia. Atlantes in Aphrica ad Atlantem montẽ, qui Aphricam ipsam secat ab Oceano ad Aegyptũ. Atrij apud Celtas. Augylæ in Aphrica, quorũ regio adhuc etiam dicitur Augela Aulis Bœotiæ urbs dicta quod ibi manserint aliquãdiu Græci, uel ab Aulide Phoronei filia, aut Cephisi, aut Euonymi Cephiso geniti. Auses in Aphrica circa Tritonem paludem.

Babylonem Chaldæorum Vrbem ædificasse dicitur Ninus, qui apud Mosem est Nimrod: uel certe Semiramis, Belusúe, aut Babylon quidam Medus, qui ante Semiramin fuit mille annis. Babel iam est. Babytace oppidum Persidis. Bacchitij Insulas incolunt in sinu Arabico iuxta Aethiopiam, quæ dicuntur Bacchi, & Antibacchi, à Plinio Bacchias, & Antibacchias. Bactriana in Asia prouincia ubi sunt Tartari Zaga

tay

tay ibi etiã sunt Sogdiani Baleares in Mediterraneo, Maiorica, & Minorica à forma dictæ, olim Gymnesiæ, quòd Bœoti ex naufragio eò nudi euaserint. Chœradas eas uocat Timæus. Barce, uel Barcæa Vrbs Aphricæ, quæ & Ptolomais, & nunc Tolometa dicitur, à Perseo, Zacyntho, Aristomedonte, & Lyco condita. Basilidæ in Sarmatia ad Gerrhum amnem, regio nunc dicitur Cumania, ubi etiam erant Budini, quos Bodenos uocat Ptolemæus, et Hamaxobij, quos Abios Homerus nuncupat, ad Bugem amnem, quem Bycum appellat Ptolemæus. Hi Nomades sunt nunc Tartari, alij etiam in Aethiopia, ubi Nubia deserta. Bastarnæ & ipsi in Sarmatia, Prouincia, aut Potchuze est. Bastitani in Hispania ubi Murtia. Bithynia in ea Asia, quæ Natolia dicitur, populi ipsi Thracum coloni sunt, uel Arcadum, & Mantinensium à Bithy Iouis filio, & Thraces. Blemyes, uel Blemmies in Insu'a Nili Meroe, quæ Gueguere nunc dicitur, ab uno ex Deriadis Imperatoribus, qui cum Libero patre pugnarunt: fuere uero tres Orontes, Orobandas, & Blemes Bœotia à Bœoto Neptuni filio, & Arnes, uel à boue, quam sequutus dicitur Cadmus, prius Aonia, ab incolis Aonibus. Borsippe in Assyria urbs Dianæ, & Apollini sacra, quare Apolloniatis dicitur à Ptolemæo, nunc Saltamar. Britania Anglia Insula est. Burgundio-

nes ex Vandilis in Galliam uenere in Sequanorum, & Heduorum prouinciam.

Callatiæ Indi, Calatiæ apud Hecatæum. Cannæ uicus ubi ab Annibale uicti Romani, nunc Barolum in Apulia. Cantabri Viscaini sunt in Hispania. Caria in Asia, quæ Natolia dicitur. Carmina Insula in Oceano Indico, Carmina apud Stephanum. Carnutæ in Gallia, eorum Vrbs est Antricum, quæ Chartres dicitur. Carrhæ Vrbs Arabiæ in Sinu Persico, Gerrham uocat Antisthenes, Geram Ptolemæus, Stephanus, ut solet duas facit. Berou iam dicitur. Caspij in Media, inter Cambysem, & Cyrum fluuios. Cassiterides in Oceano Cantabrico Insulæ decem, quæ Bayonæ dicuntur ab urbe Galitiæ inter Callaicos, quæ quidem Oruium dicitur à Ptolemæo. At Fortunatæ sunt Canariæ in Oceano Atlantico Insulæ. Cathei Indi inter Hydaspem, & Acesinem fluuios. Catti in ea Germania prouincia quæ Pessia dicitur. Caunij in Caria à Cauno Biblis fratre, Caucones ab Pomero dicuntur. Chælonophagi in Carmania, ubi populi nunc piscibus maximè uiuunt. Chæronea Bœotiæ urbs condita à Chærone Apollinis, & Therus filio: prius tamen uocabatur Arne, à Bœoti matre, Simisa quoque ut scripsit Theseus. Chalcedonē urbem Ponti condidit, decem & septem annis ante Byzantium Argias Megarensium Princeps,

teps, Doriensium Colonia, nunc Scutari. Chalcis urbs Aetoliæ. Chaldei inter Arabiam, Susianam, Aßyriam, & sinum Persicum à Chaldæo, qui quartodecimo loco post Ninum regnauit, prius Cephenes ab Andromedis patre Cepheo. Persarum Regi Sopho parent. Chalybon Vrbs in ea Syriæ parte, quæ Chalybonitis dicitur. Chatramotitæ in felici Arabia, quos Ptolemæus Chatrammitas uocat, Chatrametas Vranius, ibi nũc est Carna oppidum. Chius à Chio Oceani filio, uel Chione Nympha. Oppidum condidit Ion Xuthi filius, uel Oenopion frater Staphyli Theseo, & Ariadna genitus. Nunc Sio. Chorasmij in Bactriana ex Massagetarum, Sacarumq; gente. Tartaris parent, Cia in Græcia Insula, Zia est. Cicones in Thracia, ad Nesum amnem, quẽ Herodotus Lissum uocat, quorum urbs fuit Ismarus, postea non Marathonia quidem, sed Maronea dicta, ut & apud interpretem Homeri legendum est, & apud Stephanum, quanquam is Marathoniam, Maroneam, & Ismarum tres urbes esse facit. Inde Cicones uenere in auxilliũ Priamo Mente Duce. Vrbs iam est Marogna. Cimbri fuere in Cimbrica Cherrhoneso, quæ Dania est, postea uenere in Galliam, sed aquis pulsi noua domicilia petentes, à C. Mario uicti, cæsiq; sunt. Qui superfuere, accesserunt ubi nunc est Cambray. Cissii in Susiana, Persis parent, ibi

est Gies oppidū. Cnidus urbs Cariæ Lacedæmoniorum Colonia, nunc Caput Chij. Co Insula in Carpathio mari, nunc Longeum, quam tenuere Cares, postea Argiui ab ouibus dicta: ouem enim κῶν Cares ipsi uocant. Coi ipsi dicuntur Meropes à Merope Triopæ filio. Colophon Asiæ Vrbs eorum colonia est, qui Thebis à Thersandro captis secuti Tiresiam, Mantoq; sunt. Arij conditam dicunt urbem ab Ione, Xuthi filio, Mimnermus Colophonius poeta Elegus ab Andremone Tylio, iam uero Altoboschus est. Corinthum in Isthmo posuit Sysiphus urbem Ephyrem dictam ab Ephyro filio Myrmecis Epimethei uxoris. Aletem Hippotis filium uolunt alij urbem condidisse ab Hercule sextum, sed Eumelus scribit Aeetæ antea datam à Sole patre. nunc Corantho. Cereophagi circa sinum Arabicum prope Berenicem, quæ Cosir urbs est. Creston urbs Thraciæ à Crestone Martis, & Cyrenes filio. Creta Insula à Crete Iouis, & Idææ Nymphæ filio dicta, uel à Creta Hesperidum una, nunc Candia, olim Core à Corete. Crissa urbs Phocidis à Crisso condita Parropei, uel Phoci filio. Crotonem urbem in Iapygia fabricarunt Achiui. Myscello, Mysteloüe, ut apud Dionysium est, Duce, & Archiæ auxilio, unde Crotoniatas genere Achæos esse scripsit Herodotus: uocarunt à Crotone filio Lauræ Lacinio geniti, Lacedæmoniorum inde colonia,

nia, deducta cum Spartæ regnaret Polydorus Alcamenis. Nunc Cotrone. Cumæ urbs Campaniæ Cumæorum, Chalcidensium, & Eritriensium ex Eubœa colonia, Hippoclis Cumæi, & Megasthenis chalcidensis ductu. Curetes Apollinis filij, & Danaides Nymphæ Cretensis, in Creta Iouem aluere. Curetes etiam dicuntur Acarnes, quod intonsam comam habeant. Cynamolgi Aethiopes, qui & Agrij dicuntur in Nubia. Cynosura in Arcadia à Cynosuro Mercurij filio. Cyrenem in Aphrica ædificasse Apollinem aut Pindarus, quod Aristæus, uel Aristoteles, cognomine Battus filius Cyrenis Theræ Insulæ Regis, uel Polymnesti Theræi ex Insula propter seditionem iussu Apollinis recedens, in Aphrica urbem condidit, à Cyreneq; uocauit Hypsei filia. Cyrrha urbs Phocidis, nunc Aspropiti.

Damascus urbs Syriæ ab Asco Gigante, qui Bacchum uinctum in fluuium demersit: uel à Damasco Mercurij, & Alimedes filio, qui urbem cõdidit, uel certe Abrahæ serui. Dardani in Mysia propè Macedoniam, quæ pars nunc dicitur Seruia. Dardicæ, uel Dardæ Indi, qui contra Bacchum pugnarũt, in Regno eos fuisse puto Narsinga. Dauni in Apulia, quo uenit Diomedes. Debæ erant in Mesopotamia non longe ab amne Tigri. Decelea Castellum, quod Agis muniuit contra Athenienses. Delos Cycladum una, quod Latona

ibi

ibi pariente ἀδήλως fulcimento fulta fuerit, cum antea erraret, & Asteria diceretur, Cynthusq; à Cintho Oceani filio, unde Apollo Cynthius. Ortygia appellatur ab Homero, Scythias à Nicanore, nunc Sdiles. Derbicæ in Margiana, Delbiccæ dicuntur ab Apollonio, à Ctesia Derbij, uel Terbissi. Dodone regio, & urbs Thesprotiæ Ioui sacra, quam Deucalion incoluit, à Dodone Oceani filia, uel Iouis filio ex Europa. Dolopes in Epiro prope Thessalos à Dolope. Fuere etiam in Scyro Insula Cycladum una, quam præter Dolopes, incoluere Pelasgi, & Cares. Dores fuere iuxta Pindum, inde inter Oeten, & Parnasum, ubi fuisse dicunt sex urbes Cytinum (& si perperam legitur apud interpretem Lycophronis Catinum) Boeũ, Lilæum, Carphæum, Dryopem, & Erineum. Postea cum Heraclidis uenere Lacedæmona.

Ecbatana urbs in Media à Seleuco cõdita, uel à Deioce Rege Medorum primo, nunc Tauris. Elienses in Peloponneso inter Peneum, & Alpheũ, dicuntur ab Homero Epei ab Epeo Rege Neptuni filio, & Eurypyles. Aristoteles tamen Epeum, & Alexim Elidis filios esse scripsit. Enderum oppidum in Illyrico. Ephesum urbem uel Amazones in Ionia condidere, uel Athenienses, qui Ione Duce in Ioniam uenere, uel Androclus Codri filius, qui in bello obijt, cum Prienensibus opem ferret. Epidaurus in Peloponneso colonia Epidauriorum,

rum, qui inter Argiuos sunt, nunc Maluasia: in Dalmatia uero Epidamnus ab Epidamno Rege urbs condita: huius filia genitus est Dyrrhachius, quo nomine urbem, eorumq; coloniam uocarunt Romani. Essedones Melæ, & Plinio, Issedones Herodoto, & Hecatæo, Alcmani Assedones, sunt in Scythia, horum regio nũc dicitur Iuhra, inde primum uenere Vngari. Ptolemæus Issedones collocat in Serica, quam tenent Tartari, Cambaluq; uocant. Eubœa Insula prope Atticam ab Asopi filia, olim Macris à Macride Iunonis nutrice, nunc Negroponto. Incolas Abantes Homerus uocat uel ab Abante eorum Rege Neptuni filio, uel quòd eò uenerint ex Aba Phocidis oppido. Atheniensium Colonia à Tolmide nauarcho deducta. Eurytanes Aetoli sunt in Illirico ab Euryto, quem Hercules interfecit. apud hos fuerat Vlyssis oraculum.

Falisci in Aethruria Argiuorum Coloni, uel chalcidensium, postea Romanorum, oppido condito ab Aleso Agamemnonis auriga, nunc Mons Flasconus. Fenni, Phinni Ptolemæo inter Vistulam, & Chronum, ubi Pruteni sunt: uenere ex Phinnonia (sic enim legendum apud Plinium uidetur uiro doctissimo Zieglero) quæ Finlandia est in Scandia.

Gabij Volscorum oppidum in Latio à Galatio, & Bio fratribus Siculis conditum, nunc Gallicanum.

canum.Gades Insulam in Oceano Hispanico incoluere Tyrij illo classe aduecti, prius Cotinusa. Galatia in ea Asiæ parte, quæ Natolia dicitur, quo Celtæ aduenere. Gamphasantes in Aphrica inter Nigritas. Gandarij in India intra Indum, & Suastum fluuios. Garamantes in Aphrica à Bagarda fluuio, ad paludem Nubam, quæ loca tenēt Arabes in Nubiæ solitudine deserta. Gedrosia prouincia in Asia, nunc Regnum Tarse, aut Guzaraz. Geræstus portus apud Ptolemæum in Eubœa, alij promontorium dicunt esse à Geræsto filio Iouis. Getulia prouincia in Aphrica ultra montem Atlantem. Gindanes prope Macas, aut Macæos in Aphrica. Gichthis eorum urbs dicitur à Ptolemæo. Sunt Lotophagi. At qui credunt Vlyssem errasse circa Italiam, & Siciliam, Lotophagos dicunt esse Agrigentinos, & Camarinenses, Cyclopes uero Leontinos. Gordij prope Tigrim a Gordiæ Triptolemi filio, olim Carduchi, Persis parent. Gortyna ubrs Cretæ à Gortyeo Heroe, nūc Cortina. Gotthi, qui & Getæ, sunt adhuc in Scandia, unde uenere ad paludem Mæotidem, mox in Thraciam, Italiam, & Hispaniam. Haliartus in Bœotia oppidum conditum ab Haliarto Thersandri filio, quem sibi post insaniā Athamas adoptauerat. Ariartum aliqui uocant Hammanientes in Cyrenaicæ solitudine, quam tenent Arabes. Heliopolin in Aegypto condidisse Arabes

bes scribit Iuba, alij Actem, Origenes Pharaonē Aegyptium Regem, esse enim eam ait, quam Moses On appellat, sic enim apud Origenem legendum est, quamuis in Iudeorū libris nomen hoc nō sic, urbs iam dicitur Bethseme. Heniochi, qui & Cæsiæ in Sarmatia, quæ est in Asia, ibi nunc urbs Zichia ad pontum. Hermione Argiuorum urbs in Peloponneso Proserpinæ sacra ab Hermione Europis filio cōdita: quam incoluere Dryopes ex Doride ab Hercule, Meliensibusq; abducti. Maria iam dicitur, Hernici in Latio, ubi Anagnia oppidum. Heruli ex Gotthia Scandiæ uenere in Germaniam, & Dalmatiam, pars in patriam redijt, alij in Saxonia sunt ad Mechelburg. Homolium oppidum Magnesiæ. Hunni cum Valia uenere ex Scythia in Pannoniam, quam tenent. Hyperborei dicebantur esse in Asia trans Hyperboreos montes, quo loco nunc est Duina regio in Moscouia. Hyrcania prope mare Caspium, nunc Cassam.

Iapyges sunt in Apulia. Iaxamathas esse putarim Circassos, nam & Ephorus esse ait in Sarmatia, Iaxabatas Stephanus uocat. Iberia in Pōto, quam Georgiani Christiani tenent. Iberes putantur coloni Hispanorum, se tamen ipsi dicunt à Thessalis ortos cum Iason repetijsset Colchos Aeeta mortuo. Ibernia Irlanda est in Oceano. Ichthyophagi in sinu Persico, eorum urbs Stobera.

ra. Erembi ab Homero dicuntur, quos esse ait Hellanicus ad fontes Nili, ubi est Regnum Mani congi. Igilliones in Lituania, nunc dicitur eorũ regio Scimogithia. Illyricum ab Illyrio Cadmi filio, nunc Sclauonia. Iones Attici sunt ab Ione Creusæ, Xuthiq́; filio, uel Apollonis: Horum coloni in Asia & ipsi dicuntur Iones, & prouincia ubi sunt, Ionia, quam Turcæ Quiscon appellant. Ithacam Insulam, quæ Acarnaniæ adiacet, tenuere Ithacus & Neritus Perelai *filij Cephalenia relicta, nunc dicitur Compare. Iulis urbs in Insulam Cia (sic legendum apud Stephanum) ab Iulide fonte, Simonidis Lyrici, eiusq́; fratris Bacchylidis patria.*

Lacedæmon urbem condidit Lacedæmon Iouis, et Taygetæ, uel Semeles filius, nomine à Sparta ex ore imposito, uel à Sparto Amyclante genito: alij à Sparto Phoronei filio conditam dicũt, a Patrocle alij, à quo sextus fuerit Lycurgus legum lator. Nunc Misitra Lampsacus Milesiorũ, Phocensiúmue Colonia in Hellesponto, à Diomedis Thracum Regis sorore dicta, olim propter Pinus pithyea, & priapus, quod à priapo Veneris, Dionysijq́; filio condita credatur, quoniam optimum uinum fert, nunc Lapsicus. Lanuuium oppidum in Latio ad uiam Appiam à Diomede conditũ. Laodicea altera in Perside Antiochi opus, altera in Syria à Laodice matre Seleuci, hanc Iu

dæi Rhamata, Barbari Lichem dicũt. Latini Italiæ populi quibus imperauit Latinus Herculis filius Fauni uxore natus, nunc Campania. Lebadia Bœotiæ urbs, nũc Badia. Lemnus Insula Thraciæ Sacra Vulcano, quod ibi Olympo deiectus ceciderit, à Magna Dea dicta, quam lemnum uocant, Insulam tenuere Pelasgi, nunc Stalimene. Leontini Siciliæ populi Chalcidensium coloni. Lepta, uel Leptis urbs Aphricæ à Sydonijs Tyrijs condita, seditione patria pulsis, nunc Aphrica dicitur. Leucas Corinthiorum, Corcyrensiumq; colonia in Epiro, nunc Sancta Maura. Limnæ oppidum circa Hellespontum in Cherrhoneso prope Sestum, quod Milesij habitarunt. Limyra oppidum Lyciæ à Limyra fluuio. Lindus urbs in Insula Rhodo à Triopate Phorbantis filio cõdita, uel à filijs Cidippes, & Cercaphi, Apollodorus Lindiam uocat, & eam Danaum Beli filium ædificasse scribit, ea forma, qua erat urbs Athenarum. Lipara una ex septem Insulis Aeoli, maiorq; à Liparo Ausonij filio, olim Meligunis. Liparæi ipsi Cnidiorum coloni, qui cum Pentathlo Cnidio Duce in Siciliam uenissent ad Pachynum inde pulsi ab Elymæis, & Phœnicibus in Liparã traijcitur. Locri Epicnemidij, qui & Opuntij, sunt cõtra Eubœam in Achaia: Locri Ozola circa Aetoliam in Crissæo uico: horum Coloni sunt Locri in magna Græcia, qui Epizephyrij dicuntur ab

Italiæ

Italiæ promontorio Zephyrio, quod Spartiuentũ est. Eorum oppidum est Locris uel ab ipsis conditum, uel à Naritijs. Pausanias Lacædemoniorum coloniam esse ait deductam cum Spartæ regnaret Polydorus Alcamenis filius. Lõgobardi Gepidarum genere sunt, fuere, suntq; in Italia. Lucani in Italia ubi nunc Basilicata. Lycij à Lyco Pandionis filio, in Asiam uenere cum Sarpedone Cretensi prope Ciliciam, prius Termillæ, nunc Briquij. Lydia in ea parte Asiæ est, quæ Natolia dicitur. Macæ in Aphrica non procul à Syrti, ubi nunc est Taga urbs, à Ptolemæo Macæi Syrtitæ dicuntur. Machlyes in Aphrica circa Tritonem paludem, Macryes Stephano, Macries Rhiano, Machryes Ptolemæo. Macrobij in Aethiopia prope Meroen. Macrones in Cappadocia prope Tibarenos, et Armeniam. Magnesia altera ad pelium inter pelasgos, quæ nunc Verlichi: altera huius Colonia, & Cretensiũ in Ionia. Mantinea Elidis urbs, a Mantineo Lycaonis fratre condita Mũdi iam est. Marathon in Attica. Mardi in Perside, uel Hyrcania, ut est apud Apollodorum. Mares prope Mosynæcos. Margiana in Asia, ubi nũc Coralani. Massæsyli in Aphrica, Numidæ erant, regio adhuc Numidia uocatur. Massagetæ in Asia trans Araxem fluuium, ubi Cyrus interfectus est. Mauri, qui et Maurusij, quomodo apud Stephanum legendum est, in Aphrica, ubi nunc

est

est Regnum Fes, & eius maxime pars, quæ Habat dicitur. Maxyes in Aphrica prope Tritonẽ. Media à Medo Medeæ, Aegeiq́; filio prouincia in Asia, nunc Seruam. Megara urbs ad Isthmũ inter Peloponnesum, Atticam, & Bœotiam a Doriensibus, Corœboq́; Argiuo condita, dicta quod ibi in prælio cecidisset, sepultusq́; Megareus esset Neptuni, aut Apollinis, Aegeiue filius, qui cum Bœotis in auxilium uenerat Nisi contra Minoem, urbs antea Nisa appellata. Melanchlæni in Sarmatia, quæ est in Asia, regio nunc Mordua dicitur. Melienses, uel Maleenses iam Caput Malio Memphim Aegypti urbem prope Nilum condidit Epaphus Iouis, & Inus filius, uel Apis Rex Argiuorum. Herodotus Menem fuisse ait Aegyptiorum Regem primum, quem Mineum uocat Iosepus. Nunc urbs est Cofer. Messoa, uel Mesoa locus, & Tribus Laconica. Miletus in Caria condita à Sarpedone Cretensi, dictaq́; à Mileto item Cretensi. Credunt alij urbẽ multum antea fuisse, Anactoriã dictã ab Anacte Rege Cæli, Terræq́; filio: Pithyussam quoque quod nata ibi primum pinus esset: Coloniam deinde Atheniensium à Neleo Pylio Codri filio deductam, nũc Melaxo. Milyæ, uel Milyes à Milye Solyni uxore inter Galatiam, & Pamphyliam: Homerus hos Solymos uocat, à Solymo Iouis, & Chaldenes filio, postea Pisidæ dicti. Mæotici sunt circa paludem Mæo-

tim, quæ nunc Zabache dicitur. Circa eam sunt in Asia Circassi, in Europa Gazari, Cumani, & Tauri. Molossi in Epiro. Mosynæci in Moschicis montibus inter Armeniam, & Cappadociam. Musicani, Plinius Mutanos appellat, sunt nõ longe à Pandanis ad Indum. Mynyæ Plati nunc. Mysi ad Euxinum Lydorũ coloni, Olympieni dicti à mõte Olympo, nunc Bulgari. Myus in Caria Ionũ Colonia à Cydrello, Cyaratone, ut est apud Pausaniã, Codri filio deducta, a quis postea submersa.

Nabatæi a Nabate quodam in ea Arabia, quæ Petræa dicitur ab urbe Petra, quæ nunc Arach dicitur, & prouincia ipsa Barach. Nasamones a Nasamone in ea parte Aphricæ, quæ Marmarica dicitur, ubi Arabes sunt in solitudine. Nauplium in Pelopõneso Nauplius condidit Neptuni, & Amymonis filius. Nauplij ipsi Aegyptij sunt, qui cum Danao uenere nunc Neapolis Romaniæ. Nauria in Asia regio. Naxus Cycladum una Baccho Sacra a Naxo earum Duce, uel Endymionis filio, Athenienſium colonia, ab Homero Dia dicitur, iam uero Nicsia. Neruij Belgæ nũc Tornacenses. Numidæ in Aphrica, ubi nunc Constantina urbs, & Regnum. Nysæi ex Nysa urbe Indiæ a Baccho condita; Nysa etiam in Aethiopia Insula in Nilo.

Odrysæ Thraces ad Artiscum fluuiũ, ubi nunc Bergas oppidũ. Oetei in Achaia, alij in Scythia.

Ophio-

Ophiophagi in Arabia, Candei etiam dicti, ubi nunc Panchaia regio. Orchomenum in Bœotia ædificauit Minyas, unde Minyæum appellatur ab Homero: dicitur ab Orchomeno Iouis, & Hermippes filio. Oropus in Bœotia ab Oropo filio Macedonis, nunc Sucamino.

Padæi Indi, Aseni Plinio, Pandani Ptolemæo, Pandæ Stephano, qui cum Deriade contra Bacchum pugnarunt. Palæstini, quos Philistinos Iudæi uocant, erant in Syria, ubi fuere postea Iudæi. Pallene Pagus in Attica. Palma in Oceano Atlantico una ex fortunatis. Paphlagones in Asia circa Pontum a Paphlagone Phinei filio. Parrhasiam in Arcadia condidit Parrhasius Lycaonis filius, uel Pelasgus Archestoris eò Argis profectus. Nicanor hanc Parnasiam dicit fuisse uocatam ob Lycaonis παρανομιὸν in Iouem. Parthenium in Taurica cherrhoneso promontorium. Parthi in Asia Persis parent. Pasagarda, Pasargada Ptolemæo, Passargadæ Diotimo, Persagadum Curtio oppidum à Cyro conditum ubi prælio uicit Astyagem: hæc enim uox apud Persas Castra significat, in hoc oppido etiam Cyrus ipse conditus. Ibi nunc est Apasia. Patræ urbs Achaiæ in Peloponneso Lacedæmoniorum colonia deducta à Patreo Preugenis filio, antea Aroas dicta, quod eam ædificasset Eumelus, ad quem ex Attica uenit Triptolemus, eiq; fruges dedit.

Nunc etiam Patras. Pellene, uel Pelline urbs Achaiæ in Peloponneso. Pelusium Aegypti oppidum ab Iside conditum in honorem Pelusii pueri mortui, nunc Damiata. Pergamus urbs Asiæ. Perrhœbi sunt in Epiro, ubi primum fuere Dores iuxta Pindum. Persepolis in Perside urbs condita à Perseo Iouis, Danaesq; filio, ab Alexandro euersa, ibi nunc est Cuerchaz. Pessinus urbs Paphlagoniæ prope Dydimũ à Mithridate, et Ariobarzane condita, quo loco cecidit Palladium, nũc Tribanta. Phæacum Insulam Homerus Scheriã appellat, olim à Phæace Neptuni, Corcyræq; filio, unde et Insula postea Corcyra dicta, olim Drepane, nunc Corfu. Phæstij in Thessalia, eorũ urbs Oista iam dicitur. Pharusii in Aphrica sunt inter Nigritas, Asenagi dicuntur. Phaselim in Lycia uel Pamphilia condidit Lacius Argiuus Mopsi socius, solo salsamentis empto à Cylabra pastore, unde phaselitæ Cylabram Heroem uocant, & illi piscibus faciunt. Mela uult Mopsum ipsum oppidum condidisse. Philaca urbs Thessaliæ. Philænorum aræ in Syrti magna, ubi nunc Hernich urbs. Phocẽses in Achaia a Phoce Aeaci filio ex Psamathe, quẽ Peleus frater interfecit. Phœnices in Assyria a Phœnice Agenoris, Neptuniue filio, ibi nunc Tripolis est, aliæq; urbes. Phreatis uicus Atticæ. Phryges Macedonum coloni sunt, & in Macedonia Bryges uocantur. Pthiothæ in sinu

Pelasgico a Phthia Neptuni, & Larisses filia. Pisa urbs Elidis condita a Piso Perieris filio, ab Eleis deleta, quibus Pisaei bellum intulerant Pyrrhum Pantaleontis filium Regem secuti. Pitane urbs in Troade prope Caicum, nũc Sanctus Georgius. Placiades uicus Atticae. Plateae Boeotiae urbs à latitudine Onchesti nemoris Neptuno Sacri. Paeonia Macedoniae pars. Polla urbs Thessaliae. Pontus Natolia. Praeneste oppidum in Latio, Praenestum Ptolemaeo, Praenestus Stephano conditum à Caeculo Vulcani filio, uel à Thelegono Vlyssis, & Circes eo loco, quo saltantes homines ramis iligneis πρινίοις *scilicet coronatos uidisset, inde nomine oppido dato, uel à Praeneste Latini filio. Prasia oppidũ in Peloponneso, nunc Ciparissi. Ptoemphanae Aethiopes inter Nilũ, & montes Nubiae, Ptoemphanes Ptolemaeo.*

Quadi fuere in Germania ad Danubium in Slesia, & Austriae parte.

Rhegium oppidum Brutiorum in Italia condidere Chalcidenses, Messeniorumq́; exules à Zancleis uocati. A ῥαγῆναι *dicitur, quod ibi terraemotu Sicilia auulsa ab Italia fuerit. Callimachus Iocasti urbem uocat, ac si eam Iocastus Aeoli uẽtorum Regis filius posuisset. Rhenea Insula, Rhene Ptolemaeo, nunc Fermene Rheni Insulae, nunc est Hollandia. Rhizophagi sunt ad Astaboram, & Astapam fluuios in Aethiopia, ubi est Rex*

Aethiopum Dauid. Rhoxolani in Sarmatia, ibi Gazaria prope Tanaim.

Sabæi in Arabia felici. Sabini Italiæ populi Lacedæmoniorum genere, ubi nunc Abrutium, ibi etiam erant Samnites. Sacæ in Asia sunt. Scythæ inter Tartaros, Sagarij in Media, Ptolemæo Sagartij. Samus Insula in mari Icario à Samo Ancæi, Samiæq; filio, quam Iones incoluere huc profecti cum Procle Pityrei filio & Epidauris. At Proclis filium Leogorum, Samiosq; uictor Insula expulere Ephesii: eorũ pars in Thraciæ Insulam Leucasiam accessit, quæ Samothracia dicta, iamq; Sammandrachi. Saraceni in Arabia, Hos Strabo, & Plinius uocasse uidentur Scenitas, ubi nunc est Mecha urbs. Sarange prope Bactrianam, & Oxum amnem. Sardis urbs Lydiæ Crœsi, & antea Omphales regia, ab Homero dicitur Tarne, & Hyde, ut apud Stephanum legendum est. Nam Hyle est in Bœotia. Sarmatæ poloni. Scordisci in Pannonia, ubi nũc Belgradum oppidum. Scythæ Tartari sunt. Segoregij in Liguria Semnones Germani Sueuorum pars, ubi nunc Lusatia, & Marchia Brandemburgensis. Sestum in Thracia condidere Lesbij contra Abydum, Turres iam sunt, quæ à Turcis Bogazossar uocantur, ea enim uoce appellant ipsi oppida in maris faucibus. Sibæsi Indi, Sibæ Dionisio. Hi etiam contra Bacchum pugnarunt. Si-

cyon oppidum Peloponnesi, Mecon olim, & Telchinia. Siginni in Asia circa Caucasum mõtem. Sindi in India extra Gangem, Dausia iam est eorum regio. Sitones in Scandiæ parte, quæ Suecia est, ibi etiam sunt Suiones. Sobij Indi. Spermophagi in Aethiopia prope Rhizophagos. Sphæria Insula Træzeniorum à Sphæro Pelopis auriga ibi sepulto. Stymphalus urbs Arcadiæ a Stymphelo Lycaonis filio. Sueui Germani fuere ad Albin, mox uenere ubi est Augusta, Vlma, aliæq; urbes. Susiana persidis regio à Susa urbe condita à Dario Histapis filio, uel à Memnone, Memnonia propterea dicta ab Herodoto, & a lilijs uocata, quod Susam Barbari appellant liliũ, eorumq; copia ibi sit: iam uero Susay. Sybaris urbs Italiæ à Træzenijs condita. Iseliceo Duce, Thurij postea dicta, Atheniensium Colonia à Dionysio Chalceo deducta Periclis iussu.

Talchlees in Aphrica. Taprobane Insula in mari Indico, olim Simunde, postea Salice, nũc Samotra. Tapyri, Tapyrrhi Stephano, Taporrhi Quadrato in Media, ubi nunc Ars urbs. Tarquinij oppidum Aethruriæ à Thessalis conditum, ubi nunc forte est Massa Seuensium oppidum Tauri Scythæ in Taurica Cherrhoneso, quæ Tarteria minor dicitur. Taxili sunt inter Indum, & Hydaspem. Tegea Arcadiæ, uel Elidis urbs à Tegeo Lycaonis filio condita. Tenedus Insula in Helle-

Hellesponto à Tene Cycni filio, antea Leucophrie, uel Leucophrys, & Stene. Thasum Insulam in Aegeo incoluere phœnices, qui Europam quærebant Thasio Duce, Pariorum inde Colonia, Thalassia dicitur à Ptolemæo, nunc Thaso. Thebæ Bœotiæ urbs ab Amphione, & Zetho condita, uel à Cadmo, uel à Boue dicta, quam Aßyrij Theben appellant, uel à Thebe Asopi, Prometheíue filia, nunc Stibes. Thera Sporadum una Lacedæmoniorum colonia à Thera deducta: Calliste etiam dicta. Thespiæ Bœotiæ urbs à Thespiade, Thespione condita Teuthrantis filio. Thessalia in Macedonia ab Antipho Thessali filio, qui Ilio euerso occupauit Pelasgiam. Thracia in Europa prouincia à Thracia Oceani filia ex Parthenone, nunc Romania. Thule Insula, quæ Tile adhuc dicitur prope Orcades, ubi Orcadum ipsarum Rex est. At Scritifini, qui dicuntur esse in Insula Thule, sunt in Scandia, quam Procopius quandoque appellat Thulem. Thyssagetæ in Sarmatia, ubi nunc Sylua Lepiphanonulies est in Moscouia. Thyssus oppidum Macedoniæ ad Atho montem. Tibareni prope Trapezuntem. Tingim oppidum in Mauritania condidit Antæus, D. Claudij colonia, dicta Traducta Iulia. Plutarchus Tingenā uocat, eamq; ædificasse ac Syphax Herculis filius ex Tingenna Antæi uxore, nūc. Tāger Tiryas urbs

in

in Peloponneso à Tirynthe Argi filio, uel Aloei filia, olim Halieis: hanc delere Argiui. Thrausi in Thracia sunt. Tribaldi in Mysia, Valachi iã. Trœzenem urbem uocauit Pittheus ex nomine fratris, duobus oppidis Hyperea, & Anthea in unius formam redactis. Tybur in Latio conditũ à Telegono, uel ab Argiuis fratribus Tora, Catillo, & Tyburte filijs Catilli Amphiarao geniti, nunc Tiuoli. Tyrus urbs Syriæ à Tyro phœnicis filio. Eam condidisse dicunt anno ante Troiam captam phœnices Sidonij Ascaloniorum Regem fugientes, unde colonia Sidoniorum dicitur ab Hieronymo: Curtius ædificasse eam scribit Agenorem.

Vandili Germani, qui in Hispaniam profecti, Vandalitiam tenuere, quæ Andalutia est. Vei oppidum Aethruriæ, Sardianorum colonia, nũc Martinianum. Venedi in Saxonia ad Vistulam sunt inter Prutenos. Vmbri in Italia, ubi Ducatus Spoleti. Volsci ubi nunc Suessa. Volscinium oppidum Aethruriæ, Bolsena est. Vxij non longe à Susa, ubi Choaspes oritur: hinc esse Zingalos aliqui uolunt, ego uero ex Pannonia.

Xanthus urbs Lyciæ à Xantho Aegyptio, uel Cretensi.

Zygantes in Aphrica non longe à Maxyis.

FINIS LIBRI TERTII
ET VLTIMI.

Series literarum.

** A B C D E F G H I K L M N O P Q*

Quaterniones, R Ternio.

VENETIIS,

Apud Iordanum Ziletum.

1557.

INTER OMNES